enigmele terrei colecţie coordonată de ION HOBANA

Specialistă recunoscută pe plan mondial în culturile prea puţin studiate din America de Nord, SIMONE WAISBARD este şi autoarea unor cărţi ca Sans le masque d'or de chan chan, Les pistes de Nazca, Chez Les chasseurs de tetes d'Amazonie şi Hommes, dieux et mages du Titikaka.

SIMONE WAISBARD

TIAHUANACO

Zece mii de ani de enigme incaşe

Traducere din franceză de Radu-Călin Bacali

HUMANITAS

BUCUREŞTI

Coperta

RĂZVAN LUSCOV

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

WAISBARD, SIMONE

Tiahuanaco: zece mii de ani de enigme incaşe / Simone Waisbard; trad.: Radu-Călin Bacali.

— Bucureşti: Humanitas, 2003

(Enigmele Terrei)

ISBN: 973 – 50 – 0552 – 2

Bacali, Radu-Călin (trad.) 008 (399.7)

SIMONE WAISBARD TIAHUANACO 10.000 ans d'énigmes incas, Editions Robert Laffont, 1972

e by Simone Waisbard, Tiahuanaco – 10.000 ans d'énigmes incas

© HUMANITAS, 2003, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS

Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. 021/222 85 46, fax 021/222 36 32

www.humanitas.ro

Comenzi CARTE PRIN POŞTĂ: tel. 021/223 15 01, fax 021/222 90 61 www.librăriilehumanitas.ro

ISBN 973 – 50 – 0552 – 2

Cuvânt înainte

Între lumea contemporană şi misterele Antichităţii

sud-americane s-a aşternut un giulgiu.

Colonelul Fawcett în 1963, Richard Robertson, şeful misiunii aerofotografice americane în Perú, semnalează misterioase coloane de fum, reperate întâmplător la peste 6.000 de metri altitudine.

Pilotul fusese însărcinat de guvernul peruan să survoleze Anzii Cordilieri pentru a se efectua relevee ale unor culmi muntoase foarte înalte, ce nu figurau încă pe nicio hartă geografică a regiunii. Dar ceea ce descoperă din văzduh depăşeşte imaginaţia umană…

„Am delimitat un gheţar de dimensiuni monumentale, dispus în formă de arc de cerc pe o distanţă de 290 de kilometri! O salbă de lacuri străvezii de o mare frumuseţe se desfăşoară paralel cu piscurile înalte. Torente, cascade fără nume se revarsă din acest paradis total neexplorat…”

„În acelaşi timp, continuă raportul, minunate vestigii ale unor căi pavate, suspendate pe flancurile Cordilierilor, se pierd în depărtare”.

Am asistat la conferinţa de presă pe care Richard Robertson a susţinut-o la Lima. L-am văzut ezitând să-şi continue prezentarea, de teamă că nu va fi crezut. În cele din urmă, a îndrăznit: „Nu este vorba de science-fiction! Tovarăşii mei de zbor şi cu mine am distins foarte clar aceste coloane de fum dispuse la intervale regulate, la aproximativ 20 de kilometri una de cealaltă… Singura explicaţie plauzibilă a acestor focuri de pe marginea gheţarului, la o altitudine de peste 6.000 de metri – repet acest lucru –, este că au fost aprinse de către supravieţuitorii unui popor milenar, refugiat pe culmile ostile vieţii şi necunoscut încă de oamenii secolului al XX-lea…”

Dezvăluirile făcute de pilotul american au fost urmate la Lima de o serie de controverse înverşunate. Aceasta deoarece lumea ştiinţifică peruană tocmai ieşea dintr-un alt „mister”, sursă de polemici la fel de aprinse: nu departe de aceleaşi culmi andine, însă la poalele munţilor, comandantul Peri, pilot de elicopter, a survolat şi el un spectacol fără nicio explicaţie logică. Peri a zărit

nişte desene geometrice gigantice, executate din pietricele albe, care se întindeau până la orizont. Un singur desen, a calculat el, acoperea o suprafaţă de aproximativ 370 de hectare!

Maria Reiche, arheolog german, pleacă de îndată în căutarea acestor desene intrigante. Peri i-a indicat poziţia lor exactă, însă, pe teren, ea nu găseşte nimic… Pilotul şi cercetătoarea se hotărăsc atunci să reia căutările aeriene. De această dată, ei descoperă ceea ce Maria Reiche a numit „cel mai mare calendar astronomic al lumii din toate timpurile”.

Fascinată de sutele de linii care se întretaie la infinit, care escaladează uneori poalele Anzilor şi brăzdează pustietăţile pampasului din zona litorală, arheologul german nu a încetat să studieze în întregime imensul complex precolum-bian, încercând să-i descifreze mesajul…

După zece ani, deşi ruinată de cercetările întreprinse, Maria Reiche nu vrea să renunţe. Întâlnindu-ne într-o seară la nişte prieteni comuni, ea îmi spune: „Vor trebui să treacă mai multe generaţii până când vom reuşi să pătrundem secretul acelui popor necunoscut care a creat o operă atât de fantastică şi durabilă, ce a rezistat până în zilele noastre fără să se degradeze, asemeni unei cărţi menite să fie citită de către cei care vor veni”.

Neobosită, Maria Reiche măsoară aceste linii uimitoare. Compania de telefonie din Lima îi împrumută o schelă metalică. De pe platforma îngustă din vârf, unde s-a căţărat, sub privirile ei se desenează simbolica „Pasăre a Soarelui” ce măsoară 300 de metri de la cap la coadă! Ciocul deschis are peste 100 de metri lungime, iar distanţa calculată de la o aripă la cealaltă este de 54 de metri.

În alte locuri, se conturează mâini de dimensiuni gigantice, având doar patru degete, asemănătoare cu cele ale monoliţilor antropomorfi pe care i-am văzut pe malurile lacului Titicaca, la câteva sute de kilometri depărtare. Sau chiar o maimuţă, alge de dimensiuni monumentale, un cactus stilizat, triunghiuri, constelaţii. Sute sau mii de

totemuri indescifrabile…

„Pentru a stabili datele calendaristice, explică Maria Reiche, popoarele primitive făceau observaţii asupra orizontului. Faptul este confirmat de scrierile indiene, de monumentele egiptene şi templele greceşti, de pietrele din cadrul ansamblurilor monolitice din nordul Franţei şi din Anglia”.

Este însă acest monumental „calendar” precolumbian doar unul astronomic?

Un arheolog renumit pentru prudenţa sa, compatriot al Mariei Reiche, Hans Horkheimer, mi-a împărtăşit punctul lui de vedere cu doar câteva săptămâni înaintea morţii sale, survenită la Lima: „Anumite raporturi privitoare la dimensiuni şi forme se repetă mult prea des în aceste desene pentru a fi simple coincidenţe. Este posibil ca acele centre din care pleacă liniile, curbele şi sinusoidele descrise de ele să conducă privirea spre diferite puncte ale orizontului, în care soarele răsare sau apune chiar în ziua solstiţiului de vară”.

„Lucrul cel mai remarcabil, a mai spus Horkheimer, este că ansamblul dezvăluie o matematică total diferită de a noastră, care trebuie să fie strâns legată de magie”.

Cum se explică faptul că acest „observator astronomic”, vechi de cel puţin două-trei mii de ani, nu poate fi văzut decât din văzduh? Să fie el creaţia genială a acelor „oameni zburători” despre care vorbesc tradiţiile precolumbiene şi pe care îi vedem pictaţi pe ceramica preincaşă sau reprezentaţi pe linţoliile mumiilor din Paracas? Ori gravaţi pe monumentele danteşti din Tiahuanaco? Mister…

Cincisprezece ani de cercetări asidue în Perú, Bolivia, Ecuador, Chile nu au încetat, în ceea ce mă priveşte, să-mi dezvăluie fapte noi şi lucruri la fel de insolite.

Într-o după-amiază, pe când mă aflam în Anzi, unde făceam nişte studii despre mumiile din Cordilieri.

O violentă „furtună electrică”, cum spun indienii, m-a surprins în plin munte. Tunetele zguduiau fără încetare acel Olimp al zeilor din înălţimi, culmile total lipsite de

vegetaţie. Luminate de un cer sângeriu, crestele munţilor păreau transparente, asemeni sticlei care a atins punctul de topire. Spectacolul era înspăimântător; m-am refugiat într-o colibă de piatră pe care am crezut-o abandonată.

Mă înşelasem. Câţiva şobolani roiau pe pământul bătătorit de pe jos. Un copil trona într-un colţ al adăpostului, pe nişte poncho-uri maronii aşezate unul peste celălalt. Un foc firav din crengi de yareta, un soi de plante răşinoase, era pe punctul de a se stinge, răspândind un miros acru de tămâie. Lumina pe care o împrăştia flacăra era atât de slabă, încât am ezitat să pătrund în încăpere.

Intrând, am răsturnat o lopată sprijinită de perete, dar micuţul nu a schiţat niciun gest. Avea ochii închişi. Din când în când, îl vedeam cum tremură… Veşmintele lui roşii şi negre erau brodate cu fire aurii care străluceau, semn de bogăţie care mi s-a părut surprinzătoare pentru un loc atât de mizer. În Anzi, arheologul se aşteaptă însă la o mulţime de surprize, deoarece indienii dezgroapă adeseori „comori” ancestrale şi le folosesc fără să fie conştienţi de valoarea lor istorică.

Înfăşurat într-un turban de lână roşie, capul copilului mi s-a părut atât de mare, încât m-am gândit la o fiinţă diformă, poate un pitic. Putea fi însă vorba pur şi simplu de efectul deformării tradiţionale practicate de anumite triburi de indieni imediat după naşterea unui copil. Folosind două planşete subţiri, legate tot mai strâns cu ajutorul unor fire, modelează craniul pruncului, dându-i forma unui vulcan, locul din care ei cred că a răsărit demult, în negura timpurilor, spiţa lor.

Intrigată de faptul că micuţul stătea tăcut şi nemişcat, m-am apropiat de acea siluetă ştearsă, dar un curent de aer l-a învăluit în aceeaşi clipă într-un roi de scântei sărite din vatră. Stăpânul adăpostului, un păstor indian, tocmai intrase, lăsând la intrare o lamă. Simţind instinctiv o prezenţă străină, bărbatul era pe punctul de a o lua la fugă, dar spunându-i câteva vorbe in quéchua – singurele pe care le ştiam! – s-a liniştit.

El a înteţit focul cu vreascuri aduse din vale. Dar copilul nu a reacţionat în niciun fel. Ţinând capul înclinat într-o parte, sprijinit pe mâinile împreunate, continua să rămână nemişcat… Am înaintat spre el, dar indianul m-a oprit, prinzându-mă efectiv de braţe. Atunci am înţeles, în sfârşit…

Mica arătare nu mai era în viaţă de mult timp… de sute de ani! Aveam în faţă nu un copil, ci mumia unui adult, redusă la mărimea unei păpuşi!

Indianul nu mi-a înţeles întrebările, formulate în spaniolă, sau poate că eu nu i-am înţeles răspunsurile. Presupuneam însă că era vorba de strămoşul familiei, fapt confirmat în aceeaşi seară de hangiul metis din cea mai apropiată aşezare, unde mi-am petrecut noaptea. Urmaşii lui îşi transmiteau din generaţie în generaţie enigmaticul personaj mumificat, care era atât de uşor, încât cel mai slab curent de aer îl făcea să tremure…

Potrivit obiceiului, trebuia să stea alături de urmaşii lui, care îi purtau de grijă ca unui membru al familiei. Făcând aceasta şi împărţind câteva ofrande constând în hrană şi chicha de porumb fermentat, el îi proteja de spiritele rele ale munţilor.

Deşi i-am oferit bani, indianul, aşa sărac cum era, nu mi-a permis să fotografiez oribila mumie.

Întoarsă la Lima, i-am împărtăşit extraordinara descoperire unuia dintre prietenii mei arheologi peruani… care mi-a râs în faţă! Dar câteva luni mai târziu, intrând în coliba unei bătrâne aflate pe patul de moarte, un misionar a văzut şi el faimoasa mumie, reuşind să obţină poza pe care mie indianul, păstrător al mumiei, îmi interzisese să o fac. Fotografia a apărut în presa din Lima*, aflându-se cu acest prilej că mumia, „redusă” la cele mai mici dimensiuni

* în Expreso, numărul din 7 aprilie, şi respectiv El Comercio, numărul din 24 aprilie, ambele apărând la Lima (n.t.).

posibile, era a unui nobil preincaş din zona lacului Titicaca şi care, potrivit aprecierilor unui antropolog consultat în această chestiune, murise în jurul vârstei de

30 de ani.

Obţinusem dovada faptului că vechii locuitori din zona lacului sacru nu se limitau doar la păstrarea şi tratarea capetelor umane în maniera Jivaro, ci conservau corpuri întregi! Lucru pe care, la ora respectivă, nu-l ştia nimeni în America de Sud… A fost o adevărată revelaţie.

Mi-am amintit de o altă descoperire la fel de senzaţională pe care o făcusem cu ocazia unui periplu anterior în jurul celui mai „înalt” lac din lume. Am contemplat atunci un os de uriaş – unul dintre acei misterioşi uriaşi despre care vorbesc atâtea legende precolumbiene din cele două Ame-rici. Iar legenda a cedat definitiv locul certitudinii atunci când, pe o insulă din Titicaca, m-am pomenit faţă în faţă cu unul dintre urmaşii legitimi ai „Oamenilor – Soare”…

Statura acelui uriaş pe care l-am întâlnit, înfăşurat într-un poncho bej cu margini roşii şi verzi, depăşea 2 metri! Or, ghidul meu indian, Ticonipa, ca majoritatea andinilor, nu era mai înalt de 1 metru şi jumătate. În plus, acesta din urmă avea o faţă arămie, specifică indigenilor aymara din zona lacului, în vreme ce tenul „uriaşului” era doar puţin mai închis decât al meu… Aveam oare în faţă un urmaş îndepărtat al enigmaticului Viracocha, divinitatea supremă a vechilor locuitori de pe malurile lacului sacru din Anzi, cel a cărui figură domină de nenumărate secole celebra Poartă a Soarelui din Tiahuanaco, ce se înalţă până la temeliile cerului pe înaltul platou, la 4.000 de metri altitudine?

Secretarul Societăţii de Geografie din Lima, don García Rossell, căruia i-am povestit despre întâlnire, a răsfoit un dosar din care a extras o însemnare făcută de Emilio Romero, preşedintele aceleiaşi societăţi, referitoare la insulele de pe lacul Titicaca.

„Pe aceste insule minunate şi pline de soare, precum şi în peninsulele din jur, trăiesc nişte ţărani nobili, de rasă pură, aproape albi şi purtând o barbă alcătuită din doar câteva fire…” – preciza doctorul Romero într-un articol recent.

Astfel, descoperirile arheologice şi antropologice din America de Sud, din zi în zi mai numeroase, ne permit să ne întoarcem tot mai mult în negura vremurilor apuse. Ştim sigur astăzi că unele popoare antice din Lumea Nouă aveau cunoştinţe avansate, ce le depăşesc uneori pe ale noastre şi stârnesc admiraţia celor care le descoperă.

Analiza prin metoda Carbon 14 a făcut ca data la care se aprecia că în inima Anzilor şi de-a lungul coastei sud-americane a Pacificului s-au dezvoltat nişte civilizaţii extrem de avansate, astăzi dispărute, a fost împinsă considerabil înapoi.

Cu toate acestea, savanţii continuă să refuze evidenţa! A îndrăzni să spui că homo sapiens american este mult mai bătrân decât s-a crezut până acum înseamnă a ataca făţiş tabuurile sau prejudecăţile ştiinţifice devenite oficiale! înseamnă a-ţi atrage oprobriul şi votul negativ al erudiţilor patentaţi. Şi a-ţi închide astfel uşile… Pentru „americaniştii” licenţiaţi, doar popoarele care au folosit o scriere ce a putut fi descifrată merită respect. Citim mereu, chiar şi în zilele noastre, că vechii peruani nu au avut niciodată scriere. Nimic mai fals!

Mai mulţi cronicari demni de încredere ai perioadei în care regiunea a fost cucerită de spanioli semnalau deja folosirea de către incaşi a unei scrieri ideografice, desenate sau pictate pe pânză fină ori pe tăbliţe. În acest fel, ei au reuşit să ilustreze întreaga istorie a vechiului Perú, din momentul miticei sale zămisliri de către Viracocha până la sosirea conchistadorilor. Unul dintre aceste texte i-a fost dus regelui Spaniei care, la rândul lui, i l-a arătat Papei, şi amândoi au rămas extaziaţi.

S-ar cuveni, aşadar, ca savanţii galonaţi să recunoască sincer că niciunul dintre ei nu este în măsură să descifreze pe-troglifele, pictogramele şi mitogramele ce jalonează cu miile drumurile uitate din munţii îngheţaţi, din deşerturile nesfârşite de pe coastă sau potecile ascunse sub bolta verde a pădurii amazoniene…

Va reuşi oare UNESCO, prin iniţiativele sale lăudabile, să-i determine, în cele din urmă, pe savanţii

reticenţi să admită atâtea evidenţe acumulate în timp? într-un raport dedicat „Revalidării prestigiosului trecut al peruanilor”, putem citi într-un număr din Courrier, publicaţie a acestui organism internaţional, următoarea frază ce ar trebui să stârnească interesul: „Puţini oameni ştiu că Perú este una din rarele vetre originare de cultură milenară care au existat în lume, unde s-au dezvoltat agricultura şi viaţa sedentară practic în aceeaşi perioadă în care un fenomen similar se petrecea în Orientul Apropiat, adică în urmă cu 8.000 de ani”.

Mai trebuie subliniat faptul că UNESCO nu aduce nimic nou în această chestiune. Precizarea nu este decât o confirmare a predicţiei unui mare călător, Charles Wiener, pe care guvernul francez l-a însărcinat, în 1875, cu o misiune arheologică şi etnologică în Perú şi Bolivia.

În preambulul unei lucrări remarcabil de detaliate, Wiener a făcut o profeţie îndrăzneaţă pentru acea dată: „Va veni ziua când, pe o pagină aproape albă a istoriei universale, va fi încheiată opera de reconstituire pe care eu încerc astăzi să o încep. Atunci, această lume, pe care noi o numim «cea nouă», ni se va dezvălui în antica ei maiestate. În acea zi, vom înţelege poate că, dacă vechii prinţi Purhuas, marii preoţi Amautas s-ar ridica din morminte, ei le-ar putea spune faraonilor, preoţilor din Caldeea, brahmanilor din India, primilor fii ai cerului din China: «Venim dintr-o lume pe care voi nu aveţi cum s-o ştiţi, o lume necunoscută încă nici de cea de-a o sută generaţie ce ne-a urmat, dar atunci când eram în viaţă şi deţineam puterea – voi în emisfera orientală, noi în cea occidentală – eram contemporani.»”.

Wiener, unul dintre marii pionieri ai americanismului, avea oare darul de a vedea lucruri nedescoperite încă? Pe vremea când a scris un veritabil roman-fluviu despre splendorile fabuloasei „Ţări a incaşilor”, pe care tocmai o parcursese în toate direcţiile călare sau pe jos, în Europa se ştia despre Perú doar că este ţara unde au trăit incaşii, cei cărora istoricii le atribuiau singura cultură sud-americană demnă de interes. Mai era cunoscută existenţa

unor suite de ruine ciclopice ridicate pe înălţimi, construcţii ce sfidau capacităţile omeneşti.

În secolul trecut, predicţiile savantului francez au fost întâmpinate cu sarcasm de erudiţi, care refuzau să-i ia în serios scrierile. Au existat chiar insinuări că Wiener nici nu ar fi făcut, de fapt, mirobolantele călătorii despre care îi plăcea să povestească.

Savantul Philip A. Means, comentând, în 1923, afirmaţiile lui Huaman Poma de Ayala, unul dintre cei mai vestiţi cronicari ai cuceririlor spaniole, potrivit intuiţiei căruia începuturile istoriei peruane se situau pe la 4300 î.Hr., exclama ironic: „Din punct de vedere ştiinţific, o astfel de idee se dovedeşte total neîntemeiată! Ea este infirmată chiar şi de Biblie, de vreme ce în lumea ecleziastică data acceptată a Genezei este anul 4004 î. Cr”.
*

Cu toate acestea, pe urmele lui Charles Wiener nu trebuie decât să deschizi ochii – aşa cum a făcut el – pentru a înţelege că atâtea vestigii care se succedă cu rapiditate nu au putut fi construite în mai puţin de 500 de ani, durata meschină care îi este atribuită (adesea chiar şi în zilele noastre, ceea ce e de-a dreptul aberant) Imperiului incaş.

Cum putem oare să ne îndoim de faptul că o astfel de pleiadă de „Oraşe Pierdute”, de fortăreţe colosale, de sanctuare şi palate construite de către şi pentru titani, ascunse în jungla amazoniană, zăcând pe fundul lagunelor andine, înghiţite de apele diluviene sau acoperite de zăpadă, la baza vulcanilor, reprezintă pecetea a nenumărate şi foarte vechi culturi care s-au succedat în decursul mai multor milenii, cu mult înainte de incaşi?

În orice caz, aceasta este opinia mea, pe care însă trebuie să o susţin cu probe solide…

Progresele arheologiei moderne limpezesc treptat problema crucială a datărilor şi a stratificărilor, chiar dacă metoda Carbon 14 este încă privită cu rezerve. Totuşi, ele nu pot face mare lucru în ceea ce priveşte enigmele legate de constructorii necunoscuţi ai acestor monumente pe

care

*” 26 octombrie, ora 9 dimineaţa”, potrivit calculelor unui preot savant (n.t.).

conchistadorii lui Pizarro le-au contemplat stupefiaţi, întrebându-i pe indieni ce demoni au putut să le construiască şi prin ce mijloace magice.

Arhitecţii şi cioplitorii în piatră din zilele noastre îşi pun aceeaşi întrebare, fără a găsi însă un răspuns!

Am parcurs această înlănţuire ameţitoare de ruine ciclopice care sunt presărate peste tot, alcătuind un decor apocaliptic. Ele apar ca din senin, încoronând culmile cel mai greu accesibile ale Anzilor, sfidând înălţimile. Şi, aşa cum i s-a întâmplat lui Charles Wiener, vederea lor m-a convins fără tăgadă că o lume nebănuită – lumea unor titani trăind în vecinătatea norilor, a „Oamenilor – Păsări” din înălţimi – a existat şi s-a dezvoltat în acele locuri, desfăşurându-se uneori impetuos până pe plajele deşertice ale Pacificului, durând vreme de nenumărate secole, fără ca peste Ocean să se ştie ceva de existenţa ei…

Ce soluţii satisfăcătoare avansează americaniştii pentru a răspunde întrebărilor Sfinxului precolumbian? Niciunul dintre ei nu îndrăzneşte să propună răspunsuri credibile la dificilele dileme legate de cronologia unor popoare dispărute pentru totdeauna. Nici la întrebarea privitoare la originea lor etnică sau la spinoasa chestiune a civilizaţiilor, adusă permanent în discuţie de fiecare nouă descoperire. Se încearcă şi mai puţin rezolvarea misterelor unei viziuni cosmice înţesate de zei cu nume – cred ei… – intraductibile.

Aceasta este o muncă pasionantă, care aparţine viitorului! Ea trebuie să se desfăşoare însă la faţa locului, iar nu în praful bibliotecilor. Trebuie contactaţi specialişti peruvieni, consultaţi asupra preistoriei lor, trebuie analizate amintirile culese în mod direct de la indienii simpli, acei adevăraţi paria ai Anzilor.

Nu am pretenţia să umplu pagina albă pe care Wiener – un vizionar al acestor lumi milenare dispărute – a început să o scrie într-un mod atât de strălucit în urmă cu

aproape un secol. Scopul meu este altul şi, înainte de toate, doresc să fac o evaluare precisă, să „pun lucrurile la punct”, să revizuiesc cu minuţiozitate tot ce s-a scris – adevărat sau fals – despre atâtea enigme precolumbiene care i-au făcut adeseori pe unii să delireze…

Mai norocoasă decât ei, am petrecut mult timp chiar în acele locuri în care au apărut misterios nişte civilizaţii prodigioase, dispărând apoi într-un mod la fel de inexplicabil. Am beneficiat astfel de numeroasele, de extraordinarele descoperiri făcute acolo. M-am bucurat de sprijinul preţios şi totodată indispensabil care mi-a fost acordat cu generozitate de mai mulţi savanţi peruani şi bolivieni. De asemenea, am putut conta pe ajutorul foarte amical al lui Emilio Romero, preşedintele Societăţii de Geografie din Lima, extrem de preocupat şi el de descifrarea istoriei secrete a popoarelor din Anzi. Cât despre Carlos Ponce Sangines, directorul Centrului de Cercetări Arheologice din Tiahuanaco şi membru al Academiei Naţionale de Ştiinţe din Bolivia, el m-a ţinut la curent, aproape zilnic, cu cercetările transcendentale pe care le efectuează de mai mulţi ani la Tiahuanaco, cea mai enigmatică dintre aşezările antice precolumbiene de pe malurile sacre ale lacului Titicaca. Tiahuanaco, care continuă să stârnească valuri de cerneală şi să alimenteze ipotezele cele mai fantastice! Un oraş astăzi mort, ale cărui ruine colosale i s-au părut lui George Squier „la fel de bine executate şi de admirabile ca acelea din Asiria, Egipt, Grecia sau Roma”.

M-am decis aşadar că, asemeni altor călători – acei „vânători de vise” condamnaţi de ştiinţa oficială –, să pornesc şi eu pe urmele intrigantelor, secularelor fantome ale incaşilor…

Partea întâi

LEGENDA LACULUI TITICACA

Toate legendele din Perú sunt prizonierele lacului şi răsar în jurul lui, într-un climat al veşniciei… Este locul în care munţii se reunesc, este Olimpul Soarelui şi al Fulgerului. Astfel l-au înţeles vechii incaşi. În geografia lor

magică, acesta rămâne ţara Himerelor, patria Teilor, leagănul Astrelor, matricea Creaţiei!

Luis E. Valcarcel (Mirador Indio)

CAPITOLUL 1

Geneza divinităţilor andine

Ah! Huiracochan Titicapac… Huiracochaya cusillu quispiyu punchaor.*

Pe ţărmul celui mai „înalt” lac din lume

Aici, pe malurile lacului navigabil situat la cea mai mare altitudine din lume, Titicaca, aflat la aproape 4.000 de metri deasupra nivelului mării, s-au născut, nu se ştie cu exactitate când, miturile extraordinarei geneze a acestei regiuni înalte din Perú.

În liniştea cosmică a lacului sacru din Anzi, a răsărit din negura timpului o cohortă de zei, în frunte cu Viracocha, care a creat Soarele, Luna, stelele, lumina primei zile şi o serie de antropoliţi gigantici. După mai multe încercări nereuşite, Viracocha a izbutit să modeleze din nămolul lacului, după mărimea şi pe placul lui, nişte creaturi care nu mai erau coloşii zămisliţi prima dată, ci oameni adevăraţi.

Descendenţii acestora, indienii aymara, trăiesc şi în zilele noastre aproape în aceeaşi manieră arhaică din vremurile de mult apuse. Ei continuă să asculte vocea tot mai slabă a zeilor pietrificaţi care le evocă vechea şi misterioasa legendă. Fantomele trecutului trebuie căutate aici, acasă la ei şi printre ei, pe malurile lacului Titicaca, unde s-au născut şi au înflorit cele mai uimitoare civilizaţii din America…

— O, Viracocha! Stăpân al Universului… Tu, Creatorule! Soare al lumii! Rugăciune în limba quéchua închinată Soarelui, culeasă în 1574 de către Cristóbal de Molina (n.t.).

Cum să-mi organizez oare ancheta preistorică?

Am făcut o mulţime de însemnări de lucru în timpul deselor mele călătorii în pampasurile înalte din împrejurimile lacului Titicaca, „lacul misterelor”, cum l-a numit comandantul Jacques-Yves Cousteau, şeful misiunii

franceze care a efectuat, în 1968, primele cercetări ştiinţifice în străfundurile acestei „Mediterane a Anzilor”.

Situat într-o cută adâncă şi vastă a Anzilor Cordilieri, unul din locurile sacre de la mare înălţime ale vechiului Perú, lacul Titicaca se întinde pe o suprafaţă de 8300 de kilometri pătraţi. În apele sale îngheţate şi uşor sărate se varsă vreo patruzeci de rios provenind din gheţarii aflaţi în împrejurimi.

Având o suprafaţă echivalentă cu a Insulei Corsica, Titicaca se întinde pe o lungime de aproape 250 de kilometri şi, în porţiunea cea mai largă, măsoară vreo 60 de kilometri. Malurile sale sunt o înşiruire de promontorii colţuroase şi de golfuri retrase, sculptate în coastele abrupte. În zona boliviană, la câţiva kilometri de Tiquina, lacul se îngustează, formând un istm foarte strâmt. Insule, stânci şi peninsule îşi aruncă umbrele asupra apelor limpezi, împodobite cu mari prerii lacustre – totorales: trestii de un verde crud.

În depărtare, se înalţă crestele înzăpezite ale munţilor.

Prima enigmă e legată de originea lacului, situat astăzi pe teritoriul a două state, Perú şi Bolivia. Geografi din cele două ţări s-au aplecat asupra acestei probleme, însă nu au reuşit să se pună de acord:

— Este lacul Titicaca o frântură din Oceanul Pacific – de care se află, în linie dreaptă, la o distanţă de numai 250 de kilometri –, care s-ar fi înălţat la 4.000 de metri deasupra nivelului mării printr-o spectaculoasă mişcare tectonică?

— Este el o imensă căldare în care s-a revărsat din abundenţă preaplinul unui „vulcan de apă”, şi anume Kapia?

— Sau poate rodul saturaţiei la care au ajuns Anzii în urma fenomenului de condensare a vaporilor de apă aduşi dinspre Atlantic de alizeele ce suflă în această direcţie trecând pe deasupra Braziliei?

— Ori chiar depozitul, aflat într-un proces de evaporare lentă, al unui mare fluviu secat în urma unui

seism teribil produs în epoca terţiară şi al cărui unic urmaş ar fi râul Desaguadero, din sudul lacului?

Printre alte enigme, vi le propun şi pe acestea. La alegere…

O descoperire uimitoare

Pe când mă pregătesc de plecare spre Puno, marele port peruan la Titicaca, o nouă descoperire este dezvăluită pe neaşteptate de unul dintre principalele cotidiane din Lima. Printr-un titlu mare încheiat cu un enorm semn de interogaţie, EI Comercio se întreabă: „O mărturie despre «întemeietorii Lumii»?”

Comentariul ce urmează este scurt şi, din păcate, anonim: „Cu multe secole în urmă, un grup de nomazi a lăsat pe o stâncă imensă din regiunea lacului Titicaca un document grafic excepţional. În aceste desene se pot distinge o mulţime de animale sprintene, precum şi forme de viaţă primitivă pe Altiplano, podişul înalt al lacului sacru din Anzi”.

Potrivit informaţiei, curioasele pictografii ar fi avut o vechime de şapte mii, poate chiar zece mii de ani. Aflu, printre altele, că „pereţii grotei preistorice în care au fost văzute aceste mărturii rarisime sunt acoperiţi în întregime cu desene în roşu, negru şi alb. Scenele reprezentând vânătoarea de guanaco sau dansurile rituale conţin semne simbolice, evocând o formă de scriere rudimentară. Aceste picturi rupestre ilustrează o lume mitică într-o manieră poate mai puţin realistă decât a celei relevate în vestitele grote de la Altamira, dar într-un stil diferit, ele fiind admirabile în egală măsură”. În concluzie, „este o descoperire uluitoare, capitală pentru preistoria Perú-ului”.

Dar unde se află această grotă miraculoasă? Cine sunt aceşti misterioşi „întemeietori ai Lumii” despre care nu am mai auzit până acum? După cum mă aşteptam, la Lima nu reuşesc să obţin nicio informaţie suplimentară. Pentru a admira opera acestor pictori americani milenari – atât de vechi, încât savanţii neîncrezători ţin cu tot dinadinsul să-i întinerească! – trebuie mai întâi să mă

grăbesc să le restabilesc traseul, care va fi apoi „sesamul” necesar pentru a cerceta vechimea popoarelor uitate acolo sus, la porţile cerului.

Poate că atunci voi reuşi să ridic masca de puma înlăcrimată, aureolată de capetele de condor regal – pasărea considerată mesagerul Soarelui –, sub care se ascunde chipul necunoscut al lui Viracocha, misterioasa divinitate de pe înaltele platouri din Kollao. Voi izbuti oare să-i descopăr identitatea?

Enigma zeilor precolumbieni

Ce ştim, de fapt, despre acest zeu care vine din cele mai vechi timpuri? îi cunoaştem doar numele, abia îngăimat de către indienii terorizaţi la vederea catehiştilor spanioli şi a altor „distrugători de idoli” ai Inchiziţiei, care îi obligau să se dezică de zeităţile lor păgâne şi să le ardă efigiile. Un nume consemnat în secolul al XVI-lea de cronicarii cuceritorilor, alături de atâtea altele…

Viracocha se situează în fruntea insolitului şi densului panteon andin, al cărui creator se pare că este. El îşi schimbă însă numele în funcţie de regiune sau de grup. Cel mai cunoscut, Kon Tiki Viracocha, ni-l arată tronând asupra unei mitologii cosmice presărate cu zei şi zeiţe – acestea din urmă mai puţine la număr – care îl slujesc sau luptă împotriva lui, îl salvează sau îl duc la pierzanie, îl adoră sau îl alungă.

Este însă Viracocha într-adevăr un zeu? Sau doar un apostol în carne şi oase, cu pielea albă şi cu barbă? Şi de unde vine el?

Enigma a fost întoarsă pe toate părţile de un mare număr de istorici. Cu toate acestea, nu i s-a găsit o explicaţie valabilă. Sunt convinsă însă că anumite indicii pot duce la descoperirea în bună măsură a misterului originii sale.

De pildă, cele două capete omeneşti, aparent micşorate, atârnând în chip de ornament de coatele efigiei monolitice ce apare pe Poarta Soarelui din Tiahuanaco – efigie atribuită lui Viracocha. Şi acea salbă formată tot din capete-tro-feu, suspendate asemeni unui şirag de fructe

coapte în partea inferioară a tunicii. Nu sunt oare şi în zilele noastre aşa-numitele tsantzas sinistra specialitate a „vânătorilor de capete” din jungla amazoniană?

Viracocha? Un nume pe care nici indienii, nici ultimii quipucamayocs care înşiruiau istoria incaşă pe fire de lână, nici cei de pe urmă amautas erudiţi din Tahuantinsuyo, păstrători ai analelor interzise privirilor muritorilor de rând, nu au ştiut sau nu au vrut să li-l traducă emisarilor lui Pizarro.

Viracocha nu trăieşte nici în văzduh, nici pe pământ, nici în lumea subterană. Prin pedepse teribile, el se debarasează de patru ori de făpturile imperfecte pe care le-a creat. Mai întâi, aruncând asupra lor focul vulcanilor, pe care-l manevrează după bunul plac, apoi printr-un potop de şaizeci de zile stârnit de mânia lui, în fine, prin epidemii distrugătoare şi prin transformarea fiinţelor neascultătoare în stane de piatră…

Şi totuşi, cu mâinile şi suflarea sa divină, Viracocha a creat un Adam ideal şi o Evă perfectă pentru America de Sud. Doar dacă cei doi, Manco Capac şi Mama Ocilo – cuplul de eroi legendari –, nu au fost cumva aduşi din cosmos, aşa cum sugerează anumite credinţe indiene, reluate şi exploatate de savanţii ruşi şi de omologii lor francezi, adepţi ai unei noi şcoli a senzaţionalului… Sau, mai simplu, dacă cei doi nu au urcat împreună din Infernul Verde al pădurilor virgine până pe înaltul platou al lacului Titicaca.

Pe de altă parte, însuşi numele Manco Capac este un subiect care îi lasă total nedumeriţi pe americaniştii preocupaţi de naşterea sa simbolică. Nici chiar în perioada care a urmat cuceririi regiunii de către spanioli, când quéchua* era vorbită oficial în întregul Imperiu incaş, cei mai buni specialişti în domeniu din Cuzco nu au reuşit să-i găsească o explicaţie lingvistică.

— Limbă pe care şapte milioane de sud-americani – indieni quéchua din Perú, Bolivia şi Ecuador – o vorbesc şi astăzi (n.t.).

Rezumând, nu avem decât o singură certitudine:

Viracocha şi cuplul civilizator al vechiului Perú îşi fac apariţia într-un loc menit să ne surprindă. O insulă stâncoasă care răsare din apele lacului Titicaca, la o altitudine de 4.000 de metri… De jur-împrejur se întinde Altiplano, imaginea cea mai dezolantă ce i se poate înfăţişa privirii!

Cât despre semnificaţia numelui bizar al lacului sacru, ştim oare mai mult? Ea nu mai era cunoscută nici în urmă cu patru sute de ani, iar lingviştii moderni au renunţat să-i dea o interpretare. Lucru care se întâmplă şi cu Tiahuana-co, impozantul oraş mort, construit din blocuri de rocă vulcanică de către coloşi necunoscuţi, la o distanţă de circa 20 de kilometri de lacul sacru şi la aceeaşi altitudine ameţitoare, la care aerul rarefiat te împiedică să respiri normal.

Întrebaţi de conchistadori cum se traduc aceste nume misterioase, indienii quéchua sau aymara au răspuns cu toţii că „strămoşii lor cei mai îndepărtaţi le uitaseră de mult sensul, cu mult înainte de apariţia incaşilor”.

În fine, bilanţul indiciilor pe care le am la dispoziţie pentru a ajunge la izvoarele genezei andine este, în ansamblu, foarte puţin încurajator…

Un lac al aurului şi al comorilor

Ştim noi oare mult mai multe despre zeii şi despre viaţa vechilor peruani decât Francisco Pizarro, de pildă, atunci când la Cajamarca, în 1532, l-a văzut înaintând spre el, plin de aroganţă, pe Atahualpa, suveranul incaş, într-o litieră de aur? Este încă o întrebare pe care mi-o pun…

Câte zvonuri despre mari bogăţii va fi auzit Pizarro în oraşul cu ziduri monolitice grandioase, poveşti care i-au făcut pe temerarii lui muşchetari să se aventureze printr-un hăţiş de canioane abrupte, prin labirintul haotic al Anzilor, pentru a lua cu asalt înaltul platou îngheţat?

Versiunile diferă în funcţie de cronicarii spanioli de la care ne parvin şi care sunt fie mânuitori ai penei de gâscă, fie purtători ai crucii sau ai spadei. În anumite aspecte ele coincid, lăsând să se înţeleagă de pildă faptul că, vrând să câştige timp pentru ca luptătorii lui să poată dejuca

sinistrele planuri ale albilor, Atahualpa încearcă să-şi răscumpere viaţa oferindu-i în schimb conchistadorului o cantitate fabuloasă de aur şi argint.

În palatul incaşului, bătrânul Pizarro ascultă cum tânărul împărat al Soarelui îi descrie cu mândrie bogăţiile fantastice din ţara sa. Spune Atahualpa adevărul? Nu sunt cumva aceste comori doar rodul vicleniei şi al imaginaţiei lui? Nu sunt ele doar o momeală menită să-i atragă pe soldaţii spanioli în ţinuturi din care nu se vor mai întoarce niciodată?

Pizarro are îndoieli... El trimite ştafete în interiorul imperiului. Ce îi povestesc la întoarcere aceşti exploratori temerari? Tânărul paj al lui Francisco Pizarro – vărul său, Pedro Pizarro, în vârstă de numai cincisprezece ani – îi relatează că la vreo 250 de kilometri de Cuzco, superba capitală incaşă situată în inima Anzilor, la aproape 2000 de kilometri de Cajamarca şi la peste 1.000 de kilometri de Oceanul Pacific, se înalţă un monumental platou montan unde domneşte un frig polar. Şi că în mijlocul acestuia „se întinde, ca o mare interioară, un lac de cel puţin 100 de leghe lungime”. Este Pacarina, leagănul rasei lor, spun indigenii kolla, care trăiesc pe malurile lacului „de dinainte de Potop”.

Regiunea este atât de friguroasă, încât nu vezi nici urmă de copaci. Cu toate acestea, turme imense de lame şi alpacale – animale necunoscute în Europa, având corpul acoperit de o lână lungă şi deasă, cu gâtul lung şi graţios – pasc cu miile paiele tari şi uscate numite ichu, singura formă de vegetaţie ce îmbracă Anzii într-un covor gălbui până la limita zăpezilor veşnice.

Animişti, indigenii kolla venerează crestele înalte ale Cordilierilor, ale căror vârfuri semeţe le consideră spiritele pietrificate ale strămoşilor, acei Acbachila care veghează asupra rasei lor, una dintre cele mai vechi din America.

După ce a străbătut o trecătoare solitară, indianul îşi smulge o sprânceană pe care o suflă în direcţia acestor culmi unde sălăşluiesc aşa-numiţii Apu, zeităţi ale Anzilor. La trecerea printr-o curmătură, el nu uită niciodată să

aşeze încă o piatră plată în vârful apachetei, un tumulus de formă piramidală. Ofranda este însoţită de o bucăţică de coca pentru a câştiga bunăvoinţa spiritului ascuns, gardianul invizibil care îl va ajuta să străbată acel drum sacru fără ca asupra lui să se abată vreun blestem.

Pizarro nu îşi pleacă urechea decât pe jumătate la aceste poveşti fanteziste ce nu vorbesc despre comori ascunse. Aproape că nici nu aude intervenţiile lui Atahualpa, atunci când aprobă sau corectează cu atenţie descrierea călătorului, prin intermediul lui Felipillo, un tânăr indian care face oficiul de interpret. Comentariile incaşului sunt arogante, dar precise şi inteligente. „Cu puţin timp înainte de venirea conchistadorilor, spune el, asupra ţinuturilor din jurul lacului sacru „domneau marii şefi ai străvechilor popoare ale înspăimântătorilor Oameni-Soare şi ale sângeroşilor Oameni-Condor”.

Incaşul Tupac Yupanqui, unul dintre strămoşii mai apropiaţi ai lui Atahualpa, a reuşit să-i facă pe aceşti barbari de o cruzime fără margini să se supună legii sale şi să-i accepte autoritatea. Dar supunerea, recunoaşte Atahualpa, nu a fost posibilă decât printr-o serie de concesii reciproce. Barbarii, retraşi în pukaras, nişte fortăreţe megalitice de necucerit aflate pe culmile munţilor, s-au angajat în lupte crâncene, purtate pe platoul Kollao. În cele din urmă, căpitanul armatei incaşe a trebuit să facă pace cu duşmanii. El a consimţit ca Oamenii-Soare şi Oamenii-Condor să-şi păstreze ritualurile magice, obiceiurile, tradiţiile şi curioasele idolatrii sexuale. Credinţele urmau să le fie respectate, iar ei puteau să-şi venereze în continuare zeii, aducându-le sacrificii umane. Tupac Yupanqui a rămas însă neînduplecat într-o anumită privinţă: insula de pe Titicaca, unde indienii kolla adorau o puma totemică cu „ochi de foc”, sculptată de fulger în vârful stâncii ce răsare din apele lacustre, va deveni Insula Soarelui, locul în care s-au născut incaşii.

Atahualpa îi povesteşte lui Pizarro că strămoşii lui au construit atunci pe insulă un sanctuar fastuos dedicat astrului-Părinte.

„Aici există un oracol, iar pelerini din toate provinciile Imperiului Tahuantinsuyo – Imperiul celor Patru Regiuni – aduc ofrande de aur, care sporesc zi de zi cea mai mare comoară văzută vreodată… În slujba templului, spune el, se află şase sute de nobili indieni. Peste o mie de fecioare ale Soarelui, alese dintre cele mai frumoase tinere indience, pregătesc băutura din porumb pe care pelerinii o revarsă peste chipul de piatră al Pumei”.

În ochii lui Pizarro se aprind scântei de lăcomie. „În pământul insulei sacre, continuă incaşul, au rămas întipărite urmele pe care le-a lăsat Soarele atunci când şi-a luat elan să urce pe cer pentru întâia oară”.

Interesul lui Pizarro pare să scadă. Dar Atahualpa simte acest lucru şi reia pe un ton ostentativ descrierea mirobolantului Templu al Soarelui: „Pereţii strălucesc, îmbrăcaţi în frunze mari de aur de la bază până la vârful acoperişului din stuf… Fiind aranjate într-un anumit fel, atunci când briza lacului se abate asupra lor sau când aerul rece al gheţarilor le biciuieşte, frunzele acestea de aur produc o muzică duioasă ce încântă auzul. În bătaia razelor soarelui, strălucirea metalului preţios devine de nesuportat chiar şi pentru privirile împăratului incaş, singura fiinţă omenească ce are dreptul să-şi ridice ochii spre astrul zilei”.

Conchistadorul pare fascinat de sugestivă descriere făcută de prizonierul lui, care îşi savurează succesul. Orgoliul lui Atahualpa nu este egalat decât de imprudenţa care îl va conduce, câteva zile mai târziu, la o moarte nemeritată. „Templul Soarelui nu e singurul monument de pe insulă îmbrăcat în aur pur”, mai simte el nevoia să adauge. Şi menţionează apoi palatele lui Manco Capac şi Mama Ocilo, în care strălucesc atâtea statui şi cornişe pline cu vase şi alte comori atât de minunate, toate din aur, încât din metalul preţios adunat acolo s-ar putea construi un întreg oraş.

Titicaca este atât de bogat, spune în final incaşul, încât toţi undienii se înclină adânc în faţa lui şi nu i se adresează decât numindu-l chuquiapu, „Marele senior al

aurului solar”.

CAPITOLUL 2

Din deşert, spre asaltul Anzilor

Omul primitiv a trebuit să escaladeze Cordilierii pentru a ajunge la porţile unei noi existenţe.

Emilio Romero (Biografia de los Andes)

Frumoasa panamericană

1400 de kilometri de şosea panamericană separă Lima, cu plajele ei scăldate de monumentalul Ocean Pacific, de Puno – portul cel mai „înalt” din lume, aflat la o altitudine de 3822 de metri, pe malul lacului Titicaca.

Oceanul are o tentă palidă, ca şi a cerului, iar mişcarea valurilor lui muşcă din înaltele faleze abrupte care îşi apleacă crestele asupra apei. Privirea caută în van cocotierii gigantici ce o încântă dincolo, peste ocean, pe ţărmurile polineziene. Aici este regatul deşertului absolut, în care nu plouă niciodată în adevăratul sens al cuvântului, din cauza unui ciudat fenomen meteorologic provocat de insinuarea, de-a lungul ţărmului, a apelor reci ale curentului Humboldt, provenit din zona antarctică. Un deşert ceţos, întinzându-se între poalele munţilor şi apele oceanului ce se abat asupra ţărmului în ample şi maiestuoase rostogoliri de spumă sau în valuri line. Deşert care înconjoară Lima, foarte frumoasa capitală peruană concepută de Pizarro în inima celei mai întinse oaze.

Am urmat de nenumărate ori această rută, pe urmele conchistadorilor, în multe locuri, ea urmează traseul imperialei „Căi a Soarelui” a vechilor incaşi, ce străbătea de la un capăt la altul întinsul Imperiu Tahuantinsuyo, ale cărui graniţe mergeau din sudul Columbiei până în centrul statului Chile, cuprinzând în întregime actualele republici ale Ecuadorului, Perú-ului şi Boliviei. Drumul, construit din dale de piatră, întreţinut cu grijă, măturat de cel mai mic fir de pai sau de cea mai minusculă pietricică în faţa litierei împăratului incaş, era, după părerea arheologilor şi a inginerilor contemporani, superior faimoaselor drumuri romane. De-a lungul acestuia şi până la poalele Cordilierilor, aşa-numiţii huaqueros – vânătorii de comori –

nu au lăsat decât ruine de huacas, piramide enorme construite din cărămidă nearsă de înălţimea unor faleze şi vaste necropole ticsite de mumii care, atunci când scurmi în pământ, se dezintegrează, transformându-se în praf printre fragmente de pânză de un colorit extrem de rafinat, brodate cu motive totemice, şi vase splendide. Imagistica remarcabilă pe care ne-o oferă aceste vestigii milenare reprezintă pentru noi o ilustrare, într-o manieră oarecum asemănătoare celei din benzile desenate, a celor mai mici detalii din viaţa unor personaje misterioase şi anonime.

La ieşirea din Camana, un mic port pescăresc din sudul statului Perú, trebuie să părăsim frumoasa panamericană cimentată pentru un drum de pământ de-a dreptul acrobatic! Urcăm rapid pe un pat de silex tocit ce înaintează printr-un enorm strat de lavă răcită, de culoarea ciocolatei. Pe măsură ce avansăm, peisajul se schimbă la fel de rapid ca decorul mobil al unei scene de teatru. Deodată, la un cot al drumului, soarele luminează nişte vulcani ale căror creste sunt pudrate de zăpadă. Vulcani cu nume de pisică... Trei coloşi apropiaţi obturând orizontul: Mişti, Chachani şi Pichu-Pichu, înalţi de aproximativ 6.000 de metri, dominaţi în depărtare de Coropună, care atinge aproape 7.000 de metri. La poalele lor, la 2335 de metri altitudine, dormitează Arequipa, al doilea oraş important din Perú, în inima unei campina de un verde-smarald ce surprinde la ieşirea din deşertul palid contrastând cu versanţii plumburii ai lui Mişti, încoronat de zăpezi imaculate.

Statuia de aur a Zeiţei Zăpezilor

Culmile neatinse de picior omenesc se înşiruie pe o distanţă de sute de kilometri dincolo de Arequipa. Pe unul din colţii vulcanului Pichu-Pichu a fost făcută o descoperire curioasă, ce intrigă elita savantă a specialiştilor care studiază zona. În cursul unui zbor pe deasupra vulcanilor întreprins de o echipă de andinişti japonezi, doi dintre aceştia, Joshifuma Takeda şi Yukishuga Hariuchi, au făcut un film care, developat la întoarcerea lor în Japonia, a relevat imagini insolite... Ziarul Asabi a evocat atunci

„Oraşul Pierdut” de pe culmile neexplorate ale lui Pichu-Pichu. Era însă vorba de o pukara – fortăreaţă inexpugnabilă, cu ziduri piramidale suspendate pe buza prăpăstiilor –, sau de un sanctuar precolumbian comparabil cu celebrul Machu-Picchu? Cea de-a doua variantă părea incredibilă deoarece, în vreme ce Machu-Picchu se află la o altitudine de 2600 de metri, „piramida” necunoscută era probabil situată la peste 5.000 de metri!

Poate că, la urma urmelor, nu era vorba decât de o formaţiune naturală, rezultată în urma eroziunii, deoarece niciun pilot de linie nu o semnalase înainte. Pe de altă parte, fiind deosebit de blândă în acel an, iarna australă ar fi putut provoca topirea unei cantităţi mai mari de nevado, dega-jând astfel nişte ruine necunoscute. Rămânea singura explicaţie plauzibilă…

Mi-au fost arătate fotografiile aeriene obţinute de japonezi. Însă distanţa, norii plutind în permanenţă deasupra vulcanilor, emanaţiile de aburi de sulf care se agaţă de vârfurile acestora fac dificilă identificarea misterioasei construcţii. Nu am îndrăznit să mă pronunţ, dar, la drept vorbind, ceea ce vedeam semăna surprinzător de bine cu o piramidă în stil ciclopic, cu treptele etajate în mod regulat pe pantele abrupte ale craterului.

Au urmat mai multe expediţii care au încercat să rezolve enigma. Maximo Neyra, de la muzeul din Arequipa, şi fotograful Carlos Zarate Sandoval au survolat şi ei vulcanul adormit, la bordul unui monomotor Stimson Faucett. Ulterior au mărturisit că nu văzuseră nimic, arătându-se extrem de nemulţumiţi şi dezamăgiţi.*

De abia în 1963, un grup de vreo patruzeci de pelerini care voiau să ducă efigia lui San Martin de Porras pe vârful lui Coronado Grande au făcut nişte descoperiri stranii. Doar cei cinci andinişti care îi însoţeau au reuşit, cu mari dificultăţi, să ajungă pe creasta dorită. Căutând calea cea mai bună pentru a-şi atinge ţinta, au dat peste o primă petrografie. Pe o stâncă bazaltică negricioasă, anticii locuitori ai regiunii gravaseră, cu lovituri uşoare de ciocan din piatră, mai multe figuri geometrice. Desenele

păreau să reprezinte drumuri, văi, munţi, sisteme de canalizare – toate terminate la baza stâncii cu un soi de hieroglifă în formă de meandru… Cei cinci au decis să o ia în direcţia pe care păreau să o indice gravurile. Acestea s-au repetat la altitudinea de 4790 de metri, apoi la 4810 şi 4830 de metri.

La 5350 de metri, pelerinii au dat peste o scară din dale de piatră cioplită, cu o lăţime de 2 metri. Din nefericire, ei nu au mai putut să-şi continue ascensiunea, deoarece drumul de acces spre vârf era blocat de pietrele desprinse, fără îndoială, în cursul seismelor frecvente care zdruncină munţii.

Făcând un mare ocol, au ajuns la 5480 de metri, unde au zărit ivindu-se parţial din zăpezile eterne, deasupra cărora se înălţa cu peste 1 metru, un cerc de pietre puse una peste alta sau pirka, vizibile pe o distanţă de 50 de metri. Acestea sunt probabil vestigiile unei pascana – loc de popas şi odihnă pe calea zeilor.

* în realitate, lucru stabilit doar de puţin timp, fotografiile realizate de japonezi nu proveneau de pe Pichu-Pichu, ci de pe Coropună, pe care, potrivit tradiţiilor incaşe, s-ar fi aflat un minunat Templu al Soarelui ce nu a fost găsit niciodată… Printre altele, în ianuarie 1971, mai mulţi „rutieri” care străbat în mod frecvent drumul dintre Arequipa şi Cuzco trecând prin Cabrerias mi-au semnalat că, datorită condiţiilor atmosferice excepţionale, au putut să distingă foarte clar, la o distanţă de circa două ore de primul oraş amintit, o fortăreaţă piramidală ce pare să corespundă ruinelor relevate de filmul japonezilor. De această dată, era vorba însă despre versanţii vulcanului Chachani… (n.t.).

Carlos Zarate, cel mai bun dintre andinişti, extrem de intrigat de ciudatul zid, a introdus o sondă în mijlocul cercului. Spre surprinderea lui, aceasta a pătruns cu uşurinţă până la capăt… Săpând, un mormânt „incaş” şi-a dezvăluit conţinutul: vase, obiecte din metal preţios sau lemn, ţesături din lână de lamă, fragmente de scoici.

La o oarecare distanţă, mai sus de mormântul

profanat, un mirador permitea observarea zonei şi a împrejurimilor, în vremuri de mult apuse, acela trebuie să fi fost un post de pază important.

În fine, şi-au făcut apariţia mai multe incinte ceremoniale înconjurate de ruinele de formă semisferică ale unor locuinţe ce comunicau între ele printr-un pasadizo, lat de 2 metri şi lung de peste 7, în care se aflau nişte portadas monolitice de mari dimensiuni.

Sub privirile lui Zarate şi ale tovarăşilor lui care abia mai respirau, epuizaţi din cauza lipsei de oxigen specifice acelei altitudini, un spectacol dezolant evoca agonia oamenilor care locuiseră acolo, comparabilă cu sfârşitul dramatic al celor din Pompei. Totul era acoperit de cenuşă vulcanică! Cinci vulcani, înşiraţi pe o distanţă de 15 kilometri, au scuipat, vreme de secole, focul din măruntaiele pământului.

Erupţia cea mai catastrofală s-a produs în 1600, după cucerirea spaniolă, şi este posibil ca într-adevăr cenuşa aruncată atunci de Huayna Puţina să se fi aflat la originea sinistrului.

În acel an, indienii se pregăteau să sărbătorească cu voie bună carnavalul pe care conchistadorii îl încetăţeniseră în toată ţara. Pe 15 februarie, un munte care până atunci păruse inofensiv, înalt de 4877 de metri, a dat brusc semne îngrijorătoare de activitate vulcanică. Pământul a început să se cutremure extrem de violent. În ziua următoare, s-au înregistrat două sute de replici. Zgomotele puternice erau asemănătoare cu bubuiturile de tun într-o bătălie navală, spun mărturiile din acea vreme. Ele s-au auzit până la Lima, iar de-a lungul întregii coaste s-au prăbuşit mai multe case.

Pe 19 februarie, una dintre cele mai teribile erupţii care s-au înregistrat vreodată în America de Sud a şters de pe hartă micile oraşe Ornate şi Quinistaca, precum şi satele din jur, care au dispărut sub valurile de lavă. Răcindu-se, lava a format un mare număr de coline şi ridicături de piatră ponce. Văile Vitor, Siguas, Majes şi Tambo au fost înghiţite împreună cu toţi locuitorii lor de

cenuşă, care a persistat în aer timp de zece luni! Cenuşa a căzut apoi foarte departe, pe Tarapaca, Antofagasta şi Arequipa, unde oamenii au muncit cu schimbul pentru a o curăţa de pe acoperişurile ce se surpau sub greutatea ei.

Apele râului Tambo, blocate de un parapet de lavă solidificată, au format o acumulare care s-a prăvălit apoi ca o avalanşă, luând cu ea case, oameni şi animale. Am văzut cum muntele poartă încă urmele trecerii puhoaielor.

Craterul vulcanului Huayna Puţina a dispărut, lăsând loc unei depresiuni pline de zgură şi praf de piatră ponce. Din Ticsane şi Ubinas, doi vulcani aflaţi în apropiere, ies în permanenţă vapori de apă, gaz sau acid sulfuros, emanaţii de cenuşă însoţite de temblores şi îngrijorătoare zgomote subterane ce amintesc de vuietul mării dezlănţuite. Se aud nişte şuierături ciudate, iar din straturile groase de sulf în care sunt căptuşiţi pereţii interiori ai craterelor ţâşnesc flăcări albăstrii.

Folosindu-şi pioleţii, andiniştii au dezgropat mai multe morminte ciudate în formă de „cuiburi de condor” săpate în stâncă şi protejate vreme de secole de un strat de gheaţă. împodobite cu nişte coliere în care erau montate lapislazuli şi turcoaze, mumiile erau înconjurate de idoli din aliaj de aur şi argint sau argint şi aramă, fiind îmbrăcate în veşminte miniaturale ţesute din lână de alpaca vopsită în tonuri de roşu, galben, gri şi verde. Pe braţele statuetelor străluceau brăţări făurite din aceleaşi aliaje, în care s-au găsit – altă enigmă – urme de fier, metal despre care s-a crezut tot timpul că nu fusese cunoscut de către incaşi…

Un obiect de ceramică în formă de aribal, tipic pentru cultura încă, decorat cu ferigi pictate în negru pe fond roşu, un kero cioplit în lemn de chacbacomo, un soi de pahar cu gura evazată folosit la libaţiile rituale, polonice din lemn, nişte agrafe-broşe lungi numite tupus, lucrate în argint şi având capul în formă de lingură, platouri de lut ornate cu motive geometrice în stil grecesc, mănunchiuri de spini de cactus, o tulpină de porumb pe care era gravată o lamă – toate acestea completau „zestrea

funerară” a mumiilor.

S-au găsit chiar şi chiques de coca, frunza divină care, zdrobită şi combinată cu llipta, un amestec de var nestins şi cenuşă rezultată din arderea rădăcinilor de quinoa ce degajă alcaloidul activ din frunze – cocaina –, îl face pe indian să uite de foame, oboseală şi efectele altitudinii.

Una dintre mumii avea alături, pentru a-i servi pe lumea cealaltă, micul vas în care se preparau fardurile, pe fundul căruia exploratorii au găsit urme de vopsea pentru faţă de culoare sepia. Şi o praştie ceremonială împletită din lână de lamă, vopsită în verde şi galben, cu bordură roşie.

Însă descoperirea cea mai surprinzătoare şi, totodată, cea mai macabră a reprezentat-o seria de patruzeci de capete de om, deformate, trepanate, dispuse într-un cerc perfect în jurul unui idol de aur, deţinător absolut al „recordului de altitudine” din întreaga lume, fiind găsit la înălţimea de 5634 de metri!

Aceste sacrificii de o mare cruzime simbolizau un rit cunoscut în provincia Arequipa sub numele de sacrificios à la Diosa de las Nieves, pretenţioasa Zeiţă a Zăpezilor…

Sacrificii umane la o altitudine de peste 6.000 de metri!

Cu mult timp înaintea incaşilor, asupra acestui ţinut s-au abătut, venind dinspre Titicaca, hoardele de kolla-puquina. Ei erau adoratori fervenţi ai vulcanilor, autointitulându-se fii ai acestora. Divinităţilor tutelare care, potrivit credinţei lor, sălăşluiesc în craterele vulcanilor şi pe care ei le numeau Apu le erau oferite sacrificii umane.

Arheologii arequipenos au estimat vârsta Zeiţei Zăpezilor la peste trei mii de ani.

Acest cult este însă puţin cunoscut şi insuficient studiat. A trebuit să fac cercetări îndelungate înainte de a descoperi câteva dintre secretele sale.

Vechii locuitori ai Anzilor organizau în fiecare an, la o dată fixată de către amautas, mari învăţaţi care ştiau să

citească în stele, o impresionantă procesiune spre piscul venerat de clanuri. Participanţii la ceremonie duceau cu ei un adolescent sau o tânără fecioară, drogaţi în prealabil, îmbrăcaţi în straie noi, de o mare frumuseţe.

Procesiunea se forma uneori la o depărtare de sute de kilometri de culmea sacră. Şi totuşi, examinând tălpile sandalelor din piele de lamă ale uneia dintre tinerele victime, mi-am dat seama că aceasta era dusă pe sus, probabil într-o litieră, aşa cum se poate vedea pe unele huacos vechi din ceramică. De fapt, pe tălpi nu apar nici cea mai mică zgârietură, urmă de pământ sau semn al uzurii produse de o ascensiune atât de lungă şi anevoioasă.

Lamentaţiile lugubre ale pelerinilor şi ofrandele depuse pe vârful vulcanilor – precum şi, fără îndoială, multe altele aflate pe fundul craterelor – jucau un rol important.

Adolescentul era aşezat adesea într-un coşciug megalitic sau pur şi simplu legat de o stâncă înclinată deasupra craterului. La picioare îi erau aşternute cu grijă alimentele indispensabile ultimului drum, cele care urmau să-i asigure o fericită viaţă veşnică în preajma zeilor şi a zeiţelor: o cupă de chicha, băutură din porumb fermentat, ştiuleţi de porumb, boabe coapte, uneori câte un cuy, un cobai mumificat, ca urmare a gerului şi a trecerii timpului, într-o tigvă goală.

Mi s-a întâmplat să găsesc lângă mumiile andine mici lame şi alte statuete de aur sau argint, figurine gravate în os, vase din bazalt negru sculptat în formă de alpaca, în care se ardea tămâie, amulete sau arme din champi, un aliaj de aur, aramă şi cositor, acoperite de cocleală. Şi în scobitura din spatele acestor animale totemice, puţină tămâie…

Dacă victima oferită zeilor pentru a le câştiga bunăvoinţa, adormită artificial, nu îngheţa din cauza frigului sideral al înălţimilor, fără îndoială că ea era sacrificată fiind încă vie, aşa cum o cereau misterioasa Zeiţă a Zăpezilor şi celelalte divinităţi ale Cordilierilor. Dar nu deţinem niciun indiciu că adolescentul ar fi suferit, că s-

ar fi trezit şi ar fi început să se zbată şi să urle, aşa cum s-a întâmplat în mod sigur cu mumiile incaşe din Cuzco şi cu cele din Urubamba, Valea Sacră. Feţele crispate, gurile larg deschise, teama care se poate citi pe chipurile împietrite ale acelora ne arată că, legate fedeleş cu sfori împletite din plante, ghemuite în coşuri de răchită, îngrozite de moartea oribilă ce le aştepta, victimele strigau de acolo, din abisurile eternităţii, după ajutor…

Copilul oferit vulcanului stă ghemuit, părând că doarme liniştit, sprijinindu-şi capul într-o mână şi bărbia de genunchi. Ai putea crede că, atingându-l, ar putea să se trezească, să-şi îndrepte spatele şi, cine ştie, chiar să-ţi zâmbească… Este impresia pe care am avut-o în faţa „micului prinţ încă” descoperit în Chile, pe o culme ce domină oraşul Santiago. Perfect conservat, îmbuibat de coca şi chicha, el murise la vârsta de aproximativ nouă ani şi era îmbrăcat în veşminte împodobite cu aur, având părul legat în o sută douăzeci şi trei de şuviţe… pline de păduchi uscaţi! Astăzi, poate fi contemplat, păstrându-şi în mod misterios aparenţa de fiinţă vie, continuându-şi somnul milenar întrerupt doar pentru puţin timp de arheologi, într-un frigider al muzeului din capitala chiliană.

O altă mică victimă a fost găsită de către doctorul Juan Schobinger pe cerro El Toro, în provincia argentiniană San Juan, la o altitudine de 6300 de metri.

Pichu-Pichu conservă şi el resturile unui probabil holocaust uman. Misiunea organizată de arheologul german Hans Dietrich Disselhof a descoperit, în apropierea idolului de aur al Zeiţei Zăpezilor, craniul şi două vertebre cervicale ale unei victime de sex feminin, în vârstă de aproximativ cincisprezece ani. Însă, de această dată, fractura amplă a osului parietal drept pe care lovitura l-a împins în interior şi prezenţa globulelor roşii intacte atestă un sacrificiu Prin moarte subită şi violentă…

Indienii din noaptea timpurilor

O ploaie diluviană îmi salută plecarea din Arequipa. Drumul nepietruit şi denivelat, asemeni unui acoperiş de plăci ondulate, supus pe tot parcursul anului alternanţei

brutale între gerul nocturn şi arşiţa soarelui atât de dogoritor la acea altitudine, este aproape impracticabil! Camioanele ticsite de indieni, ca şi autobuzul internaţional ce merge până la La Paz, în Bolivia, pe care voiam să-l iau, zac împotmolite în noroi. Un fluviu de mocirlă roşiatică se întinde peste pună, platoul înalt şi pleşuv, cu suprafaţa calcinată de căldura pe care o degajă puternica activitate vulcanică. Mai trebuie să parcurg doar 300 de kilometri pentru a ajunge la Titicaca. Distanţă ce poate reprezenta însă un număr incalculabil de ore de mers.

Îmi voi încheia aşadar călătoria prin aceste ţinuturi de deasupra lumii, animate doar sporadic de salturile rarelor vigonii cu blană mătăsoasă şi roşcată, într-un trenuleţ de sierra, cu vagoane cu pereţi din lemn, plini de spărturi şi păstrând o urmă de vopsea verde, având drept emblemă un cap de lamă. Locomotiva, cu grătarul ştirb alunecând pe deasupra şinelor şi clopoţeii ei de aramă şlefuită, este demnă de Vestul Sălbatic. Lipsesc doar tradiţionalii cow-boys. Toţi pasagerii indieni din vagon seamănă între ei: aceeaşi faţă cu pielea tăbăcită din cauza altitudinii, rotundă ca o lună plină, cu pomeţii proeminenţi mereu îmbujoraţi şi ochii ca tăciunele, având acea conformaţie specifică tipului mongoloid. Purtând cu toţii acelaşi soi de haine ponosite şi multicolore ce te duc cu gândul la o stranie „Curte a miracolelor” care a supravieţuit de pe vremea incaşilor.

Urcuşul trenului este anevoios, istovitor, interminabil. Şinele se agaţă de stânci asemeni drumului incaşilor de odinioară, înconjurând acelaşi vulcan timp de o oră. În depărtare, Ambato seamănă cu un imens colac de salvare aruncat în mijlocul pampasului nisipos, presărat cu pietre negricioase şi pudrat de lava sclipitoare care îţi răneşte ochii. Tumultuos, râul Sumbay îşi croieşte cu zgomot drum printr-un canion amplu.

Ajunşi la macazul de la Crucero Alto, punctul de maximă altitudine al liniei de cale ferată ce leagă Arequipa de Puno, altimetrul îmi indică înălţimea de 4476 metri. Aproape cât aceea a masivului Mont Blanc! Dârdâi de frig

sub poncho-ul din lână de alpaca pe care l-am cumpărat de la un indian, negustor ambulant, deoarece trenul nu are niciun fel de încălzire. Plămânii mei îşi caută cu disperare doza normală de oxigen. Inima îmi bate ca o tobă, la unison cu tâmplele în care-mi răsună tot timpul un zumzet grav. Voi scăpa oare de durerosul şi redutabilul sorocbe, inexplicabilul „rău al Anzilor”?

Monoton, dezolant, selenar, monumentalul platou Kol-lao defilează prin dreptul geamului. Într-o lagună îngheţată, văd nişte păsări de apă şi un cal sălbatic ce se adapă. Cum să-ţi închipui oare că această zonă stearpă, de o ariditate deprimantă, ascunde în adâncurile ei zăcăminte de aur, aramă, argint şi cositor exploatate odinioară de vechii oameni ai norilor, însă astăzi abandonate?

Panorama nu este mărginită decât de cerul din care se revarsă o nelinişte cosmică. Am senzaţia că plutesc printre nori spre neantul în care mă voi pierde. Se poate într-adevăr trăi aici?

Răspunsul îmi este dat de ivirea unui indian, a cărui siluetă se profilează pe fundalul norilor joşi şi grei. Cu toate acestea, pe tot întinsul platoului, străbătut de calea ferată în linie dreaptă, nu se zăreşte nicio colibă de piatră. Spre ce răspântie a secolelor aleargă acest om în poncho care înoată prin vântul diabolic al Anzilor? El răsare din negura timpurilor… Nu este el cel care până mai ieri urmărea turmele de guanaci, acele animale sprintene înrudite cu sfidătoarele lame ce rătăcesc pe calea ferată punându-ne în pericol să deraiem? Nu este el cel care mai deunăzi a traversat, păşind Peste podul de gheaţă, Strâmtoarea Bering? Nu seamănă întru totul acest personaj rătăcitor cu figurile reprezentate pe aşa-numitele huacos precolumbiene sau cu antropoliţii ce străjuiesc calea pe care el o parcurge de veacuri?

Încotro se îndreaptă indianul? Nu m-ar surprinde să-l regăsesc într-o zi în ţinuturile îndepărtate ale Ţării de Foc, la extremitatea sudică a continentului, acolo unde au ajuns înaintea lui şi unde şi-au încheiat aventuroasa călătorie misterioşii emigranţi despre care se crede că au venit din

Asia. Veşnic rătăcitor, indianul andin de ieri şi de azi nu are identitate legală sau vârstă. Singura lui patrie este cerul acesta magic, pe care îl străbate fără încetare. Vechile duhuri ale Cordilierilor, invocate la anumite răspântii, sunt singurii lui confidenţi. Amintirea ştearsă a marilor căpetenii care au fondat Imperiul Soarelui, unicul lui bagaj. El nu are drept Biblie decât ruinele maiestuoase ce se profilează de-a lungul crestelor spre care vei căuta în zadar căile secrete. Tradiţii numeroase şi enigmatice, transmise din veac în veac, îi stăpânesc gândurile. Indianul în poncho, vecinul meu, nu le trădează niciodată. El este martorul mut al unor epoci fabuloase…

O mitologie delirantă în realitate, indianul nu este mut decât faţă de noi. Dacă a uitat istoria strămoşilor să-i incaşi, zeii lui împietriţi continuă să populeze extravaganta mitologie pe care i-au lăsat-o moştenire. Totemurile sunt prezente la tot pasul: silueta chinuită a unui vârf de munte, chipul unui incaş săpat într-o stâncă, ochiul albastru al unei lagune, scobitura unei grote ce pare o ureche a pământului, murmurul unui izvor, vuietul unui torent, muzica vântului şi cea mai mică „piatră obosită” ce zace pe marginea drumului. E o piatră roşie? înseamnă că varsă lacrimi de sânge, crede el, deoarece nu a putut niciodată să ajungă la sanctuarul spre care paşii atâtor indieni o rostogoleau în trecerea lor, zdrobindu-se în drum…

În spatele fizionomiei lui imuabile precum piatra, indianul din Anzi este el însuşi un „om de piatră”, bântuit de fantasme interioare. Fără ca noi să o bănuim, el trăieşte intens într-un univers cosmic în care totul este viu, unde nimic nu moare niciodată cu adevărat. Tot ceea ce-l înconjoară este animat de o forţă a binelui sau a răului. Indianul intră în dialog cu lumea în care trăieşte, căci toate au un glas al lor, iar el îl aude şi îl înţelege. Totul este o moştenire a trecutului şi o renaştere promisă. Sub influenţa divinei coca pe care o mestecă mereu, totul este vis frumos şi coşmar deopotrivă.

În seara ce îşi coboară cortina violetă peste crestele munţilor, totul este cer şi apă. Trenul înconjoară lacul

Săracocha*, ale cărui ape au nuanţa albastrului de Prusia. Potrivit legendei, pe fundul craterului zac ştiuleţi din aur masiv, iar indienii continuă să-i închine sacrificii…

Sub greutatea zdrobitoare a unui cer de sticlă, împurpurate de lumina roşiatică a amurgului, lacul Titicaca şi înaltul platou zac încremenite, învăluite într-o aură catastrofică. Această lume a înălţimilor, feerică prin dimensiuni, însă de un colorit dantesc, mă sufocă prin zgârcenia ei în oxigen, prin frigul ei pătrunzător şi goliciunea ei colosală.

Deodată, totul se scufundă în întuneric şi apoi reapare în lumina unui fulger. O furtună puternică agită apele lacului, ce năvălesc asupra căii ferate şi o inundă, iar tunetul zdruncină din temelii această lume pierdută. Artileria divină a lui Viracocha! – după cum spun indienii, speriaţi. Continuă ei să creadă în existenţa acestei divinităţi misterioase?

Ce spectacol de neuitat al nopţii andine! în caleidoscopul celest, aflat atât de aproape încât ai impresia că poţi să-l atingi cu mâna, Calea Lactee nu mai este o pulbere de galaxii, ci un fluviu de lumină: este cortegiul zeilor!

Quilla, aşa cum numesc ei Luna, mama spirituală a vechilor peruani, are aici de două ori mărimea astrului nocturn ce luminează cerul Europei. Iar linia ce delimitează partea ei luminată de zona de umbră, culcată aproape la orizontală deasupra gheţarilor, pare o diademă încununând un vârf de cristal.

De mii de ani, pe Altiplano, podişul înalt din jurul lacului Titicaca, sub acest cer apocaliptic, se ascund mistere de nepătruns…

— Porumbul dătător de viaţă (n.t.).

CAPITOLUL 3

Adam şi Eva în varianta incaşă

Ricsillayman! Yachallayman…”

Imn închinat lui Manco Capac (Pachacuti Yamqui – 1613)

Legendarii Manco Capac şi Mama Ocilo

În seara zilei de 3 noiembrie, înghesuiţi în camioane şi în balsas, ambarcaţiunile lor de trestie, mii de indieni îmbrăcaţi în costume festive tradiţionale se adună pentru a-i întâmpina pe Manco Capac şi Mama Ocilo, legendarii lor strămoşi incaşi. Nu este decât o imagine, o reconstituire istorică ce revelează sufletul indian pur. Locuitorii din zona lacului Titicaca, indienii aymara, cred cu naivitate în întoarcerea acestor Adam şi Eva incaşi.

Dar, spre deosebire de orice altă manifestare folclorică sau populară din lume, portul Puno, unde toţi aşteaptă cu nerăbdare fabuloasa apariţie, nu este cuprins de niciun fel de agitaţie. În afară de sunetele ascuţite produse de zamponas – naiurile indiene din bambus –, acompaniate de cele trei note înalte şi pătrunzătoare scoase de nişte instrumente din os de lamă numite quenas şi ritmate de bătăile surde ale tobelor, nu se aude nimic altceva. Oamenii tac. Acest refren obsedant, magic, nu este, la urma urmelor, vocea secolelor apuse?

Coca anesteziază simţurile oamenilor îmbrăcaţi în pon-cho. Fără să-l vadă cu adevărat, privirile lor sunt

— O! Dacă ai cunoaşte! O! Dacă ai şti… (n.t.).

Îndreptate spre marele Transtitikaka, unul dintre primele cinci vapoare „de mare înălţime” ale planetei ce soseşte din Bolivia înţesat de turişti, în majoritate yankei. Sub aceste Tropice îngheţate, şaizeci de mii de oameni vor aştepta toată noaptea întoarcerea incaşilor!

Un văl de nea se aşterne peste incredibila scenă, desprinsă parcă dintr-o variantă indiană a celor o mie şi una de nopţi, iar spre dimineaţă, pe malul unui lac de sidef, termometrul indică minus 10 grade.

Legenda spune că, după Potopul andin, Soarele şi-a trimis întâia rază asupra lacului Titicaca. Şi dintr-odată, sub atingerea Soarelui răsărind, a luat naştere tăcuta şi pitoreasca armada alcătuită din sute de balsas de totora din mănunchiuri de trestie uscată de culoare aurie, legate sub forma alungită a unei cizme, cu pupa şi prora înălţate asemeni unui vârf de sabot.

Vântul ce suflă deasupra lacului umflă pânzele înalte

de stuf. În partea din faţă, stă în picioare un marinar aborigen, îmbrăcat într-un poncho roşu, care ghidează ambarcaţiunea cu ajutorul unei prăjini. Ghemuită în partea din spate, soţia lui toarce lână de lamă pe un fus din lemn. Câteodată, la bord se găseşte chiar şi o lamă, cu câte un ciucure din lână de un trandafiriu aprins la fiecare ureche.

Manco Capac şi Mama Ocilo vin dinspre răsărit, de pe Insula Soarelui, aflată în inima lacului, aşa cum spune tradiţia. Pe chei, fără să scoată o vorbă, ca nişte somnambuli, indienii îi contemplă pe cei doi mari actori ai genezei lor, care poartă pe cap coroane de aur împodobite cu pene, pe piepturi strălucindu-le câte un disc de aur ce reprezintă Soarele. În sfârşit, cei doi semizei s-au întors!

Originea misterioasă a incaşilor

Ce se ştie precis despre Manco Capac şi despre partenera lui în afara faptului că, „văzând cum oamenii trăiesc asemeni animalelor, Soarele a fost atât de îndurerat încât, milos, şi-a trimis unul din fii şi una din fiice să le ducă acestor barbari cunoaşterea legilor, ca să poată trăi ca nişte fiinţe înţelepte, în case şi în locuri unde să se poată bucura de fructele pământului”.

Legenda mai spune că „Soarele şi-a lăsat copiii pe insula de pe Titicaca, cerându-le să îi înveţe pe barbari că acela este un loc sfânt. El le-a dat un baston de aur, de grosimea a două degete: oriunde urmau să se oprească din drum, trebuiau să-l înfigă până la capăt în pământ, semn că locul respectiv fusese ales de tatăl lor, Soarele, pentru a fonda un imperiu…” Detaliile, diferite de la un cronicar la altul, sunt cele care ne-ar putea ajuta să demistificăm legenda, să regăsim cheia simbolică a Porţii Soarelui şi drumul spre zei. Voi reuşi oare să le descopăr?

Cel mai însemnat dintre cronicarii secolului al XVI-lea, Garcilaso de la Vega – hidalgo după tată, dar născut dintr-o prinţesă incaşă, Chimpu Ocilo –, se arată intrigat de povestea pe care a ascultat-o de atâtea ori la Cuzco, în copilărie.

Garcilaso vrea să afle de la un nobil bătrân, unchiul lui incaş, „despre trecut, despre apariţia şi vechimea

primilor regi”. „De unde se trage, îşi întreabă el unchiul, spiţa celui dintâi dintre ei?”

Bătrânul nobil, care „deplânge soarta incaşilor dispăruţi şi a imperiului lor pierdut”, nu poate să-i răspundă. Şi toată viaţa lui, ce se va sfârşi în exil, în îndepărtata Spanie, cronicarul metis va continua să se întrebe de unde au apărut Manco Capac şi Mama Ocilo, strămoşii lui. El a dedus că mitul „îşi are originea într-o legendă a străvechilor kolla, anterioară apariţiei incaşilor”, de vreme ce ea se situează la sfârşitul Potopului.

„Manco Capac, fiind un spirit inventiv, a profitat de această credinţă a indienilor şi a transformat legenda într-o profeţie provenind de la însuşi zeul Soare”.

Apoi, cuprins de îndoială, a conchis: „Primul incaş trebuie să fi fost un indian cu multă judecată, prudent şi chibzuit, care a înţeles simplitatea oamenilor şi nevoile lor. Ajuns aici, el a pretins că venea din cer împreună cu soaţa lui şi că amândoi erau copiii Soarelui”.

Pe baza mărturisirilor unor quipucamayocs din Cuzco, Santillan şi Betanzos au povestit că „prin intermediul dublului său, idolul Guauque, Manco Capac vorbea cu Soarele şi că răspunsurile Astrului-Tată erau considerate drept oracole”.*

— Elizabeth della Santa, profesoară de istorie la Institutul de Antropologie din Arequipa, semnalează faptul că Alfred Metraux a întâlnit la Materni mataco din Gran Chaco nişte şamani „care vorbesc cu Soarele sau Focul-Focurilor, chiar dacă prin aceste conversaţii se expun unor riscuri foarte mari”. În Melanezia există o credinţă similară (n.t.).

Adevăraţii Fii ai Soarelui

Huaman Poma – „Şoimul-Puma” –, important cronicar, descendent şi el dintr-o spiţă indiană nobilă, deşi având un stil mai puţin elegant decât al lui Garcilaso, este un fin detectiv şi „îndrumătorul” meu cel mai bun. Folosind un vechi dialect spaniol presărat cu elemente quecha, limbajul lui dificil rămâne greu accesibil. Cu toate acestea, el este singurul cronicar la care găsesc o serie de precizări

ce capătă, în ochii mei, o importanţă capitală. Puţini cercetători îşi dau însă osteneala de a-i descifra faimoasa Coronica.

„Primii incaşi legitimi, afirmă Huaman Poma, au fost Apo Capac. Aceştia sunt adevăraţii Fii ai Soarelui. Ei sunt mult mai vechi decât Manco, care a fost doar primul şef al celei de-a doua dinastii”.

Citatul reprezintă o recunoaştere a faptului că incaşii sunt infinit mai vechi decât consideră istoricii orbiţi de legenda împământenită. O acceptare a ideii spre care mă conduc numeroase indicii, neglijate de prea mulţi americanişti, şi asta chiar în perioada de după cucerirea spaniolă.

Huaman Poma îşi pigmentează descoperirile cu detalii subtile dar semnificative. Printre altele, el s-a bucurat de reputaţia unui om de bună-credinţă. Dacă îi dăm crezare, Manco Capac îşi pierde mult din aureola de erou civilizator şi capătă aspectul, nu al unui semizeu, ci pe acela mai pământesc al unui simplu muritor „care a pretins că este Fiul Soarelui pentru a se impune mai uşor asupra unor populaţii ignorante”.

Mai mult decât atât! Cronicarul subliniază faptul că „Manco nu este chiar un conducător legitim. Mama sa era fiică a demonilor... Ea aparţinea castei aşa-numiţilor amaru – «Şerpii» – care aveau reputaţia unor mari idolatri şi vrăjitori temuţi. Neputând să se recomande cu o astfel de origine, precizează scriitorul, Manco a inventat povestea potrivit căreia el era fiul Soarelui şi al Lunii şi fratele stelelor”.

Părintele Cristóbal de Molina confirmă această opinie atunci când scrie, în 1572, Rituri şi poveşti ale incaşilor, bazându-se pe declaraţiile pe care Vaca de Castro le-a obţinut de la doi quipucamayocs sau „istorici profesionişti ai incaşilor”, Collapina şi Supno: „Ei au spus că părinţii şi bunicii lor, mari quipucamayocs, le povestiseră copiilor şi nepoţilor, cerându-le să păstreze secretul, că Manco Capac, primul incaş, a fost fiul unui curaca...” Adică fiul unui şef de clan indian.

Pentru mine, îndoiala este definitiv înlăturată. Manco Capac nu întrupează un personaj mitic, ci pur şi simplu un om. Dar cine a fost el? Huaman Poma este singurul care-mi dă răspunsul la această întrebare, oferindu-mi alcătuirea exactă a blazonului suveranului incaş.

Acest blazon era împărţit, arată el, în patru secţiuni. În prima apărea „Quiquixana, pasărea sacră”, pe care alţi cronicari o numesc Indi sau Chima şi pe care incaşii şi-au transmis-o din tată-n fiu, într-o colivie de răchită, vreme de mai multe secole.

În cea de-a doua secţiune apare „trunchiul arborelui chonta, în care se ascunde otorongo”, un soi de jaguar mic sau ocelot.

Al treilea câmp al blazonului este rezervat „insignei regale a incaşilor, mascapaycha, din lână de vigonie ţesută cu fir de aur”, cea pe care împăratul o purta pe cap.

În ultimul dintre cele patru câmpuri apare „şarpele Amaru”.

Aceste însemne heraldice vorbesc, cred eu, cât se poate de clar. Ele descriu fără echivoc ţara natală a împăratului incaş despre care se ştiu cele mai multe lucruri, domnia lui fiind cea mai apropiată de momentul cuceririi ţării de către spanioli. O dinastie care nu era însă, potrivit marelui istoric peruan J. de la Riva-Aguero, decât „forma renăscută şi ultimul fruct al culturii din Tiahuanaco”.

Pasărea Quiquixana, palmierul chonta cu lemn de culoare neagră, tare ca fierul, din care războinicii jivaro şi toţi indienii din Amazonia îşi croiesc şi astăzi lăncile aducătoare de moarte, felina şi şarpele aparţin – toate – florei şi faunei din pădurea tropicală virgină. Ca şi penele ce împodobesc emblema suveranului.

Nu a susţinut oare Julio-Cesar Tello, părintele arheologiei peruane, până la moartea sa, survenită în 1947, că originile populaţiei andine trebuie căutate în inima pădurilor amazoniene? Pentru Tello, ca şi pentru mine, enigma este în parte rezolvată. Manco Capac trebuie să fie descendentul unui trib de indieni energici care au

părăsit Infernul Verde pentru a escalada Cordilierii, până ce au ajuns pe înaltul platou al lacului Titicaca. Într-o epocă necunoscută, pierdută în negura timpurilor…

În limba quéchua, Capac înseamnă „cel bogat, cel puternic”. Este un titlu pe care l-au purtat nenumăraţi mari şefi. Sunt convinsă că între primul Manco şi apariţia primului incaş pe malurile lacului Titicaca, fondatorul Imperiului Tahuantinsuyo, în Anzi s-au succedat nesfârşite generaţii de regi purtători ai aceluiaşi patronim ereditar: Manco.

Pentru a le descoperi genealogia, trebuie să păşeşti cu răbdare pe urmele lor… Însă drumul ce mă va conduce de pe malurile lacului sacru până la rădăcinile legendei va fi lung şi anevoios.

CAPITOLUL 4

Oamenii-Soare şi Oamenii-Condor

Adoraţia pentru munte este încă vie, fiind o reminiscenţă a vechiului cult animist al andicolilor. Ea stă alături de adoraţia pentru Soare şi de cultul închinat emisarului său terestru, Condorul.

RIGOBERTO PAREDES (Mitos… de Bolivia)

Veneraţii zei şi strămoşi achatehila

În apropierea târgului Chucuito şi la mică distanţă de malurile lacului Titicaca, domneau, până la Zepita, atotputernici în aceste ţinuturi înalte, lupaka, cruzii Oameni-Soare din vremurile preincaşe.

La marginea teritoriilor lor bine păzite, se aflau ţinuturile indienilor pakaje, Oamenii-Condor, la fel de cruzi ca şi vecinii lor şi cu o istorie al cărei început se pierde de asemenea în negura timpului.

Unii obişnuiau să bea sângele cald al duşmanilor din nişte vase de lut numite chuwas, ceilalţi devorau inima încă palpitând a celor învinşi.

Şi unii, şi alţii se desprind din vechile cronici ca nişte personaje tulburi şi neliniştitoare. Pe primii dintre ei, lupaka, părintele Ramos Gavilan îi descrie ca fiind „oameni răi, necinstiţi, cu apucături nesănătoase şi moravuri îndoielnice”. Mulţi, precizează el, „se îmbracă în straie

femeieşti”, ceea ce incaşii le vor interzice cu stricteţe. În plus, atunci când au reuşit să-i supună, incaşii au instalat în oraşele lor de pe malul lacului un guvernator care avea sarcina să-i supravegheze. Pentru a-i determina să trăiască normal şi să se căsătorească, el a cerut să fie construite „case cu femei frumoase” pe care să le poată frecventa.

Războinici înalţi şi bine făcuţi, aceşti lupaka şi pakaje, angajaţi în permanenţă în lupte rivale, au semănat în urma lor, de-a lungul malului drept al lacului Titicaca, numai ruine şi istorii confuze, care astăzi nu sunt uşor de înţeles şi de interpretat.

Rigoberto Paredes, autor al unei pasionante lucrări despre mituri, superstiţii şi formele în care acestea au supravieţuit în Bolivia, povesteşte cum în ochii indienilor din zona lacului sacru, fenomenele şi accidentele geografice şi geologice, extrem de frecvente în Cordilieri, continuă să fie tabuuri puternice.

Munţi, izvoare, peşteri şi grote, stânci, râuri şi lagune sunt sălaşuri ale unor spirite ancestrale – iată credinţa ce animă şi îndrumă viaţa cotidiană a fiecărei ayllu.

Indianul din Anzi manifestă o veneraţie profundă pentru aşa-numiţii achachila, de care îi este totodată şi teamă. Ei simbolizează sursa generică a marilor civilizaţii de pe Al-tiplano care le-au premers ţăranilor din epoca modernă. Primul loc între cei mai importanţi dintre ei îl ocupă Titicaca. Urmează cohorta de vulcani ce domină lacul: Illimani, Illampu, Hake-Hake, Sorata, Huayna-Potosi şi mulţi alţii care, în funcţie de mărimea sau înfăţişarea lor, sunt trataţi ca strămoşi de prim rang sau de importanţă secundară.

Indianul are o mulţime de obligaţii faţă de achachila. El îi invocă cu prilejul celui mai neînsemnat act de viaţă cotidiană. Ca să le câştige bunăvoinţa, le oferă daruri. Este înduioşător să constatăm faptul că, în spiritul lor, aceşti

— Instituţie socială străveche, ayllu datează din perioada preincaşă. Este o colectivitate agrară între ai cărei membri există legături de rudenie, totemice,

teritoriale, economice şi deopotrivă o formă de întrajutorare socială ce reuneşte două sau trei sute de persoane. La ora actuală există, potrivit datelor oficiale, cinci mii de ayllu numai în Perú. Membrii unei ayllu andine lucrează pământul împreună, după cum tot în comun construiesc, asigură întreţinerea drumurilor, a podurilor, curăţirea canalelor de irigaţii şi a terasamentelor agricole (n.t.).

moşi păstrează o anumită dimensiune umană: au aceleaşi nevoi ca şi oamenii, le este foame şi sete…

Prietenul nostru Jehan Vellard, directorul Institutului de înalte Studii Andine, mi-a relatat că în luna august – când în Cordilieri este iarnă – indienii spun că „toţi achachila au gura deschisă, aşadar trebuie să li se dea să mănânce şi să bea pe săturate, altfel asupra oamenilor se va abate pedeapsa lor”.

În credinţa populară politeistă şi animistă a indienilor, culmile andine flirtează între ele, se iubesc ori se invidiază, se ceartă ori se urăsc… asemeni nouă, oamenilor! Astfel, conul de gheaţă al vulcanului Illimani, care în credinţa indienilor aymara are reputaţia unui „mâncător de oameni”, întrucât niciun individ care urcă pe vârful lui nu mai coboară de acolo, este semnalat în miturile andine ca muntele preferat al lui Viracocha sau al lui Tonapa – două divinităţi antice pe care cronicarii cuceririi spaniole le confundă adesea.

Cum una dintre culmile vecine se înălţa tot mai sus, încercând să-l eclipseze şi să-i ameninţe supremaţia, Illimani, „regele Anzilor”, măcinat de invidie, i s-a plâns lui Viracocha, cerându-i să facă dreptate. Zeul şi-a întins praştia şi, ţintind magistral, a decapitat îndrăzneţul vârf, ce poartă de atunci numele de Mururata sau „Retezat”.

Cât despre capul „ghilotinat” al muntelui, el s-a rostogolit pe platoul de la poale, de unde, cu o lovitură de picior, Viracocha l-a trimis departe strigând: „Sojama” – „Du-te!” –, nume pe care acesta l-a păstrat până astăzi, răsărind solitar pe întinderea netedă a pampasului din jurul oraşului Oruro.

Indienii lupaka şi pakaje considerau că descind din Illampu, „cel care răspândeşte lumină”, şi că s-au născut ca urmare a „împreunării” vulcanului cu lacul Titicaca. De unde şi mândria lor de a aparţine unei spiţe alese.

Uniunea divină dintre apele sacre şi munte durează de milenii. Într-o seară cu lună, nişte aymara bolivieni care îmi povesteau despre tradiţiile lor m-au dus pe una din plajele lacustre să mi-l arate pe Illampu, ce se oglindea în luciul apei părând că zace culcat în adâncuri. Şi este adevărat că imensul vulcan înveşmântat în alb şi lacul liniştit păreau îmbrăţişaţi ca într-o împerechere pătimaşă…

Indienii lupaka şi pakaje

Potrivit unei alte tradiţii, prima căpetenie legendară a indienilor lupaka s-ar fi născut dintr-o rază a Soarelui, „cel dătător de viaţă”. Cât despre întâiul pakaje, el ar fi ieşit dintr-un ou de condor regal, cel care, zburând mai sus decât toate păsările, este slujitorul înaripat al Soarelui. Cele două caste puternice erau astfel strâns legate prin geneza lor andină.

Dar cum voi reuşi să aflu numele marilor şefi?

Presupun că în spatele acestor credinţe se ascunde mitul care i-a dat naştere enigmaticului Viracocha şi din care s-a ivit, desigur, şi Manco Capac, strămoşul incaşilor.

Mă vor ajuta oare răspunsurile indienilor din zona lacului ca, pornind de la câteva legende şi de la un amestec de fraze sibilinice pe care le-au transcris cronicarii, să discern realul de fabulos?

Adeseori, textele şi povestirile culese de mine nu par să aibă, la o primă vedere, legătură între ele. Relaţionarea lor necesită un studiu tenace. Este necesar să le clasific în funcţie de perioadă şi context istoric. Din recompunerea unor frânturi răzleţe, ceea ce necesită luni întregi de „muncă şi de reflecţie, din asocierea lor, răsare uneori lumina atât de aşteptată… Sau, alteori, sentimentul că am scăpat „firul” şi am pierdut un timp preţios, că mă aflu pe o cale greşită. Însă atunci când descopăr nişte nume mă cuprinde o mare bucurie, o senzaţie îmbătătoare – răsplata orelor lungi de veghe, a oboselii şi a decepţiilor încercate!

De exemplu, numele lui Grand Zapana, despotul întinsului platou al înălţimilor, la fel de redutabil ca şi Karl din Coquimbo, cuceritor ce s-a abătut asupra ţinutului asemeni unui val, măturând totul în calea lui şi supunându-i pe locuitori. Sau al sângerosului Makuri, şef al clanului omasuyo. Şi ale altor căpetenii din perioade protoistorice mai recente, precum Tacuilla – sau Javilla –, care a coborât pe versanţii Anzilor până pe plajele Pacificului, strămutând populaţiile riverane şi luându-le apoi cu sine, ca şi pe indienii uru, în ţinuturile înalte din regiunea lacului sacru, a râului Desaguadero şi a lacului Poopo.

După spusele părintelui Morua, „regatul” lui Javilla începea la Vilcanota şi se întindea până dincolo de Chile. În La Raya se află un zid ciclopic aşezat de-a curmezişul căii regale, marcând sfârşitul jurisdicţiei lui.

Descendenţi ai acestor mari şefi indieni, Umalla, Hatun şi Paucar Kolla au fondat capitale ce le-au perpetuat numele până la sosirea conchistadorilor. Dar în ce perioadă? „înainte de Potop”, arată cronicarii. Despre ce potop este însă vorba? Enigmele se succedă una după alta…

Aceşti eroi învăluiţi în negura uitării, aflaţi într-o continuă confruntare acolo sus, pe înaltul platou, erau, în funcţie de mersul evenimentelor şi de interesele fiecăruia, când aliaţi, când duşmani de moarte. Laolaltă, ei formau o confederaţie puternică de triburi legate de originea comună, cunoscută sub numele Kolla sau Kollana, ce s-a impus asupra uneia dintre cele patru „lumi” geografice din care va fi alcătuit mai târziu monumentalul Imperiu al Soarelui incaş.

Studiile consacrate acestor kolla sunt puţine şi sărace, însă la Puno urma să-l întâlnesc pe eruditul doctor David

Frisancho Pineda, care, dedicându-şi întreaga viaţă misterelor culturii anticilor lui strămoşi, a devenit pentru mine o preţioasă sursă de informaţii. A trebuit totuşi să trec peste amărăciunea – justificată, recunosc – pe care acesta o nutrea faţă de „mafia scriitorilor străini, amatori

de fantastic, care, în mare parte, nu călătoresc altfel decât prin intermediul imaginaţiei şi se fac vinovaţi de stupide fabulaţii comerciale”…

Reuşind să-i câştig încrederea, am obţinut de la el date extrem de utile. „Nu se ştie nimic, sau aproape nimic, despre hoardele primitive ce bântuiau pe malurile lacului sacru înainte să apară kolla. Ei au fost însă contemporani cu Tiahuanaco în faza sa arhaică şi am putea probabil să-i găsim pe autorii misterioasei cetăţi megalitice, pe tema căreia au curs deja râuri de cerneală, printre reprezentanţii acestei numeroase etnii”.

Influenta confederaţie Kolla reunea multe naţiuni diferite, originare din regiunea lacului Titicaca şi a altor lacuri boliviene, astăzi secate sau pe cale de a seca. În afară de indienii lupaka şipakaje din provincia Tiahuanaco, aici intrau şi indienii caruma, oruro, caranga, precum şi diverse grupuri periferice – acatemeno, collahua şi cahuana.

Indienii kolla se aflau în acele locuri cu mult înainte de legendara apariţie a incaşilor. Totemul lor era aşa-numitul Napa*, un guanac alb ce le fusese dăruit, potrivit credinţei lor, de către Hanan Pacha – cerul –, pe care Soarele îl trimisese pe pământ pentru ca naţiunea kolla să se bucure de cele mai numeroase turme de lame. „Dublura” – alter ego-ul – acestui guanac sacru îi proteja de sus, de deasupra norilor, sub forma constelaţiei Urcuchillay – constelaţia Lirei – pe care mi-au arătat-o nişte pescari aymara şi ale cărei stele desenau, în ochii lor, silueta animalului divin.

Asemeni indienilor kolla, cei din ramura collahua vorbeau tot limba aymara, considerându-se însă fii ai

— Recent, a fost găsită pe Insula Soarelui, alături de statuetele de aur reprezentându-i probabil pe Manco Capac şi Mama Ocilo, o konopa, un soi de cădelniţă modelată în forma animalului totemic al indienilor kolla (n.t.).

vulcanului Collaguata. Prin urmare, ei purtau în jurul capului un chullo în formă de con şi îşi modelau craniul

după forma vulcanului. La rându-le, socotindu-se descendenţi din nevado Ualca Ualca, cei din ramura cahuana purtau pe creştet o împletitură rotundă de lână albă ca simbol al gheţarului.

Este cert faptul că indienii kolla atingeau cu uşurinţă vârsta de o sută de ani şi chiar mai mult, „deoarece mâncau cartofi deshidrataţi în chuno”, după cum afirmă un cronicar.

Toate aceste clanuri de pe malurile lacului Titicaca, fiind mari idolatre, aveau un număr incalculabil de kuacas, lăcaşuri în care se făceau auzite oracolele.

Armele preferate ale indienilor kolla erau nişte ghioage din lemn de esenţă dură, încrustate cu plăcuţe de argint sau aramă şi terminate cu o măciulie din argint cizelat. Ei foloseau de asemenea barde din cupru, praştii şi lihuis din vână de lamă, cu ajutorul cărora aruncau la distanţă şi cu violenţă bile de aramă.

O altă divinitate pe care o adorau era Somnul, peştele-pisică ce apare sculptat pe numeroase stele din Pukara, o mică aşezare indiană ce trebuie să fi fost unul dintre locurile importante în care erau realizate monumentalele statui monolitice. Acelaşi Somn poate fi regăsit şi pe Poarta Soarelui din Tiahuanaco. Pentru vechii kolla, prinderea lui reprezenta un adevărat sacrilegiu.

În decursul epocilor precolumbiene, confederaţia Kolla a devenit atât de importantă, încât a ajuns să cuprindă cea mai vastă populaţie din vechiul Perú, în pofida altitudinii de aproape 4.000 de metri la care se găsea. Provincia Kollao – ce rămâne şi astăzi cea mai intens populată – era de asemenea, şi continuă să fie, cea mai bogată în turme de lamoide.

Aceşti kolla au dorit să se remarce pentru eternitate prin ridicarea unor monumente de o măreţie zdrobitoare, pe care

— Mamifere rumegătoare din familia camelidelor care trăiesc exclu Siv în regiunile înalte din Anzi, cuprinzând guanacul, vigonia, alpacaua, lama şi varietăţile rezultate de pe urma încrucişării lor. În literatura veche

sud-americană, sunt denumite frecvent cu termenul generic de auquenidae (n.t.).

Indienii de astăzi le numesc ckulipas, ce pot fi distinse pe culmile netezite de mâinile lor de titani. Vederea acestor morminte cilindrice asemeni unor turnuri mai groase la vârf decât la bază – care alcătuiesc, uneori cu zecile, veritabile necropole celeste din cuburi de granit sfidând secolele, cutremurele şi jafurile urmaşilor lor – te lasă mut de admiraţie…

Admiraţie pe care Creza de Leon, faimosul cronicar din secolul al XVI-lea, şi-a exprimat-o în termeni grăitori la întoarcerea sa dintr-una din primele expediţii de explorare desfăşurate pe platoul lacului Titicaca. El a vizitat Pukara şi cetatea fortificată Hatun Kolla, reşedinţa Marelui Kolla, „împodobită în întregime de temple şi case ale Femeilor Alese”. Zeul cel mai vestit al localnicilor, precizează el, era Ticsi-Viracocha.

Dintr-un document ce datează din 1577 referitor la probleme de lingvistică indiană, ştim că numele aymara – care denumea la început doar idiomul respectiv – le-a fost atribuit de către lingviştii creştini stabiliţi la vremea respectivă în Chucuito şi Juli. Detaliu ce reprezintă explicaţia confuziei în care alunecă mulţi scriitori neavertizaţi.

Deşi „veri primari”, lupaka şi pakaje s-au confruntat adeseori, fie pentru a-şi apăra credinţa religioasă, fie pentru a-şi disputa posesia asupra puţinelor zone productive de pe Altiplano sau a insulelor de pe lacul sacru.

Oamenii-Soare aveau în frunte un sălbatic înspăimântător, Chiriwano – al cărui nume înseamnă textual „excrement întărit” –, originar din selva amazoniană, de la care a plecat conflictul cu indienii pakaje. Regele acestora purta numele Zapana, iar cel lupaka se numea Karl.

Remarcabili recenzori ai Imperiului incaş, aşa-numiţii quipucamayocs, care „notau” pe nişte sforicele cu noduri (quipus) tot ce putea fi numărat şi povestit din întreaga

ţară, au înregistrat în „arhivele” lor luptele sângeroase dintre moştenitorii succesivi ai celor două titluri nobiliare.

Pentru istoricul Portugal Caracora, originar din Puno, aceşti Zapana şi Karl „ar putea fi comparaţi cu dinastiile Abasizilor şi ale altor califi arabi”.

În vreme de război, şi unii, şi alţii luptau în escadroane de o sută sau două sute de oameni, cu braţele şi picioarele goale, vopsiţi în culori vii pentru a-şi înspăimânta adversarii. Luptătorii erau înarmaţi cu macanas pline de ţinte ascuţite, cu lănci, arcuri cu săgeţi şi scuturi.

Cercetătoarea belgiană Elizabeth della Santa indică faptul că, de foarte multă vreme, „toţi şefii clanului hatun-kolla se numeau Zapana” sau Chipana, datorită brăţării „folosite de marii preoţi pentru a capta razele solare şi a aprinde focul prin care i se ofereau sacrificii astrului zilei, foc ce trebuia primit chiar din mâna Soarelui, cum spuneau indienii”. Un foc nou.

Potrivit lui Garcilaso de la Vega, „Chipana purta un medalion concav, de mărimea unei jumătăţi de portocală şi foarte patinat”, ce depăşea dimensiunile unei brăţări ornamentale obişnuite.

Acelaşi cronicar subliniază faptul că numele Chipana data „din cele mai îndepărtate timpuri, că fusese purtat de strămoşi şi transmis în cinstea lor din generaţie în generaţie de către urmaşi, care voiau astfel să le păstreze o amintire vie şi să fie asemeni lor, adică la fel de vrednici”.

Se pare că toţi şefii kolla de pe înaltul platou al lacului Titicaca au vrut să perpetueze numele pe care îl moşteniseră, atribuindu-l mai departe fiilor şi nepoţilor lor.

Au existat cu siguranţă mai multe dinastii de Zapana şi Karl – nume care înseamnă „om”, în sensul de bărbat –, după cum au fost mai multe generaţii de împăraţi incaşi.

Într-un document secret, în capul listei Oamenilor – Condor pakaje care au domnit în Tiahuanaco, „centru religios aflat sub protecţia zeilor”, l-am găsit pe Marele Zapana şi curtea lui de vrăjitori laykas, ghicitori yatiri,

şamani prestidigitatori, confesori ichuri, împreună cu mulţi alţi preoţi ai cultului. Dar în ce epocă? Pare aproape imposibil de precizat, din cauza faptului că, fiind ereditar, numele Zapana este asociat unor fapte probabil foarte îndepărtate în timp.

În schimb, cred că am descoperit leagănul castei acestor Zapana. Drumul spre aşezarea lor de început pare să ducă Până pe malul lacului Titicaca şi să se piardă în adâncurile lui, la aproximativ 2 kilometri de portul bolivian Guaqui. Şi anume în locul numit chiar Zapana – în care indienii îmi spun că se găsesc vestigiile unui palat monumental ale cărui fundaţii se ivesc din ape, apoi se pierd într-un strat gros de mâl. Ei ştiu că pe fundul lacului zac şi alte ruine şi mă asigură că aceste palate înghiţite de ape compun adevărata cetate a regelui Oamenilor – Condor. Potrivit istoricilor regiunii, ele ar avea o vechime de trei sau patru mii de ani.

Trebuie subliniat faptul că memoria indienilor aymara din Bolivia o depăşeşte în multe cazuri pe cea a compatrioţilor lor care astăzi, dat fiind că cele două naţiuni îşi împart apele lacului Titicaca, se numesc peruani.

Indienii din acest capăt al lacului sacru depăşesc în mod frecvent vârsta de o sută de ani. Ba chiar sunt rare cazurile celor care nu ating centenarul! Astfel, printre ultimii indieni uru cu care a stat de vorbă marele antropolog Jehan Vellard şi care trăiau în inima lacului, pe nişte platforme construite din stuf, se numărau mai multe persoane de vârste venerabile. Eu personal i-am cunoscut pe unii care spuneau că au o sută treizeci sau o sută patruzeci de ani. Înclin să cred că faptele pe care mi le-au povestit, chiar dacă sunt analfabeţi – şi nu pot fi deci bănuiţi că le-ar fi citit în cărţi de istorie, tot ceea ce ştiu datorându-se doar apartenenţei lor la o civilizaţie cu o tradiţie îndepărtată –, pledează în favoarea unei vârste care pentru noi, europenii, este una de excepţie.

Foarte bătrânul Coaquirá mi-a confirmat că de mai multe ori în decursul lungii sale existenţe a putut contempla un întreg oraş înmormântat sub apele lacului.

Acesta nu se arată decât în timpul devastatoarelor cicluri de secetă ce se repetă periodic, ruinându-i pe aborigeni. Nivelul apelor lacului scade atunci cu 3 – 4 metri. Toate au de suferit – peştii, păsările şi ouăle lor, preriile lacustre de totora şi, nu în ultimul rând, oamenii, care mor pe capete.

Pentru Coaquirá, oraşul înghiţit de ape este al unuia dintre Marii Zapana, „cel care a invadat insulele lacului, guvernate pe atunci de Mallku din Chucuito, pe care l-a învins”.

Confruntările dintre Oamenii-Soare şi Oamenii-Condor au durat vreme de secole, până în ziua în care sosirea legiunilor incaşe a pus capăt vechii un ce domnise dintotdeauna între lupaka şi pakaje.

Creza de Leon a descris sfârşitul acestor două naţiuni indiene. Karl, învingătorul clanurilor kana – spune el –, era o ameninţare serioasă pentru Marele Zapana al clanurilor hatun-kolla, atunci când Marele încă le-a invadat regatele. Amândoi şi-au trimis ambasadorii la acesta, cerându-i ajutor pentru a-şi supune adversarul. Videan, Marele încă le-a promis amândurora sprijin. Dar, în realitate, l-a favorizat pe Karl, deoarece el i-a adus „dovezi de dragoste”. împăratul a îmbogăţit oraşul Hatun Kolla cu edificii somptuoase, cu un templu al Soarelui şi o casă a Fecioarelor, trimiţându-i acolo pe aşa-numiţii mitimae, „oameni strămutaţi”, cu toate bunurile lor, pentru a încheia colonizarea noilor teritorii cucerite.

Cu toate acestea, sub domnia lui Lloque Yupanqui, toţi şefii kolla s-au răzvrătit împotriva jugului incaş. Ei i-au ucis pe comandanţi şi pe guvernatorul desemnat din Cuzco. Succesorul său, Tupac Yupanqui, a reuşit să restabilească ordinea în provincia răsculată şi a pedepsit sever ingratitudinea lui Karl, punând capăt unei lungi perioade în care această puternică dinastie, împreună cu dinastia Zapana au deţinut controlul asupra regiunii.

Chulipa, acele monumente preincaşe în care se spune că dorm mumiile marilor nobili Karl şi comorile lor ascunse, se văd şi astăzi, mai sus de Acora, dominând maiestuoasa panoramă a platoului şi a lacului sacru. Cât

despre cei din clanul Zapana, ultimii dintre ei s-ar fi refugiat pe o insuliţă din mijlocul lagunei Umayo. Potrivit istoricului Cosme Bueno, vestigiile celei de pe urmă reşedinţe a lor, un palat de formă triunghiulară, ar fi trei construcţii din pământ şi un sol înţesat cu cioburi de vase de lut.

„Vizita lui Garci Diez de San Miguel”.

O peruanistă importantă de origine franceză, Marie Helmer, a găsit din întâmplare în 1967, rătăcit prin Arhivele generale ale Indiilor, la Sevilia, purtând numărul 479, un document ce rămăsese necunoscut până atunci.

„Vizita lui Garci Diez de San Miguel” constituie un raport detaliat, pe 300 de pagini, al vieţii indienilor lupaka în timpul lui Francisco Pizarro şi al cuceririi spaniole.

„Catalogul”, clasat printr-o inexplicabilă greşeală într-o rubrică prăfuită conţinând probleme de justiţie înregistrate în cazul „indienilor chiquito din selva boliviană şi din Paraguay”, este de fapt sursa din secolul al XVI-lea ce oferă informaţiile cele mai detaliate despre acest popor care, la treizeci şi cinci de ani după căderea Imperiului incaşilor, continua să trăiască după normele antice.

Împătimit căutător de aur, bucurându-se de un bun prestigiu după trecerea lui prin Mexic, Garci Diez de San Miguel fusese numit în 1567, de către guvernatorul Lope García Castro, „Inspector al provinciei Chucuito” deoarece „avea mare experienţă în astfel de probleme şi o solidă cunoaştere a situaţiei din amintita provincie”. El a trebuit să jure în faţa celor mai bătrâni şi venerabili curacas şi quipucamayocs că va spune adevărul şi numai adevărul. În acea vreme, ne informează el, asupra regiunii domneau doi mari Mallku. Ei se numeau Cariposa şi Kusi, urmaşi legitimi ai Oamenilor – Soare stabiliţi pe platoul Kollao din timpuri imemoriale.

Acceptând botezul din partea unui misionar spaniol, şeful indienilor lupaka se numeşte acum don Martin Karl şi îl primeşte pe Garci Diez, care îi pune întrebări despre istoria poporului său. Astfel, spaniolul află că „Oamenii-Soare erau deosebit de stimaţi de către incaşi, de la care

obţinuseră odinioară demnităţi regale”. El însuşi îi dăduse lui Huayna Capac – cel mort la Quito în momentul când spaniolii ajungeau pentru prima dată pe coastele ecuatoriale ale Oceanului Pacific – „trei mii de războinici, o serie de lucrători pentru construcţia palatelor şi a zidurilor sau pentru serviciul personal al împăratului şi, în plus, alţii destinaţi sacrificării în onoarea idolilor”.

Indienii lupaka mai trimiteau la Cuzco „oameni care să fie puşi în slujba Soarelui, a Lunii, a Tunetului. Şi pânzeturi

— Mii de bucăţi de cumbi ţesute din păr de vigonie –, aur, argint, aramă, plumb, limpi – un fel de lac colorat. Şi raţe de pe lac, şi ciuperci. În fine, o sută de indieni nobili care mergeau pe jos două zile cântând, pentru a-i duce la Cuzco împăratului incaş primele boabe din recolta de quinoa*”.

Câţi lupaka existau la sosirea spaniolilor la Chucuito? Martin Karl răspunde „citind” dintr-un quipu al imperiului: „Şaptezeci şi trei de mii de indieni”. Un al doilea quipu relevă numărul mare de animale deţinut de aceştia: „Optzeci de mii de lame şi alpacale”.

Garci Diez de San Miguel a parcurs înaintea mea drumul spre Ilave. Când a ajuns acolo, „marele şef curaca al oraşului era Mallku Wilcacutipa, care avea mult peste o sută de ani, din moment ce deţinea acea demnitate din timpul lui Huayna Capac, alături de care luptase împotriva indienilor din Tomebamba într-un război ce durase douăzeci de ani”.

Wilcacutipa îşi amintea că îi trimisese împăratului incaş „şase mii de luptători – două mii dintre aceştia muriseră la Tomebamba –, o mie de oameni pentru a munci în minele de aur şi argint, mulţi alţii pentru serviciul personal al lui Huayna Capac, la Cuzco. Şi copii pentru sacrificiile dedicate aşa-numitelor huaca, apoi femei pe post de concubine şi mitimaes pentru colonizarea provinciilor cucerite… De asemenea, peşte din lac, proaspăt sau uscat, ţesături din lână şi bumbac, sandale, sare, pene, ouă ale păsărilor acvatice, potârmichi, cartofi,

paie. În schimb, Marele încă îi dăduse nişte tunici bogate, mantale magnifice, carne, porumb şi chicha”.

Indienii lupaka prelucrau pentru incaşi aurul din Chuquiabo şi argintul din Potosi. Alţii ţeseau acele llautos, turbanele purtate de familia Marelui Incaş, şi praştii din păr de lamă, făceau topoare din aramă pentru războinicii lui şi bare de aramă pentru casa lui. Oamenii-Soare îi erau foarte supuşi. Copiii lor primiseră de la încă privilegiul suprem de a păşi înaintea suveranului.

— Graminee care creşte la o altitudine de 4.000 de metri, pe care indienii o numesc „grâul” sau „orezul” incaşilor, considerată cea mai productivă plantă de acest fel din lume (n.t.).

Garci Diez a conchis că „indienii lupaka erau atât de bogaţi, încât nu aveau nevoie să lucreze câtuşi de puţin, de vreme ce puteau să plătească cu vârf şi îndesat tributul către regele Spaniei”. În plus, graţie lor, bisericile din Perú gemeau de bogăţii.

El a mai aflat de la nişte quipucamayocs, Ninaraqui şi Copaca, faptul că „cea de-a doua persoană importantă a imperiului era Karl şi că acesta guverna de la Cuzco până în Chile”.

În 1536, la Chucuito, don Martin Karl i-a făcut lui Fernando Pizarro o primire de-a dreptul regală. El a fost ultimul moştenitor al titlului de Mallku sau rege al Oamenilor – Soare.

„Cadavrul obosit” al gigantului Karl

Karl răsar din preistorie sub forma unor giganţi. Figurile lor pot fi regăsite în miturile consemnate de către cronicari, de unde aflăm despre existenţa unor popoare vechi cu staturi impozante, astăzi dispărute. „Ciclopi, titani şi alţi uriaşi, dotaţi cu puteri supranaturale şi autori ai unor construcţii arhitecturale de mari dimensiuni” – astfel îi descrie Atilio Sivirichi, în cartea sa Istoria culturii peruane.

Potrivit lui Creza de Leon, autorul faimoasei Cronici a Perú-ului, aceşti barbari măsurau” 6 metri înălţime”. În concepţia lui, au venit pe mare, „pe nişte balsas din trestie

legată în formă de barcă” şi au acostat pe insula Santa Helena. Potrivit lui Zarate, „ei se ocupau cu pescuitul rechinilor, a lamantinilor şi a altor specii acvatice de mari dimensiuni, căci fiecare dintre ei consuma o cantitate de hrană ce ar fi ajuns pentru treizeci sau cincizeci de indieni obişnuiţi…”

În completarea acestor relatări, părintele Velasco adaugă faptul că „respectivii giganţi au sculptat statui de piatră, unele goale, altele purtând sutane, mitre şi însemne religioase; aceste statui aveau o înălţime de până la 8 varas (peste 6 metri), iar Pizarro, mai spune el, le-a văzut în marşul de cucerire”.

Două dintre statuile gigantice se găseau „în faţa unui edificiu extrem de înalt, alcătuit dintr-un singur zid, cu fundaţii şi blocuri de piatră de dimensiuni atât de mari, încât este greu de imaginat ce forţă omenească le-a putut înălţa, cu atât mai mult cu cât în regiune nu există nicio carieră”.

Gutierrez de Santa-Clara vorbeşte de nişte „giganţi fabuloşi” care au apărut în provincia Manta din Ecuador în timpul domniei lui Tupac Yupanqui. Aceşti oameni foarte înalţi veneau în balsas dinspre Strâmtoarea lui Magellan, afirmă el. Mesagerii Imperiului incaş numiţi casqui, care, graţie unui sistem de legături pentru transmiterea mesajelor, reuşeau să-i aducă împăratului la Cuzco veşti de la cea mai îndepărtată frontieră într-un timp record, au plecat de la Puerto Viejo pentru a-l preveni pe suveran. El le-a ordonat lui Curaca Chimu şi guvernatorului provinciei Piura să se întâlnească şi să trateze cu aceşti giganţi – ori să lupte împotriva lor. Nou-veniţii au promis pacea în schimbul unei bucăţi de pământ şi au primit ţinutul Tangarara.

Giganţii le-au spus trimişilor împăratului că plecaseră din nişte mari insule din zonele australe, aflate spre apus, goniţi de un senior indian, gigant ca şi ei. Navigaseră zile în şir, purtaţi de vânt sau trăgând la rame, dar nişte furtuni violente îi aruncaseră pe coastă.

Nu aveau arme, dar puteau azvârli asupra

duşmanilor pietre de dimensiuni impresionante şi ştiau să confecţioneze ghioage.

După indicaţiile lor, au fost descoperite mai multe insule în care s-au găsit puţurile pe care aceştia le săpaseră în piatră, cenuşă ori nisip ca să găsească apă. Gutierrez de Santa-Clara pretinde că a exhumat el însuşi nişte calaveras (capete de morţi) cu oase enorme şi dinţi „având 3 degete grosime şi 5 degete lungime”.

Joachim Santa Cruz, făcând studii asupra aborigenilor din Ecuador, estima că „rasa cea mai răspândită în America

— Istoricul peruan Cesar Miro notează că „pretinsele urme lăsate de nişte tălpi uriaşe stau la originea numelui Patagoniei (patagoni sau «cei cu picioare mari»), regiune în care se bănuia că trăiesc giganţi” (n.t.).

vremurilor preistorice a fost arawak, din care s-au născut mai multe naţiuni”. Printre acestea figurau, potrivit autorului, „indienii kolla, care au fondat una dintre cele mai puternice colonii arawak, pe malurile lacului Titicaca. îi mai remarcăm pe uru, kari şi zapana, toţi de origine maypură, trunchi principal al etniei arawak”.

Alte cronici semnalează lupte teribile între locuitorii vechiului Perú şi invadatorii gigantici care, „pe lângă ferocitatea şi cruzimea lor, practicau în public abominabilul viciu al sodomiei”. Creza de Leon mai precizează că, în provincia Huaras din Cordiliera Blanca, a văzut nişte case antice „asemănătoare unor fortăreţe enorme de formă pătrată, cu latura de 100 de paşi”. În nenumărate locuri, spune el, erau sculptate chipuri sau figuri omeneşti reprezentând, potrivit tradiţiei, o rasă de giganţi anteriori incaşilor, care s-au stins în timp fără să lase alte mărturii decât aceste sculpturi. Tradiţia îi descrie ca pe nişte „oameni albi şi bărboşi, de talie mare, care ciopliseră şi lăsaseră dale din piatră inscripţionate cu anumite litere”. Cercetătorul a încercat să le descifreze de pe ruinele situate în apropiere de râul Vinaque, însă fără succes.

Majoritatea acestor giganţi misterioşi au fost

exterminaţi, dar unii s-au refugiat în Anzi, în vreme ce alţii au fugit pe ocean şi au ajuns, se crede, până în Insula Paştelui.

Să aparţină oare scheletul găsit recent unuia dintre ei? Pe 4 decembrie 1970, un pescar a văzut răsărind din nisipurile unei plaje situate la 250 de kilometri nord de Santiago, în Chile, un schelet uman ce măsoară 2, 38 de metri lungime. La o adâncime de 2 metri, zăceau îngropate şi osemintele unor animale preistorice gigantice, precum şi vasele de lut ale „uriaşului”, ceramică al cărei gen nu aparţine nici unei culturi cunoscute până acum…

Karl, marele Om-Soare, să fi fost şi el unul dintre înfricoşătorii giganţi care au reuşit să scape din masacru şi să ajungă pe „acoperişul” Cordilierilor? Putem bănui că aşa s-au întâmplat lucrurile…

La un colecţionar de antichităţi peruane din Ilave, nu departe de ţărmul lacului sacru, am văzut un „os de gigant”.

O tibie ce măsoară realmente de două ori mai mult decât a unui indian de talie obişnuită. Este, mi-a spus colecţionarul, „osul gigantului Karl”.

La ieşirea din Ilave, pe marginea drumului, zac mai multe pietre calcaroase şi albicioase ce m-au dus cu gândul la nişte dolmene. Ori la nişte sicrie. Locul se numeşte Karit-Ama-ya, ceea ce în aymara ar însemna „cadavrul obosit al lui Karl”. Tradiţia locală situează aici mormântul „gigantului” Karl, înainte ca acesta să fie profanat. Este o poveste cu adevărat ciudată. La moartea regelui Oamenilor – Soare, supuşii lui au vrut să-i ducă trupul neînsufleţit la Tiahuanaco, una dintre reşedinţele sale. Lungul cortegiu funerar a pornit aşadar la drum, pe timp de noapte, potrivit cutumei. Soarele s-a înălţat însă mult mai devreme decât de obicei deasupra lacului Titicaca şi toţi participanţii la procesiune au fost preschimbaţi în stane de piatră.

Ilave este înconjurat de o câmpie imensă, de un galben-deschis precum mierea, ce se întinde neted până la orizont. Acolo pasc mari turme de lame şi de alpacale,

rătăcind printre construcţii bizare de formă pătrată, alcătuite din pietre ridicate în poziţie verticală ce susţin nişte dale. Aceste „camere funerare” în aer liber ar fi, potrivit arheologilor locali, „mormintele cele mai primitive din provincie”. Atunci când o lamă scurmă pământul cu copita, ies la iveală oseminte de dimensiuni neobişnuite, măşti din aur cu efigia Soarelui ce au aparţinut indienilor lupaka şi cioburi de ceramică antică.

Şerpi şi hieroglife

Cu patru secole înainte de trecerea mea prin Ilave, trimişii lui Pizarro au auzit că indienii din partea locului adorau un idol androgin sculptat în piatră. Cum însă localnicii îl ascunseseră, conchistadorii l-au căutat fără încetare. Sub tortură, un aymara a dezvăluit ascunzătoarea: idolul fusese îngropat la ieşirea din oraş. Bineînţeles că spaniolii au pus să fie exhumat, iar munca a fost într-adevăr una de… ocnaş! Treizeci de peoni indieni au săpat fără întrerupere trei zile pentru a-l scoate la lumină. Chipul masculin era îndreptat spre soare-răsare, cel feminin spre soare-apune. Pe trupul idolului se încolăceau, din cap până-n picioare, mii de şerpi. De jur-împrejurul lui erau răspândite din belşug amulete din aur!

Vorbind despre descoperiri stranii, aş mai putea enumera şi altele: o piatră ponce de origine vulcanică, lungă de 1, 50 metri, pe care este gravat un şarpe ce poartă pe cap cercul astral, simbolul infinitului în mitologia egipteană… Iar pe genunchii unei mumii, un soi de placă în carouri, inscripţionată cu hieroglife dispuse în maniera cuvintelor pe o pagină de carte. Ce reprezintă această scriere? Cine va reuşi oare să o descifreze?

În ceea ce priveşte situaţia din Perú, nu ne putem îndoi nici măcar o clipă de faptul că vechii săi locuitori au cunoscut o formă de scriere, în mod evident diferită de cea pe care o folosim noi. Cu atât mai puţin atunci când ne găsim pe teritoriul indienilor kolla! Deoarece în graiul aymara există un cuvânt ce exprimă exact ideea de mesaj scris: kelka, utilizat până în ziua de azi pentru a desemna literele alfabetului. Iar verbul kelkana înseamnă chiar „a

scrie”…

Pastor Ordonez, autorul unui studiu despre pictografiile indigene din Puno, precizează: „În trecutul lor îndepărtat, indienii kolla aveau o scriere ideografică proprie, aflată în plină evoluţie. Cam peste tot – pe stânci, pe zidurile unor case în ruină, pe obiectele manufacturate – găsim reprezentate figuri omeneşti, plante şi animale ce nu au doar rolul de a evoca subiectul respectiv, ci reprezintă corelaţii grafice ale unor nume”.

Cu puţine luni înainte de plecarea mea spre Altiplano, arheologul elveţian Jean-Christian Spahni i-a văzut pe indigenii din Puno servindu-se, în cursul ritualurilor închinate lui Pacha-Mama, „de plachete din piatră acoperite cu gravuri simbolice, asemănătoare doar celor pe care le-a observat pe labradoras din Simbila”, un sat din nordul statului Perú.

În realitate, faptul a fost semnalat, încă de la cucerirea regiunii, de către cronicarul Montesinos, căruia americaniştii nu vor să-i dea crezare… deoarece ştia prea multe! Acesta susţinea că „scrisul a existat în Perú până în secolul al XIV-lea”, când a fost interzis de împăratul Pachacutec, care l-a înlocuit cu sistemul complicat de sfori cu noduri sau quipus.

Montesinos este foarte explicit: scrisul fusese inventat de Huaynacavi-Pirhua, însă suveranul „incaş a ordonat ca oricine face uz de acele kelkas să fie condamnat la moarte”. Drept suport se întrebuinţa un pergament „din anumite frunze de arbori pe care se scria. împăratul a interzis însă folosirea în orice mod a literelor. La puţin timp după aceea, un savant amanta care a inventat nişte caractere a fost ars de viu. De atunci s-au folosit doar sfori şi quipus”.

Am citit că prohibiţia dictată de Pachacutec ar fi fost determinată de o epidemie pustiitoare ce ar fi pornit de la acele kelkas. Dar Rigoberto Paredes, citat deja, sugerează o altă cauză a interdicţiei. Nu se temeau oare incaşii, se întreabă el, că acele semne vor fi uşor de învăţat?

Ori poate se gândeau că, prin răspândirea scrisului,

erudiţii – care ar fi putut astfel consemna toate tradiţiile – ar fi ajuns să pună la îndoială originea divină pe care le-o atribuia legenda?!

CAPITOLUL 5

Enigma celor patruzeci şi opt de sarcofage

La vechii peruani, toate acestea reprezintă o modalitate de exprimare a credinţei în nemurirea sufletului, care, după moartea trupului, se întoarce sub aripa protectoare a zeului creator.

ANTUNEZ DE MAYOLO

Misterul idolilor din Pomata

Vestita „piatră scrisă” pentru care rătăcesc pe drumul Oamenilor – Soare şi al Oamenilor – Condor se găseşte oare dincolo de Ilave, mai departe pe calea spre Bolivia? Sper să fie aşa…

Pomata, următoarea aşezare, nu are decât vreo câteva case şubrede, biciuite de vântul furios ce bate dinspre lac. Cu toate acestea, aici s-a găsit ceva atât de misterios, încât mi se pare un fapt unic în America de Sud şi, probabil, în întreaga Lume Nouă…

Nu este chiar şi mai surprinzător că nimeni înaintea mea nu a avut cunoştinţă despre asta ori nu i-a acordat nicio atenţie?

Este vorba despre un cuplu de idolr de talie normală – bărbatul având 1, 60 de metri înălţime, iar femeia ceva mai puţin –, ambii încrustaţi cu miniaturale sarcofage de argint.

Ca o altă „raritate”, aceste personaje extraordinare sunt din pământ ars mulat. Or, nu ştiu să se fi găsit statui de asemenea dimensiune care să nu fie monolitice nici în Perú, nici în Bolivia.

— Cei doi idoli se găsesc în prezent la Arequipa, în curtea interioară a aşa-numitei Casa del Moral (n.t.).

Printre miile de huacos exhumate din necropolele precolumbiene, nu am văzut niciodată vreuna mai înaltă de 30 de centimetri, şi nici acestea nu sunt foarte multe. Cele mai reprezentative sunt nişte statuete funerare din argilă alburie numite cochimilcos, decorate cu două „banduliere”

încrucişate de culoare negricioasă; ele se sfărâmă atunci când sunt dezgropate din nisipurile deşerturilor de pe coasta de nord a Perú-ului, zone în care se găsesc din abundenţă. Localnicii metişi numesc aceste „păpuşi” milenare, cu braţele ridicate ca într-un gest de adoraţie, muhecos. În timpul cercetărilor pe care le-am făcut la Chancay, am avut şansa de a scoate la lumină una dintre figurinele cochimilcos, de o mare frumuseţe, singura asemănare cu cei doi idoli din Pomata fiind aceea că din gura deschisă a personajului, a cărui voce s-a stins de mult, se înalţă parcă o rugăciune sau un cântec.

Idolii din Pomata reprezintă în sine nişte piese rarisime, dar mai există o serie întreagă de detalii ce mă intrigă.

În primul rând, desenele ciudate care acoperă corpurile celor doi necunoscuţi. Şi îndeosebi forma. De ce seamănă atât de mult cu sarcofagele faraonilor? De ce au idolii, ţintuite pe piept şi pe picioare, mici sarcofage lucrate din argint, în fiecare dintre ele găsindu-se câte o mumie artificială? O mumie miniaturală, din lut ars, decorată cu semne şi având atribute similare celor aparţinând divinităţilor. Şi care ar părea că doreşte să transmită un mesaj ideografic…

Luna îi este promisă pumei

Cine este personajul masculin? A fost el creatorul unui cult al morţilor al cărui singur practicant să fi rămas doar el însuşi? Dacă lucrurile nu stau aşa, atunci unde sunt ascunşi idolii asemănători lui? Şi cărui popor precolumbian ar putea fi atribuiţi?

O altă anomalie: nota ironică de pe chipul omului-idol, care, în mod vizibil, râde în hohote. Este efectiv singura figură surâzătoare dintre toate chipurile ermetice şi severe ale monoliţilor antropomorfi ce jalonează malurile lacului

Titicaca. Sunt ei, absolut indiscutabil, originari din aceste locuri? Mi se spune că au fost descoperiţi de către un miner american…

Sensul numelui Pomata este acela de „sălaş al

pumei”. În onoarea Lunii, zeiţă a incaşilor, aici erau crescute feline. Se ştie că peste tot în America de Sud cultul Lunii l-a precedat pe cel al Soarelui. Întreaga regiune a lacului sacru păstrează urme ale acestui cult antic.

Un foarte frumos huaco negru – din colecţia Gretzer – înfăţişează, în relief, o puma în faţa discului lunar.

Pentru consacrarea suveranului incaş, acesta era îmbrăcat cu o capă din piele de puma, iar spatele îi era împodobit cu imaginea Lunii sub forma unui disc de argint.

Poznański scrie: „Luna îi este promisă pumei, care, în credinţa băştinaşilor, devorează în fiecare noapte câte o bucată din astrul selenar, până când, sătulă, îl lasă din nou să crească”. Indienii aymara din zona lacului sacru cred că puma trăieşte în străfundurile pământului, de unde iese noaptea pentru a devora încet Luna. Ei mi-au arătat pe suprafaţa corpului ceresc „urmele colţilor felinei”. Mi s-a explicat cum Luna plină descreşte în felul acesta puţin câte puţin, rămânând doar un sfert din cât a fost, apoi redevine rotundă ca o minge, înainte ca puma înfometată să se întoarcă.

Apropiindu-mă de frontiera boliviană, am întâlnit un monolit cioplit în formă de cadă sau de adăpătoare pentru animale. Indienii aymara continuă să-l numească Puma Umană, locul în care se adăpa o puma imensă, totem al comunităţii vecine. Astăzi, izvorul este secat, iar lacul ce se afla în apropiere s-a retras cu cel puţin 1 kilometru. Monolitul a fost numit de conchistadori Bebedero*, locul în care se poate bea apă.

Atunci când, în litiera sa de aur împodobită cu pene multicolore, împăratul vizita platoul Kollao, el se scălda în acea cadă scobită în piatră, „pentru a primi forţe magice din apa pumei”.

De jur-împrejurul acestui Bebedero, se pot vedea sanctuare antice, la Ceocha, la Achutamaya, la Mortini, locuri în care era adorat calavera, capul de mort. Gigantice portaluri monolitice îşi deschid cadrul asupra unor ruine în care găsim nişele unde sălăşluiau divinităţile, aşezate pe

tianas, jilţuri de aur.

Alberto Cuentas, istoric din Puno, a descoperit în aceste cavităţi şi în tumulii funerari piese de ceramică şi pietre având ca element decorativ un cap de puma.

Părintele Cobo a semnalat nişte „proteze dentare” ciudate, constând în încrustarea unor coroane de aur în dinţii Pumelor sacre ce prezidau anumite serbări importante.

Pielea şi grăsimea acestui animal sunt folosite încă din cele mai vechi timpuri de către kollawayas, vestiţi vindecători

— În 1933, aici a fost inaugurat, cu ocazia sărbătorii închinate rasei, un monument în stil tradiţional indian (n.t.).

empirici din Bolivia, la confecţionarea unor poţiuni secrete. Se spune că aceşti kollawayas se bucurau de favoruri speciale pe lângă suveranii din Cuzco, care apreciau în mod deosebit licorile respective.

Capul de puma moartă era venerat, sacrificându-se în onoarea lui mai multe lame. Uneori, câte un arheolog poate avea şansa să găsească lângă o mumie regală o puma, şi ea mumificată.

Garcilaso de la Vega povesteşte că la porţile oraşului Cuzco, în Puma Cura şi Puma Tampu, erau crescute pume spre a fi folosite pentru „pedepsirea răufăcătorilor”. Iar Gutierrez de Santa-Clara precizează că aceste feline, închise în cuşti şi „hrănite cu bucăţi de carne din trupurile celor învinşi în războaie şi luaţi prizonieri, au fost eliberate şi asmuţite asupra spaniolilor, atunci când aceştia au revenit la Cuzco, dar că au fugit şi nu au mai fost văzute niciodată…”

Intrarea în Insula Soarelui, situată în inima lacului Titicaca, al cărui nume se datorează inscripţiei „Titi” gravate pe o stâncă de pe culmea insulei, era străjuită de două pume sacre.

În fine, silueta unei feline de piatră se profilează mai sus de Pomata, pe un amplasament în care locuiau odinioară indienii kolla, transformat de ei într-un

important centru religios.

În apropierea aşezării indiene, la o altitudine şi mai mare, se înalţă Kapia, vulcanul care, potrivit geografilor şi geologilor sud-americani, ar fi erupt de mai multe ori în epoca antediluviană, pustiind întreg ţinutul. Blocuri de andezit tăiate de anticii cantonieri ai locului zac încă la marginea valurilor de lavă cenuşie. Iar arheologii presupun că sculptorii herculeeni din Tiahuanaco – aflat la 50 de kilometri distanţă în linie dreaptă – le utilizau pentru a realiza acei idoli monolitici uriaşi.

Antunez de Mayolo, un bătrân savant peruan pe care l-am consultat, s-a arătat convins că Pomata a fost un loc sacru Fapt care ar explica descoperirea în această aşezare a celor doi idoli fantastici.

Cât despre mitogramele de care sunt acoperiţi în întregime, ele ar reprezenta, crede savantul, „atributele şi ornamentele ce traduceau sub o formă ideografică concepţia vechilor kolla despre nemurirea sufletului. După moartea trupului, sufletul revenea în speranţa de a căpăta protecţia zeului creator al rasei”.

Plecând de la această ipoteză, lucrurile se limpezesc. Este evident faptul că toate simbolurile idolilor din Pomata sunt strâns legate de celebrul zeu Viracocha. În primul rând, motivul central, incredibil de asemănător cu efigia creatorului andin ce domină fresca de pe Poarta Soarelui din Tiahuanaco, cunoscută azi în întreaga lume. Motivul apare aici pe pieptul şi pe spatele idolului, ce poartă o cască decorată în partea frontală cu şase capete de condor, amintind de coroanele Oamenilor – Păsări care se îndreaptă spre Viracocha, pe acest portic monolitic. Cei şase condori apar reprezentaţi şi pe picioarele idolului feminin…

O altă trăsătură comună, două lacrimi mari şi rotunde, specifice reprezentărilor divinităţii supreme din Tiahuanaco, supranumit adesea „zeul care plânge”, curg din ochii necunoscutului. Lacrimi ciudate, pictate în formă de chipuri omeneşti, asemeni capetelor de om micşorate ce atârnă de coatele lui Viracocha!

Având gurile deschise, cele două personaje par să susţină un dialog aprins. Râsul afişat pe faţa bărbatului îi etalează dantura completă. Spre deosebire de el, perechea lui este total lipsită de dinţi. Acest aspect mă intrigă… Să fie vorba, în cazul primului, de o imagine ce ilustrează forţa şi toate atributele puterii de care femeile erau lipsite în acea epocă?

Se plânge ori se apără ea de o acuzaţie formulată de tovarăşul său, care îi ia în derâdere indignarea? Cât despre bărbat, mâinile sprijinite pe piept copiază gestul tipic al giganţilor înalţi de 6 până la 8 metri ce bântuie parcă prin Tiahuanaco, titani împietriţi ai stepei lunare.

Mă mai frapează un detaliu: omul-idol din Pomata are mâini normale, în vreme ce, în mod inexplicabil, Viracocha nu are decât patru degete. Să fie vorba de o „amputare simbolică” trimiţându-ne spre puma, animalul în care este întrupată divinitatea şi a cărui labă are patru degete? Cei doi idoli din Pomata poartă o centură împodobită cu o puma bicefală – încă o dovadă a strânsei legături religioase şi stilistice între această aşezare şi Tiahuanaco.

Mumia regelui Oamenilor – Condor

Printr-o şansă extraordinară, deplasând idolul masculin, Antunez de Mayolo a ridicat capacul unuia din micile sarcofage de argint încrustate. Atunci, ochii săi uimiţi au descoperit în interior o minusculă mumie! Lucrată din argilă, mumia artificială reproduce cu exactitate unul dintre monoliţii gigantici din Tiahuanaco, considerat a avea în jur de trei mii de ani vechime… Dacă nu cumva aceste statui datează din vremuri şi mai îndepărtate, deoarece în Bolivia se estimează adeseori că uriaşii încremeniţi de pe platoul lacului Titicaca sunt mult mai vechi decât Tiahuanaco.

Anumiţi investigatori consideră, de fapt, că enigmaticii întemeietori ai celebrului oraş mort ar fi dezgropat aceste statui de piatră după Potop, folosindu-le pentru a-şi împodobi templele piramidale şi palatele. Giganţii împietriţi ar fi deci opera străvechilor constructori ai oraşului Winay-Marka, ce zace îngropat sub Tiahuanaco.

Cel mai mare dintre sarcofagele de argint din Pomata măsoară în jur de 20 de centimetri înălţime. El este aşezat în dreptul inimii idolului masculin, care îl susţine cu mâinile. Două sarcofage de mai mici dimensiuni, dispuse simetric pe ambele laturi, sunt asociate unor batracieni, totem pe care îl întâlnim frecvent pe stelele de pe Altiplano şi printre divinităţile zoomorfe din zona lacului sacru. Pentru indienii aymara, broasca simbolizează ploaia, atât de preţioasă în aridul ţinut Kollao.

Idolul feminin ţine şi el un sarcofag de argint în dreptul inimii. În total, încrustate în zona coapselor, a gambelor şi a bazinului celor două personaje, am numărat 48 de sarcofage de argint… Să fie o simplă coincidenţă, sau faptul că numărul 48 se repetă pe fresca de pe Poarta Soarelui este expresia unei matematici secrete? Acesta e şi numărul „magic” de Oameni Zburători sau Oameni-Păsări pe care îi putem număra în Tiahuanaco, răspunzând chemării lui Viracocha… Pentru Antunez de Mayolo, ca şi pentru mine, nu mai încape nicio îndoială că între omul-idol din Pomata şi Zeul-Soare din Tiahuanaco există legături foarte strânse, chiar dacă natura lor ne scapă momentan.

Huyustus zis „cel Crud”.

Antunez de Mayolo, căruia i-am atras atenţia asupra existenţei unei semnificaţii certe a numărului 48, îmi deschide noi orizonturi cu privire la idolul masculin din Pomata. Intuiţia arheologului pleacă de la confidenţele lui Katari, unul dintre cei mai mari quipucamayocs din ultima perioadă a domniei incaşilor, care, după ce Atahualpa a fost asasinat din ordinul lui Pizarro, s-a retras la Cochabamba, în Bolivia. Katari este singurul furnizor de informaţii care menţionează numele „puternicului domnitor Huyustus”, regele Tiahuanaco-ului şi al indienilor pakaje, teribilii Oameni-Condor. Huyustus ar fi domnit asupra ţinutului Titicaca înainte de potopul ce a înecat regiunea Kollao. Fondator al aşezării Winay-Marka, el a ordonat construirea monumentalei cetăţi pe ruinele mult mai vechii Chucara. Aceasta din urmă ar fi fost, după

Katari, „capitala vechilor anti”, popor de sălbatici ce fugise din pădurile virgine amazoniene, din motive necunoscute, refugiindu-se în valuri la 4.000 de metri mai jos, la poalele Anzilor.

Katari citise toate aceste informaţii de pe sforile cu noduri din analele incaşe. Or, portretul lui Huyustus găsit de bătrânul indian în descrierile de acolo este de natură să ne surprindă: „Primul şef al clanurilor pakaje era blond, cu ochii albaştri…” într-o ţară în care indigenii au de obicei tenul arămiu şi părul aspru, negru ca pana condorului? Iată-ne tentaţi să credem că Huyustus, asemeni lui Viracocha, este un străin venit… de peste mări!

Istoriile pe care le descifrează Katari îl înfăţişează pe primul Om-Condor ca pe cel mai puternic războinic al Antichităţii sud-americane, prima căpetenie a unor forţe organizate. Hoardele sale temerare au invadat cu brutalitate platoul înalt al lacului Titicaca, venind din partea de sud. În cursul expediţiei de cucerire, el ar fi ridicat sistemul de fortificaţii colosale cunoscute sub numele de pukaras, alcătuit dintr-un lanţ de bastioane de netrecut ce încoronează vârfurile Cordilierilor. Înăuntrul acestor metereze inexpugnabile am găsit mii de pietre de praştie, rotunjite şi şlefuite cu grijă, adunate grămadă şi părând gata să fie folosite împotriva unor posibili atacatori. Căutând în jur, am scos la lumină praştii din stuf răsucit şi alte aruncătoare de pietre confecţionate din curele împletite din piele de lamă.

Potrivit acelei cronici quipu, Huyustus a fost „domnitorul întregii lumi”, formulă din care trebuie să deducem că stăpânea şi peste ţinutul Titicaca. El i-a adunat sub steagul său pe cei mai pricepuţi arhitecţi şi sculptori de statui masive. Şi, înainte să moară, şi-a împărţit domeniile între cei patru fii ai săi.

Bazându-se pe aceste informaţii, Antunez de Mayolo deduce că sarcofagul cel mare de argint, al cărui lăcaş se află în dreptul inimii idolului masculin, poate conţine mumia artificială a lui Huyustus cel Crud, înconjurat de patru sarcofage simbolice ale fiilor săi.

Teorie valabilă! Din deducţie în deducţie, ajungem să ne întrebăm dacă misteriosul potentat preincaş care a comandat gravarea minunatei fresce ce-l înfăţişează pe Viracocha înconjurat de curtea sa de oameni zburători nu a fost chiar Huyustus. Este el întemeietorul cultului lui Viracocha? Şi iniţiatorul minunatei civilizaţii din Tiahuanaco? Este el acela care, în marşul său victorios, i-a zdrobit pe toţi cei întâlniţi în cale de-a lungul miilor de kilometri ce despart culmile andine de îndepărtatul ţărm al Oceanului Pacific?... Şi mai încolo, până în insulele pierdute pe marea întindere de ape, de la Insula Paştelui până în Polinezia?

Descifrarea mesajului

Să revenim însă la cei doi idoli: pe cine reprezintă ei? De această dată, Antunez de Mayolo se mulţumeşte să zâmbească... asemeni omului de lut. Nu vrea să meargă mai departe cu ipotezele lui! îşi dă seama, fără îndoială, că riscă să ajungă într-un mare impas şi mă lasă să descopăr singură calea... Mă sfătuieşte totuşi să-mi orientez căutările pornind de la indicaţia dată de Katari, care vine să confirme ceea ce ştiam deja: că vechii indieni pakaje „aveau o scriere hieroglifică”.

Populaţia aymara încă mai foloseşte un sistem similar pentru a ilustra, pe piei de lamă, de oaie sau de vacă, rugăciunile creştine. Am avut în mâini câteva dintre acestea aduse de pe Altiplano, după cucerirea spaniolă, de către misionari, piei pe care indienii din zona lacului sacru le foloseau pentru transcrierea muncii de catehizare duse de creştinătorii lor. Sistem deopotrivă straniu şi ingenios. Călătoria misionarului este reprezentată printr-o serie de urme de potcoavă. Vegetaţia, printr-un copac, printr-un cactus... Câteva colibe indică prezenţa unui sat şi, alături, o cruce arată locul ales pentru amplasarea capelei. Şi aşa mai departe...

În 1955, Pastor Ordonez a examinat mai multe dintre „pieile scrise” găsite în Insula Soarelui. Cum văzuse deja în nenumărate locuri, „pe stânci, pe zidurile anumitor ruine, pe obiecte manufacturate, semne înfăţişând oameni,

animale sau plante, care, prin reproducerea imaginii unui lucru, dădeau expresia grafică a numelui acestuia”, Ordonez şi-a exprimat convingerea că „în momentul cuceririi, sistemul grafic al indienilor kolla era în plină evoluţie”.

Studiind şi eu, la rându-mi, ornamentele femeii-idol, voi face oare vechile totemuri kolla să vorbească? Milenarul personaj feminin este împodobit cu brăţări şi amulete, purtând la gât un colier straniu ce are ca pandantiv un cap de puma. Gura larg deschisă a felinei înghite un condor, înhăţându-l dinspre coadă. Doar capul răpitoarei a mai rămas afară…

Care să fie explicaţia acestei mitograme? încerc să mă apropii de cheia enigmei purtând discuţii cu bătrânii din Pomata. Unul dintre ei îşi aminteşte o legendă curioasă ce se referă la o eclipsă de soare pe lacul Titicaca. Este un fenomen ceresc înspăimântător pentru toţi aborigenii din Anzi, care se tem de venirea „celui de-al cincilea sfârşit al lumii”, prezis de o serie de profeţii seculare.

Indianul îmi descrie fazele succesive ale eclipsei într-o manieră ce mă ajută să descopăr sensul ascuns al mitogramei. În primul rând, m-am înşelat: înaripata nu este înghiţită, ci, dimpotrivă, puma o regurgitează. Secretul mecanicii totemice a vechilor pakaje constă exact în faptul că, la începutul eclipsei, Condorul-Soare este înghiţit, cu capul înainte, de Puma-Lună. Întunericul învăluie pământul pe măsură ce pasărea sacră dispare, dar, la sfârşitul eclipsei, capul răpitoarei reapare şi, odată cu el, astrul zilei învingător al nopţii.

Pandantivul de la gâtul idolului din Pomata nu reprezintă oare întoarcerea la lumină? Probabil o lumină simbolică, cea a civilizaţiei revenite pe malurile lacului Titicaca la ieşirea din noaptea timpurilor barbare ce au urmat după cataclismele andine… Şi asta graţie unei femei şi soţului ei? Sau, cu alte cuvinte, să-i am oare în faţă pe enigmaticii Mama Ocilo şi Manco Capac zâmbind satisfăcuţi?

Ne întoarcem astfel la afirmaţia că Manco Capac a

venit într-adevăr pe aceste meleaguri de altundeva. Voi reuşi să dovedesc acest lucru? O să reiau pe rând cronicile consacrate misterelor din Tiahuanaco. Fratele Antonio de la Calancha a vizitat de două ori monumentalul oraş în ruină. El a auzit aici o istorie ce vine exact în sprijinul tezei mele: „Indianul Manco Capac, întâiul rege din Perú, era originar din Tiahuanaco sau din împrejurimile acestuia… Inimă vitează, sprijinit de familie, el a supus mai multe clanuri, făcându-şi prieteni în rândurile altor popoare prin mărinimia lui, oferindu-le daruri şi cumpărându-le bunăvoinţa, credincios principiilor multora dintre monarhi… Toate fac din Manco Capac un Nimrod al acestor ţinuturi”.

Mai aproape de vremurile noastre, în decembrie 1845, contele de Castelnau, conducătorul unei expediţii ştiinţifice desfăşurate sub înaltul patronaj al guvernului francez, explorează şi el Tiahuanaco şi formulează următoarea concluzie: „Manco Capac este descendentul unuia dintre marii regi din Tiahuanaco, numit Huyustus”. În final, contele mai adaugă: „Manco Capac a hotărât să facă să renască legile şi cultul antic al strămoşilor lui, dispăruţi în timpul potopului, după care a urmat o lungă perioadă de barbarie”.

Un anume Mallku Capac

O „enigmă primordială” continuă să rămână însă nedezlegată.

O dată stabilită biografia lui Manco Capac, legenda lăsând în mare parte loc imaginii unui personaj real, în carne şi oase, cum să traducem oare inexplicabilul prenume al eroului naţional peruan?

Ne vom strădui să evităm capcana în care au căzut unii istorici. Pretinzând că reconstituie istoria incaşilor, aceştia au uitat – sau au omis – că înainte de a se stabili la Cuzco, inima administrativă a unui imens imperiu, geneza lor este legată de ţinuturile înalte de pe malurile lacului Titicaca.

Încă în perioada cuceririi imperiului de către spanioli, cea mai mare parte a compilatorilor de legende,

tradiţii şi povestiri folclorice au stat de vorbă în primul rând cu indienii queckua din Cuzco. Evident, era mai uşor decât să te aventurezi la peste 4.000 de metri altitudine, pe malurile lacului Titicaca, unde mocneau revoltele!

În timpul numeroaselor mele călătorii prin Cordilieri, am căpătat certitudinea că multe dintre secretele pe care le considerăm pierdute se ascund în zilele noastre în Bolivia, nu în Perú. Există însă o veche ranchiună – Bolivia a luat naştere, în timpul colonizării spaniole, pe teritorii peruane, lucru ce nu a fost uitat; cât despre bolivieni, ei îi privesc cu suspiciune pe toţi cei care vin din cealaltă parte a frontierei, iar acest fapt nu facilitează investigaţiile. Arheologii bolivieni nu pot, aşadar, să facă cercetări la câţiva paşi în interiorul ţării vecine…

Voi găsi oare secretul rătăcit undeva în provincia ce poartă şi astăzi numele Mallku Capac? în rândul indienilor aymara din regiune se transmite, din generaţie în generaţie, o tradiţie foarte veche potrivit căreia ei sunt descendenţii unuia dintre marii şefi războinici ai unei spiţe postdiluviene de regi din Tiahuanaco: un anume Mallku Capac.

Vestit pentru curajul său, temerarul Curaca a trebuit totuşi să fugă într-o zi din faţa asaltului unei bande rivale şi, ca să scape cu viaţă, s-a refugiat în insula de pe Titicaca. Câţiva partizani fideli clanului Ayar, din care se trăgea acesta, au venit să i se alăture şi, o dată pericolul trecut, au plecat cu toţii în căutarea pământurilor fertile pe care Curaca le remarcase în valea unde este situat Cuzco. Acolo el a fondat faimoasa dinastie a celor patru Ayars şi a celor patru Mamas, soaţele şi surorile lor deopotrivă…

Mallku şi nu Manco! Niciun mister, nimic surprinzător. Este imposibil în ţara indienilor aymara să transcrii fonetic limba vorbită de ei folosind caractere latine. Acest lucru se dovedeşte valabil pentru toate cuvintele indiene. Un aymara ori un quéchua nu va pronunţa niciodată o silabă în stilul în care o facem noi. În gura unui aborigen din Anzi, sunetele se situează exact la

„jumătatea” dintre – de exemplu – B şi V, N şi L, O şi U, I şi E… Nici chiar în zilele noastre, când dialectele se amestecă şi se mai înmoaie în contact cu limba spaniolă, nu avem o modalitate de a le transcrie în felul în care le articulează localnicii. Aceasta a fost cauza nenumăratelor distorsiuni şi erori de interpretare comise în mod involuntar de cronicarii cuceririlor spaniole. De aceea istoria povestită de aborigeni a fost în repetate rânduri deformată, fiind greşit percepută, prost înţeleasă. Cu atât mai mult cu cât li se cerea preoţilor şi soldaţilor să scrie „relatări” înainte chiar de a-şi însuşi măcar câteva noţiuni de bază ale limbilor quéchua şi aymara. Iar interpreţii recrutaţi din rândul indienilor nu înţelegeau nici ei mai bine spaniola!

E suficient să consult primele vocabulare şi dicţionare tipărite în secolul al XVI-lea pentru a mă convinge de dificultatea lingvistică şi fonetică ridicată de pronunţia „intermediară” a localnicilor. De la un autor la altul, acelaşi cuvânt apare scris în alt mod! Diferenţele sunt atât de mari, încât nici nu mai recunoşti cuvântul.

De fiecare dată când am auzit pronunţat numele Mallku aici, pe teritoriul aymara, acesta era utilizat pentru a desemna un personaj însemnat: un rege cuceritor, o căpetenie militară, un nobil puternic de pe Altiplano. Potrivit autorilor locali, Mallku poate fi tradus prin „marele căpitan”, „puternicul stăpân al vasalilor” sau chiar, aşa cum spune John V. Murra, un cercetător american, prin „şeful etniei”.

Într-un studiu foarte interesant despre arta din Tiahuanaco, Cossio del Pomar oferă o nouă versiune a acestui nume folosit de către indienii bolivieni pentru a desemna „Condorul Mascul cu capul încoronat”. El e stăpânul văzduhului, cel care pluteşte în apropierea Soarelui, singura fiinţă vie înzestrată cu marele curaj de a întâmpina răsăritul astrului zilei acolo sus, în bătaia vântului îngheţat al Anzilor. Condorul Mascul pe care îl vedem planând pe grandioasa Poartă a Soarelui, gravat de asemenea pe monoliţii din Tiahuanaco şi pe cei doi idoli

din Pomata, statui prezumtive ale fondatorilor nobilei caste a incaşilor.

Condorul… Soarele… Oamenii-Condor şi Oamenii-Soare, uniţi cu siguranţă printr-o anumită legătură genealogică pornind de la Manco Capac şi Mama Ocilo. O altă enigmă de rezolvat!

Makuri, un Attila al lacului Titicaca

Tot din studiul lui Rigoberto Paredes voi afla din cine se trage Makuri, cel mai de temut dintre cuceritorii preincaşi ai ţinuturilor Kollao. Şef al tribului indienilor omasuyo din împrejurimile lacului sacru, Makuri, afirmă autorul, „este descendentul direct al lui Huyustus prin marele Zapana”. Deci încă un „Rege-Condor”.

Doar brutalitatea lui Makuri e pe măsura puterii sale, toate popoarele din regiunea lacului sacru aflându-se sub jugul lui. Teritoriul acestuia se întinde de la Quito până la Tucuman. El este, spune Rigoberto Paredes, „un Attila al lacului Titicaca”.

Există o mulţime de legende legate de pasărea solară, totem al Oamenilor – Condor. În cadrul nenumăratelor dansuri animiste din Cordilieri, condorul ocupă un loc privilegiat.

La Juli – supranumită Roma lacului Titicaca – am văzut dansul Omului-Condor îmbrăcat în penajul păsării sacre. La capetele aripilor ce acopereau în întregime spatele indianului, răsunau nişte clopoţei de argint. Pe creştet, dansatorul purta „capul încoronat” al condorului. Garcilaso de la Vega descrie acest ritual străvechi în scrierea sa Comentarii regale.

„Unii dansatori sunt costumaţi în maniera în care sunt pictaţi îngerii, scrie autorul, cu aripile mari ale unei păsări pe care o numesc Kuntur, deoarece ei se laudă că descind dintr-o astfel de pasăre. Şi dansează costumaţi în penajul acesteia pentru a-şi proclama originea fabuloasă”.

În timpul unor serbări captivante – singura bucurie a indienilor din Anzi, aflaţi departe de restul lumii de jos –, indienii aymara joacă un soi de scenetă în jurul condorului totemic: o pasăre de stofă neagră, cocoţată pe o prăjină şi

acoperită cu amulete de argint, în faţa căreia, la fiecare rotire, dansatorii fac o plecăciune adâncă. Vrăjitorul comunităţii agrare care organizează petrecerea adună din timp pentru condor frunze de coca, cobai, seminţe, chicha de porumb, în speranţa de a obţine în schimbul ofrandelor „o viaţă mai bună, mulţumită recoltelor îndestulătoare”. La sfârşitul ceremoniei, ofrandele sunt arse şi vrăjitorul le împrăştie în bătaia vântului. Apoi ascunde, până la următoarea sărbătoare magică, totemul condorului într-un loc numai de el ştiut.

Jehan Vellard descrie un alt dans al condorului, numit Mimul şi practicat cu mare fervoare pe înaltele culmi andine ale ţinuturilor aymara. „Fără legătură cu vreo ceremonie religioasă, procesiune sau ofrandă, spune el, dansul ţine trei zile şi se desfăşoară pe o temă magică. O vigonie ce aparţine oamenilor este urmărită în prima zi de două fiinţe puternice reprezentate de Mallku-Condorul – şeful – şi de Mallku-Vulpea.

În ciuda strădaniei unui cuplu de auki – îndepărtaţii lor strămoşi –, vigonia este ucisă. Toţi oamenii se aliază cu cei doi auki şi, în a treia zi, îi prind pe răpitori, care sunt apoi judecaţi.

Vulpea este spânzurată. Însă condorul obţine iertarea, fiind eliberat. Oamenii îl imploră să nu le mai facă rău, iar vigonia este readusă la viaţă, luând şi ea parte la veselia generală”.

În Bolivia, Huasa-Mallku apare ca o divinitate puternică ce planează asupra pampasurilor solitare. „Condorul-vindecător”, un gigant primitiv, având o anvergură impozantă, ia uneori forma unui răpitor mut. Domeniile lui cuprind zonele deşertice ale înălţimilor, pe care indienii aymara le numesc Huasa-Jara, „tărâmul gigantului”.

Toate animalele muntelui se dovedesc a fi slujitoarele vrednice şi supuse ale lui Huasa-Mallku. Sprintenele vigonii sunt mesagerele ce duc comorile nepreţuite ale păsării sacre oriunde le cere, pentru a le împărţi indienilor săraci. Neiertător cu cei necinstiţi, Huasa-Mallku înalţă

obstacole de netrecut în calea hoţilor, pentru ca ei să fie prinşi.

Protector al indienilor, aceştia îl omagiază însemnând cu sângele proaspăt al unei lame sacrificate frontonul triunghiular al colibei lor din piatră şi trestie. Văzând aceasta, „Condorul le trimite celor din micul lăcaş o rază de bucurie”.

Atenţi contemplatori ai misterelor celeste, indienii aymara disting pe cerul presărat cu stele al nopţilor andine „Condorul originar”, aflat în imediata apropiere a Crucii Sudului. Pata neagră ce se profilează în acel desen al stelelor este pentru ei Yspina, „cuibul Condorului”.

Charles Wiener semnalează că vârful cel mai înalt din Illlmani, ce atinge 6386 de metri, poartă numele Condor Blanco. „Indienii refuză să urce pe culmile lui, spunând că aceia care o fac nu se mai întorc niciodată”.

Potrivit altei credinţe populare a indienilor aymara, atunci când lacul este atins de prima rază a răsăritului, „toate păsările salută trezirea stăpânului tăriilor prin cântece melodioase, iar goana vântului se domoleşte”.

În mai multe legende kolla apar Oameni-Condor şi Oameni Zburători. Într-una din poveştile lui folclorice, José Portugal Catacora îl prezintă pe „Allencapac, regele ţării, cuprins de disperare, deoarece «răul frigului», care i-a ucis deja cea mai mare parte dintre supuşi, a pus stăpânire pe regina Macusa”. Singur în coliba regală, Allencapac plânge. Cine ar putea să-i vină în ajutor împotriva urgiei? Regele se gândeşte deodată la Condor. El îl cheamă pe stăpânul văzduhurilor şi îl imploră să plece în căutarea celor mai pricepuţi tămăduitori din Cordilieri.

Pasărea zboară pe deasupra munţilor, însă şi vracii sunt peste tot în agonie. De abia în ţinuturile calde ale indienilor yunga reuşeşte să găsească, în cele din urmă, doi curanderos vestiţi, Huamanlipa şi Choquecalla, pe care-i va aduce purtându-i pe aripi. Ei o vor vindeca pe regina Macusa.

În zilele noastre, vracii de pe înaltul platou folosesc ca ultim remediu, atunci când bolnavul pare pierdut, sânge

de condor, despre care spun că vindecă mai bine decât orice plantă magică…

„Oameni zburători”?

Cultul condorului s-a răspândit odată cu avalanşa de oameni pornită din Tiahuanaco şi ajunsă până pe ţărmurile Pacificului, unde s-a încetăţenit în special la indienii paracas. Pe minunatele mantos în care sunt îmbrăcate sute de mumii conservate extraordinar de bine datorită nisipului perfect uscat al peninsulelor deşertice, îi vedem brodaţi în culori armonioase, ce şi-au păstrat o incredibilă prospeţime, pe Bărbatul sau Femeia-Pasăre, purtând pe umeri, asemeni unei cape, bogatul penaj al unui condor cu aripile larg deschise şi creasta ridicată.

Se pune şi aici o întrebare: meşterii ţesători paracas au vrut să reprezinte nişte dansatori costumaţi în condor, sau mari preoţi şi mari preotese ale unui cult închinat răpitoarei solare? Sau nişte… Oameni Zburători? O povestire culeasă de Eudoxio H. Ortega în Perú va fi cu siguranţă pe placul adepţilor teoriei vizitatorilor extratereştri…

Autorul stă de vorbă cu Paulino Cruz, un indian „în vârstă de o sută treizeci şi cinci de ani, ai cărui strămoşi trăiseră cu toţii peste o sută patruzeci de ani”.

Paulino Cruz povesteşte despre „oamenii extrem de înalţi care trăiau în vremurile îndepărtate ale acelor wariruna născuţi din pământ, întemeietori ai enormelor cetăţi megalitice, creaţi de zeul lor unic, Japallan Kamayoc. Aceşti giganţi, spune el, au fost exterminaţi de către aukakuna, veniţi din ţara în care se naşte Soarele. Pentru a-i pedepsi pe războinici, Japallan Kamayoc a declanşat un cataclism groaznic. În a treia zi, tunetele şi fulgerele au zguduit temeliile lumii. Valurile distrugătoare ale unui puternic cutremur au măturat întregul glob terestru. În acelaşi timp, au început să cadă bucăţi imense de grindină, zdrobind toate plantele. Apoi, o ploaie ce a durat vreme de două cicluri lunare a făcut să piară şi animalele. Mulţimea de cadavre intrate în putrefacţie a iscat o vastă epidemie ce a răvăşit întreaga ţară. În fine, apele s-au retras şi au

format mări ce nu existaseră până atunci, scufundând marile oraşe.

Toţi aukakuna au murit. Japallan Kamayoc a chemat trei condori şi le-a cerut să aducă pe aripile lor trei perechi de oameni din ţinuturi îndepărtate care să ne repopuleze ţara. Condorii au lăsat cele trei cupluri la Pinkosmarka. Din ele se trag toţi aborigenii continentului andin. Iată de ce, a conchis bătrânul, indienii au adorat condorul şi i-au sculptat peste tot imaginea în piatră”.

Élysée Reclus citează o altă legendă, potrivit căreia indienii cred că oamenii se năşteau odinioară din ouă de condor, depuse pe culmile înalte ale munţilor. Aceste ouă de aur, de argint şi de aramă „căzute din cer” au dat naştere unor caste de oameni având culori şi ranguri diferite. Iar printre cei nobili, au apărut pe pământ indienii pakaje, sau Oamenii-Condor…

La Tiahuanaco, Kuntur-Mamani era una dintre marile divinităţi sculptate în stâncă. Pelerinii i se închinau, considerându-l protectorul căminelor lor.

În 1910, părintele Philippe Kieffer a remarcat la intrarea principală a giganticei fortăreţe din Kuelap, în nordul statului Perú, un monolit reprezentând un condor odihnindu-se. Era, după cum i s-a spus, zeul indienilor chachapoyas.

Foarte recent, exploratorul american Gene Savoy a descoperit în plină pădure virgină ruinele aşezării Gran Pajaten, care a fost, crede el, capitala indienilor chachapoyas precolumbieni. Minunatul „Torreon al Condorilor” este împodobit cu o frescă în relief făcută dintr-un soi de mozaic din bucăţi mici de ardezie şi gresie roşie înfăţişând pasărea sacră cu aripile desfăcute. Efigia condorului apare de asemenea pe diferite vase, zugrăvită într-un mod ce exprimă veneraţie, alternând cu figuri de Oameni înaripaţi, pentru a simboliza, după părerea exploratorului, „dorinţa lor de a zbura precum acea pasăre”.

O friză cu şaisprezece condori stilizaţi ornează impozantele şi misterioasele ruine preincaşe de la Chavin

de Huantar.

O petroglifă enormă de forma unui condor gigantic flanchează malul drept al râului Saria, la Ollotun, în apropiere de Chongoyape. Ea măsoară 70 de metri înălţime! Desenat pe munte, printr-un ingenios sistem de dispunere a pietrelor, un alt condor gigantic, pe care l-am amintit deja, apare în apropiere de Bebedero.

Indianul care manifestă nesupunere faţă de preot sau faţă de autorităţile republicane ştie că poate ieşi din încurcătură prefăcându-se... El are însă o atitudine onorabilă faţă de semenii lui deoarece, spune Cossio del Pomar, „potrivit credinţelor ancestrale, altfel ar fi devorat de condori înainte de ivirea zorilor”.

Tonapa profetul

Marele folclorist bolivian Rigoberto Paredes, care şi-a dedicat viaţa studiului tradiţiilor istorice şi miturilor ţării sale din perioada prehispanică, analizează cu minuţiozitate în diferite lucrări, cele mai importante personaje reale sau mitice ale căror figuri estompate au supravieţuit în memoria contemporanilor săi. O întreprindere cu atât mai delicată cu cât acestea se mişcă într-un panteon magic. În acelaşi timp, deşi dotate cu puterile unor zei, personajele au caracteristici umane. Precum oamenii, ele au însuşiri distincte şi o sarcină bine determinată de îndeplinit; sunt temute şi venerate deopotrivă, dar evoluează într-o viziune cosmică atât de poetică şi de fantastică, încât este derutantă pentru mentalitatea secolului al XX-lea. Să fie incoerenţele ei mai degrabă aparente decât reale?

Asemeni tuturor confraţilor să-i şi altor cercetători ai tradiţiilor andine, Paredes se arată intrigat de unul dintre personajele cel mai des amintite, al cărui nume variază, deşi poate fi întâlnit în general sub cel de Tonapa. Este el mai vechi decât Viracocha, contemporan cu acesta sau a apărut mai târziu? Mulţi americanişti îi confundă pe cei doi, atribuind anumite fapte atât unuia, cât şi celuilalt. Dacă optez pentru două identităţi diferite şi pentru ideea contemporaneităţii lor, este pentru că înfăptuirile lui Tonapa tind să facă din el colaboratorul sau servitorul fidel

al divinităţii supreme a indienilor kolla, plecând de la apariţia legendară a lacului Titicaca. În fine, Tonapa joacă un rol decisiv în reconstituirea pe care încerc să o conturez… Dar cine să fi fost el?

În viziunea părintelui Anello Oliva, Tonapa a sosit „pe mare, ordonându-le oamenilor de pe coastă să nu îl venereze decât pe Pachacamac, nu Soarele şi Luna”.

Pachacuti Yamqui Salcamayhua, un cronicar mândru de originea lui de „kolla şi indian din patru spiţe”, ni-l arată pe Tonapa sosind în „provinciile şi pe domeniile lui Tahuantinsuyo” sub înfăţişarea unui bărbat „cu barbă, de statură medie, slab, care părea mai degrabă trecut decât tânăr şi începuse să încărunţească… El mergea în baston*, făcând multe miracole lesne de observat. Vindeca bolnavii şi stăpânea

— Tona Apac se poate traduce prin „cel care poartă bastonul” (n.t.).

toate limbile mai bine decât vorbitorii nativi, care îl numeau Tonapa sau Tarapaca. Dar oamenii nu au făcut caz de acest guraliv…”

Tonapa apare aşadar că un mare magician, cum desigur erau foarte mulţi alţii în acea vreme şi încă mai există şi astăzi destui pe Altiplano. Când îşi amintesc de minunile înfăptuite de Tonapa în tonul indienilor poate fi sesizată uimirea. Puterile lui fabuloase se manifestă atunci când, mânuind fulgerul, pârjoleşte un întreg oraş, Cacha-Pukara, „aruncând focul cerului asupra idolului feminin de acolo, ce s-a topit ca o bucată de ceară”. Apoi, el se îndreaptă spre culmile Anzilor şi ajunge în insula sacră de pe Titicaca, „mânat de dorinţa pizmuitoare de a vedea faimosul altar de adoraţie al indienilor kolla, pe care ar fi vrut să-l distrugă”.

În Insula Soarelui, ghidul meu aymara îmi va arăta cu respect „urma lăsată de piciorul Miraculosului Tonapa”.

Mag sau profet, să fi luptat Tonapa într-adevăr împotriva cultului solar al vechilor popoare de pe Altiplano? Să-şi fi atins oare scopul? Să fi fost împiedicat să o facă? Fapt e că, pentru o clipă, el s-a aşezat să se

odihnească pe o stâncă de pe insulă din care izvorăşte capacchana quispisutok uno, un izvor de apă vie. Şi de îndată ce l-a atins cu mâna, acesta a devenit sacru. În aşa fel încât, mult mai târziu, împăratul Tupak Yupanqui a făcut şi el călătoria până pe malurile lacului Titicaca, pentru a lua din apa sfinţită odinioară de Tonapa şi a-l unge cu ea pe fiul său, Rocca. Marele încă a umplut cu apă un korikaka de aur cu care oamenii lui au stropit cele două locuri sacre vestite din Cuzco, Huacaypata şi Cusipata, unde se desfăşurau sărbătorile rituale. Ulterior, toţi împăraţii i-au urmat exemplul. Şi, în timpul pelerinajului la izvorul sacru, Tupak Yupanqui ar fi ordonat ca pe insulă să fie înălţat un templu închinat lui Tonapa.

Iisus Cristos în America?

Importanţa lui Tonapa se evidenţiază încă din epoca civilizaţiei din Tiahuanaco, figura lui cu barbă apărând pictată pe vase de ceramică atribuite acestei culturi. În perioada de cucerire, misionarii spanioli s-au grăbit să facă din el un apostol precolonial, fie Sfântul Toma, fie Sfântul Bartolomeu, chiar Sfântul Petru sau Sfântul Pavel… Şi, de ce nu? chiar Iisus!

Într-o cronică delirantă redactată în 1621 la Copacabana, în Bolivia, părintele Ramos Gavilan, cel mai fanatic dintre misionarii conchistadori, face din Tonapa „un sfânt alb ce coboară din cer arătându-li-se indienilor, trăind printre ei câteva zile înainte de a renunţa la ideea de a-i converti”. El precizează că „sfântul cel alb obişnuia să predice cu voce tare, mult înainte de sosirea creştinilor, şi că ducea cu el o cruce pe care o împlânta peste tot în pământ, astfel că trăsnetul ce pustia până atunci locul nu mai cădea acolo niciodată”.

Indienii continuă să creadă, şi după patru secole, aceste fabulaţii care le hrănesc imaginaţia fertilă. Nu sunt însă singurii! în 1968, în nordul Perú-ului, sociologul Werley Craig, lider al unei secte bisericeşti, le-a spus mulţimilor venite să-l asculte că „Iisus Cristos a străbătut pământurile Americii cu o sută de ani înainte de a fi crucificat. Zeul peruan Viracocha şi zeul mexican

Quetzalcoatl, a afirmat el, au fost una şi aceeaşi persoană: Iisus Cristos, reîncarnat într-un bătrân patriarh cu barbă lungă şi veşminte albe, de o prestanţă maiestuoasă”.

Vizitând marea cetate moartă Chanchan, în care au domnit opulenţii Mochicasihimus, Werley Craig a conchis fără ezitare că „Iisus a predicat acolo cele şase mesaje cu mult timp înainte de descoperirea Americii”.

Faptul neîndoielnic că Tonapa nu este „enigma lui Dumnezeu” nu mi se pare un argument în plus al identificării lui cu Viracocha. Am înţeles aceasta atunci când am vrut să reconstitui rutele urmate de cei doi predicatori precolumbieni. Sunt două căi diferite, ca să nu zic opuse. Cea a lui Viracocha pleacă din Tiahuanaco – unde oficiază în calitate de creator universal –, se îndepărtează spre nord şi se pierde Pe ţărmul Pacificului. îmbarcându-se la Puerto Viejo, pe coastele ecuadoriene, el dispare în mare...

Tonapa ia calea septentrionului şi se face nevăzut în umbrele unui lugubru „deşert alb” – pampasurile sărate ale lacului Poopo –, înspre sud-est.

Uneori apostolul apare ca Taapac, fiul lui Viracocha, ale cărui predici agită şi răscolesc întreaga ţară. Prin noua doctrină pe care o propovăduieşte, vechii idoli locali sunt detronaţi, iar apinunos – demonii –, alungaţi. De aceea oamenii încearcă să-i combată influenţa, fie încercând să-i ofere bogăţii ori sacrificii, fie, dimpotrivă, ameninţându-l că îl vor face să adore Soarele, dacă este nevoie chiar cu forţa. Neliniştiţi de preceptele lui, indienii dau foc într-o noapte grămezii de paie pe care acesta se odihneşte.

Când ajunge la Yamquesupa, locuitorii îl întâmpină pe Tonapa cu injurii, iar el îi blestemă, abate asupra lor şuvoaie ce le înghit casele, îi transformă în stane de piatră sau le ia darul vorbirii celor care nu vor să-i asculte învăţăturile.

O fabulă aymara povesteşte cum cerro Ahuaccasa a suflat timp de douăzeci şi patru de zile şi nopţi un vânt de furtună împotriva nepoftitului profet, pentru „a-l opri din drum pe acest sfetnic ce se amestecă în rânduielile

publice”.

Aşadar, Tonapa nu a avut peste tot adepţi. Dar ceea ce pare să-l piardă definitiv este lipsa lui de castitate! Indienii se înfurie când află că el păcătuieşte cu două surori, Quesintuu şi Umantuu. Atunci îşi înteţesc atacurile împotriva lui şi chiar îl leagă „de trei stânci dispuse în formă de triunghi”. Biciuit de barbari, el va fi însă „eliberat de nişte păsări cu pene viu colorate coborâte din cer”.

Dornici să scape de nepoftitul care se încăpăţânează să le conteste vechile credinţe, indienii kolla pun la cale o revoltă împotriva lui. Este exact momentul în care reapare Makuri. Acesta îi va elibera de influenţa lui Tonapa, a cărui amintire nu va reuşi însă să o şteargă, deoarece dispariţia profetului îi va reconfirma darurile miraculoase.

„După Potop, explică Rigoberto Paredes, Makuri vede cu ochi pizmuitori conflictul religios stârnit de Tonapa, tulburând pacea în Kollao. Mânia lui se aprinde şi mai tare când află că propria-i fiică, Kala-Wara, s-a îndrăgostit de un discipol al lui Tonapa, pe nume Kollko-Winakka”. În prezenţa unei mulţimi de indieni, prinţesa „Piatra Stelelor” fusese consacrată noului cult şi unsă cu apă din izvorul sacru atins de misteriosul personaj.

Părintele Calancha povesteşte sacrilegiul comis atunci de Makuri, descriind oribilul deznodământ: „Makuri îl prinde pe Tonapa care, legat de mâini şi de picioare, este tras cu cruzime într-o ţeapă din lemn de chonta ce îi străpunge întregul trup”. Apoi sacrificatul este aruncat într-o balsa de totora pe care indienii o împing pe apele lacului Titicaca. „Suflând în pupa, vântul a făcut ca pluta să se îndepărteze de ţărm ca mânată de pânze, atât de repede încât indienii s-au minunat…”

Sfârşitul acestei istorii îl aflu de la un pescar aymara de pe rio Desaguadero, pe Altiplano, chiar în locul în care s-ar fi petrecut dramaticul episod. Pe plaja de la Cochamarka, indianul îmi povesteşte cu gesturi ample cum „valurile s-au retras pentru ca balsa lui Tonapa să poată înainta. Prora a croit în desişul de stuf o trecere ce se numeşte de atunci callejon de Tonapa… Aceasta s-a umplut

de apă, iar râul, care nu existase până atunci, nu a încetat din acea clipă să curgă…” Desaguadero uneşte cele două mari bazine acvatice din Anzi, lacurile Titicaca şi Poopo, numit şi Aullaga.

În mentalitatea indiană, „miracolului” înfăptuit de Tonapa i se mai adaugă un fapt straniu. Creat, în credinţa populară, de către magician şi alimentat de apele râului Desaguadero, originea lacului Poopo continuă să rămână necunoscută! Apele lui saturate de clorură de sodiu, a cărei concentraţie face imposibilă existenţa oricărei specii de peşti, se pierd în măruntaiele pământului, chiar în locul în care, potrivit tradiţiei, misteriosul personaj a dispărut fără urmă…

Conlocutorul meu a mai adăugat: „Tonapa nu a murit niciodată! El ne vorbeşte prin tunete, îşi face simţită prezenţa prin fulgere, ne pedepseşte aruncând asupra noastră trăsnetele! Seara îi vedem uneori balsa solitară alunecând

— Pasajul sau intrarea lui Tonapa (n.t.).

În tăcere peste Altiplano…” Indianul mi-a arătat o mică insulă ce răsare din apele râului Desaguadero. Aici, mi-a spus el, în fiecare an la aceeaşi dată „înverzeşte un palmier”… Singura formă de vegetaţie din toată această regiune deşertică, unde până la orizont nu se vede niciun arbore. Palmierul „binecuvântat de Tonapa”.

În minunile atribuite magicului personaj, indienii caută speranţa unei renaşteri a rasei lor. Acesta a devenit, în viziunea lui Paredes, „îndrumătorul sufletului indian”. Iar în opinia lui Diez de Medina, „un soi de Crist uman străbătând Anzii, animat de o forţă nobilă şi creatoare, înfruntând răul…”

Să fi fost Tonapa cocoşat? Am multe motive să cred acest lucru. Pe podişul Kollao, indienii aymara au un respect deosebit pentru cocoşaţi, pe care îi cred dotaţi cu puteri speciale împotriva focului şi a ploii. În apropiere de ruinele din Tiahuanaco, un puşti aymara mi-a vândut un mic idol coclit, purtând pe cap o cască piramidală şi reprezentând un cocoşat gol, cu sexul în erecţie. „Este

Keko, mi-a spus el, este Tonapa”.

Cu un toiag de aur…

Divinitate a furtunii şi a ploilor ei aducătoare de fertilitate, izvoditor al recoltelor şi al bunăstării, Tonapa este înzestrat în credinţa populară cu multe alte puteri miraculoase.

Una dintre „minunile” lui Tonapa se leagă în mod direct de subiectul ce mă preocupă: identitatea lui Manco Capac. Identitate pe care, de-a lungul întregii lor istorii, incaşii nu s-au străduit nici pe departe să o elucideze, ci dimpotrivă, de teamă că va intra în contradicţie cu legenda fabuloasă „a trimişilor Soarelui”, unde Manco Capac este înfăţişat părăsind insula de pe Titicaca ţinând în mână un toiag de aur pe care îl foloseşte, „la indicaţiile tatălui său, Soarele”, asemeni unei baghete magice. Acolo unde acesta se va înfige în pământ va fi locul potrivit pentru a pune temelia unui nou Imperiu. Acolo va fi Cuzco, „buricul” lumii incaşe, locul naşterii unei faimoase dinastii…

De ce până acum nu a fost preocupat niciun istoric de originea acestui toiag de aur, Origine pe care, datorită arheologului bolivian Carlos Ponce Sangines, coordonator al cercetărilor de la Tiahuanaco, am reuşit să o descopăr! În cuprinsul unei cronici din timpul cuceririi spaniole, semnalată de el, îl vedem pe Tonapa ajungând în locurile în care domneşte Apo Tambo, unul dintre marii nobili ai ţinutului Kollao. Cum acolo tocmai era celebrată o căsătorie, profetul doreşte să le vorbească oamenilor pentru a-şi răspândi învăţătura. Însă doar Apo Tambo îl primeşte şi îl ascultă, dându-i să bea dintr-o akilla de aur, iar în schimb, înainte de a-şi urma calea, Tonapa îi dăruieşte toiagul lui.

După câtva timp, atunci când i se naşte un fiu, Apo Tambo constată că modestul toiag de lemn al pelerinului s-a transformat într-un tupayauri din aur masiv!

Cronicarul Pachacuti Yamqui Salcamayhua mă lămureşte pe deplin: „Fiul lui Apo Tambo nu este altul decât Manco Capac, care avea şapte fraţi şi surori”.

Tonapa înfăptuieşte astfel un miracol „postum”,

oferindu-mi filiaţia reală, iar nu mitică a cuplului originar al incaşilor!

Printre altele, profetul precolumbian îmi aduce o ultimă probă, în acord cu toţi cronicarii perioadei de cucerire, care vor consemna aceeaşi versiune: fondatorii Imperiului incaş din Cuzco au fost Ayarii, patru cupluri de fraţi şi surori, cel mai mare dintre ei numindu-se Manco.

Cred că am reuşit astfel să limpezesc, pe cât posibil, confuzia ce domneşte în legătură cu geneza incaşă pe care nimeni nu a fost în stare să o lămurească până acum. Şi, în acelaşi timp, am rezolvat într-o manieră acceptabilă una dintre cele mai mari enigme ale preistoriei sud-americane.

Am izbutit să stabilesc, pe baza unor scrieri şi documente autentice, nu pornind de la nişte banale supoziţii, că Manco Capac era descendentul direct al lui Apo Tambo, el însuşi fiul lui Makuri, ultimul dintre despoticii Regi-Condor care au domnit asupra anticei Winay-Marka, cetatea înghiţită de diluviu, ce fusese ridicată de gloriosul lui strămoş Huyustus cel Crud.

Aceasta este, cred eu, o clarificare esenţială a unuia dintre profundele mistere ale istoriei ţinuturilor de pe malurile lacului Titicaca.

CAPITOLUL 6

Oraşele scufundate din Titicaca

Este posibil să existe astfel de ruine, îngropate în stratul de mâl ce acoperă fundul lacului Titicaca, având o grosime cuprinsă între 30 şi 40 de metri.*

Comandantul JACQUES-YVES COUSTEAU

Omul-broască din Copacabana

Cu toate acestea, reuşita mea este departe de a fi completă! La mai puţin de 25 de kilometri de frontiera boliviană, nu am izbutit încă să obţin nicio informaţie precisă în stare să mă îndrume spre grota preistorică a „Pietrei Scrise” pe care o caut de la plecarea din Lima…

O animaţie veselă domneşte pe ruta „internaţională” ce mişună de indieni, bărbaţi şi femei, îmbrăcaţi în costume multicolore, în toate culorile curcubeului, emblema incaşilor.

Mascaţi, plini de pene şi mărgele de sticlă strălucitoare, se îndreaptă cu toţii spre Copacabana, marele sanctuar bolivian de unde, odinioară, pelerinii precolumbieni se îmbarcau pe tradiţionalele lor balsas din trestie şi porneau spre Insulele Soarelui şi Lunii. Spre ce importantă sărbătoare merg ei astăzi dansând, învârtindu-se ca nişte sfârleze în ritmul tobelor şi al pătrunzătoarelor sunete de zampona?

Aflu de la un vameş că indienii se îndreaptă spre lac pentru ca, prin dansurile lor îndrăcite, să omagieze o expediţie străină condusă de un „om-peşte”. Chestiunea mă intrigă. Nu este vorba mai degrabă de nişte scufundări în Titicaca?

— Afirmaţie apărută în ziarele din La Paz, Bolivia, pe 13 noiembrie 1968 (n.t.).

Nu m-am înşelat, iar omul-broască se numeşte Ramón Avellaneda, diplomat la Paris şi scafandru vestit! La Copacabana se spune că exploratorul subacvatic vrea să încerce să recupereze una dintre cele mai fabuloase comori incaşe, despre care se crede că a fost scufundată în lacul sacru prin secolul al XVI-lea, la apropierea conchistadorilor…

Yawirka de aur a incaşului Huascar

Deşi Titicaca nu a făcut încă obiectul unei explorări ştiinţifice, Ramón Avellaneda a avut totuşi un predecesor. Încă în 1956, am asistat la o primă tentativă a tânărului scafandru profesionist William Mardoff din Chicago. Un bogătaş bolivian din La Paz îl trimisese să localizeze o comoară îngropată în mâl. Zvonurile vorbeau de lingouri din aur masiv, însoţite şi de nepreţuitele bijuterii cu care erau împodobite Fecioarele Soarelui.

William Mardoff avea la activ o serie de încercări temerare şi câteva reuşite notabile. Cu puţin timp înainte, descoperise epava corăbiei piratului Morgan, ce zăcea pe fundul mării, nu departe de coastele statului Costa Rica. În apropiere de Veracruz, el adusese la suprafaţă nişte bijuterii aztece de mare valoare. Mardoff era convins că vechile popoare din zona lacului sacru adorau şi ele

divinităţile acvatice, cărora le ofereau, aruncându-le în apă, daruri splendide de aur şi argint...

Potrivit tradiţiilor, dar şi din punct de vedere logic, comorile incaşe scufundate s-ar situa în apropierea Insulei Soarelui. Se povesteşte că în timpul ultimilor domnitori ai dinastiei incaşe, monarhii supremi din Tahuantinsuyo îşi transmiteau un lanţ greu de aur. Tradiţia a supravieţuit şi la Cuzco, mai mult decât în alte părţi, indienii vorbind despre zale „de grosimea degetului mare de la mână”. Lanţul era „gros cât braţul unui om şi rotund precum încheietura pumnului”. Toţi cronicarii îl pomenesc, iar Garcilaso de la Vega spune că „avea o lungime de şapte sute de picioare”. Tot el mai precizează că lanţul era atât de masiv, „încât două sute de indieni cu greu reuşeau să îl ridice”.

Mărturisesc că, nici după ce am examinat cu atenţie vechile cronici, nu am putut să stabilesc dacă fantasticul lanţ de aur al lui Huascar*, ce ar fi fost executat de către cei mai buni orfevrieri din Cuzco la ordinul lui Huayna Capac, pentru a sărbători naşterea fiului său, era din aur pur sau doar o imensă împletitură din lână de patru culori – negru, alb, roşu şi brun-roşcat – reprezentând-o pe Yawirka, o năpârcă legendară bicefală pe care Chuqui lila, zeul Curcubeu, i-o dăruise împăratului Yupanqui „pentru ca nimic rău să nu i se poată întâmpla”.

Coardă sau lanţ, Yawirka cel cu două capete avea la ambele extremităţi câte un ciucure mare de lână, de un roşu-aprins. În vremuri obişnuite, şarpele mitic sălăşluia în palatul lui Amaru-Orko, „Şarpele mascul ce muşca un scorpion”, ridicat aproape de Amaru-Cancha, unde ghicitorii oficiau în incinta dedicată Şerpilor Sacri.

Cu ocazia marilor sărbători incaşe, Yawirka era plimbat prin Cuzco, fiind purtat spre locul de celebrare de către dansatori, care îl susţineau cu greutate în mâini, bărbaţii de o parte şi femeile de cealaltă.

Lanţul de aur îi era prezentat mai întâi suveranului, care trona pe o tiana lucrată din acelaşi material nobil, aşezată sub un baldachin din pene, la dreapta discului de

aur al Soarelui. Apoi dansatorii intrau în transă, închinându-se în faţa mumiilor ancestrale cărora servitorii le făceau vânt cu evantaiele şi, în fine, în faţa statuilor de aur şi argint ale Lunii şi Tunetului.

Yawirka era scos în special în decembrie, atunci când începeau oficial muncile agricole, cu acest prilej desfăşurându-se serbările Lunii, care durau douăsprezece zile. După încheierea dansului ritual, sub conducerea Marelui încă, purtând în mâini o cazma de aur, câmpurile erau însămânţate. După căderea nopţii, dansul continua pe toate străzile şi în toate Pieţele din Cuzco, până în zori. În ritualul lor, dansatorii

— Numele Huascar derivă din huasca, termen quéchua având sensul de „coardă” (n.t.).

Încolăceau şi descolăceau trupul şarpelui sacru şi inelele lui sclipitoare. În final, acesta era strâns în forma unei spirale, ce era depusă pe pământ, întruchipând corpul încolăcit al unui şarpe adormit.

Toate descrierile „lanţului de aur” coincid. Se spune că, dată fiind lungimea lui, ar fi putut înconjura complet cele patru laturi ale marii pieţe din Cuzco, ceea ce însemna o distanţă desfăşurată de cel puţin 200 de metri, primul şi ultimul dansator stând alături. În orice caz, o greutate colosală, deoarece, chiar dacă lanţul n-ar fi fost din aur masiv, el era oricum ornat sau acoperit cu plăcuţe de metal articulate ce reproduceau extrem de bine suprafaţa pielii unui şarpe.

Conchistadorii nu au renunţat niciodată la căutarea fabulosului lanţ, aflat, conform tradiţiei, pe fundul unei lagune. În secolele al XVI-lea şi al XVII-lea au avut loc mai multe expediţii cu acest scop.

Rememorând întâmplări din adolescenţă, Garcilaso de la Vega povesteşte că a coborât în tunelurile săpate sub laguna Urcos, aflată între Cuzco şi lacul Titicaca, de unde aborigenii pretindeau că văd noaptea „un şarpe de aur urcând la suprafaţă”.

A fost însă imposibil de golit imensa lagună…

Gutierrez de Santa-Clara spune că primii patru

spanioli ajunşi la Cuzco au văzut lanţul de aur al lui Huascar. Dar acesta a fost de îndată ascuns de către indieni „în Templul Soarelui”. Mulţi conchistadori au insistat după aceea pe lângă Carol Quintul pentru a obţine permisiunea de a dărâma biserica Santo-Domingo, ridicată pe locul vechiului sanctuar incaş, însă regele a refuzat, „spunând că nu se născuse pentru a demola o biserică pentru o mână de aur”.

Anumiţi istorici au sugerat că minunatul lanţ de aur făcea parte, fără îndoială, din fabuloasa răscumpărare pe care Atahualpa i-o promisese lui Pizarro, sperând că acesta îi va cruţa viaţa… După toate aparenţele, spaniolii nu au pus mâna pe nimic deoarece, aflând de uciderea lui Atahualpa, păstrătorii comorilor au preferat să le arunce în apele lacului. Dar în care anume?

Un indian trăind în zona lagunei Arapa, pe podişul Huancane, mi-a dezvăluit secretul: lanţul de aur al lui Huascar s-ar afla de atunci pe fundul apelor de turcoaz ale acestui lăculeţ acoperit în întregime de un desiş de totora…

Însă Quispe, un pescar de pe Titicaca, pretinzându-se şi el deţinător al respectivului secret, mi-a oferit o altă versiune: urmăriţi de conchistadori, indienii au ajuns cu lanţul de aur la Copacabana cu mult înaintea spaniolilor. Pentru ca aceştia să nu aibă nicio şansă să scoată comoara la suprafaţă şi în ciuda masivităţii care făcea lanţul greu transportabil pe apă, indienii au hotărât să-l ducă şi să-l scufunde în mijlocul lacului.

Cum au procedat însă? Videnia este a doua natură a indianului sud-american! Unul dintre purtătorii comorii s-a gândit să înşire, cap la cap, sute de balsas de stuf pentru a forma un ponton imens… Înaintând unul după celălalt cu paşi mici, ţinând în mâini şarpele de aur, ei au ajuns în cele din urmă la ultima plută, aflată în mijlocul lacului. Acolo s-au aruncat cu toţii în apă, ducând comoara cu ei…

Quispe m-a asigurat că lanţul de aur al lui Huascar continuă să zacă în adâncuri, „între San Pablo şi San Pedro de Tiquina”.

Faţă de cele povestite de metis, s-ar putea ridica obiecţia instabilităţii unui ponton lung de mai multe sute de metri improvizat din ambarcaţiuni uşoare de trestie. Asta doar dacă nu cunoşti robusteţea acelor balsas de totora ce au un echilibru absolut extraordinar. Aşa-numiţii balseros de pe Titicaca susţin că gondolele lor grele îmbibate de apă nu se pot scufunda. În privinţa stabilităţii, ele sunt mult superioare oricărei alte ambarcaţiuni. Singurul inconvenient, constatat de mine însămi, este suprafaţa lunecoasă a trestiei umede, pe care trebuie să calci cu infinită precauţie ca să nu aluneci peste bord şi să cazi în apele acelea îngheţate de la 4.000 de metri altitudine!

Prima scufundare a lui Mardoff înainte de a începe scufundările, Mardoff trebuie să meargă în La Paz ca să obţină aprobarea preşedintelui Republicii boliviene. Potrivit înţelegerii încheiate, guvernul nu îi oferă niciun fel de sprijin financiar omului-broască american, totuşi îi acordă câteva facilităţi. Dacă le va găsi, Mardoff va putea să scoată din ţară unele dintre bijuteriile şi pietrele preţioase, însă comoara va reveni în proporţie de 75 la sută statului bolivian, iar aurul va fi depus la Banco Minero de Bolivia.

Pe malul lacului, Mardoff ezită. Nu ştie nimic despre adâncimea la care trebuie să se scufunde, nici despre riscurile pe care le are de înfruntat în apele atât de reci, încât dimineaţa, suprafaţa sidefie a lacului este acoperită cu un strat fin de gheaţă. îl orbeşte lumina soarelui, a cărui forţă sporeşte din pricina aerului extrem de rarefiat, compensând doar în mică măsură vânturile polare ce se abat dinspre culmile muntoase apropiate.

Chiar şi pe uscat, la cea mai mică mişcare bruscă apar probleme. Dacă se apleacă sau se ridică cu repeziciune, are ameţeli. De aceea, trebuie să-şi calculeze gesturile şi să-şi regleze respiraţia, deoarece la 4.000 de metri altitudine aclimatizarea corpului omenesc este dificilă, lentă, epuizantă... Ce se va întâmpla sub apă? Mardoff nu are nici cea mai vagă idee. Greutatea

echipamentului de scufundare poate reprezenta un handicap serios. Fără suficient oxigen, nu-şi va pierde oare cunoştinţa sau chiar viaţa?

La suprafaţa lacului, presiunea atmosferică nu se ridică decât spre jumătate din valoarea necesară organismului uman la nivelul mării. Plămânii lui nu vor fi aşadar alimentaţi decât cu jumătate din oxigenul cu care sunt obişnuiţi. El chibzuieşte că revenirea la suprafaţă va trebui făcută în trepte progresive, nu direct şi continuu. Neliniştea îl gâtuie pe scufundător, fiind accentuată de peisajul apocaliptic ce împresoară lacul. Apele aparent liniştite dinspre mal, acoperite în întregime de vegetaţie lacustră, nu te lasă să întrevezi nimic! Trestiile se înalţă cu cel puţin 3 metri deasupra valurilor. Rădăcinile lor trebuie să fie foarte adânci…

O dată sosit momentul îmbarcării, Mardoff cere să fie dus departe de mal. Ajuns în larg, el se scufundă… Este surprins imediat de intensitatea luminii. Nivelul vizibilităţii scade apoi, cel puţin în acest loc, la o adâncime de aproximativ 50 de metri. Întinzând mâna şi încercând să pipăie cu degetele prin stratul de mâl ce se aşterne sub el, îşi îngroapă braţul în întregime fără a întâlni vreun obstacol, şi cu atât mai puţin a atinge fundul lacului. Nămolul lipicios, plin de tulpini putrezite de totora, măsoară cu siguranţă mai mulţi metri adâncime. Scufundătorul dă ici şi colo de câte o stâncă, câte o piatră, ba chiar de carcasa ruginită a unei goelete naufragiate în timpul unei furtuni – dar nimic altceva. Cu toate acestea, omul-broască descoperă cu încântare că se simte mult mai în largul lui sub apă decât la suprafaţă. A doua zi, urmând indicaţiile pe care nişte pescari aymara au promis că i le vor da, va începe să exploreze cu meticulozitate fundul lacului. Va avea oare mai mult succes decât spaniolii sau englezii care, în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, au organizat expediţii în Bolivia pentru a căuta comorile incaşe ascunse probabil aici? Timp de şase luni, ei şi-au înteţit căutările, dar au revenit în La Paz cu coada între picioare, acuzaţi şi urmăriţi de visătorii care le finanţaseră

încercările…

În dimineaţa următoare, pe Mardoff îl aşteaptă însă o surpriză neplăcută. Plutaşii de pe Titicaca refuză să-i ofere străinului informaţii, dacă acesta nu se conformează obiceiurilor lor seculare. Mai întâi, trebuie câştigată bunăvoinţa divinităţilor precolumbiene. Ceremonia constă în deplasarea în grup pe Insula Soarelui… Mardoff va fi nevoit să petreacă acolo cincisprezece zile, înainte ca pescarii aymara să se hotărască să îl ajute!

Îmbrăcat în costumul de scafandru, Mardofi se scufundă de douăzeci şi cinci de ori în lacul sacru. El nu reuşeşte să scoată la suprafaţă decât nişte cioburi de ceramică şi renunţă la ideea de a găsi lanţul de aur al lui Huascar. Cu toate acestea, în lipsa unor comori incaşe, el aduce din adâncuri strania viziune a unui „oraş al zeilor” înghiţit de ape…

Oraşele înghiţite de ape ale zeilor întors în La Paz, William Mardoff este invitat să prezideze un mare dineu de adio organizat de admiratoarele sale.

Flatat de laudele aduse de către frumoasele pacenas, în timpul banchetului limba lui Mardoff începe să se dezlege. El descrie într-o manieră complezentă minunăţiile „oraşului scufundat” în care a ajuns întâmplător. Acest oraş antic zace la o adâncime de 30 de metri, pe jumătate acoperit de mâl, în apropiere de gura râului Escofia, nu departe de o insulă despre care indienii spun că e „vrăjită”. Probabil legendara cetate Chiopata, a cărei existenţă este semnalată în analele locale. Picioarele scufundătorului s-au încurcat în algele ce pluteau prin ferestrele moarte şi pe deasupra zidurilor roase, pe jumătate surpate, iar acesta a trebuit să renunţe la continuarea pasionantei explorări…

Din acel moment, după o scurtă perioadă de linişte şi de îndoială, s-au făcut auzite, în fine, şi alte voci. Ale unor riverani sau ale unor vizitatori ai lacului Titicaca, atât din Bolivia, cât şi din Perú, care aveau cunoştinţă de existenţa unui „oraş scufundat”!

În 1937, Lazaro Costa Villavicencia, din Puno,

semnalează vestigiile unei aşezări megalitice în apropiere de Kispinike. Prezenţa ruinelor subacvatice este confirmată la puţine luni după aceea de Antonio Rodríguez Ravitch, comandant în Marina peruană. În apropierea insulelor sacre, doctorul Espinoza Soriano, decanul Facultăţii din cadrul Centrului de Studii din Huancayo, admiră în apele limpezi, la o adâncime de câţiva metri, nişte „temple monolitice închinate Soarelui şi Lunii”. Construcţii pe care profesorul le atribuie „unor arhitecţi preincaşi, aparţinând unei civilizaţii înghiţite în întregime de ape”.

Există o tradiţie potrivit căreia Marele încă Huayna Capac voia să se închine unui zeu nou, numit Yatiri, „Cel care ştie totul”. De aceea, suveranul a pus să fie smulşi din pământ toţi idolii adoraţi până atunci, iar locul să fie stropit cu sânge omenesc. Apoi a consultat oracolul lacului, care i-a ordonat să facă sacrificii la Paa Piti, unde urma să fie proclamată noua divinitate.

Însă atunci s-a stârnit un adevărat potop, iar nivelul lacului a crescut peste măsură. În furia lor, apele au înghiţit insula Apinhuala, numită şi Vilacota, aleasă pentru a-l găzdui pe Yatiri.

Indignat de faptul că insula fusese acoperită de ape, Huayna Capac a ordonat o nouă serie de sacrificii şi ofrande. Se spune că incaşul s-a gândit să facă nişte „cufere din piatră” de mari dimensiuni în care a înghesuit cele mai bogate daruri şi numeroase victime oferite ca jertfe. Cu ajutorul unor sfori foarte lungi, acestea au fost coborâte în adâncurile lacului, unde zăcea scufundată insula idolului. Dar rugăciunile nu i-au fost ascultate şi toate acele comori continuă să zacă pe fundul lacului Titicaca, alături de zeul Yatiri, cel căruia i-au fost închinate…

În timpul călătoriei sale de studii în Perú, arheologul englez Ephraim George Squier a mers pe urmele altei legende despre ruinele scufundate. Tocmai străbătea golful care se întinde dincolo de peninsula Sillustani, unde apa nu este foarte adâncă, fiind cotropită şi aici de trestii şi

ierburi acvatice. În acel loc a observat, scrie el, „un zid drept asemeni unei şosele ce leagă un mal de celălalt, în interiorul căruia, de abia perceptibile sub apă, se găsesc şiruri de pietre prelucrate ce ar putea să reprezinte efectiv rămăşiţele unor edificii surpate sau scufundate...” Faptul constituie, remarcă Squier, „o confirmare a tradiţiei potrivit căreia în aceste locuri indienii apu sau curaca – marii şefi ai clanurilor Hatun-Kolla – aveau un palat şi un oraş, înghiţite ulterior de apele lacului, după un cutremur teribil”.

„Am ajuns cu pluta, continuă Squier, în dreptul zidurilor pe care le întrezărisem şi am constatat că ele reprezintă chiar resturile unor construcţii. Totuşi, nu sunt în măsură să afirm dacă au fost construite pe teren jos, având şoseaua pe post de chei – ori de dig – pentru a preveni pătrunderea apelor, atunci când nivelul lor creştea, în anotimpul ploios... Sau dacă terenul s-a scufundat efectiv în timpul unor convulsii telurice. Înclin totuşi, conchidea el în 1877, către cea de-a doua ipoteză”.

Când am stat de vorbă cu nişte balseros de pe Titicaca în legătură cu asemenea zvonuri, ei mi-au confirmat faptul că toate aceste ruine pot fi văzute în perioadele de secetă îndelungată, când nivelul apelor lacului scade cu mai mulţi metri.

În deceniul ce a urmat experienţei lui William Mardoff, locul i-a fost luat de o serie de scufundători amatori. Unul dintre aceştia a semnalat nişte vestigii arheologice subacvatice în apropiere de insula Simillaque, la gurile râului Desaguadero, situate, după aprecierea lui, cam la 50 de metri adâncime.

Indienilor aymara nu le place absolut deloc să participe la genul acesta de căutări. Le este teamă de furia spiritelor lacustre astfel deranjate ori de răzbunarea zeilor privaţi de ofrandele lor milenare. Aşadar, se abţin pe cât posibil să colaboreze cu arheologii sau cu străinii şi să le dea informaţii. Cuprinşi de teamă, ei evocă misterioase fantome subacvatice. Când vânturile andine suflă cu putere şi se abat asupra apelor de lângă pereţii stâncoşi ai

insulei San Bartolomé, în dreptul extremităţii sudice a peninsulei Izcata, „algele se dau la o parte şi dezvăluie nişte alei din dale de piatră netedă”. Şi, aplecându-se, „oamenii pot atinge cu vârful degetelor terasele unui templu monumental... Dar printre ziduri plutesc fiinţe ciudate care îl atrage în adâncuri pe cel sau pe cea care nu are sufletul şi conştiinţa curate”.

Câţiva balseros sunt gata să confirme aceste legende. Ei mă asigură că sunetul aspru şi grav ce poate fi auzit în pututos, acele scoici mari cu pereţi de un luciu trandafiriu din Pacific, este suflul fantomelor incaşe... Pe lacul sacru nu există pescar căruia să nu-i fie teamă că ar putea fi prins de vreo sirenă din Titicaca, mai ales că, spun ei, „trupurile celor înecaţi nu sunt găsite niciodată”.

Un paradis andin

Conchistadorii au fost primii care i-au ascultat pe indieni povestind asemenea istorii. Ele au rămas neschimbate de atunci... Părintele Salas, autorul unei cronici nu tocmai pe placul arheologilor, din cauză că paginile ei abundă în episoade mitico-religioase, face apologia celui mai vechi zeu al lacului Titicaca, Paa-Zuma, „cel care conducea destinele Universului”.

Acest Paa-Zuma domnea asupra unei cetăţi paradiziace situate într-o vale fertilă, plină de pomi minunaţi. Într-o zi, apele au crescut atât de mult, încât au înghiţit toată valea, şi toate vieţuitoarele s-au înecat. A scăpat teafără doar o felină, care s-a căţărat până pe culmea Soarelui – devenită „insula sacră din mijlocul întinsului lac”. Când Soarele s-a stins, nu s-au mai văzut decât luminile verzui izvorând din ochii fosforescenţi ai Pumei. Vreme îndelungată, aceasta a fost singura lumină ce a strălucit asupra lacului zărită de locuitorii din Cordilieri. În momentul când apele s-au retras, iar indienii au îndrăznit să coboare până pe malul lacului format în urma recentului cataclism, puma a fost adoptată de ei ca totem suprem.

Când felina a murit, Paa-Zuma a transformat-o în divinitate, preschimbând-o într-o stâncă de pe culmea

insulei sacre, ce a primit atunci numele Titicaca, insula Pumei.

Putem spera că vom descoperi acea „cetate a paradisului lui Paa-Zuma”? Există oare în ţinutul Kollao de pe Altiplano vestigii ce au scăpat teribilei inundaţii, capabile să pledeze în favoarea legendei?

În 1960, decanul Universităţii San Marcos din Lima, doctorul MacLean, a susţinut o conferinţă ce a iscat stupoare în rândul istoricilor şi arheologilor invitaţi să asiste. Mă numărам şi eu printre aceştia. MacLean, abia revenit din Kollao, a afirmat că văzuse dincolo de rio Desaguadero, căţărată pe o culme la peste 5.000 de metri altitudine, o cetate necunoscută cu ziduri strălucitoare. Indienii din regiune i-au spus că nu poate fi decât „Haconta Palayani, regatul lui Paa-Zuma”. Cu prudenţa-i bine cunoscută, el a emis

* în limba aymara, Titi este numele pumei, iar kaka exprimă culoarea aurie a animalului, versiune în general admisă, dar recent contestată de un lingvist, pentru care kaka desemnează un peşte cu solzi mari argintii. Traducerea celebrului nume ar deveni aşadar: „Lacul celor două vietăţi sacre, Puma şi Peştele”. Ceea ce nu pare imposibil (n.t.).

Ipoteza că este vorba probabil despre” cel mai vechi edificiu de sorginte omenească…”

Operaţiunea „Vârf de lance”.

Ce cred istoricii peruani, bolivieni sau de aiurea despre aceste istorii şi tradiţii în care Titicaca apare ca „înghiţitor” de oraşe precolumbiene? Nu vor să le dea crezare, nici măcar puşi în faţa evidenţei: un film, o serie de fotografii…

Dar geologii? Aceştia admit faptul că odinioară platoul Kollao era brăzdat de o vale ce s-a umplut apoi treptat de apă. Gerardo Mogrovero Terrazas, de la Centrul de Cercetări din Tiahuanaco, vorbeşte despre „urme evidente de glaciaţiune. În cuaternar, apa rezultată din topirea gheţarilor a umplut depresiunea şi a format marele lac numit Ballivian. Terasele de eroziune lacustră sunt

vizibile la un nivel ce urcă până în apropiere de 3885 de metri altitudine, ceea ce înseamnă cu aproximativ 75 de metri sub nivelul actual”.

Mogrovero aduce aşadar o clarificare: „În acea perioadă, terenul pe care se află ruinele era sub apă, la 43 de metri adâncime. Ceea ce face imposibilă, subliniază el, afirmaţia lui Poznański şi a unei întregi pleiade de fantezişti care presupun că Tiahuanaco a fost odinioară port”.

Pista oraşelor scufundate din lacul sacru a prins contur la Rio de Janeiro. Un savant rus în vârstă, pasionat de antichităţi incaşe, continua să fie extrem de tulburat de istoria pe care o auzise cu câţiva ani în urmă în La Paz… Presupun că este vorba despre cele povestite de William Mardoff, scufundătorul pionier. Prea bătrân pentru a mai întreprinde cercetări, el i-a transmis acea febră unui diplomat argentinian, Ramón Avellaneda, as într-ale pescuitului submarin.

Igor Malinovski descrisese cu grijă poziţia ruinelor indicate de către „un scafandru american” ca aparţinând cetăţii scufundate Chiopata. Dornic să ducă mai departe explorările, Ramón Avellaneda a organizat o expediţie ce urma să permită studierea pentru prima oară a efectelor imersiunii umane la mare altitudine, adică în condiţii cu totul deosebite, precum şi efectuarea în premieră a unui studiu hidrografic şi tehnic asupra lacului Titicaca.

El a obţinut sprijin financiar din partea ziarului argentinian El Clarin, iar Federaţia argentiniană pentru activităţi submarine a acceptat să patroneze expediţia „Vârf de lance”. Cât despre guvernul bolivian, acesta avea să suporte cheltuielile de transport şi să furnizeze ambarcaţiunile necesare. Doctorul Villaverde, specialist în fiziologia submarină, a fost însărcinat să realizeze un film documentar subacvatic. Echipamentul de scufundare i-a fost încredinţat tehnicianului Leon Brunner.

Întâlnirea a avut loc în La Paz, de unde expediţionarii s-au îndreptat către Copacabana, care, împreună cu Insulele Soarelui şi Lunii formează provincia boliviană a lui

Manco Capac (Mallku Capac).

Timp de trei mii de ani, diverse popoare au întemeiat aici civilizaţii andine extrem de dezvoltate.

Sub valuri, o cale pavată monumentală

Ramón Avellaneda efectuează primul sondaj de la 3820 de metri altitudine. În acest punct, lacul are o adâncime de 45 de metri, iar apa extrem de rece este de o limpezime perfectă. În jurul tânărului diplomat înoată păstrăvi enormi şi nişte broaşte antediluviene ce nu urcă niciodată la suprafaţă. O legendă spune că aceste qeles** care fug de lumină sunt în căutarea unei „stele căzute pe fundul lacului”. Pentru a se înmulţi, ele se ascund în algele ce ating 40 de metri lungime – fiind unice în lume! –, unde femelele depun aproape 500 de ouă.

Ajunse la maturitate, aceste broaşte au o lungime de aproximativ 60 de centimetri, iar pielea lor nu este nici

— Filmul realizat cu prilejul expediţiei „Vârf de lance” a inspirat mai apoi marea expediţie ştiinţifică a comandantului Jacques-Yves Cousteau în apele lacului Titicaca (n.t.).

** Denumirea ştiinţifică este Telmatobus Culeus (n.t.).

cornoasă, nici buboasă. Ele par îmbrăcate în „pantaloni” de mătase verde şi înoată… ca peştii!

Batracianul uriaş din Titicaca, nemaiîntâlnit în altă parte, prezentat la Congresul din Bogotá, în Columbia, unde savanţii discutau problema originii şi evoluţiei amfibiilor, a fost apreciat ca reprezentând „unica fiinţă din lume aflată în prezent într-un proces de mutaţie anatomică şi fiziologică”. Şi, fără îndoială, îi vor trebui încă vreo câteva mii de ani ca să ajungă la forma sa definitivă, după ce a abandonat total mediul terestru şi a suferit o transformare spectaculoasă…

Dar în afară de această creatură stranie, în prima zi Avellaneda nu zăreşte nimic deosebit, nici cea mai mică urmă care să indice prezenţa vreunui oraş scufundat.

A doua zi, pregătindu-se de imersiune, Ramón Avellaneda este neliniştit. Dacă, din punct de vedere

ştiinţific, cei doi tehnicieni se declară mulţumiţi de observaţiile lor, din punct de vedere arheologic lăsarea serii avea să confirme rezultatul dezamăgitor. Căpitanul corvetei boliviene puse la dispoziţia cercetătorilor decide să se întoarcă la Copacabana. Dar scufundătorul campion nu se resemnează atât de uşor în faţa eşecului neprevăzut. S-a înşelat oare William Mardoff în privinţa poziţiei vestigiilor pe care i le-a indicat savantului rus, ori acesta din urmă le-a notat greşit? Tot ce-i posibil…

Dar oare nu se găsea nimeni la bord, vreun marinar indian, care să ştie ceva despre „ruinele incaşe” de pe fundul lacului? Ideea este fructuoasă. Placide Jumani, născut la Puerto Acosta – care nu vorbeşte spaniola, însă căpitanul cunoaşte limba aymara –, le spune că în copilărie, bălăcindu-se în lac, văzuse nişte „case vechi acoperite de ape… fapt ce se întâmpla însă lângă malul opus”.

Corveta virează spre locul indicat de marinar. Dar este seară, iar în America de Sud noaptea se lasă repede. Avellaneda cheamă în grabă alţi doi scufundători, care se echipează şi ei în costumele de scafandru şi îşi pun în spate tuburile de oxigen. Apoi, după ce îşi ajustează rapid căştile, sunt gata!

Ramón Avellaneda plonjează primul, la 200 de metri de mai, iar ceilalţi din 20 în 20 de metri. Tovarăşii lor rămaşi la bord îşi ţin respiraţia… După câteva clipe, cei trei oameni-broască ţâşnesc la suprafaţă asemeni unor tritoni nebuni. Gesticulând şi ţipând de bucurie! La o adâncime de 8 metri, au dat peste nişte ruine „formidabile”. Victoria este a lor!

Deşi din cauza orei târzii, a frigului excesiv şi a oboselii acumulate scufundarea devine periculoasă, scafandrii refuză să urce la bord la avertismentele căpitanului bolivian. Deja s-au scufundat din nou… Imense blocuri de piatră cioplită, încastrate unele într-altele, formează o configuraţie asemănătoare unui puzzle pentru giganţi! Zidurile sunt dispuse regulat, construite „în stilul incaşilor”. Însă, după cum bine se ştie, ele au fost ridicate

cu multe secole înaintea acestora de către indienii kolla.

Ramón Avellaneda descoperă ceea ce nimeni înaintea lui nu bănuise vreodată: o admirabilă cale pavată cu dale, ce se întinde pe mai multe sute de metri, paralel cu malul lacului.

Scufundătorii înoată alături de peştii-pisică – Somnii divinizaţi de indienii kolla – printre pereţi de înălţimea unui om, dispuşi într-o manieră bizară. Fiecare zid se află la o distanţă de aproximativ 5 metri de celelalte, toate fiind legate de baza ce descrie un fel de semilună, construită şi ea tot din monoliţi cubici cu o grosime de 60 de centimetri. Nicăieri în Perú sau în Bolivia nu a mai fost semnalată o astfel de arhitectură! Este inexplicabil, este minunat!

Expediţia „Vârf de lance” se bucură de un succes total. Ramón Avellaneda numără treizeci de ziduri paralele compunând un ansamblu ce măsoară 1 kilometru lungime!

Imaginile filmate şi fotografiile făcute în ciuda faptului că mâlul şi algele îi deranjează pe operatori reprezintă probe irefutabile.

În Bolivia, scepticii păstrează tăcerea, dar unii savanţi, deschizând în cele din urmă ochii, se înclină în faţa evidenţelor. Ruinele descoperite de către diplomatul argentinian aparţin în mod evident celei mai vechi civilizaţii megalitice de pe platoul Kollao. Ele sunt fără îndoială anterioare celebrului Tiahuanaco, cu grandioasa sa Poartă a Soarelui. Dar cărei civilizaţii aparţin?

Profesorul Ruben Vela, de la Institutul Arheologic din Tiahuanaco, emite o ipoteză: „Aceste ruine au un caracter sacru. Construcţia ne duce cu gândul la un templu lacustru ce ar fi putut constitui punctul de întâlnire al unui pelerinaj religios de mare importanţă”.

Cele treizeci de ziduri paralele ridică o problemă şi mai greu de rezolvat. Toţi arheologii se întreabă… Nu reprezintă ele o reţea de cheiuri unde ar fi acostat, la adăpost de viiturile violente, plutele ceremoniale ale puternicilor Mallku, urmate de flotila pelerinilor?

Cei care au întreprins cercetări în Tiahuanaco sunt intrigaţi de multă vreme de un aspect: unde se află

necropolele antice ale „regilor” misterioasei cetăţi?

În zona peruană, la capătul opus al lacului sacru, importantele personaje au fost înhumate în splendidele chulipas, turnurile funerare monolitice care domină laguna Umayo. Nu există vreo dovadă că popoarele precolumbiene din antica ţară a incaşilor nu şi-ar fi înmormântat cu fast marii demnitari.

Ruben Vela avansează atunci o a doua ipoteză: „Nu cumva mormintele puternicilor Mallku din zona boliviană a înaltului podiş zac şi ele pe fundul lacului? Iar cheiurile acestea în formă de semilună nu sunt oare locurile unde acostau vasele funebre din trestie aurită, escortate de impozante cortegii de balsas?”

Farfuriile submersibile ale lui Cousteau

Câteva luni mai târziu, în Franţa, Ramón Avellaneda îi arată filmul şi raportul detaliat al scufundărilor sale comandantului Cousteau, care pregăteşte o nouă odisee marină pe oceanele lumii.

O importantă expediţie ştiinţifică cu o miză diferită de cea a expediţiei „Vârf de lance”, dispunând de mijloacele cele mai moderne, va permite studierea aprofundată a particularităţilor încă insuficient cunoscute ale fiziologiei scufundărilor la mare altitudine. Printre altele, poate că ea va înlesni pătrunderea câtorva dintre misterele arheologice ascunse pe fundul lacului cel mai „înalt” din lume.

Echipa lui Cousteau va profita aşadar de călătoria navei Calypso în mările exotice, pentru a face escală în portul peruan Mollendo, pe coasta Pacificului, la 900 de kilometri sud de Lima. Un tren ce străbate Anzii îi aşteaptă pe cei şaptesprezece expediţionari francezi, însoţiţi de câţiva tehnicieni şi savanţi americani care li s-au alăturat. Profesorul Harold Edjerton aduce cu el un sonar conceput special pentru a oferi informaţii despre adâncimea şi compoziţia bazinului lacustru.

De partea franceză, specialiştii în măsurarea adâncimii, cunoscători ai modului de sedimentare a terenurilor şi calităţii rocilor, vor studia biologia şi originea

lacului Titicaca. Li s-au asociat şi câţiva cineaşti profesionişti.

Echipamentul perfecţionat al lui Cousteau cântăreşte 30 de tone! El include şi două submarine mici, „de buzunar”, cărora li se mai spune şi „purici de mare” sau „farfurii submersibile”. Având o lungime de 3 metri şi o lăţime de 1, 5 metri, aceste SP 500 au fost fabricate în atelierele franceze ale companiei Sud-Aviation. Ele pot coborî la o adâncime de 500 de metri. Mai mult decât e necesar în cazul de faţă!

Sosirea specialiştilor francezi şi a celorlalţi străini mobilizează presa peruană şi boliviană. Jurnaliştii – şi publicul – sunt însă profund dezamăgiţi, deoarece echipa lui Cousteau păstrează o tăcere absolută, nedezvăluind nimic din rezultatele obţinute…

Mult aşteptatul comunicat oficial nu spune mare lucru. El exprimă doar satisfacţia comandantului Jacques-Yves Cousteau în legătură cu modul de desfăşurare a studiului tehnic realizat în bazinul lacului Titicaca. Scafandrii au ajuns la o adâncime de 300 de metri şi au determinat „importanţa presiunii, reduse cu 65 până la 80 la sută faţă de cea normală”.

Raportul mai indică faptul că în prezent se cunoaşte că posibilităţile de submersie „la altitudine scad cu 25 până la 30 la sută în comparaţie cu scufundările marine”.

Însă… „ruinele scufundate” din Titicaca? Vestigiile filmate de către Ramón Avellaneda în timpul explorării precedente, datorită cărora echipa franceză s-a deplasat până aici?

Laconic şi dezamăgitor, raportul menţionează: „În ceea ce priveşte vestigiile arheologice, nu a fost descoperit nimic în acest sens, fiind însă posibil ca astfel de ruine să existe, învăluite în stratul de mâl ce acoperă fundul lacului, având o grosime cuprinsă între 30 şi 40 de metri”.

În capitala boliviană, decepţia este atât de mare, încât în oraş încep imediat să circule zvonuri fanteziste. Se scrie sau se spune că „zeii incaşi i-au îndeplinit dorinţa doamnei Cousteau, care a participat şi ea la căutările

subacvatice… Nu a descoperit ea oare faimoasa comoară a incaşilor? Şi minunatul lanţ de aur al lui Huascar? Cum să-l fi adus de una singură la suprafaţă? Nimeni nu se gândeşte la un astfel de detaliu?! Iar, cu această ocazie, celebrului lanţ ipotetic i se atribuie dimensiuni extraordinare, ce depăşesc cu mult toate versiunile documentare ale cronicarilor spanioli: 10 sau 12 kilometri! El ar lega pe sub apă Insula Soarelui de Insula Lunii…

Indienii aymara au un alt motiv de nelinişte, de natură la fel de fantastică, ce porneşte de la forma celor două „farfurii submersibile” ale francezilor.

Vizita unor „extratereştri”?

De fapt, la acea dată, se vorbea intens despre „vizita unor extratereştri în Anzi, unde sunt zărite adeseori obiecte spaţiale misterioase”.

De mai multe săptămâni, jurnalele boliviene şi peruane consacrau titluri mari „OZN” – urilor – obiecte zburătoare neidentificate – de formă discoidală, ce „ar avea un centru de operaţiuni în Cordilieri”.

Oscar Tejeira, expert la Institutul Peruan de Relaţii Interplanetare, cu sediul la Lima, riscă o declaraţie sonoră: „În Anzi e un adevărat exod de vizitatori din spaţiu, care au instalat aici cosmodromuri!”

O serie de „expediţii de andinişti” aduc veşti tulburătoare: s-a putut constata existenţa unor „minereuri radioactive şi a zirconiului, element cu o rezistenţă extraordinară la cele mai înalte temperaturi”.

La frontiera chiliană, un grup de membri ai Centrului Expediţionar Andin, îndrumaţi de carabinierii care supraveghează sectorul, relevă cu lux de amănunte ceea ce au descoperit, mandataţi fiind de către guvernul chilian pentru a potoli groaza ce a pus stăpânire pe indieni. Este vorba de două platforme foarte întinse aflate în dreptul vulcanului Descabezado Grande – „Marele Decapitat” –, încă activ, din provincia Tacna.

Aceste platforme misterioase sunt oare vestigii ale unei civilizaţii antice necunoscute? Echipa a avut de înfruntat o puternică furtună de zăpadă care a durat patru

zile, înainte de a ajunge într-o zonă unde a dat peste un adevărat haos terestru. Aceste „cosmodromuri” se află la o altitudine de 3200 de metri, în inima unui peisaj apocaliptic. După aprecierea expediţionarilor, ele se întind pe aproximativ 700 de metri pătraţi. Andiniştii au numărat 263 de blocuri tăiate dintr-o lavă poroasă, utilizate la construcţia platformelor. Fiecare bloc, estimează ei, cântăreşte în jur de 10 tone. Ceea ce le atrage atenţia în mod special sunt nişte pete negre stranii ce par a fi urme de arsură. Din măsurătorile făcute, rezultă că radioactivitatea acestora echivalează cu 0,0124 la sută oxid de uraniu. Emisia de particule atinge un nivel de 32, 6 unităţi pe minut.

Humberto Sarnatago Bounaud, şeful expediţiei chiliene, culege fel de fel de zvonuri inedite care circulă printre indienii din împrejurimi. Aborigenii spun că aceste platforme „ascund un soi de fort interior, ceva asemănător cu un refugiu de mari dimensiuni”.

Este de neimaginat ca bieţii indieni ai zilelor noastre să fi realizat aceste lucrări titanice la o astfel de altitudine. Ei înşişi recunosc că au pierdut „secretul” îndepărtaţilor lor

— Reuter – Santiago de Chile, 15 decembrie 1968 (n.t.).

strămoşi şi că ar fi incapabili să construiască aşa ceva. Ceea ce-i face să admire şi mai mult colosala structură! În fine, pentru ei există o strânsă legătură între acele discos voladores şi cele două cosmodromos, deşi în general nu ştiu să scrie sau să citească, iar în cătunele lor aflate departe de lumea civilizată nu ajunge niciun ziar. Printre altele, strămoşii le-au transmis legende despre misterioase maşinării spaţiale, fapt ce demonstrează că în vremuri de mult apuse acestea vizitau deja cerurile noastre. Iar dacă uneori se arată uimiţi, este pentru că în prezent, spun ei, „ciudatele obiecte se aşază deasupra vulcanilor”.

Unul dintre aceşti analfabeţi descrie ce văd ei ivindu-se din hăurile munţilor şi înălţându-se de pe curioasele

platforme: „nişte discos rotunde precum soarele, ce coboară sau se ridică de la sol menţinându-şi poziţia orizontală”... Lumina răspândită de aceste discuri zburătoare este atât de intensă, încât cei care o privesc rămân orbiţi timp de mai multe minute. Ei aud, de asemenea „nişte zgomote subterane foarte puternice”, produse, după părerea lor, de „aterizarea sau decolarea obiectelor zburătoare neidentificate”.

Sarnatago nu vrea să se pronunţe în favoarea sau împotriva existenţei unor „vizitatori extratereştri” în Anzi, fiind însă foarte precis în ceea ce priveşte natura platformelor: „Acestea sunt în mod indubitabil artificiale. Blocurile de piatră au fost tăiate cu dalta, după cum o arată laturile netede şi îmbinarea impecabilă”. În descrierea indienilor, pavajul este un enladrillado, adică o pardoseală executată din dale ciclopice.

Ascund într-adevăr aceste terase ruinele unor fortăreţe sau ale altor construcţii? Sarnatago şi tovarăşii lui de escaladă au distins de departe, apărată de o prăpastie adâncă de aproximativ 1500 de metri, intrarea într-o peşteră ce ar putea reprezenta un refugiu subteran amenajat. Indienii pretind că din vârful „Marelui Decapitat” – vârf situat între oraşul chilian San Clemente şi oraşul argentinian San Rafael, de care îl desparte o distanţă de peste 200 de kilometri la sud-est – pleacă un tunel lung ce ar duce într-un loc secret din apropierea celor trei frontiere, peruană, chiliană şi boliviană, la mică distanţă de Titicaca, unde ar exista o platformă asemănătoare.

De aici până la asocierea „farfuriilor submersibile” ale lui Jacques-Yves Cousteau cu OZN-urile şi „cosmodromurile” era doar un pas! Cu atât mai mult cu cât savanţii francezi păstrau o tăcere absolută... În presa apărută la Lima pe data de 21 noiembrie 1968, am citit că „misiunea franceză nu s-a deplasat la Copacabana doar pentru a culege probe biologice din adâncurile lacului Titicaca, ci pentru a se întâlni cu nave extraplanetare însărcinate cu transmiterea unui fabulos mesaj sideral”.

Cele două minisubmarine au fost chiar suspectate ca fiind de fabricaţie extraterestră. Iar corespondentul ziarului El Comercio conchidea printr-o chiste – formă de butadă spirituală ce pigmentează conversaţia peruanilor – că „echipa lui Cousteau avea un aer mai mult extraterestru decât pământesc”.

„Mai puţin cunoscute decât suprafaţa Lunii”.

Fără a fi nevoie să ne apropiem intenţionat de science-fiction, misterul bântuie peste tot pe malurile sacre ale lacului Titicaca, leagănul civilizaţiei incaşe.

Cousteau a realizat un film splendid în apele lacustre, o nouă „lume a liniştii” neexplorată de pământeni: „Un spectacol pe care omul nu l-a mai contemplat niciodată”, va spune marele savant francez. „Adâncurile lacului au fost până acum mai puţin cunoscute decât însăşi suprafaţa Lunii”, a adăugat el, prezentând la televiziune pasionantul film despre „cel mai înalt lac de pe glob”.

Explorând adâncurile virgine ale lacului Titicaca la bordul minisubmersibilului Zodiac, Frederic Dumas, unul dintre membrii expediţiei, şi-a croit drum cu dificultate şi cu mari riscuri prin jungla de alge ce se încurcau între paletele elicei. Specialist în arheologie submarină, Dumas a fost încântat de tehnica folosită în urmă cu multe secole de către constructorii anonimi ai monumentelor ciclopice. Şi aici, remarca el, monoliţii sunt tăiaţi în unghiuri diverse şi inegale, îmbinându-se cu atâta precizie, încât „nu poţi strecura între ei nici măcar o lamă de ras”.

Pe o insulă, la marginea apei, Frederic Dumas descoperă cu uimire un bloc enorm de piatră „în care e sculptată imaginea unui şarpe cu ochi proeminenţi. Este o cobra, şarpele cu ochelari atât de uşor de recunoscut. Ce caută oare imaginea acestui şarpe din ţinuturile calde aici sus în munţi? Mister!”, conchide scufundătorul. Ar mai trebui adăugat faptul că naja – o altă denumire a cobrei – este un şarpe necunoscut în America de Sud! * Şi că enigma se va dovedi mult mai mare decât bănuieşte arheologul francez...

Dumas urmează pista ce duce spre lacul „ale cărui

ape au cuprins treptat zidurile aflate în prelungirea construcţiilor descoperite pe mal, datând din vremurile imemoriale ale istoriei precolumbiene”.

Studiind împrejurimile Insulelor Soarelui şi Lunii, „care par să fi jucat odinioară un rol primordial în viaţa religioasă şi civilă” a locuitorilor de pe înaltul platou în inima căruia tronează lacul Titicaca, expediţia Cousteau poate constata faptul că tradiţia indienilor privitoare la „oraşele scufundate” nu este o simplă invenţie…

— Mai multe specii de şerpi cu ochelari trăiesc în Africa şi în Asia (n.t.).

Partea a doua

TIAHUANACO

BAALBEK-UL SUD-AMERICAN

Înaltul platou al lacului Titicaca ascunde o enigmă ce nu a fost încă descifrată…

SIR CLEMENT MARKHAM

CAPITOLUL 7

Marele potop andin

După Potop, cel dintâi loc îmbrăţişat de primele raze ale Soarelui a fost lacul Titicaca…

Cronică incaşă

Mitul Sorilor şi al vârstelor geologice

Sosind în America, conchistadorii, şi în special cronicarii ce se deplasau în ritmul cavalcadelor epice ale descoperitorilor Lumii Noi, au putut asculta cu toţii aceleaşi ecouri despre un potop teribil. Tradiţia era întâlnită pretutindeni, începând din teritoriile nordice ale pieilor roşii până în ţinuturile australe ale indienilor tehuelche din Ţara de Foc.

În cartea sa Istoria culturii peruane, Atilio Sivirichi face bilanţul acestui mit răspândit de-a lungul şi de-a latul ambelor Americi. Autorul remarcă faptul că „trăsăturile specifice pe care le prezintă acest sinistru american confirmă ipoteza unui potop nu de inspiraţie biblică, ci provocat de cataclisme geologice”.

Arheologul peruan Rebecca Carrion Cachot vorbeşte despre „anumite fenomene ce au zguduit întregul

continent, lăsând urme vizibile ale amplorii lor. Acestea au coincis probabil cu înălţarea Anzilor, a cărei consecinţă directă a fost prăbuşirea litoralului”. Erupţiile vulcanice, însoţite de cutremure şi de ploi torenţiale, au luat prin surprindere popoarele din zonă care, subliniază cercetătoarea, „îşi trăiau atunci epoca de aur, caracterizată printr-o mare dezvoltare a artelor, îndeosebi a arhitecturii de factură monumentală, neegalată în secolele următoare”.

Părintele Ávila a stat de vorbă cu indienii din Cuzco, care i-au povestit despre cele „cinci zile de întuneric” din timpul potopului.

Toate versiunile cronicarilor perioadei de cucerire a celor două Americi coincid în privinţa faptului că, după producerea unui diluviu, lumea a fost aruncată în întuneric…

Potrivit unei tradiţii zuni, consemnată de către G.W. James, „în ciuda avertismentelor zeilor de sus, strămoşii lor de la începutul vremurilor erau foarte răi şi duceau o viaţă tot mai păcătoasă, până când poporul umbrelor a hotărât să-i şteargă de pe faţa pământului”.

„Marile surse de apă au fost amândouă deschise – cea din tăriile cerului, de unde cad ploile, şi cea subpământeană, de unde răsar izvoarele, râurile şi fluviile. Zăgazurile o dată ridicate, asupra pământului s-au abătut ploile, iar fluviile au ieşit din matcă, până ce indienii zuni au înţeles că mânia zeilor se abătuse asupra lor. Atunci s-au refugiat în grabă pe vârful Tai-yo-al-la-ne (Muntele Tunet), unde pescarii mai tineri şi oamenii foarte răi au început să râdă de spaima de care fuseseră cuprinşi ceilalţi, refuzând să creadă că şuvoaiele cerului şi ale pământului ar putea să-i înghită.

Însă apele continuau să crească puţin câte puţin, iar râsul de pe faţa acestor neîncrezători a dispărut… Sufletele tuturor s-au umplut de groază. Preoţii diferitelor confrerii şi-au înălţat cântecele către cer, au dansat, au ridicat mari coloane de fum făcând sacrificii, însă fără niciun rezultat. Furia celor de sus nu se potolea, iar marele

preot a decis să se retragă pe cel mai înalt vârf al muntelui sacru pentru a medita şi a cere iertare în numele poporului său. Revenind printre ai lui, le-a comunicat răspunsul zeilor: ei nu se vor îndupleca până când cel mai chipeş dintre tineri şi cea mai frumoasă dintre fecioare nu vor fi sacrificaţi. Aceştia urmau să fie aruncaţi în valuri, în cursul unei ceremonii speciale.

Oamenii au ascultat întristaţi, apoi s-au sfătuit pe cine să aleagă, de vreme ce sacrificiul era necesar. A fost găsit un tânăr frumos ca un zeu: puternic, strălucitor, iubit de toţi, având trăsături delicate… Dar nimeni nu îndrăznea să pronunţe numele celei mai frumoase fete, deşi pentru toată lumea era limpede că aleasa nu putea fi alta decât unica şi preaiubita fiică a şefului lor. Aceasta însă a înţeles, şi, ţinând capul plecat, a luat loc alături de tânărul ales.

Ei au fost îmbrăcaţi în cele mai de preţ veşminte, împodobiţi cu bijuterii şi coroane. Cântecul morţii s-a ridicat spre înalturi. Şeful i-a binecuvântat pe amândoi, invocând iertarea atotputernicilor din ceruri, apoi i-a împins el însuşi în şuvoaiele clocotitoare pe cei care erau demni să fie sacrificaţi în onoarea zeilor.

Era şi timpul… Mulţimea se strânsese deja pe un platou minuscul de pe vârful muntelui împresurat de ape. De îndată ce sacrificiul a fost înfăptuit, apele au început să scadă, însă a durat zile, chiar săptămâni până când valea s-a uscat pe deplin şi oamenii au putut să coboare din munţi.

Întorcându-şi privirile spre vârful sacru, ei au zărit două siluete stând în picioare şi au înţeles că zeii le-au trimis un semn. Marele şef i-a asigurat solemn că acele două imagini celeste erau ale tinerilor sacrificaţi, iar de atunci indienii zuni au trăit în bunăstare şi respect faţă de zei”. Potrivit celor mai îndepărtate tradiţii ale lor, asupra indienilor Iowa, trib de piei roşii originar „dintr-o insulă unde se naşte Soarele”, s-a abătut un potop în urma căruia a pierit majoritatea strămoşilor lor. Marele Spirit a trebuit să creeze un cuplu nou, din care descind cu toţii.

În cosmogonia americană, un loc preponderent îl ocupă diferitele ere geologice ce apar împărţite în „Sori”,

după cum relevă, încă din 1881, contele Charencey în faţa participanţilor la Congresul americaniştilor, desfăşurat la Madrid. Fratele Toribio de Matolinia indică faptul că în tradiţia maya existau cinci ere, altfel spus, cinci Sori:

— Nahui-Atl, primul Soare, dispărut sub apele în care s-au înecat toţi oamenii. Potrivit unei tradiţii din Codex Chimal-popoca, tradus de abatele Bourbourg, „durata acestui Soare s-a întins pe şase sute şaizeci şi şase de ani, la capătul căreia, într-o singură zi, oamenii au fost transformaţi în peşti. Munţii au dispărut şi ei sub apele ce au rămas liniştite vreme de cincizeci şi două de primăveri”;

— Nahui-Acelutl, cel de-al doilea Soare, a căzut pe pământ şi i-a transformat în cenuşă pe toţi locuitorii Americii Centrale;

— Nahui-Ehecatl, cel de-al treilea Soare, a fost eclipsat de o serie de uragane ce au smuls arborii din pământ şi au dislocat munţii, aruncându-i în aer. Atunci, oamenii au fost transformaţi în maimuţe uzumatin;

— Nahui-Acatl, al cincilea Soare – cel care străluceşte şi astăzi –, a apărut după cincisprezece ani de întuneric, Doar trei indieni maya au reuşit să supravieţuiască, refugiaţi la bordul unei pirogi…

Aztecii îşi amintesc de patru Sori:

— Ocelotonateich, „Soarele oceloţilor”, împreună cu Tezcatlipoca, zeul întunericului;

— Escatonatench, „Soarele vântului” din timpul domniei lui Quetzalcoatl, zeul Aerului, venit din insula Aztlan, pe care unii o consideră Atlantida – asociere, fără îndoială, întemeiată;

— Quiauhtonatiuk, „Soarele ploii” din vremea zeului Tlaloc;

— Otonatiuc, „Soarele apei”, împreună cu divinitatea acvatică Chalchiutligue.

După părerea lui Pedrarias d’Avila, indienii din Santa Cruz, în apropiere de golful Arabă, ştiau că un stăpân puternic pe nume Chiripa a făcut ca din cer să cadă „ploaia cea mare”.

În provincia Mérida din Yucatán şi în Panamá, un

cuplu şi copiii săi au reuşit să se salveze într-o canoa.

Indienii din Caraibe puneau catastrofa pe seama păsării ibis, care „a întors pământul cu susul în jos”, formând un cerc de piscuri înalte unde s-au refugiat câţiva indivizi.

Indienii arawak atribuiau potopul unui număr de trei mari spirite – Mokanaima, Aimon-Kindi şi Morerewana – care, luptându-se între ele, au declanşat o serie de cataclisme, abătând asupra oamenilor foc şi apă.

În Columbia, indienii chibcha păstrau diverse credinţe ce se raportau la fenomene plutonice. Rolul cel mai important îi revenea lui Chibchacum care, pentru a-i pedepsi pe oameni, a făcut ca râurile Sopo şi Tibito, afluenţi ai fluviului Tunza, să iasă din albie şi să formeze un lac imens. Refugiaţi pe culmile andine, oamenii şi-au înălţat rugăciunile spre zeul

Bochica, iar acesta li s-a înfăţişat călare pe un curcubeu. Cu bastonul lui de aur, Bochica a spart pereţii muntelui Tequendama, pentru ca apele să se poată scurge prin spărtură. El l-a condamnat pe Chibchacum să ţină lumea în spate. Iată, aşadar, un Atlas american!

Tot în Columbia, pe Muntele Giganţilor, geologii au găsit schelete de animale preistorice moarte din cauza lipsei de hrană la peste 3.000 de metri altitudine, unde s-au adăpostit din faţa apelor.

Indienii achaguas din bazinul superior al fluviului Orinoco puneau dispariţia prin înec a tuturor oamenilor şi animalelor pe seama lui Catena. De pe urma diluviului a rămas un lac întins, care, secând încetul cu încetul, s-a transformat în laguna Catena-Manoa din zilele noastre.

În tradiţiile din Ecuador, potopul ocupă de asemenea un loc important, fiind denumit Hatun Tamiajunda Pachapag, „epoca Marii Ploi”, pe care istoricii o plasează undeva în urmă cu circa douăzeci de mii de ani. Acest cataclism ar fi fost provocat de erupţia masivă a tuturor vulcanilor ecuadorieni aparţinând „centurii de foc a Pacificului”, din care au ţâşnit spre cer coloane gigantice de abur arzător. Din văzduhul acoperit de nori negri şi

denşi a căzut apoi o ploaie diluviană, ce a exterminat toate vieţuitoarele. Scurgerile de lavă au zăgăzuit cursurile râurilor; ele au ieşit din matcă, formând lacuri aflate în necontenită extindere. Purtat de ape – fapt de la care i se trage şi numele, continuând şi astăzi să-i intrige pe mulţi americanişti –, a apărut atunci un mesager al cărui cap răspândea lumină, purtând o barbă lungă şi la fel de albă ca tunica sa: Viracocha. Acesta le aducea supravieţuitorilor cataclismului mângâierea cuvântului şi legile structurale pentru restabilirea ordinii vieţii.

Antonio de la Calancha menţionează că, în perioada de cucerire a regiunii, la Gonzamana, în Ecuador, era venerată o stâncă pe care se păstrau nişte amprente ce i-ar fi aparţinut lui Viracocha.

Printre supravieţuitori se numărau şi doi fraţi din tribul canaris, care au reuşit să urce pe vârful muntelui Huayfian, mai sus de Tomebamba.

Tot astfel, Ataorupaqui şi Cusicayo au fost singurii supravieţuitori din anticul Quito, scăpând din faţa apelor dezlănţuite. Căţăraţi pe muntele Wakaynan, ei au fost salvaţi de la moartea prin înfometare de doi guacamayo, papagali cu un penaj viu colorat, ce le-au adus pe ascuns provizii şi le-au preparat chicha de porumb. Tinerii s-au legat atât de tare de păsări, încât prin dragostea lor acestea s-au transformat în două frumoase indience. Ele le-au spus că fuseseră trimise în ajutorul lor de către Viracocha şi, în amintirea miracolului, aborigenii din Cafiaribamba adoră papagalii ara. Drept ofrandă, ei depuneau pe vârful muntelui Wakaynan pene de guacamayo, iar părintele Cobo povesteşte că a putut admira un obiect foarte vechi ce reprezenta două astfel de păsări în vârful unei coloane de aramă.

În timpul unui sejur la Quito, am ascultat şi alte versiuni despre potopul ecuadorian, transmise de către fratele Marcos de Niza. „În vremuri foarte îndepărtate, toţi oamenii au fost înghiţiţi de ape, dezlănţuite de un şarpe imens pe care un vânător îl străpunsese cu săgeţile lui. Ca să se răzbune, şarpele a vărsat din el o cantitate de apă

atât de mare, încât aceasta a cuprins întreg pământul.

Doar o femeie numită Pacha, împreună cu cei trei fii ai săi şi cu soţiile lor au reuşit să scape adăpostiţi într-o ladă de lemn, ridicându-se odată cu apa până pe vârful vulcanului Pichincha, ce domină capitala Ecuadorului.

După câteva zile, Pacha a eliberat pasărea ullaguanga, un soi de corb din Anzi, care însă nu s-a mai întors la ei, rămânând să devoreze cadavrele naufragiaţilor.

O a doua pasăre trimisă în recunoaştere la puţin timp după aceea a revenit aducând în cioc nişte frunze verzi, semn că apele se retrăgeau…”

La indienii guarani, potopul este numit Iporo.

În credinţa indienilor tupi, responsabil pentru catastrofă ar fi un magician puternic, Irinmaje, care, dorind să stingă focul dăruit pământenilor de Monan, creatorul, a stârnit marea inundaţie.

Indienii gez din Brazilia considerau că diluviul a fost opera lui Anatiwa, un spirit malefic. De la înec au scăpat doar câţiva norocoşi, îndrumaţi de către o pasăre de apă spre vârful Săracura. Ea le-a adus mai apoi în cioc pământul necesar culturilor agricole.

Lordul Kingsborough a menţionat că imaginea marilor depozite de cochilii ale unor scoici marine care împânzesc culmile Anzilor, amestecate cu oase umane, le-ar fi putut induce indienilor ideea unui cataclism ce ar fi cauzat dispariţia vieţii.

Indienii araucan puneau potopul pe seama „luptei dintre doi şerpi uriaşi”. Unul sălăşluia în grotele muntelui tenten, un munte sacru; celălalt, în străfundurile lui Caicai-Vilu. tenten i-a prevenit pe oameni că marea urma să se reverse. Ei nu i-au dat însă crezare. Sau au sperat mai degrabă că unii se vor transforma în peşti, alţii în balene, toni, peşti-spadă, lisas şi robalos, şi că tenten îi va învăţa să înoate. Însă Caicai-Vilu, inamicul acestuia şi al oamenilor, a făcut ca marea să iasă din matcă şi să acopere pământul. Fiind amândoi extrem de puternici, şerpii s-au luat la trântă. Cum niciunul nu reuşea să iasă învingător,

tenten a înălţat culmile munţilor iar Caicai-Vilu a făcut ca apele să crească întruna. Toţi oamenii au devenit fiinţe acvatice, până când, dăruind şuvoaielor drept sacrificiu un copil, apele au început să se retragă.

Începând de atunci, în Chile, multe triburi poartă nume de peşti, de balene, de foci etc. Şi mai există aici o culme muntoasă pleşuvă, arsă parcă de flăcări, amintind de două cupluri şi de copiii lor care se aflau în acel loc atunci când, înălţându-se tot mai sus, creştetul muntelui a ajuns până la cer, iar oamenii „au atins Soarele şi s-au prefăcut în scrum”.

Indienii din Chaco şi din Argentina păstrează numeroase mituri diluviene. Pentru a scăpa de furia apelor, oameni, urşi, struţi şi guanaci s-au refugiat cu toţii, în plină noapte, pe vârful munţilor. În cor, toate vieţuitoarele au implorat Soarele să le lumineze calea, ca să nu se împotmolească în zonele acoperite de mâl. Astrul zilei le-a trimis-o în ajutor pe soţia lui, Luna, care, mergând prin ploaie, ţinea în mână o torţă. Însă picăturile mari şi dese ce cădeau asupra ei i-au slăbit strălucirea – şi de aceea lumina pe care Luna o revarsă astăzi asupra indienilor este una lipsită de căldură.

Cât despre patagonezi, ei au un erou numit Kuanit, salvat graţie unei insule plutitoare.

În fine, indienii yaguane pun potopul pe seama Lunii care, prăbuşindu-se din neatenţie în mare, a făcut ca apele acesteia să se reverse pe pământ. Doar pescarii din insula Cable au supravieţuit dezastrului.

Faimosul potop din Tiahuanaco

Vechii peruani împărţeau şi ei erele geologice în cinci perioade:

— Soarele apei diluviene;

— Soarele aerului şi al uraganelor;

— Soarele focului şi al vulcanilor;

— Soarele pământului, cel ce a luminat în perioada migraţiilor;

— Soarele de aur adorat de incaşi.

Părintele Cristóbal de Molina, „EI Cuzquefio”, a fost

însărcinat de către viceregele Francisco de Toledo să scrie o „Relatare despre originea, viaţa şi obiceiurile incaşilor, câţi au fost ei împreună cu femeile lor, ce legi au avut, ce războaie au purtat, ce oameni şi ce naţiuni au cucerit”. Din nefericire, cea mai mare parte din această lucrare monumentală s-a pierdut. Însă în 1572, Cristóbal de Molina a redactat cronica Rituri şi legende ale incaşilor, în care am găsit o descriere completă a diluviului peruan.

„O poveste reprezentând acest potop, afirmă autorul, a fost pictată pe una dintre acele panos istorice ale vechilor peruani”.

Respectivele picturi pe stofă înfăţişau „viaţa lui Manco Capac, primul dintre incaşi şi mândria acestora, scene din viaţa Fiilor Soarelui, ritualurile de adoraţie a Soarelui şi marea veste a potopului”.

Molina spune că indienii povesteau cum, înaintea cataclismului, „lamele, rudele lor, guanacii, şi alte animale domestice erau foarte triste. Zi şi noapte, fără să mănânce, ele priveau spre cer. Văzând acest lucru, un păstor şi-a luat cei şase copii şi, împreună cu ei, şi-a condus turmele pe cel mai înalt cerro al muntelui Ankasmarka, de unde au contemplat cu toţii ploaia care cădea fără încetare. Apa creştea încontinuu, însă, pe măsură ce ea urca, se înălţa şi muntele. Iar supravieţuitorii dezastrului au putut să repopuleze provincia”. Indienii kuyo din Pisac, din valea sacră numită Urubamba, afirmă că sunt descendenţii acelui păstor refugiat pe Calea, culme ce rămâne în credinţa lor o „arcă a lui Noe” andină. Din vale se disting ruinele unui ansamblu comemorativ pe care supravieţuitorii diluviului l-au construit în amintirea acestuia.

Francisco de Ávila menţionează şi el tristeţea legendară a animalelor din Anzi „înainte de revărsarea mării care a acoperit pământul”. Un singur om a supravieţuit, refugiat pe piscurile muntelui Villacota, din regiunea Huarochiri, nu departe de Lima. În altă parte, un cuplu a reuşit să se salveze în cutia unei tobe de mari dimensiuni. Când apele au încetat să mai urce, „vântul i-a

aruncat spre Tiahuanaco, la 62 de leghe de Cuzco”.

Am regăsit de asemenea legenda „paradisului pierdut” de pe platoul Kollao, „distrus şi scufundat din cauza faptului că oamenii nu s-au supus poruncilor zeilor”.

„Auka, spiritul răului, le-a sugerat indienilor kolla să urce în Anzi pentru a culege «floarea focului». Dacă vor reuşi, vor avea aceleaşi puteri ca şi zeii, le-a promis el. Dar puternicii apu vegheau de pe înălţimile Cordilierilor, iar cei mai mulţi dintre indienii kolla au fost devoraţi de pumele mâncătoare de oameni trimise asupra lor. Soarele a plâns atât de tare moartea fiilor lui, încât lacrimile sale au inundat toată valea. Astfel s-a format lacul Titicaca, în care felinele s-au înecat”.

Numele folosit de indieni pentru a se referi la acest potop: Uni Pachacuti, ceea ce semnifică „înecarea lumii” sau „apa ce a răscolit pământul”, i-l datorăm lui Sarmiento de Gamboa.

Tradiţia spune că a plouat „şaizeci de zile şi tot atâtea nopţi” – cu douăzeci de zile mai mult decât în cazul potopului din Geneză – şi că totul a dispărut. Totuşi, „ca exemplu pentru cei care urmau să vină”, putem vedea în ruinele din Pukara, aflate la circa 8 kilometri de lacul sacru, formele celor pietrificaţi de către Viracocha în memoria acestui dezastru. „Şi asta înainte ca zeul suprem să creeze o nouă rasă de oameni, cei aparţinând epocii de după potop”.

În Tiahuanaco, pe care l-a vizitat în 1574, şi în toată provincia Chuquisaca, părintele José de Acosta a auzit aceeaşi versiune. În întreaga regiune se vorbeşte despre un potop, însă nu putem determina dacă este vorba despre potopul universal din Sfânta Scriptură sau despre o inundaţie produsă doar în regiunea locuită de indieni. Eu unul, notează Acosta, sunt de partea celor care gândesc că resturile şi urmele acestuia nu au legătură cu potopul lui Noe, ci mai degrabă cu un altul, precum cel descris de Platon sau cântat de poeţii Deucalionului”.

Antonio de la Calancha este cel mai prolix dintre cronicarii perioadei de cucerire atunci când vorbeşte

despre potop în celebra sa Coronica Moralizaţia a ordinului San Augustin din Perú. Inclusă în primul volum, povestea ne arată că zeul care crease lumea şi pe care indienii îl numeau Pachayachachic („Stăpânul Invizibil) a fost desconsiderat de oameni, întrucât ei adorau apele, izvoarele, munţii, stâncile şi nu mai puneau mare preţ pe creatorul lor.

„Un astfel de afront l-a îndurerat profund pe Pachayachachic. Drept pedeapsă, el şi-a trimis asupra oamenilor razele arzătoare. Dar fiindcă această pedeapsă nu a pus capăt nevredniciei lor, a dezlănţuit o ploaie atât de puternică şi o cantitate de apă atât de mare, încât toţi s-au înecat, cu excepţia câtorva nevinovaţi cărora zeul le-a permis să se caţere în vârful unor copaci foarte înalţi sau pe crestele munţilor, unde s-au ascuns în grote şi caverne.

Când ploaia s-a oprit, el le-a spus să iasă la lumină şi să-i populeze pământul, căci vor trăi fericiţi. Oamenii şi-au arătat la rându-le recunoştinţa faţă de munţii, grotele şi celelalte ascunzători, toate devenind obiecte ale adoraţiei lor. pe care le-au venerat apoi şi copiii acestora, făcând pentru fiecare dintre ele câte un idol şi o huaca”.

„Iată originea, precizează Calancha, unui număr atât de mare de practici de adoraţie şi de huacas în care au fost îngropaţi primii strămoşi ai fiecărei familii. Însă zeul s-a supărat din nou şi i-a transformat pe toţi slujitorii acestui cult în pietre dure, socotindu-i nişte înrăiţi pe care nici razele arzătoare, nici marile revărsări de ape nu putuseră să-i îndrepte”.

Antonio de la Calancha ne mai spune că până în acel moment Pachayachachic nu crease încă Soarele, Luna şi Stelele, că pe toate acestea le-a zămislit ulterior „la Tiahuanaco şi în laguna pe malul căreia se află situat”.

Lopez de Gomara ne aduce câteva detalii pitoreşti. „Oamenii care s-au refugiat în anumite caverne din foarte înaltele sierras, susţine el, au cioplit gurile acestor adăposturi în aşa fel încât ploile să nu poată pătrunde. Înăuntru, ei au dus multe provizii şi animale.

Atunci când ploaia a încetat să se mai audă, au

aruncat afară doi câini. Animalele s-au întors ude şi pline de noroi. Oamenii au priceput atunci că apele nu se retrăseseră încă. Mai târziu, au dat drumul altor câini, ce s-au întors murdari dar uscaţi, ceea ce i-a făcut să înţeleagă că ploile încetaseră în cele din urmă, aşa că au ieşit din ascunzători pentru a repopula pământul”.

„Au avut mult de furcă şi s-au chinuit mult”, adaugă cronicarul, din cauza năpârcilor care se născuseră din mâlul rămas de pe urma diluviului. Au reuşit mai apoi să le ucidă pe toate, însă continuă să creadă în sfârşitul lumii. După o mare secetă, „cei doi aştri pe care îi adoră, Soarele şi Luna, vor dispărea, căci potopul nu a fost decât vestirea sfârşitului”.

Anello de Oliva menţionează că, după Uni Pacbacuti, pe coasta de la Pirua au apărut nişte triburi misterioase. De pe urma lui Tumbe, întâiul şef, au rămas doi fii, dintre care cel mai mare, pe nume Quitumbe, şi-a pus oamenii să construiască balsas pentru a se îndrepta spre sud. Acest navigator ar fi fondat Pachacamac, imensul oraş mort situat la câţiva kilometri sud de Lima. Cataya, cel de-al doilea fiu, ar fi luptat împotriva uriaşilor barbari.

Tradiţiile indienilor uru, care se consideră cel mai vechi popor de pe podişul Kollao, fac aluzie la un trecut opulent, pe când „strămoşii lor locuiau pe uscat... Pedeapsa divină a abătut asupra lor potopul, şi de atunci au fost obligaţi să trăiască pe apele lacului Titicaca”.

În timpul potopului, relatează părintele Cobo, Soarele s-a ascuns sub o stâncă de pe insula Titicaca, împreună cu o mână de oameni pe care a dorit să-i protejeze. Printre aceştia se număra şi Manco Capac.

Memoria unui diluviu american se regăseşte şi în Amazonia. Indienii din bazinul superior al fluviului Napo le povestesc copiilor, seara, în răstimpul dintre cină şi culcare, în colibele afumate de torţele de răşină, că o inundaţie teribilă provocată de blocarea cursului fluviului a dus la formarea unei vaste mări interioare în care a dispărut arborele sacru sumaco, cel mai înalt din toată pădurea virgină.

Indienii paumari de pe malurile râului Purus, afluent al Amazonului, îşi amintesc o gigantică trombă de apă ce s-a prăvălit din munţi şi a înghiţit omenirea. Singurii care au scăpat au fost cei din tribul lor, obişnuiţi să trăiască tot timpul pe apă, pe nişte plute mari ce nu s-au scufundat.

Indienii mayna de pe râul Marafion pretind că se trag dintr-un singur cuplu, care s-a salvat de potop urcându-se în rămurişul unui arbore înalt.

Indienii yunga din Bolivia, stabiliţi de multă vreme în văile calde de la poalele Cordilierilor, au şi ei un mit diluvian. Zeii le interziseseră strămoşilor lor să ardă pădurile ce îmbrăcau pantele munţilor. Dar, în căutarea puţinelor terenuri fertile, aceştia au nesocotit porunca… Fumul gros care s-a ridicat din marele incendiu a acoperit culmile munţilor Illimani şi Mururata. La cererea lui Viracocha, zeul Kon a dezlănţuit o ploaie torenţială ce a distrus culturile, a surpat colibele, a ras drumurile şi a făcut imposibilă orice comunicare cu platoul din munţi.

În Memoriile sale, Montesinos menţionează că „toate popoarele antice şi toţi regii din vechiul Perú antediluvian au dispărut, împreună cu minunatele civilizaţii pe care le creaseră, iar viaţa nu a revenit acolo decât după cinci sute de ani de la teribilul cataclism”.

O deglaciaţie bruscă?

În apropiere de Lima, în zona primelor înălţimi ce se ridică în preajma ruinelor antice ale unor oraşe moarte, la Cajamarquilla şi la Nieveria, am făcut o descoperire curioasă: amprente de tălpi ale unor copii şi adulţi care, fugind probabil din faţa faimosului „potop”, s-au împotmolit în mâlul proaspăt, înainte ca acesta să se solidifice devenind tare ca piatra…

Tot astfel, la circa 30 de kilometri sud de Lima, am observat urme absolut caracteristice ale unor modificări în structura solului primitiv din imensa cetate a nisipurilor, Pachacamac, unde numeroase construcţii precolumbiene şi minunate lucrări hidraulice sunt astăzi îngropate adânc. Pe alocuri, am văzut ziduri tăiate în două pe orizontală, partea superioară rămânând „suspendată” în aer la aproximativ 3

metri deasupra părţii inferioare scufundate.

Carlos Neuensehwander estimează că aluzia la legendarul potop şi la urmările sale catastrofale „se referă limpede la o serie de perioade de glaciaţie şi la inundaţiile succesive produse de acestea”.

Este evident faptul că, pe acoperişul Anzilor, totul pare să confirme natura vulcanică a uneia dintre cele mai înalte regiuni populate din lume. Ea nu are un alt echivalent decât Tibetul.

La o depărtare de circa 4 kilometri de La Paz, nişte indieni aymara mi-au arătat urmele unei teribile catastrofe ce le-a distrus satul la începutul acestui secol. Solul s-a surpat atât de brusc, că toţi locuitorii au fost îngropaţi sub ruine. Singurul supravieţuitor, preotul, şi-a pierdut graiul şi nu a putut explica decât prin semne înfricoşătoarea viziune de coşmar al cărei ultim martor era.

La est de rio Desaguadero, am văzut cariere în care zac blocuri enorme de piatră smulse din colina vecină. Aceste blocuri fuseseră deja decupate din stâncă şi parţial conturate. Un astfel de haos s-a produs cu siguranţă pe neaşteptate, luându-i prin surprindere pe cioplitorii în piatră din urmă cu mai multe mii de ani. Într-o lucrare publicată în 1893, Modesto Basadre, unul dintre cei mai buni geografi din Perú, îşi exprima convingerea că „abandonarea precipitată a carierei a fost cauzată de surparea bruscă a trecătorii Tiquina. Apele furioase ale lacului s-au repezit cu violenţă prin spărtura produsă, inundând întreg ţinutul Winay-Marka. Rio Desaguadero a luat naştere în timpul acestui cataclism, tăind brusc legătura ce exista între carieră şi faimoasa cetate megalitică cunoscută astăzi sub numele de Tiahuanaco”.

Peste tot în jurul lacului Titicaca se văd rămăşiţele unor drumuri surpate sau care dispar brusc, probabil sub pământ. Părintele Lizarraga a descris o alee pavată ce mergea de jur-împrejurul lacului şi se întretăia cu un drum drept, având din loc în loc nişte ojos llanos prin care curgea apa.

Pentru Poznański, o altă dovadă a acestui fenomen

dantesc ce a frânt munţii şi a precipitat apele o reprezintă marele defileu deschis între nevado Illimani şi lanţul muntos Araca, prin care trec în zilele noastre mai multe râuri din districtul La Paz. Savantul mai crede că, din cauza înălţării ulterioare a terenului, s-a produs o a doua deplasare a formidabilei mase de apă de pe Altiplano, acumulându-se în zona ocupată astăzi de bazinul lacului Titicaca.

Poznański presupune că apele s-au scurs prin Paria Lipez şi Atacama, unde pot fi găsite urme ale acestui fenomen. El crede însă că pe atunci lacul era considerabil mai mic şi că indienii kolla au construit pe malurile lui oraşe magnifice, cu edificii grandioase din blocuri de piatră tăiată. Şi asta cu mult înainte de Tiahuanaco şi chiar anterior civilizaţiilor din Egiptul antic, Caldeea, China şi India. Vestigiile pe care oamenii-broască – scufundătorii – şi expediţia lui Cousteau le-au reperat pe fundul lacului ar aparţine acestei epoci îndepărtate…

Dacă pui la îndoială tradiţiile conservate de indienii aymara din zona lacului sacru, ei te vor conduce pe câmpurile lor de coca sau canihua. Acolo, vor săpa într-un anume loc, folosindu-se de străvechea lor chaklla din lemn, aidoma celor din timpurile precolumbiene. La mai puţin de 1 metru adâncime, am putut să văd apărând din pământ un amestec confuz de oseminte umane şi de vase, evident fărâmiţate de o colosală forţă distructivă!

Am văzut însă ceva şi mai înspăimântător. De-a lungul unei linii neîntrerupte de mai bine de 100 de kilometri ce şerpuieşte prin zona aflată la baza Cordilierilor, la poalele munţilor ce străjuiesc podişul Kollao, se evidenţiază urmele clar suprapuse ale diferitelor cote ale apelor, ca şi cum acestea s-ar fi scurs în etape progresive.

La Yanaque, am mers de-a lungul unui zid ce ţine linia malului pe o distanţă de 1 kilometru. Este un vechi dig de protecţie, construit de către indienii kolla. Mi s-a spus că, într-o vale boliviană, localnicii ar putea să-mi arate vestigiile „unor cheiuri marine”.

Se ştie că nivelul lacului Titicaca s-a modificat după fiecare glaciaţie. Lucrul acesta a continuat să se întâmple şi de-a lungul istoriei mai recente. După ce suprafaţa lacului a scăzut enorm, se pare că, de la începutul acestui secol, nivelul apei urcă lent.

Pentru geografii sud-americani nu există decât un singur mod de a explica scufundarea nenumăratelor oraşe ce zac pe fundul lacului sacru. Ele au fost construite într-o depresiune, la o altitudine inferioară celei la care se află monumentala Poartă a Soarelui din Tiahuanaco ori zidurile şi monoliţii solitari de pe înaltul platou. Un seism de proporţii care a cutat în mod brutal Cordilierii a dus la înmagazinarea într-o cuvă imensă a mării interioare cu altitudinea cea mai ridicată din lume. Este posibil ca acest cataclism să fi fost cauzat de topirea bruscă a zăpezilor de pe înălţimile munţilor, ceea ce a dus la creşterea rapidă a apelor.

Însă apa este sărată! Ultimul raport, din iunie 1970, al unei misiuni franceze însărcinate cu efectuarea unor studii privind utilizarea apelor lacului Titicaca în scopuri industriale şi pentru irigarea terenurilor necultivate de pe înaltul podiş consemna un rezultat negativ. Apele lacului sacru al incaşilor sunt şi în zilele noastre foarte bogate în sare!

Începând cu Antonio Raimondi şi lucrările sale din secolul trecut, un mare număr de savanţi au fost preocupaţi de această enigmă.

Doctorul Emilio Romero a emis ipoteza că, la origini, lacul Titicaca nu a fost doar un mare lac de altitudine, ci un ocean interior – cel mai înalt din lume…

CAPITOLUL 8

Meca zeului guanac... şi Morţii Assi

Marele încă i-a spus: Tiay, guanaco! ceea ce înseamnă: „Aşază-te şi odihneşte-te, guanacule „… Iar de atunci acesta a rămas numele oraşului.

Bernabé Cobo (Historia del Nuevo Mundo)

Odihna guanacului

Nu cred să existe americanist care să nu fie intrigat

de numele misterioasei metropole precolumbiene situate pe înaltul platou al lacului Titicaca. Şi pe care să nu-l preocupe căutarea semnificaţiei reale a acestui nume.

În secolul al XII-lea, după nu se ştie câţi ani de uitare, suveranul incaş Mayta Capac redescoperă palatele, templele, statuile monolitice ale zeilor din grandioasa aşezare moartă de pe înaltul podiş. La 4.000 de metri altitudine, Tiahuanaco zace abandonat de apele lacului, ce se retrag treptat... Însă, cu siguranţă, vechiul oraş preincaş nu poartă încă acest nume.

Epoca respectivă marchează expansiunea quéchua la est de Cuzco. Fără îndoială, Tiahuanaco îşi datorează numele, singurul pe care i-l cunoaştem, vizitei lui Mayta Capac. Dacă nu cumva este şi mai recent, provenind din denumirea dată de către conchistadorii lui Pizarro aşa-numitei tierra huanaco, în spaniolă „ţinutul guanacului”...

Totuşi, tradiţia perpetuată de toate manualele de istorie incaşă se sprijină pe îndemnul neobişnuit pe care suveranul menţionat i l-a adresat unui merituos chaski, unul dintre acei purtători de veşti care, printr-un ingenios sistem de legături dinainte stabilite, parcurgeau întreg imperiul în pas alergător. Plecat din Quito, acesta a reuşit să străbată distanţa foarte lungă într-un timp record. Când a ajuns la porţile cetăţii megalitice, Mayta Capac i-a oferit un canari din Ecuador, să se stabilească în preajma lui – semn de onoare de obicei rezervat prinţilor şi demnitarilor.

Textul fidel al acestui poem epic incaş a fost consemnat de către părintele Bernabe Cobo: „Locuitorii din Tiahuanaco povestesc că numele oraşului se datorează faptului că împăratul se afla acolo, atunci când un curier a ajuns la el cu o extraordinară rapiditate. Văzând aceasta, suveranul a vrut să îl onoreze pe agerul purtător de veşti, comparându-l cu guanacul, un animal ce trăieşte în regiune şi este un foarte bun alergător...” Iar Cobo trage concluzia că de atunci „oraşul a păstrat numele de Tiahuanaco”.

Înainte de toate, mi s-a părut absolut necesar să fac nişte investigaţii lingvistice, căutând rădăcinile unui nume

care, de patru sute de ani, nu încetează să suscite cele mai vii controverse. Nu mi-a luat mult timp să mă lămuresc că există o legătură strânsă între numele oraşului în ruină şi cel de guanaco, animalul ce a reprezentat însăşi baza civilizaţiei şi a economiei populaţiilor din zonă. Fără această „rudă” a lamei, viaţa omenească în Anzi ar fi fost imposibilă.

In quéchua, idiomul vorbit de incaşii din Cuzco – folosit, aşadar, şi de Mayta Capac –, verbul tiay înseamnă „a se aşeza”, un alt sens asociat fiind acela de „reşedinţă fixă” sau „stare permanentă”. Pentru Diego Águilar y Córdoba, Tiahuanaco semnifică „locul în care trăieşte guanacul”.

La Copacabana am auzit pronunţat numele Titi Wanako, ce mi-a fost tradus prin „oraşul guanacului din cositor”, care ar fi fost emblema indienilor kolla-aymara, „în amintirea lamei albe, singurul animal supravieţuitor al potopului”. Să nu uităm că cei mai vechi locuitori de pe malurile lacului, nişte păstori primitivi, adorau un guanac sau o lamă albă, animalul lor totemic.

În 1839, în timpul unor excavaţii efectuate în zona terasei templului Akapana din Tiahuanaco, s-au găsit multe cădelniţe – măsurând în jur de 40 de centimetri înălţime – în formă de lamă, folosite cândva de marii preoţi ai Soarelui pentru a celebra riturile cosmogonice. Răşina era pusă în cavitatea săpată în spatele statuetei, iar prin arderea ei aroma se răspândea în jur. Fumul ieşea prin botul animalului şi prin fosele nazale.

Am văzut vase aparţinând culturii din Tiahuanaco pe care era pictat un foarte curios „semn al crucii” constând din patru guanaci albi ale căror gâturi se întretăiau. Mi s-a spus că aceste vase erau folosite pentru sacrificiile făcute în onoarea Soarelui.

În cursul unei călătorii la Puno, am aflat semnificaţia unei tradiţii foarte vechi, despre care mi-a vorbit Moises Fuentes Ibáñez, un locuitor al oraşului. În vremuri de mult apuse, mi-a spus el, exista pe înaltul platou al lacului sacru „un mare centru unde bărbaţii tineri erau supuşi unei

probe sportive extrem de dificile. Acolo se desfăşura un fel de maraton ce permitea alegerea celui mai bun dintre cei buni. Pentru a fi selecţionaţi, atât în ceea ce priveşte rapiditatea, cât şi rezistenţa, erau lăsate libere cinci vigonii – cele mai mici şi mai sprintene dintre reprezentantele speciei lamoidelor – pe care tinerii trebuiau să le urmărească şi să le prindă. Puţini reuşeau acest lucru, deoarece vigonia, iute ca vântul, se deplasează prin salturi foarte lungi. Câştigătorii se bucurau de onoruri, fiind trataţi ca nişte semizei. Ei deveneau mesagerii desemnaţi în serviciul lui Mallku”.

Mai târziu, cei mai buni chaskis ai Imperiului incaş Tahuantinsuyo erau aleşi într-o manieră similară.

Cred că am găsit originea acestui obicei. Într-o legendă aymara, apare un cuplu alcătuit din Viracocha şi Kollana. Unul dintre cei doi fii ai lor capătă numele încă Huanaco, „datorită abilităţii sale de a escalada munţii şi de a parcurge distanţe enorme cu agilitatea excepţională a guanacului”.

Fiul lui Viracocha a rămas în memoria baronilor kolla ca „primul incaş care a reuşit să domesticească specia şi a adunat mari turme de lamoide în Chitapampa, valea cea verde”, situată la poalele podişului Altiplano.

Arheologul Toto Guirato spune că „Viracocha, Zeul-Soare, a trimis pe înaltul platou unde păşteau animalele sacre doi tineri născuţi din astre, frate şi soră, care aveau misiunea de a veghea asupra păcii în Anzi”.

Cuneo Vidal îl compară pe Manco Capac cu Sesostris. „Aidoma lui Sesostris, cel investit cu o misiune providenţială, Manco a plecat împreună cu lamele sacre…”

În cadrul cultului, guanacul a fost tratat asemeni incaşilor, cu aceeaşi consideraţie datorată personajelor de origine divină. Atât incaşii, cât şi animalele lor adorate purtau titlul onorific de Tupa.

Pentru marea sărbătoare solară a lui Raymi, ţinută la Cuzco, Tupa Huanaco, numit şi „nepreţuitul guanac” sau guanacul „înnobilat”, era îmbrăcat în ţesături fine, vopsite în culori strălucitoare, iar urechile îi erau poleite cu aur.

Cultul lamei cosmogonice

În dicţionarul lui de limbă aymara, Bertonio indică faptul că tia înseamnă „la origini” sau „alături de”. El mai menţionează şi semnificaţia „capăt sau sfârşit al lumii”. Iar pentru Tiahuanaco dă chiar sensul de „întâiul guanaco, a cărui origine este cerească”.

Un savant bolivian, Leo Pucher de Kroll, compară cosmogonia aymara cu sabeismul caldeean. „Tot ce trăia pe pământ, explică el, trăia de asemenea şi pe imensa boltă cerească. Vechile popoare din regiunea lacului sacru îşi descifrau credinţa într-o lume îndepărtată, pe cerul înstelat al nopţii”. Astronomii precolumbieni citeau pe cerul Anzilor originea şi destinul popoarelor. Ei cunoşteau douăsprezece constelaţii ce reprezentau fauna sud-americană. Strămoşii tuturor animalelor şi păsărilor erau pentru ei acolo sus, în stele.

Constelaţia pe care indienii kolla o adorau cel mai înfocat era Urcuchillay – constelaţia Lirei – unde zăreau „prima lamă apărută pe boltă, care a avut grijă de ei mult mai mult decât de toţi ceilalţi indieni”.

Pucher de Kroll a petrecut nenumărate nopţi pe Altiplano, întreţinându-se cu păstorii turmelor de lame în jurul focului firav de balegă uscată. Cu acest prilej, el a constatat un lucru extraordinar: la ceasul aurorei, chiar înainte de a se îndepărta spre sud-vest, „lamele zodiacului şi iezii lor se apropie de zenit exact deasupra Porţii Soarelui…”

În definitiv, din perspectiva a tot ceea ce am citit, auzit sau văzut referitor la Tiahuanaco, nu cred să mă înşel estimând că oraşul a fost mai întâi un loc de popas pe ruta caravanelor indienilor kolla, care îşi mânau marile turme de lame în transhumanţă.

Lama se deplasează atât de lent – animalul nu parcurge mai mult de 20 de kilometri într-o zi –, încât şi astăzi, dacă îi întâlneşti pe llameros din Cuzco îndreptându-se spre La Paz pe Calea regală a incaşilor, ducând mărfuri pentru schimb, ei fac acea oprire atât obligatorie, cât şi tradiţională la Tiahuanaco. Este deci

posibil ca, servind drept loc de popas pentru caravanele de lamoide, Tiahuanaco să fi fost prevăzut cu staule, devenind astfel treptat sălaşul guanacului sacru. Cel puţin o parte din oraşul antic trebuie să fi fost rezervat creşterii acestor specii de animale.

Cetatea pietrelor ce stau în picioare…

Şi totuşi, anumiţi lingvişti au rezerve în ceea ce priveşte explicaţia etimologică a numelui Tiahuanaco, pe care îl analizează plecând de la alte elemente.

În 1882, de exemplu, Theodore Bess i-a dat următoarea interpretare: tia înseamnă „mal sau ţărm”, iar huanaco reprezintă participiul trecut al verbului aymara „a seca”. Dar n-ul este îndoielnic şi contestat de către apologeţii oraşului în care sălăşluieşte guanacul. Dacă în această dispută îi dăm dreptate lui Bess, atunci Tiahuanaco ar deveni „malul uscat”, prin comparaţie şi în contrast cu Chucuito, zona mlăştinoasă din partea de nord-vest a lacului şi a ruinelor. Belisario Cano, unul dintre cei mai serioşi monografi ai ţinutului Kollao, foloseşte denumirea Tiha Huana Cota, ceea ce înseamnă „locul în care lacul a secat”.

La monseniorul Miguel de los Santos Taborga, numele apare sub forma Tia-I-Huanabko, „ţara acoperită de apele zeului atotputernic”. În vreme ce la Carlos Bravo, în 1892, îl regăsim sub titulatura Intiwa-Wan-Hake, cu sensul de „oraşul etern al Oamenilor – Soare”.

Anello Oliva propune ortografierea sub forma Tiyay Uanaco, oraşul fondat de către Huyustus, cel care domină lumea, ridicat pe ruinele unei aşezări foarte vechi numite Chucara, unde trăiau odinioară oameni uriaşi, mari arhitecţi şi mari artişti, ale căror inegalabile monumente zăceau îngropate în pământ.

Într-o monografie detaliată a celebrei aşezări, Rigoberto Paredes prezintă o altă versiune la fel de valabilă. După părerea lui, numele ar trebui descompus plecând de la Tihuana, sau „piatră ridicată”, ceea ce, trebuie subliniat, corespunde întru totul pronunţiei indienilor aymara de pe malul bolivian al lacului sacru.

Într-adevăr, niciunul dintre ei nu pronunţă Tiahuanaco, ci Tiwanaco, aşa cum precizează anumiţi americanişti foarte bine documentaţi. În plus pietrele ce stau în picioare abundă în Bolivia, ca peste tot vastul Altiplano, îndeosebi în jurul metropolei antice.

Cât despre co, acesta se referă la apă, precum în denumirea Kollao, „regiunea născută din apă”.

În rezumat, un oraş sfânt în care erau înălţate pietre cu rol de altare în jurul „apei divine”. Căci nu este Titicaca, aşa cum notează Victor Larco Herrera, „locul unde au fost creaţi primii oameni din Anzi”?

Aceeaşi convingere o nutreşte şi istoricul Luis E. Valcarcel atunci când analizează numele Tiahuanaco. Ti este întregul, ansamblul; wa este pământul; na înseamnă „locul în care se zămisleşte”; co, apa. Aşadar, denumirea semnifică „locul în care se întâlnesc pământul şi apa”, ceea ce se întâmpla pe când Titicaca scălda temeliile oraşului sacru.

În vreme ce mulţi istorici se îndoiesc de această ultimă posibilitate – ce lămureşte în parte enigma legată de transportul la mare distanţă şi altitudine a enormelor blocuri de piatră –, Elizabeth Della Santa citează o mărturie de importanţă capitală, însă foarte puţin cunoscută, din câte se pare.

Este vorba despre un text al lui Garcilaso de la Vega referitor la aspectul edificiilor din Tiahuanaco în secolul al XVI-lea, după sosirea conchistadorilor în aceste locuri. Cronicarul reproduce o scrisoare pe care i-o trimitea în Spania preotul metis – ca şi Garcilaso, de altfel – Diego de Alcabala. În epistolă se menţionează că „în provincia Kollao există, printre altele, o antigualla de neuitat. Aceasta este situată chiar lângă laguna pe care spaniolii o numesc Chucuito (lacul Titicaca). Există acolo câteva edificii grandioase, inclusiv o construcţie având în mijlocul ei un patio de formă pătrată, ce măsoară 15 braţe de la un capăt la celălalt. Pe una din laturile acestui patio se află o sală având o lungime de 25 de picioare şi o lăţime de 22 de picioare, cu tavanul executat în maniera acelor încăperi

acoperite cu paie pe care le-aţi văzut în Casa Soarelui din Cuzco. Curtea interioară, cu zidurile ce o împrejmuiesc, pavajul, sala alăturată, uşile şi pragurile… toate acestea sunt dintr-o singură bucată tăiată dintr-o stâncă… iar acoperişul sălii, care din exterior pare făcut din paie, este de fapt din piatră… deoarece, ca să pară din paie, material folosit de indieni pentru acoperirea caselor, ei au săpat în piatră şanţuri mici ca urmele lăsate de un pieptene”.

Diego de Alcabala nu îşi ascunde admiraţia faţă de acest tip de acoperiş nemaivăzut, înainte de a preciza că „apele lagunei bat într-unul din pereţii curţii interioare”.

Epistola citată a fost scrisă, foarte probabil, după 1560.

Felipe Cossio del Pomar presupune că „numele Tiahuanaco este o alcătuire de particule provenind din mai multe idiomuri indigene” şi propune o serie de interpretări, ca de exemplu „omul de pe malul secat”, „poporul Fiilor Soarelui”, „lumina ce se naşte”, „cetatea eternă”, „fiul lui Tiki sau al Jaguarului”, „piatra din mijloc”, „sălaşurile subterane”, „oraşul apei” etc.

…Sau al „Morţilor Assi”?

În ceea ce-l priveşte, istoricul Cuneo Vidal estimează că Tiahuanaco a fost centrul civil şi religios al „străvechilor aymara”. În concepţia lui, aici s-ar fi dezvoltat o cultură neo-aymara, ai cărei reprezentanţi s-ar fi scindat apoi în mai multe ramuri:

— Indienii kolla, care s-au stabilit în Hatun-Kolla şi pe Insula Koati sau a Lunii;

— Indienii lupaka, rasă creată de zeul Kon la Copacabana, Chucuito şi pe Insula Titicaca sau a Soarelui;

— Indienii quéchua, ultimii născuţi, cei care au început să se afirme la Cuzco prin Manco Capac, fiul unui mare şef al Insulei Soarelui.

După părerea acestui autor, huanac înseamnă „cel care ştie sau care vede” precum guanacul, erbivorul care, mânat de instinct, l-a condus pe omul sud-american pe Altiplano şi l-a învăţat să recunoască rădăcinile şi ierburile silvestre comestibile, cum ar fi quinoa, canihua, camote

(cartoful dulce) etc.

Aceşti strămoşi au fost întemeietorii primei forme de religie practicate în Anzi. Credinţa în viaţa de după moarte, văzută ca o prelungire a existenţei lumeşti, a făcut ca „morţii să nu fie separaţi de cei vii”, ci, dimpotrivă, legăturile dintre ei să fie mai strânse.

„Raţional şi consolator, constată Cuneo Vidal, cultul morţilor se repetă în toate teogoniile cunoscute”. Plecând de la acest punct de vedere, Tiahuanaco devine pentru autor „necropola sacră” a „Morţilor Assi” (tiac şi huanac).

Ca elemente ale cultului, mumiile tutelare ale diferitelor caste şi colonii din Tiahuanaco erau păstrate cu pioşenie şi venerate în incinta monumentală a acestei Meca de pe Altiplano. Se ştie că la ora marii treceri, personajele importante din Cordilieri luau o poziţie „clasică”. Pentru a se bucura de odihna veşnică sau în aşteptarea învierii promise, ele erau aşezate pe o rogojină din trestie sau într-un coş împletit.

Glorioşii strămoşi ai indienilor kolla, aşa-numiţii kontata, erau fiii zeului Kon, „un soi de Dalai-Lama al Cordilierilor”, după cum spune Cuneo Vidal. Oraşul a fost atacat însă de puternica coaliţie a indienilor lupaka de pe râul Desaguadero. Palatele au fost rase de pe faţa pământului, piramidele parţial demolate, iar cei capturaţi trimişi, conform obiceiului, în exil la cuceritorii lor, la Copacabana.

Astfel explică autorul – în lipsa unei alte variante – enigma ce planează asupra absenţei din Tiahuanaco a mumiilor, atât de numeroase în celelalte „cetăţi moarte” precolumbiene.

„Fii ai lui Lupi, Soarele, indienii lupaka au instaurat cultul astrului zilei, sursă de viaţă, lumină şi căldură, cult indiscutabil superior celui al mumiilor inerte şi al fetişurilor adunate în hipogeul «Morţilor Assi»”.

Umbilicum mundii din Anzi

Toate cele menţionate până acum tind să clarifice una dintre faţetele obscure ale enigmei pe care o ridică Tiahuanaco, multe alte aspecte rămânând în continuare să

fie lămurite.

Dacă Tiahuanaco nu este decât ultimul nume dat de un încă cetăţii megalitice de lângă lacul Titicaca, atunci cum se chema ea oare înainte?

Răspunsul a fost adeseori căutat în „relatările” scrise imediat după descoperirea lacului sacru de către soldaţii

— Au fost găsite totuşi şi schelete în poziţie culcată (n.t.).

spanioli. Ei nu pomenesc însă nimic despre acest subiect, fie că pur şi simplu îl ignoră, fie că nu obţin informaţiile dorite de la indieni sau poate chiar nu vor să se pronunţe.

Părintele Bernabe Cobo îi aude pe unii indieni aymara mai în vârstă pronunţând numele Taypicala, împrumutat „din limba maternă a localnicilor, însemnând «piatra din mijloc», deoarece indienii de pe Kollao credeau că aceasta era situată în centrul lumii şi că de aici au ieşit, după potop, oamenii care au repopulat pământul”.

„Piatra din mijloc” este piatra ridicată în poziţie verticală, obeliscul, într-un cuvânt, falusul care a zămislit universul, regăsit în tradiţia tuturor popoarelor vechi din lume. În 1631, părintele Anello Oliva semnalează faptul că se putea distinge clar la Tiahuanaco acea tetrapartición – împărţirea lumii în patru segmente, în funcţie de cele patru puncte cardinale, asemănătoare viziunii cosmice din vremea incaşilor, deoarece monarhii din Cuzco au copiat-o. Potrivit arheologului bolivian Ponce Sangines, „aceasta ar fi explicaţia denumirii Taypicala, al cărei sens este cel de capitală etnocentrică”.

Umbilicum mundi din Anzi, Taypicala ar fi fost distrusă, potrivit cronologiei stabilite de către Montesinos, „la şase ani de la începutul perioadei celui de-al treilea Soare”. Cataclismul ce a zdruncinat întregul podiş „a durat douăzeci de ore”, la care părintele Oliva mai adaugă cinci zile până la distrugerea completă.

Nu este un lucru surprinzător, dacă avem în vedere că, la 31 mai 1970, cel mai mare cutremur din secolul nostru a năruit o bună parte din teritoriul statului Perú. Pe

o rază de câteva sute de kilometri, toate ceasurile s-au oprit la ora 15: 23. Potrivit raportului Institutului de Geofizică din Huancayo, într-un interval de 42 de secunde, peste o sută de mişcări seismice au zguduit un teritoriu având o suprafaţă echivalentă cu a Belgiei, Olandei şi Danemarcei la un loc. Aşa cum s-a întâmplat la Hiroşima după lansarea bombei atomice, oraşe întregi au dispărut în totalitate: aproape şaizeci de mii de morţi, mii de răniţi, optzeci de mii de case distruse… Un milion de indieni şi de metişi rătăcesc, după ce au pierdut totul, sub o ploaie de pietre şi noroi, printre munţii ce se prăbuşesc ca într-un joc de popice. Nicio culme muntoasă nu a rămas întreagă! O sută şaizeci de lagune s-au golit, apa din ele revărsându-se în văile din împrejurimi… Nu mai există drumuri, peisajul este de nerecunoscut.

Prăbuşirea gheţarilor a dus la formarea unor nori de cenuşă galbenă înalţi de 500 de metri care, la o lună de la producerea catastrofei, continuă să stagneze deasupra unei panorame apocaliptice. Ici şi colo se profilează silueta unui copac mort, cu ramurile uscate întinse cu disperare spre cer, ca mâna unui om pe cale să se înece. Ajutoarele nu pot ajunge în zonă. Elicopterele nu pot pătrunde prin norii denşi de praf…

În Bolivia, pescarii bătrâni de pe Titicaca vorbesc încă de antica Winay-Marka, „reşedinţa zeului Wanako”, ridicată de către Huyustus, distrusă şi ea de mai multe ori de erupţiile vulcanice, înaintea descoperirii Americii.

Reconstruită de tot atâtea ori, cetatea ar fi fost în cele din urmă prădată şi pustiită de războinicii barbari ai lui Karl din Coquimbo. Winay-Marka, mai spun pescarii, era Apu-Marka, adică „Cetatea Zeilor” andini, în care trăiau vrăjitorii şi prezicătorii.

„Cetatea Soarelui” din Chucara

Pe vremea când trăia, vestitul quipucamayoc Katari i-a spus abatelui Bartolomé Cervantes din Chuquisaca faptul că numele autentic al străvechii metropole a indienilor kolla a fost Chucara. După părerea lui, este vorba despre un cuvânt uru ce denumeşte Templul Soarelui. Am găsit

confirmarea răsfoind dicţionarul uru alcătuit de Toribio Polo, ce rămâne unul dintre foarte rarele documente dedicate acestui idiom, astăzi uitat.

Am descoperit că au existat fără îndoială legături strânse între Chucara şi un popor lacustru, adorator al Soarelui, care ar fi venit aici din Chile, mai exact din regiunea deşertului Atacama. De fapt, numele Chucara seamănă surprinzător de mult cu Chungara, denumirea unui lac situat în provincia chiliană Arica. Pe malurile lui trăiau aşa-numiţii lican-antai, vechii acatamenieni, cei cărora, în opinia marelui arheolog Max Uhle, „li se datorează apogeul cultural din Tiahuanaco”.

Aceşti lican-antai i-ar fi alungat pe indienii kolla chiar în perioada în care a fost ridicată minunata Poartă a Soarelui.

Arheologul peruan George Muelle se arată întru totul de acord. Potrivit estimărilor lui, „Cetatea Zeilor” kolla a fost distrusă în jurul secolului al II-lea de către acatamenieni.

Tot el spune că aceasta este probabil data la care numele aşezării s-a schimbat, devenind Tia-Huanalauri sau „Muntele Sacru”.

O nouă denumire ce vine să se adauge pe lista deja prezentată…

CAPITOLUL 9

Cinci civilizaţii suprapuse

În talazurile timpului, în care popoarele se pierd ca nişte fantasme, pe Altiplano a înflorit acum vreo douăsprezece mii de ani civilizaţia din Tiahuanaco…

Raoul D’Harcourt

Titani geometrici

La 4.000 de metri deasupra valurilor Pacificului, cocoţaţi în vârful „piramidei gigantice” pe care o desenează geografia neospitalieră a Imperiului incaş, sub cel mai limpede cer din lume, coloşii de piatră din Tiahuanaco susţin norii pe capetele lor cu ochi morţi şi goi.

Enormi, abandonaţi şi dominatori, halucinanţii zei împietriţi îşi proiectează siluetele impozante pe fundalul

unui peisaj pustiu, inuman…

Istoria acestor titani cu figuri croite în unghiuri severe, austeri şi ascetici s-a pierdut în tumultul veacurilor. Arta lor rafinată – de care rudele lor îndepărtate şi dezmoştenite din Insula Paştelui sunt străine – stă mărturie a unei civilizaţii ce a apărut şi apoi a dispărut la fel de misterios. Câte sute sau mii de ani s-au scurs oare înainte ca Tiahuanaco să ajungă la un grad de cultură atât de înalt, la o artă a prelucrării pietrei atât de evoluată? Câte mii de oameni şi-au folosit forţele pentru a tăia şi transporta atâţia monoliţi gigantici? Cum arăta oare acest Baalbek de pe Altiplano în urmă cu trei sau patru mii de ani?

„Un teritoriu sacru, a cărui poziţie a fost determinată de un accident, de anumite semne premonitorii, de fantezie…”, spune Ephraim George Squier, extaziindu-se în faţa unor „vestigii uimitoare şi minunate, la fel de bine executate şi de admirabile ca acelea din Asiria, Egipt, Grecia sau Roma”.

Pentru Charles Wiener, „este cel mai frumos sanctuar primitiv din lume”. Tiahuanaco îl vrăjeşte chiar prin „nuditatea lui, prin poezia lui stranie şi ademenitoare”.

În 1910, Max Uhle vede în aceste vestigii „cele mai interesante şi maiestuoase ruine din America”. Potrivit lui Markham, Tiahuanaco a fost „capitala culturală, politică şi religioasă a unui mare imperiu megalitic paleo-quechua”.

„Un monument care le întrece pe toate celelalte aparţinând istoriei andine”, spune Arnold Toynbee, iar Ibarra Grasso îl consideră „una dintre cele mai frumoase opere ale Americii indigene”.

„Aspectul foarte arhaic al acestei Meca a indienilor” este ceea ce îl frapează pe H.D. Disselhof, în opinia căruia Tiahuanaco „păstrează amintirea unei epoci fabuloase a giganţilor”.

Contemplând metropola de pe Kollao, Julio-Cesar Tello, pionier al arheologiei peruane, are viziunea „unui trunchi vechi ce şi-a înfipt rădăcinile în Titicaca, de unde a avansat în diferite direcţii”.

În fine – întrucât nu putem cita decât o parte dintre opiniile extrem de numeroase exprimate în cursul ultimelor patru secole –, Poznański vede în vechea metropolă „leagănul omului american… Din Tiahuanaco erau trimişi pe întreg continentul şefi militari şi colonişti având misiunea să întemeieze oraşe şi să reunească hoardele dispersate…”

Unul dintre primii care au simţit chemarea straniei aşezări solitare de pe înaltul platou andin a fost fratele Reginaldo de Lizarraga, care a vizitat între 1587 şi 1589 aşezămintele ordinului Sfântului Dominic şi a consemnat într-o lucrare – editată de abia în 1908 – faptul că nimeni nu trece pe lângă Tiahuanaco fără să-l încerce curiozitatea de a-l admira îndeaproape.

Tumulii artificiali de talie gigantică, portalurile monolitice, zidurile ciclopice, basoreliefurile geometrice şi simbolice, misterioasele canale subterane demonstrează că aşezarea a avut o existenţă îndelungată. Cu toate acestea, un fapt insolit îi surprinde pe primii investigatori. Faţă în faţă cu urmaşii constructorilor necunoscuţi – ai căror ultimi reprezentanţi de seamă, îmbrăcaţi în aur şi veşminte preţioase, i-au întâmpinat –, conchistadorii spanioli constată cu uimire că niciunul nu poate să le spună vreun cuvânt despre aceste vestigii enorme!

Iată cum rezumă un cronicar răspunsul primit de la un indian aymara: „Aici locuiau, în palate superbe, nişte uriaşi. Dar fiindcă nu au ţinut seama de o profeţie care le vestea cultul Soarelui, razele acestuia i-au nimicit, iar palatele lor au fost transformate în ruine…”

Şi mai tulburătoare sunt opiniile potrivit cărora incaşii, ultimii cuceritori ai regiunii înainte de sosirea europenilor, ar fi găsit oraşul în ruină, adică tot aşa cum l-au putut contempla şi conchistadorii în secolul al XVI-lea… în momentul în care incaşii au invadat podişul Kollao, Tiahuanaco zăcea învăluit într-o mie de ani de uitare, dacă nu chiar mai mult. De fapt, indienii kolla nu au fost în stare să le spună nimic despre originile şi vechimea monumentalei cetăţi moarte.

Creza de Leon, unul dintre cei mai minuţioşi cronicari ai cuceririi statului incaş de către spanioli, observă că aceste aspecte nici măcar nu sunt menţionate în Analele Imperiului Tahuantinsuyo, înregistrate în memoria celor mai bătrâni indieni quipucamayocs şi a celor mai vechi preoţi amautas, ori consemnate pe sforile cu noduri păstrate de ei! Cronicarul, care a avut privilegiul de a fi primul european ajuns la Tiahuanaco, nu a reuşit nici el să obţină de la însoţitorul său, un indian aymara, decât o frântură de poveste: „Tiahuanaco a fost ridicat înainte de potop, într-o singură noapte, de nişte uriaşi necunoscuţi...”

El află însă mai multe lucruri stând de vorbă cu indienii despre perioada incaşă. I se spune că aceştia au fost atât de impresionaţi de splendorile din Tiahuanaco, încât s-au hotărât să le ia drept model şi să le imite în întreg imperiul.

Mayta Capac, al patrulea suveran al dinastiei din Cuzco, s-ar fi inspirat din construcţia zidurilor monumentale atunci când le-a cerut arhitecţilor kolla să înalţe minunatele temple din vechea capitală incaşă şi o parte a fortificaţiilor titanice ale fortăreţei Sacsahuaman ce domină oraşul. Mai multe monumente purtau numele a trei arhitecţi kolla, nume pe care le regăsim şi în Tiahuanaco.

Se bănuieşte că Mayta Capac ar fi vrut chiar să locuiască în vechea metropolă a indienilor kolla, într-o zonă mai puţin afectată de trecerea timpului. El a cochetat în mod sigur cu ideea şi, dacă nu a pus-o niciodată în aplicare, aceasta s-ar fi datorat faptului că oamenii din zonă i-ar fi povestit că „o mare parte dintre ei părăsiseră oraşul din cauza cutremurelor”.

Războinicii lui l-au avertizat totodată că „vrăjitorii kolla extrăgeau anumite seve din ierburi veninoase cu ajutorul cărora sluţeau feţele şi trupurile duşmanilor”. Se spune că Mayta Capac, cuprins de teamă, a ordonat, înainte de a se întoarce la Cuzco, ca toţi aceşti Borgia de pe Titicaca să fie exterminaţi.

Cinci oraşe moarte amestecate

Aceste vestigii uimitoare „lipsite de memorie” au născut încă din vremuri străvechi, atâtea enigme, încât în timp s-a creat o adevărată „psihoză” legată de Tiahuanaco, comparabilă cu cea a Atlantidei… La care se adaugă, în zilele noastre, psihoza constructorilor „extratereştri”!

Anumiţi vizionari ai unui science-fiction mult mai la modă şi mai profitabil decât arheologia nu ezită să plaseze vechea metropolă kolla nu sub semnul – de altfel evident – al Soarelui, ci sub cel al lui Venus… Venus, de unde ar fi venit fondatorii săi, cosmonauţi călătorind la bordul unor nave spaţiale ale căror „piese disparate” apar schiţate pe măştile şi pe trupurile idolilor.

Fără să negăm posibilitatea existenţei unor planete locuite de fiinţe dotate cu o forţă inexplicabilă pentru noi, trebuie să admitem că actualmente singurele certitudini de care dispun cercetătorii serioşi continuă să fie furnizate doar de investigaţiile arheologice. Şi, în particular, de săpăturile finalizate graţie Centrului de Cercetări Arheologice din

Tiahuanaco – C.I.A.T. –, sub remarcabila îndrumare a lui Carlos Ponce Sangines, cu sprijinul geologilor Max Miile şi Gerardo Mogrovejo Terrazas. Precum şi de cele realizate în întreaga zonă învecinată de către bolivianul Ibarra Grasso. Săpături ce au permis detectarea a cinci civilizaţii suprapuse, la fel de importante şi de originale.

Vestigiile a cinci oraşe zac înmormântate, suprapuse sau amestecate cu schelete de toxodoni, animale cu unghii dintr-o aşa-zisă eră antediluviană… Cinci oraşe despre care nu se ştie mare lucru, cu excepţia faptului că au avut un sfârşit apoteotic, sub dominaţia celei mai ilustre dintre aceste civilizaţii misterioase.

După cum relevă studiul stratificărilor, secole îndelungate de splendoare au fost urmate uneori de perioade bruşte de decadenţă, ca mai apoi să se înregistreze renaşteri spectaculoase, exact aşa cum s-a întâmplat în cazul civilizaţiilor rafinate care s-au dezvoltat în America Centrală şi în Mexic. Vestigii la fel de puţin

cunoscute ca ruinele de la Urmal, Palenque, Mitla, Copan, Chichen-Itza şi multe altele deja descoperite sau continuând să zacă sub oceanul verde al junglelor tropicale...

Problema datării lor este cu atât mai dificilă cu cât, încă de la sosirea spaniolilor, misionarii au încâlcit definitiv o pistă ce era şi aşa extrem de confuză de pe vremea incaşilor! E de ajuns să citeşti cronicile primilor vizitatori sosiţi la Tiahuanaco, pergamentele îngălbenite de prin parohii, să-i asculţi pe indienii din satele apropiate şi... să priveşti.

Un adevărat sacrilegiu

Ruinele zac cât vezi cu ochii pe stepa cenuşie, asemeni vertebrelor dislocate ale unui monstru antediluvian. Devastările suferite de unul dintre cele mai spectaculoase „oraşe pierdute” ale Antichităţii sud-americane s-au produs încă din primele luni ale colonizării hispanice.

Părintele Cobo povesteşte că din Tiahuanaco au fost extrase „pietrele necesare construirii bisericii catolice din aşezarea indigenă”, aflată în apropierea sitului arheologic de astăzi. În ciuda puţinelor mijloace de care dispuneau oamenii la acea dată şi a lipsei oricărei pregătiri în domeniu, Cobo îşi dă seama imediat că „aceste ruine trebuie să aibă o vârstă foarte înaintată”. El notează că sub mulţimea de pietre tăiate, „pe lângă cele deja exhumate, aparţinând unui edificiu vizibil, terenul din întreaga zonă este plan, acoperit în totalitate de iarbă, fără semne de rupturi sau surpări recente. În orice loc ai săpa pe o rază de peste o leghe în jurul ruinelor propriu-zise, pretutindeni dai de pietre prelucrate, ca şi cum un întreg oraş zace îngropat sub picioarele tale”.

„Prima dată când am vizitat aceste edificii, scria Cobo în 1610, a fost dezgropat un bloc de piatră atât de mare, încât oamenii au ţinut să mi-l arate. L-am măsurat. Avea 20 de picioare lungime şi 15 lăţime. Era cum nu se poate mai neted şi mai şlefuit. Vorbind despre asta cu preotul din Tiahuanaco, el mi-a spus că, pregătindu-se să îl

primească pe primul prelat care urma să vină la Chuquiabo, a pus să fie săpat în curtea interioară a casei sale un bazin ornamental, unde lucrătorii au descoperit, la mică adâncime, câteva astfel de pietre tăiate într-o manieră admirabilă”.

Actualul sat Tiahuanaco, aşezat pe malul drept al unui pârâu, în apropierea căii ferate ce leagă portul Guaqui de La Paz, a fost construit spre 1570 cu pietre extrase din ruinele milenare!

Blocuri de piatră frumos prelucrate servesc drept fundaţii pentru colibele din chirpici sau drept ornamente ale unor curţi interioare deplorabile. Se văd peste tot dale sculptate artistic utilizate ca bârne de susţinere deasupra uşii, la intrarea în colibele indiene acoperite cu paie. În pereţii atriumului şi ai bisericii sunt încastrate pietre şlefuite. Altele asemănătoare au fost folosite la pavarea porticului.

Crucea din faţa bisericii din Tiahuanaco este ridicată pe un piedestal făcut din bucăţi de idoli! De fiecare parte a portalului „stă ghemuită câte o divinitate de piatră în altorelief, cu o faţă sinistră şi ochi extrem de mari. Trăsăturile pe care trecerea timpului le-a estompat, notează Debenedetti, continuă să stea dovadă a măiestriei acelor artişti din vechime care le-au sculptat”.

Indienii îi numesc „bărbatul şi femeia”. Lor li se pare că în braţele personajului feminin, ce flanchează partea aflată la ieşirea din biserică în stânga uşii, se află un copil pe care îl strânge la piept. Poznański i-a văzut cu ochii lui pe micii ştrengari din Tiahuanaco „pictându-le chipul în culori ţipătoare, fără nicio urmă de respect. Dar, în adâncul sufletelor lor, spune el, indienii regăsesc în aceste statui portretul părinţilor lor îndepărtaţi, pentru care au un sentiment tandru, asemănător cu ceea ce simţim noi uitându-ne la fotografiile vechi dintr-un album de familie atunci când îl răsfoim”.

Îi reprezintă în realitate aceşti zei kolla pe Manco Capac şi Mama Ocilo?

Creza de Leon ne încredinţează că i-a văzut aproape

de „Casa de Justicia” printre ruine. I s-a spus că statuile fuseseră recioplite „în stil creştin” pentru a semăna cu Sfântul Petru şi cu Sfântul Paul… Totuşi, preotul paroh îi semnalează faptul că aceştia poartă „bonete cu turban”, asemeni celor doi idoli cu sarcofage găsiţi la Pomata.

Începând din anul 1635, în jurul lacului Titicaca au fost instalate o serie de haciendas. Spaniolii însărcinaţi cu administrarea acestora, aşa-numiţii encomenderos, şi-au trimis „majordomii” la Tiahuanaco, ordonându-le să aducă „cele mai frumoase pietre sculptate şi pictate” pentru a decora locuinţele bogaţilor proprietari. Profitând de ocazie, indienii au început să facă negoţ cu unii călători şi colecţionari străini care se aventurau până în aceste ţinuturi dezolante situate la mare altitudine. Ei le vindeau europenilor „suveniruri incaşe”, ce erau apoi expediate imediat în străinătate.

Căutătorii profani au amestecat resturile de vase şi au împrăştiat scheletele, în aşa fel încât astăzi este aproape imposibil să mai efectuezi un studiu sistematic al celor cinci stratificări ce reprezintă cele cinci etape istorice ale aşezării.

Pe lângă faptul că monoliţii din misterioasa metropolă au fost folosiţi la construirea aşezării indiene din apropiere şi a acelor haciendas, la confecţionarea soclurilor pe care sunt înălţate crucile de pe marginea drumurilor şi bisericile, ei au fost utilizaţi şi în edificarea unui mare număr de monumente din La Paz. „Când a fost ridicat podul Sfântului Francisc – povestea episcopul Antonio del Castro y Castillo, care a vizitat dieceza paceno în 1650 –, în momentul în care apele au ajuns la porţile mănăstirii şi de teamă ca ele să nu surpe zidurile, văzând că pietrele incaşe erau atât de frumoase, de egale şi de bine tăiate, cei din împrejurimi şi membrii congregaţiei le-au adus pentru a fi folosite la consolidarea podului. Dar cum pietrele nu erau de ajuns, oamenii au fost foarte mâhniţi.

Ei au săpat în jurul ruinelor, însă degeaba. Disperat, cel care ţinea predica în ziua de 4 octombrie a implorat

cerul să-l ajute să găsească pietrele trebuincioase terminării unei opere atât de importante pentru credinţă şi pentru întregul oraş. Apoi a început să sape. La 3 metri adâncime a descoperit atâtea pietre, încât au avut nu doar cu ce să termine lucrarea, ci şi cu ce să mai facă altele şi să dureze o biserică şi mai înaltă”.

În final, episcopul spune: „Reiese de aici că dacă vechiul Tiahuanaco ar fi reprezentat opera incaşilor, aşa cum se credea la început, ar fi fost imposibil ca pietrele să fie îngropate atât de adânc… Din acel moment, lumea a recunoscut faptul că ruinele datează dintr-o epocă antediluviană”.

Jafurile căutătorilor de comori

Distrugerilor săvârşite de către zidarii spanioli le-au urmat curând cele ale căutătorilor de comori – care continuă şi în zilele noastre! În Bolivia circulă şi astăzi povestea extraordinară a căpitanului Juan de Vargas, primul encomendero din Tiahuanaco. Ruinat de cheltuielile pe care le făcuse cu ocazia expediţiilor în America de Sud, el ducea o viaţă mai mult decât modestă la Madrid, atunci când a apărut un necunoscut şi i-a zis: „Cum poţi să te complaci într-o astfel de stare, când eşti proprietarul celei mai bogate encomienda din Perú?”

Juan de Vargas a plecat din nou spre Tiahuanaco. Urmând indicaţiile necunoscutului – „demonul”, după cum presupune părintele Cobo –, el a făcut săpături în diverse locuri în care, spre marea lui satisfacţie, a găsit o serie de lucruri curioase. Mai întâi, nişte ţesături delicate, vase din ceramică, veşminte de cumbi, jilţuri şi urne din argint, cantităţi mari de perle şi cinabru, scheletul unui personaj gigantic şi, în fine, „un cap mare de om – din aur masiv! – având un chip asemănător celor ale idolilor de piatră… Peste Tiahuanaco s-a lăsat noaptea şi căpitanul a trebuit să oprească lucrul. Apoi s-a culcat. În zorii celei de-a doua zile a fost găsit mort”.

Incidentul i-a speriat pentru moment pe căutătorii de comori, care însă l-au dat repede uitării şi au reînceput să sape sub vechile edificii, ale căror fundaţii au fost în felul

acesta mult şubrezite.

De pe la începutul secolului al XVI-lea, în Tiahuanaco circula zvonul că mumiile de femei aveau pe ochi plăci lucrate în aur reprezentând un cap de om. Un miner basc, Oyaldeburu, şi-a abandonat exploataţiile miniere din Quimsachata şi a venit în grabă să caute printre ruine mult râvnita comoară. Nu a reuşit să o găsească, iar în urma lui templul Akapana a rămas întors cu susul în jos!

Cu toate acestea, în 1825, mareşalul Antonio José de Sucre a făcut eforturi să protejeze vestigiile de la distrugerea totală. La vederea unei pietre pătrate de mari dimensiuni ce i-a atras în mod deosebit atenţia – pe latura principală având „sculptate hieroglife şi figuri în maniera celor egiptene” –, Sucre şi-a dat seama de gradul înalt de cultură la care ajunseseră constructorii antici şi a ordonat ca monolitul „să fie aşezat în aşa fel încât să fie protejat”, iar vizitatorii curioşi să poată studia desenele simbolice.

Însă în 1846, prefectul din La Paz, don Manuel Guerra, a dispus să fie demarate săpături „pentru a căuta obiectele notabile din piatră sau metal ascunse sub ruine”. Cu această ocazie au fost găsiţi „câţiva idoli şi câteva plăci de piatră şlefuită ce au servit ulterior drept mojare pentru măcinarea boabelor de cacao...”

La 1 ianuarie 1848, colonelul Bartolomé Mitre – care va deveni peste câţiva ani preşedinte al Boliviei – porneşte pe drumul exilului. Învins în două revoluţii, el este condus către frontiera trasată de râul Desaguadero. Din fericire, plutonul de soldaţi bolivieni, numărând treizeci de indieni pedeştri înarmaţi cu ghioage şi opt călăreţi metişi, e comandat de către un viteaz şef de escortă atât de obez, încât „rotunjimile lui adipoase îi pun la grea încercare toate cusăturile uniformei”. Mitre, care visa de multă vreme să ajungă la Tiahuanaco, îi cere gardianului său permisiunea să parcurgă în grabă oraşul în ruine. Ceea ce şi face, sub supravegherea îngăduitoare a doi paznici, unul quéchua, celălalt aymara, care aleargă alături de calul lui Mitre ce se deplasează în galop.

Deşi a avut doar câteva ore la dispoziţie, Bartolomé

Mitre a izbutit să întocmească ulterior una dintre cele mai valoroase prezentări ale anticei aşezări precolumbiene, atât din punct de vedere al acurateţei descrierii, cât şi al învăţămintelor ce se desprind din aceasta şi al interpretărilor autorului. Mitre a constatat cu tristeţe că republica albilor tolerează – dacă nu cumva chiar încurajează! – continuarea jafului la care sunt supuse vestigiile precolumbiene. El văzuse cum în La Paz se construise clădirea cu mai multe etaje a Ministerului Afacerilor Externe cu pietre aduse din Tiahuanaco!

În timpul explorărilor pe care le-a întreprins, Charles Wiener a făcut, între La Paz şi Tiahuanaco, o descoperire memorabilă. „După ce am trecut de Tambillo, scrie el, am ajuns într-un loc numit Colo-Colo. Aici, chiar în mijlocul drumului, se găseşte capul colosal al unui idol din porfir albăstrui acoperit în întregime cu desene gravate”. Cât despre corpul acestei statui surprinzătoare, ce „trebuie să fi măsurat cel puţin 8 metri înălţime”, Wiener nu a reuşit să-l descopere nicăieri.

Capul singur măsoară 1, 40 metri înălţime, „având colţuri rotunjite şi şlefuite… Toate componentele figurii sunt indicate de mici basoreliefuri sau de gravuri fine. În afara ornamentelor şi a însemnelor de şef, chipul idolului este acoperit de semne ce se repetă şi, în consecinţă, nu par deloc nişte desene fanteziste”, ci mai degrabă „nişte inscripţii hieroglifice nedescifrate încă”.

„Legenda spune, continuă Wiener, că această statuie provine din Tiahuanaco. Se zice că spaniolii au vrut să o ducă în La Paz. Greutatea ei era însă considerabilă, aşa că au spart-o în două. Se poate observa orificiul săpat deasupra gâtului pentru detonarea explozibilului. Din cauza faptului că era mult prea greu pentru a putea fi transportat, capul a fost abandonat, iar astăzi, în ochii oamenilor simpli şi superstiţioşi, acest model admirabil de sculptură antică reprezintă un demon al răului. Călare pe catâri, indienii ale căror drumuri trec pe acolo aruncă în faţa sărmanului zeu un pumn de ţărână, crezând că printr-o asemenea insultă stupidă îi vor anihila influenţa

funestă”.

La începutul secolului nostru, Chura, paznicul ruinelor, vede cum bogatul proprietar al unei hacienda din împrejurimi îşi pune argaţii să sfărâme o magnifică operă monolitică în douăzeci şi şase de bucăţi. Un altul despică în patru marea „Piatră a Soarelui” şi demolează aşa-numitul Tambo de Kala Uta pentru a-şi mări grădina domeniului căruia îi dăduse acelaşi nume. Majoritatea idolilor au fost decapitaţi, stelele Fulgerului şi a Furtunii au fost făcute bucăţi…

Un Templete subteran dezgropat şi curăţat de către o misiune franceză din Crequi-Montfort în 1903 a fost devastat, iar monoliţii lui au dispărut nu se ştie unde.

Minunatul Templu al Sarcofagelor şi „monumentala sa scară colorată” au fost distruse în întregime. Nu a mai rămas nici cea mai vagă urmă din încăperile subterane ale marilor preoţi, ce se găseau sub Kalasasaya, Templul Soarelui. Nici din treptele ce duceau spre interiorul sanctuarului. Nici dintr-un monolit antropomorf reprezentând „imaginea Soarelui”, care era atât de greu încât, nereuşind să îl scoată la suprafaţă, soldaţii însărcinaţi să facă acest lucru l-au aruncat în aer. Pentru a-şi ascunde crima „la adresa civilizaţiei”, încheie Bartolomé Mitre, „ei au împrăştiat fragmentele ce ar fi putut permite reconstituirea obiectului într-un muzeu al ruinelor”.

O să mă creadă oare lumea dacă voi spune că soldaţii bolivieni au folosit drept ţintă pentru exerciţiile lor de tir remarcabila placă sculptată a lui Tambo de Huari Willca, animal totemic ce simboliza Soarele, închis într-un semn scalar uriaş?… Şi chiar minunata frescă de pe Poarta Soarelui? Găurile lăsate de gloanţe stau mărturie…

Construirea căii ferate din Guaqui a pecetluit destinul agonic al anticei aşezări precolumbiene. Arheologul Poznański evocă cu tristeţe acest eveniment „ce ar fi fost menit să aducă prosperitate şi progres pentru bolivienii din regiune, dar care a reprezentat în fapt principalul factor al distrugerii aproape complete a celebrei metropole megalitice”.

Târnăcoapele şi cazmalele muncitorilor au distrus un număr greu de estimat de idoli, coloane, statui şi portaluri. Au fost demolate palate şi apeducte, au fost aruncate în aer cele mai frumoase edificii, iar blocurile de piatră au servit la construirea şoselelor, a podurilor, a staţiilor şi a locurilor de cazare pentru muncitori. S-au făcut din ele până şi traverse de cale ferată!... Băncile pe care stăteau indienii, vasele în care găteau femeile din regiune – toate proveneau din ruinele antice!

La aceeaşi dată a fost construită închisoarea din localitate, folosindu-se de asemenea pietre sacre, iar la poartă a fost plasat drept santinelă un idol înalt de câţiva metri.

„Este imposibil să-i faci pe barbarii de aici să înţeleagă, exclamă José Maria Camacho vorbind despre înalţii funcţionari însărcinaţi oficial cu acest jaf arheologic. Sunt de-a dreptul inflexibili!” Unul dintre ei a invocat drept scuză faptul că este vorba doar despre nişte biete pietre. Un altul a răspuns râzând că „în felul acesta pietrele sunt utile şi că mai târziu se va putea spune că de pe urma lor au beneficiat două civilizaţii diferite!”

Şi parcă pentru a-i ţine isonul, pe panoul din staţia de cale ferată stă scris: „Kilometrul 21. Altitudine 3825 de metri – TIAHUANACO – Leagăn al unor vechi civilizaţii”.

Un record de enigme antediluviene

Puţine vestigii arheologice ascund privirii noastre un număr atât de mare de mistere indescifrabile precum cele din Tiahuanaco. Când şi cine le-a construit? Cât timp au găzduit ele o civilizaţie înfloritoare? De ce a fost părăsit oraşul parcă în grabă, în momentul în care se afla în plină construcţie? Cine erau locuitorii la acea vreme? Şi cum erau ei organizaţi din punct de vedere social, care le erau credinţele şi moravurile? Era el capitală, centru religios, loc de pelerinaj, caravanserai, loc de reuniune al unor apostoli mistici, un ansamblu de parcuri totemice?...

În cinstea cui fusese construită aşezarea? Cine domnea asupra ei şi în ce perioadă? Un om-zeu, un personaj mitic, un animal sacru?

Ce semnificaţie au toate acele sculpturi stranii, acele simboluri care acoperă statuile şi idolii? Cu ce unelte au reuşit pricepuţii sculptori să taie blocurile de piatră cu o precizie matematică? Ce tehnică de neînţeles, ce cunoştinţe ştiinţifice, ce forţe herculeene, ce simţ al perfecţiunii le-au permis să construiască – fără ajutorul vreunui animal de povară şi al roţii sau al vreunui alt element de tracţiune mecanică – acest oraş de titani a căror moarte trebuie să fi fost la fel de înspăimântătoare ca şi cea a locuitorilor din Herculanum?

Descoperiseră ei oare – aşa cum a aflat Castelnau, pe la jumătatea secolului trecut – extraordinarul secret al slăbirii rezistenţei granitului cu ajutorul unor extracte vegetale?

Atunci când a găsit edificiile, la începutul perioadei de cucerire, părintele Cobo a exclamat: „Am remarcat aici două aspecte pe care ar fi nedrept să le trecem cu vederea fără a le detalia. Primul se referă la mărimea acestor pietre admirabile şi a întregului ansamblu. Cel de-al doilea, la considerabila sa vechime... Cine nu ar fi uimit de măreţia surprinzătoare a pietrelor şi nu ar fi surprins de faptul că, în ciuda dimensiunii lor, au existat forţe umane capabile să le disloce din cariere şi să le aducă acolo unde le vedem noi? Mai ales că, după numeroase căutări pe o rază de multe leghe, s-a dovedit că rocile acestea, unele mai moi, roşii sau albe, altele cenuşii sau brune şi foarte dure, nu se găsesc în zonă. Mărturisesc că nu reuşesc să înţeleg nimic, cu atât mai mult cu cât fierul nu era cunoscut pe atunci.

Cum indienii nu aveau scriere, nu putem decât să tatonăm şi să facem presupuneri... Opiniile oamenilor de bun-simţ pe care i-am ascultat diferă, însă nu lipseşte supoziţia că a existat un mare oraş antediluvian construit de nişte giganţi”.

Au trecut patru sute de ani de atunci... în zilele noastre, arheologul J. Alden Mason mărturiseşte în cartea lui despre Culturile antice din Perú: „În jurul acestor ruine planează misterul şi magia”.

Statuile sunt mute, după cum muţi sunt şi cercetătorii serioşi ale căror răspunsuri la întrebările pe care tocmai le-am formulat rămân doar nişte ipoteze timide… Pot oare să sper că străbătând celestele Câmpii Elizee din jurul lacului Titicaca voi reuşi să descopăr o rază de lumină care să ducă la elucidarea misterului?

Complexul arheologic

Situat în zona platoului Kollao ce aparţine astăzi Boliviei, la vreo 20 de kilometri sud-est de Titicaca, complexul arheologic Tiahuanaco se întinde pe o suprafaţă de circa 450.000 de metri pătraţi de tundră îngheţată, ondulată, de un brun-roşcat. Nivelul la care a fost construit ansamblul se situează cu aproximativ 4 metri deasupra celui al podişului arid numit Altiplano.

Insolita metropolă – care, datorită vechimii imemoriale, a misterului de nepătruns ce o învăluie şi a originalei severităţi a arhitecturii sale grandioase, este numită „Baalbek-ul sud-american” – a fost ridicată în inima unei văi alungite şi relativ înguste, în formă de potcoavă. Având o lungime de 40 de kilometri, valea este uşor înclinată spre lacul sacru, către care curge şi rio Huaquina. El trece pe lângă oraşul mort şi ajunge până în laguna Winay-Marka pe un strat de aluviuni rămase după retragerea apelor diluviene ce au transformat această adâncitură din Altiplano într-o mare interioară.

O linie convexă neîntreruptă de sedimente şi fosile marine, lungă de câteva sute de kilometri, pare să fie urma unei mări ce a existat aici, potrivit geologilor, în era terţiară; nivelul ei ar fi fost cu aproape 100 de metri mai ridicat decât nivelul actual al lacului Titicaca.

Hugues A. Weddel, botanist al marii expediţii franceze conduse de Castelnau, s-a arătat convins că „ruinele, fiind înălţate pe o ridicătură de pământ foarte pronunţată, dovedesc fără echivoc faptul că au fost înconjurate de o masă de apă, ce a dus în timp la formarea unei mici insule”.

La est şi la vest, valea înaltă în care e situat Tiahuanaco este mărginită de Achuta şi Chilia, două

lanţuri de creste cărora straturile de gresie de un roşu pal le dau un aspect dungat. Vârful cel mai apropiat, Quimsachata, înalt de 4754 de metri, este bogat în filoane de cupru. În depărtare se profilează pe fundal formidabila barieră a Cordilierei Real, leagăn al tutelarilor Apu cu creştete albăstrii, strălucitoare sau imaculate: Illimani, Sorata, Huayna Potosi, Condor Blanco, vârful Paria, Colo-Colo, Huaylla, Aullaga…

Cu excepţia zonelor mai joase în care apar tufele hirsute de ichu, gramineea sălbatică a Anzilor, vegetaţia lipseşte total din peisaj. Solul este atât de tare, încât pentru a săpa în el ai nevoie de un târnăcop. Culoarea lui aduce a bronz patinat, punctat din loc în loc de pete de cocleală.

Un zid megalitic de dimensiuni colosale avea menirea să înconjoare şi să apere cele patru secţiuni sau cartiere principale în care era împărţit oraşul. Astăzi, planul acestuia pare extrem de dificil de reconstituit. Sau chiar imposibil, dacă nu ne-ar ajuta, pe de o parte, relatările cronicarilor care au vizitat aşezarea înainte de marile jafuri, iar pe de altă parte, săpăturile arheologice moderne.

Primii exploratori veniţi la Tiahuanaco au găsit în ansamblul aflat deja în ruină mai multe temple piramidale şi palate, înconjurate de piramide de dimensiuni medii. Patru dintre acestea pot fi văzute şi astăzi alături de Palatul Sarcofagelor, prăbuşite aproape în totalitate, aidoma celei situate la sud de Akapana. La 1 kilometru de oraş se află vastele ansambluri piramidale Puma Puncu şi Huila-Pukara, cel din urmă reprezentând probabil unul dintre punctele de acces în marea cetate religioasă. Aceste construcţii amintesc de stilul templelor maya primitive. Asemeni edificiilor maiaşe, ele au patru laturi şi sunt împodobite cu o serie de coloane de formă paralelipipedică, ale căror capiteluri prăbuşite pot fi zărite printre ruine, sau de coloane cu secţiune circulară ce încadrau intrările monumentale. Două dintre acestea susţin arcadele faţadei bisericii coloniale din Tiahuanaco.

În altă parte distingem o fortăreaţă, nişte portaluri ample ce se deschid în gol, un observator astronomic, şanţuri de canalizare, intrări în subteran.

Este posibil ca Tiahuanaco să fi fost o cetate imensă de tip mezo-american, ca şi faimoasa Teotihuacán din Mexicul antic…

Arhitectul Jorge Hardoy se numără printre primii care au stabilit că „înainte cu multe secole de venirea lui Columb, aşezările urbane au fost construite sau resistematizate cu un simţ precis al planificării, şi nu la întâmplare”. Prin dimensiunile monumentale ale planului său, Tiahuanaco se dovedeşte unul dintre cele mai bune exemple în acest sens.

„Tiahuanaco a constituit fără îndoială, adaugă Hardoy, un vast centru ceremonial de mare prestigiu, locuit în permanenţă vreme de mai multe sute de ani”. Însă nici el nu reuşeşte să spună ce a reprezentat exact această extraordinară aşezare: capitala politico-administrativă? O mare piaţă regională? Centru militar sau religios pentru răspândirea culturii ce-i poartă numele?

După cum rămâne imposibil de calculat populaţia stabilită aici. Carlos Ponce Sangines este însă mai precis: Tiahuanaco nu era locuit doar câteva luni pe an şi doar de câteva mii de pelerini, aşa cum îşi imaginează unii. Aceşti pelerini veniţi din cele patru puncte cardinale ale unui teritoriu imens, slăbiţi, cu muşchii insuficient antrenaţi, nu ar fi putut să care niciodată blocurile de piatră pe distanţe enorme pentru a construi un oraş al titanilor! în plus, ei ar fi lăsat semne ale trecerii lor în numeroasele morminte studiate, sub forma unor elemente exotice aparţinând unor culturi diverse, în vreme ce toate obiectele găsite aparţin stilului clasic din Tiahuanaco.

Aşezarea avea aşadar o populaţie permanentă, stabilă şi disciplinată, condusă de o elită. Este sigur faptul că în fiecare dintre curţile interioare din Kalasasaya şi Puma Puncu puteau încăpea mai multe mii de lucrători!

Săpăturile efectuate până în clipa de faţă pe o suprafaţă de 20.000 de metri pătraţi au relevat faptul că,

dacă centrul ceremonial acoperea în jur de 400 de hectare – vestigiile unor edificii clar conturate întinzându-se pe 16 hectare –, un alt oraş, a cărui existenţă fusese până de curând nebănuită de arheologi, se ridica odinioară de jur-împrejur, construit însă nu din pietre nobile, ci din cărămizi de lut nears, aşadar distrus aproape în totalitate, redevenit praf şi pulbere…

Fotografiile aeriene făcute de către C.I.A.T. au demonstrat faptul că Tiahuanaco a fost conceput conform unei orientări astronomice riguroase, nordul geografic şi un anume sistem meteorologic condiţionând această orientare. Se observă în mod distinct simetria intenţionată a axelor ce pleacă toate de la Akapana, cea mai mare dintre piramidele în trepte. Monumentalul Kalasasaya şi giganticul Puma Puncu sunt dispuse pe diagonala nord-est sud-vest, la un unghi de 45 de grade faţă de axa nordului geografic.

Vederile luate din avion au dezvăluit de asemenea faptul că oraşul era legat de aşezările învecinate printr-o reţea de drumuri de pământ, dar că existau şi cărări pietruite, lungi de 10 kilometri sau chiar mai bine, legate de o cale principală ce înconjura malul lacului Titicaca – şi asta cu mult înainte de perioada ocupaţiei incaşe.

Akapana, piramida sacră

Mergând pe urmele unei artere lungi descrise de către părintele Bernabe Cobo în secolul al XVI-lea – probabil

„Calea procesiunilor ce urmăreau cursul Soarelui” –, dăm chiar la începutul acesteia de Akapana, numită şi „Fortăreaţa”. Pe o colină „artificială”, spune Cobo, sprijinită pe nişte fundaţii mari din piatră, se înalţă o piramidă în trei trepte, cu baza aproape pătrată, în vârful căreia se ridica un templu cu patru laturi pe care spaniolii l-au admirat… înainte de a-l distruge.

De jur-împrejur, zac în dezordine magnifice blocuri de piatră, unele dintre ele având ca element decorativ un soi de „cruce greacă”.

Dimensiunile probabile ale Akapanei depăşeau 200

de metri pe laterale şi 25 de metri în înălţime. Planul acesteia a fost prezentat de către Leonce Angrand în 1849. La câtva timp după aceea, Bartolomé Mitre a semnalat că monumentul era înconjurat de stâlpi monolitici.

Solul a fost înălţat şi întărit cu piatră, fiind apoi acoperit în întregime cu dale simetrice din bazalt, tăiate şi îmbinate într-o manieră impecabilă; întregul ansamblu este decorat cu numeroase nişe. Sprijinită de zidul ciclopic, o scară de onoare permitea accesul în impozanta operă de artă.

Ajuns pe platforma superioară, te întâmpină misterul… Se găsea oare în centrul acesteia – aşa cum opinează Poznański, Wendell Bennett şi alţii – „un bazin mare” în care era colectată apa de ploaie? Exista sau nu un rezervor undeva în partea de sus a piramidei, ce ar fi putut reprezenta „un loc de refugiu în caz de asediu prelungit”?

Potrivit lui Gutierrez de Santa-Clara, exista cu siguranţă „un bazin de formă pătrată, în care se găsea odinioară o mare cantitate de apă”.

Pe fiecare dintre laturile acestui mic „lac sacru” am regăsit temeliile unui vechi edificiu ceremonial, cu baza din cufere de piatră – probabil locul de păstrare a alimentelor sau a rezervelor de cereale.

Cu toate acestea, Ibarra Grasso are convingerea că bazinul nu este decât rezultatul lamentabil al săpăturilor făcute de cohortele de jefuitori de comori. În perioadele ploioase, el se umplea cu apă… Dar care să fie atunci rostul acelor canale pietruite, aparente sau subterane, ce pot fi observate şi pe care Poznański le-a botezat „marele sistem de canalizare din Tiahuanaco”?

Charles Wiener a semnalat şi el existenţa unor „rigole şi pietre cioplite în formă de cuvă ce puteau fi folosite de către astronomi ca instrumente de observaţie hidrometrică”.

Misterul planează şi în jurul numelui Akapana. Este acesta numele original al monumentului? Vizitându-l în secolul trecut, Leonce Angrand nu l-a auzit niciodată pronunţat. Indienii aymara care îl însoţeau printre ruine îl

numeau „el Castillo”, formulă pe care am putea să o traducem prin „Castelul”, dacă nu am şti că localnicii o foloseau pentru a denumi orice terasament artificial ridicat de predecesorii lor pe culmile andine.

Wiener a stat de vorbă cu indienii quéchua. În idiomul lor, Akapana ar însemna „imaginea căreia Soarele îi dă culoare” sau „cea pictată în mai multe culori”. Faptul reprezintă însă un anacronism, deoarece Tiahuanaco se găseşte în ţinuturile aymara. Pentru a justifica această traducere ipotetică, autorul ne spune că unii merg atât de departe, încât îşi imaginează „nişte grădini cu flori viu colorate, formând un soi de coroană strălucitoare şi multicoloră”. Wiener mai culege o versiune, chiar mai fantezistă: „Denumirea Akapana ar deriva din al copana, onomatopeea ce reproduce strigătele raţelor sălbatice de pe Titicaca”!

După părerea lui Rigoberto Paredes este o greşeală. El crede că forma corectă a numelui era ApaKana, „cel care purta lumina în marele templu unde se făcea auzit oracolul preoţilor Kollana”.

Peste tot în jurul monumentului este plin de basurales – termen folosit de arheologii sud-americani pentru a denumi grămezile de gunoaie acumulate în decursul timpului de pe urma locuitorilor acestor locuri. Pe distanţă de 1 kilometru în partea de est a piramidei, ţăranii cultivă cartofi şi ocas în brazdele de pământ pline de cioburi, printre resturi deşi vase folosite în gospodărie…

Kalasasaya, marele Templu al Soarelui în 1583, cinci conchistadori au fost însărcinaţi de regele Spaniei să întocmească un raport despre pakaje, Oamenii-Condor din Tiahuanaco. Ei au descoperit cu uimire un „edificiu somptuos şi atât de grandios, încât – după aprecierea lor – ar putea fi considerat una dintre minunile lumii”.

Aici spaniolii găsesc „statui de formă pătrată ale unor uriaşi cu capetele încoronate, sculptate într-o manieră admirabilă”.

„Se spune, mai adaugă ei, că sub monument zace ascunsă o mare comoară, însă înlăturarea acestor pietre

enorme este atât de dificilă, încât numai Maiestatea Voastră ar putea suporta cheltuielile”.

Kalasasaya se înalţă la nord-est de Akapana, la capătul monumentalei artere din Tiahuanaco. Semnificaţia numelui său aymara este aceea de „pietre înălţate”, sprijinind celebra Poartă a Soarelui ce se deschide pe una din laturile sale. Cu aproximativ 300 de metri mai sus faţă de nivelul solului, el reprezintă o platformă piramidală ale cărei laturi măsoară 130 de metri.

Carlos Ponce Sangines a calculat că au fost necesari cel puţin 35.000 de metri cubi de pământ pentru a înălţa platforma marelui Templu al Soarelui. Pământ pe care lucrătorii l-au cărat în nişte coşuri mari împletite din papură, legate de corp şi susţinute cu ambele mâini, sistem folosit şi astăzi de către indienii de pe Altiplano la muncile agricole.

Pe Kalasasaya se desfăşoară un aliniament perfect de „pietre înălţate” în poziţie verticală, înfipte în pământ. Aceşti stâlpi monolitici, pe care unii călători i-au asociat în mod eronat cu menhirele sau cu monumentele druidice, erau uniţi la bază printr-un zid scund de piatră îngrijit cioplită. Un număr de zece pilaştri par să delimiteze un atrium, aflat la est de Templul Soarelui. Ansamblul forma desigur o incintă maiestuoasă în care se aflau vestibule compartimentate. După părerea lui d’Orbigny, peristilul era acoperit cu rogojini de totora sau chiar cu tapiserii. Părintele Diego de Alcobaza îl descrie însă ca fiind „acoperit cu paie”. El precizează că, asemeni tuturor monumentelor din Tiahuanaco, şi Kalasasaya „era închinat creatorului Universului”.

Potrivit altor vizitatori, aceşti pilaştri s-ar fi terminat de fiecare parte într-o arhitravă. Însă deoarece stâlpii au înălţimi diferite, prezentând fiecare anumite particularităţi, faptul rămâneândoielnic, în ciuda discuţiilor aprinse dintre arheologi.

Primele săpături oficiale din Kalasasaya au fost încredinţate unei misiuni ştiinţifice franceze sub conducerea contelui Crequi de Montfort, acompaniat de

către judecătorul din Grange, de Adrien de Mortillet şi mai apoi de Georges Courty. Acesta din urmă a descoperit încrustate în cele patru colţuri ale unui zid patru capete megalitice, plasate probabil la intrarea în altare, la partea exterioară.

Scara de onoare, lată de 7, 17 metri, număra şase trepte, constând fiecare dintr-o singură dală de gresie roşie aflată într-o stare perfectă. Orientată spre răsărit, ea ducea spre o curte interioară centrală de 60 de metri pătraţi. Pentru a ajunge aici, trebuie să treci printr-un frumos portic monolitic lipsit de elemente sculptate, restaurat în 1965 de către Ponce Sangines.

Imbelloni bănuieşte că este vorba despre un spaţiu ceremonial – „un templu deschis”, cum îl numeşte Squier – în care se reuneau comunităţile kolla, probabil chiar societăţile lor secrete. E posibil ca aici să se fi desfăşurat o serie de dansuri rituale. Un idol gigantic, măsurând 6 metri înălţime, supranumit „Călugărul”, trona în mijlocul acestui spaţiu ceremonial, prezidând spectacolul.

Bartolomé Mitre a contemplat aici, printre pereţii de piatră masivă, „cel mai mare număr de sculpturi reprezentând oameni şi animale sau tipuri fantastice de divinităţi ideale”, toate îndreptate spre apus.

Mai multe scări mici duc dinspre patio spre o terasă ce domină Palatul Sarcofagelor, aflat în vecinătate.

Dezordinea în care zac răsturnate blocurile de piatră de diverse forme şi dimensiuni i-a făcut pe cei mai mulţi dintre observatori să creadă că monumentul nu a ajuns să fie terminat niciodată. Creza de Leon a fost primul care s-a exprimat în acest sens: „Din câte mi-am putut da seama, construcţiile nu au fost duse la bun sfârşit. Întregul ansamblu este constituit din portadas şi alte piese de o măreţie surprinzătoare, unele dintre ele în curs de prelucrare şi pregătire pentru a fi incluse în edificiu, alături de care se află, separat, un mare idol din piatră la care lucrătorii se închinau… încă se mai spune că alături de acest idol a fost găsit aur… în jurul templului existau numeroase astfel de piese de mai mari sau mai mici

dimensiuni…”

Care era destinaţia grandiosului edificiu? Poznański crede că este vorba de un „observator astronomic solar” ce le permitea experţilor şi savanţilor din Tiahuanaco să determine ciclurile anotimpurilor anului. Acest lucru a fost posibil doar prin construirea unui edificiu aşezat cu precizie pe un anumit meridian, lungimea şi lăţimea lui fiind calculate în funcţie de unghiul maxim al înclinaţiei soarelui între cele două solstiţii.

Plecând de la această ipoteză, luând în considerare variantele astronomice experimentate de-a lungul secolelor, doctorul Rolf Müller a calculat în 1930 că templul Kalasasaya ar avea o vechime cuprinsă între 7.000 şi 14.000 de ani. Opinie respinsă de mulţi dintre arheologi…

Revenind la scrierile lui Poznański despre Tiahuanaco, ele reprezintă un adevărat roman-fluviu, plin de teze originale ce au determinat o atitudine distantă din partea confraţilor săi.

În viziunea lui, Kalasasaya apare într-o configuraţie triunghiulară, flancat la nord şi la est de două ziduri antice, în mijlocul celui de-al doilea, el plasează „poarta nordică de intrare în Tiahuanaco… cu un chei unde acostau marile balsas încărcate cu monoliţii aduşi din insulele sacre sau chiar de mai departe, din cealaltă extremitate a lacului”.

Este Poznański victima unor vedenii? în ceea ce mă priveşte, m-aş situa de partea scepticilor, dacă o frază a abatelui Diego de Alcobaza nu ar veni încă o dată în ajutorul atât de des criticatului savant argentinian. Astfel, preotul din vremea conchistei afirmă la rându-i: „Între edificii, e malul lacului. Există o piaţă de 24 de metri pătraţi”. Este un indiciu suficient pentru ca autorul care semnează cu numele Pierre Honore să vadă în Kalasasaya „un refugiu în faţa variaţiilor de nivel ale apelor lacului”…

Ciudatele „capete ţintuite”.

La vreo 20 de metri est de Kalasasaya, a fost reconstituit în întregime de către arheologii bolivieni, în

1964, un monument bizar, plasat sub cerul liber şi îngropat în solul argilos bătătorit.

Scoaterea la lumină a acestor vestigii i se datorează de fapt lui Georges Courty, cel care le-a localizat în 1903. În ultima săptămână a lunii octombrie, sondajele efectuate de căutătorul francez au relevat sub un strat de pământ acumulat ca urmare a săpăturilor întreprinse în zonă un templu cu sculpturi acoperite de un material ocru-roşcat. Courty l-a numit „Micul Kalasasaya”, însă ultima denumire adoptată este aceea de Templete (Micul templu), un edificiu de dimensiuni reduse semiîngropat la o adâncime de 1, 70 metri. O scară cu şase trepte coboară spre spaţiul ceremonial. Paralel cu pereţii acestuia, un canal pietruit servea pentru scurgerea apei de ploaie, facilitată şi de înclinaţia terenului dinspre vest spre est.

Este un exemplu grăitor despre cunoştinţele hidraulice dobândite de vechile popoare de pe malul lacului Titicaca.

În timpul sezonului ploios, terenul se umplea în câteva minute de bălţi, iar locuitorii vechiului Tiahuanaco nu au ignorat defel pericolul producerii unor inundaţii catastrofale pentru minunata lor metropolă de pe Altiplano. Ei au studiat şi au perfecţionat un sistem de evacuare a apei de ploaie, devenind mari experţi în construirea unei reţele de canalizare minuţios elaborate, cu o pantă de scurgere calculată impecabil.

În subsolul Palatului Putuni a fost descoperită o reţea triplă de canale de scurgere suprapuse. Cel din partea inferioară, având o lăţime de 1 metru şi fiind situat la o adâncime de 3 metri, reprezenta un canal de scurgere a apelor reziduale pe care le colecta şi le vărsa în râul din apropiere.

Zidurile templului Kalasasaya erau prevăzute cu streşini prin care apa se scurgea în nişte jgheaburi mici, săpate în piatră, ce o duceau într-un canal colector în formă de „U”.

Una dintre particularităţile Micului templu o reprezintă culoarea roşie a gresiei folosite în

confecţionarea stelelor şi a idolilor. Văzute de departe, în lumina soarelui arzător de pe Altiplano, acestea par scăldate în sânge. Cele patru ziduri înalte de 2 metri, sunt susţinute de stâlpi monolitici sculptaţi. Pereţii formează un patrulater cu latura de aproximativ 30 de metri, iar în interiorul lor, la înălţimi diferite, sunt ţintuite peste şaptezeci de capete din piatră în stil naturalist, în care este încrustat câte un ştiulete din piatră.

În 1933, Max Uhle le-a comparat cu arta de la Chichen-Itza din Yucatán. Să fi fost acestea lucrate în memoria victimelor oferite zeilor, aşa cum sugerează el? Pentru Jehan Vellard, analogia se apropie mai mult de capetele de puma din prima perioadă a Tiahuanaco-ului, ţintuite pe pereţii templelor precum în celebrul Castillo de Chavin din Perú.

Oricât de pertinente ar fi asemenea comparaţii, ele nu mă conduc însă spre nimic concret, căci misterele vechiului Mexic nu sunt cu nimic mai prejos decât cele din Tiahuanaco!

Arta acestor „capete ţintuite” este atât de rudimentară, încât l-am văzut pe un peon indian angajat la săpăturile din Tiahuanaco imitând atât de bine unul dintre ele, încât puteai să crezi că e original – şi asta într-o singură zi de lucru –, dorind astfel să umple spaţiile din care cabezas clavas lipseau.

Un arheolog care a participat la săpăturile efectuate aici a calculat că doi sculptori ar fi fost de ajuns să execute toate „capetele ţintuite” din Templete într-un an de zile. După părerea mea, trebuie să fi fost nevoie de mai mulţi – în jur de zece –, ceea ce ar constitui singura explicaţie pentru diferenţele de stil şi tehnică ce pot fi observate de la prima vedere.

Uriaşul lui Wendell Bennett

Neavând nici timpul, nici mijloacele necesare pentru a proteja toate aceste sculpturi extraordinare împotriva jafului sigur la care erau expuse, Georges Courty a preferat să le îngroape la loc. Cel care a reluat, în 1932, săpăturile întreprinse cu aproape treizeci de ani mai

înainte de către compatriotul nostru a fost Wendell Bennett, autorizat în acest sens de guvernul bolivian.

Graba arheologului american a fost oarecum temperată de atitudinea nu foarte cooperantă a indienilor aymara care participau la săpături. Atunci când, în mijlocul curţii interioare, la vreo 50 de centimetri sub dărâmături, în sfârşit iese la iveală capul faimoasei statui pe care o descoperise Courty – găsită de el la o adâncime de 3 metri –, indienii refuză să continue lucrul înainte de a oficia ceremonia precolumbiană numită Kboacha, practicată şi în zilele noastre.

Scopul omagiului este ca idolul să nu-i pedepsească pe cei care i-au tulburat liniştea seculară. La lăsarea serii, indienii de pe şantierul arheologic s-au adunat pentru a stabili din ce va fi alcătuită ofranda. Ei au convenit că aceasta va fi reprezentată de un fetus de lamă acoperit cu aur şi argint. În plus au mai stabilit să adauge nişte khohua (mentha religium), o plantă răşinoasă folosită pentru a fi arsă asemeni tămâiei, nucşoară, grăsime nesărată, câteva dulciuri şi bucăţi de aluat şi, pentru a împodobi totul, nişte sculuri de lână roşie, verde, galbenă şi stacojie. În fine, ei au împrăştiat peste idolul ivit de sub dărâmături vin şi rachiu, apoi frunze verzi de coca.

Yatiri a intrat în dialog cu aceste frunze sacre. Prin divinaţie, ele i-au indicat pe cei doi indieni care urmau să-i ofere darurile zeului de piatră. Ceremonia trebuia să aibă loc „înainte ca primul cântat al cocoşului să se audă în satul Tiahuanaco” de lângă cetatea megalitică.

Nicio altă persoană nu avea voie să li se alăture celor doi desemnaţi de idolul a cărui alegere fusese tălmăcită prin intermediul frunzelor de coca. Cu prilejul unei ofrande similare, exprimându-mi dorinţa de a asista, un aymara mi-a destăinuit că „acela care nu se supunea voinţei idolului era expus unui pericol de moarte” şi mi-a interzis să particip.

Yatiri întinde pe jos un tari, o manta de lână dungată pe care fiecare indian vine să depună câteva frunze de coca, ce se adaugă celor cinci ceşcuţe pregătite dinainte

de către ghicitor. Apoi zeului de piatră îi este adresată o incantaţie: „Mare Străbun, primeşte darul pe care ţi-l face umilul tău rob. Nu-l refuza. Şi nu trimite asupra lui niciun rău. Ţi-l oferim ca să ne ierţi că ţi-am tulburat liniştea”.

Pe un ton sentenţios, Yatiri le indică celor doi aleşi ce trebuie să facă. Apoi aprinde rugul pe care l-au pregătit ajutoarele lui. Când flăcările încep să lumineze în noapte, toţi cei de faţă stropesc „uriaşul” cu rachiu şi cu vin. Oraţia declamată trebuie să-i satisfacă deopotrivă pe Marele Pachacamac, Mama pacha, pe exigenţii Achachillas din Akapana, Puma Puncu, Quimsachata şi din Kallija, un sit preistoric în care odinioară se reuneau cei mai puternici magi din Tiahuanaco. Ofranda este apoi strânsă cu devoţiune, iar ghicitorul o aruncă în flăcări.

La încheierea ceremoniei, participanţii se îndepărtează „fără să privească înapoi, altfel riscând să se transforme în stane de piatră, asemenea uriaşului...”

După ce au participat cu religiozitate la această solemnitate, indienii au consimţit să dezgroape gigantica statuie, ce poartă de atunci numele „Monolitul” sau „Marele idol al lui Bennett”. Paternitate nedreaptă, ce îi revine de fapt lui Georges Courty, primul ei descoperitor. Tot astfel, arheologul francez a fost cel dintâi savant care a atras atenţia specialiştilor asupra „existenţei unei culturi andine nu numai preincaşe, ci şi pre Tiahuanaco”.

În 1904, pe când explora un vast atelier neolitic de unelte de cuarţ verde şi negru, situat la Relaves, în Bolivia, la o altitudine de 4400 de metri, pe care le-a comparat cu cele din paleoliticul european, Courty a făcut următorul pronostic: „După părerea mea, confecţionarea unor asemenea unelte este activitatea cea mai veche din Bolivia şi, probabil, din toată America de Sud...”

Idolul Courty-Bennett este un antropolit formidabil. Înalt de 7, 30 metrii El a fost transportat în La Paz şi ridicat în chiar inima oraşului, în sectorul în care, sub conducerea lui Poznański, a fost reconstituit – într-o manieră nu foarte fidelă! – aşa-numitul Templete, în piaţa Stadium de Miraflores. „Gigantul” de piatră poate fi socotit

exponentul clasic al apogeului artistic atins de creatorii din Tiahuanaco, moment situat la începutul erei noastre. El ilustrează în toată splendoarea lui era fabuloasă a giganţilor, o epocă ale cărei mărturii sunt motivele simbolice gravate pe celebrul antropolit din cap până-n picioare: banderola din jurul frunţii, braţele lipite de corpul rigid, cu mâinile aduse la acelaşi nivel în dreptul torsului pentru a susţine un kero de libaţie, precum şi brâul lat din jurul taliei sculptat cu mare fineţe.

„Bărbosul” de pe Kon-Tiki

Atunci când Georges Courty l-a dezgropat, „uriaşul” era orientat cu faţa spre sud. Culcat pe partea stângă, zăcea un al doilea idol, complet diferit şi mult mai mic (doar 2, 5 metri înălţime), iar sub picioarele lui era înţepenit un cap din piatră în jurul căruia erau răspândite mărgele albe şi albastre de lapislazuli, turcoaze şi socialit.

Lucrat în altorelief, chipul roşu-sângeriu al acestui al doilea idol a fost făcut celebru de către Thor Heyerdhal, care l-a pictat pe pânza plutei sale Kon-Tiki.

Misteriosul om de piatră are o gură mare, cu buze groase, sub un nas de formă trapezoidală unit cu sprâncenele, formând cu linia acestora un fel de „T”, de sub orizontala căruia ies în relief doi ochi mari şi rotunzi. Ornamentaţia feţei prezintă un detaliu de care Wendell Bennett a fost extrem de intrigat şi care l-a determinat să-i dea acestui al cincisprezecelea idol descoperit în Templete denumirea „Bărbosul”.

În realitate este vorba fără îndoială, aşa cum demonstrează Ponce Sangines, de o nariguera sau bigotera, un soi de „mustaţă” artificială introdusă prin osul nazal care, atârnând, înconjoară gura fără a o acoperi şi desenează în partea inferioară a bărbiei un unghi ascuţit. Toate acestea trădează o modalitate artistică foarte arhaică. Stilul „falsului bărbos” este cu siguranţă diferit de cel al „gigantului”, realizat cu rigoarea unei statui rigide, total inumane.

Idolul cu numărul cincisprezece nu reprezintă o divinitate cvadrangulară. De data aceasta, putem vorbi

despre un om adevărat, a cărui supleţe este subliniată de poziţia braţelor, aduse şi ele în faţa corpului, însă asimetrice. Mâna dreaptă se odihneşte pe piept, cea stângă pe abdomen. Şi fiecare dintre ele are câte cinci degete, în vreme ce legendarii antropoliţi ai lui Viracocha, ca şi stăpânul lor, nu au decât patru.

Această asimetrie puţin obişnuită în Tiahuanaco este tipică sculpturii de pe stâlpii din Templete – din nefericire, foarte erodată –, aspect pe care l-am remarcat şi în cazul unor statuete arhaice dezgropate la Copacabana, pe malul lacului Titicaca. Şi chiar pe o serie de vase din nord-vestul Argentinei. Avem astfel dovada faptului că aria de răspândire a celei de-a treia faze în evoluţia culturii din Tiahuanaco a cuprins un teritoriu vast, ce se întindea mult în sudul şi estul lacului sacru din Anzi.

Arheologii bolivieni care au participat la reconstituire sunt convinşi că aşa-numitul Templete a fost edificat pe amplasamentul unui monument şi mai vechi. Ei cred că localnicii au refolosit stele, statui şi „capete ţintuite” de provenienţă eterogenă… Astfel, revenim mereu la potopul ce s-a abătut asupra podişului, răscolindu-l cu susul în jos şi amestecând straturile. Ceea ce împiedică stabilirea exactă a vârstei primelor aşezări, oricum extrem de vechi.

Datează Tiahuanaco doar de două sau trei mii de ani, aşa cum cred arheologii cei mai cunoscuţi, aşadar şi cei mai ascultaţi? Sau de cincisprezece mii de ani, cum afirmă unii dintre îndrăzneţii lor contestatari?

În ceea ce mă priveşte, eu risc mai puţin atunci când încerc să estimez vechimea ipotetică a modelului uman care l-a inspirat pe realizatorul idolului cu numărul cincisprezece. Aş spune că, probabil, el nu a trăit în epoca în care malurile lacului Titicaca erau sub stăpânirea Oamenilor – Condor şi a Oamenilor – Soare, deoarece nu prezintă niciunul din elementele tradiţionale ale acestora. Pe fruntea

„Falsului bărbos” se unesc doi şerpi cu capete triunghiulare, deasupra cărora se arcuieşte o aureolă formată din patru vulpi cu nişte cozi stufoase.

Pe partea laterală a stelei sunt reprezentate în relief corpurile ondulate a doi şerpi mari ce au capete rectangulare şi se întind de la umerii personajului până la bază. Centura ventrală este reprezentată de o bandă sub nivelul căreia, în loc de picioare, apar două pume văzute din profil, aşezate faţă în faţă, cu spatele arcuit şi coada ridicată.

Statuia nu are picioare, doar dacă acestea nu sunt cumva acoperite de o tunică lungă. Îmi amintesc că am văzut pe anumite vase aparţinând culturii din Tiahuanaco războinici care păreau că poartă... pantaloni! Posibilă eroare, cauzată şi de obiceiul vechilor locuitori de a-şi ascunde întregul corp sub un veşmânt gros din bumbac, oarecum asemănător cu escaupil-ul aztecilor.

În prima fotografie pe care arheologii au făcut-o în Templete, „bărbosul” şi „gigantul” zac unul alături de celălalt, ca şi cum s-ar păzi reciproc. Să fie vorba oare de vreun mare preot al Soarelui, plasat acolo special pentru a demonstra veneraţia unui vechi locuitor din Tiahuanaco pentru tânăra divinitate geometrică aparţinând unui nou crez religios? În cele din urmă, aş spune că, prin situarea sa în apropiere de templul solar Kalasasaya şi de Akapana, piramida sacră, Templete a jucat un rol foarte important în cadrul complexului cultural din Tiahuanaco. Este posibil ca, iniţial, aici să fi existat doar o mică aşezare alcătuită din colibe de lut şi paie, în bătaia vântului îngheţat de pe înaltul platou alpin. Apoi, cu ocazia unei revoluţii urbane bazate pe un plan arhitectural şi pe nişte norme bine definite, ansamblul a început să se dezvolte brusc, dobândind în câteva secole o splendoare inegalabilă...

Palatul Sarcofagelor

Să fie vorba despre un templu sau despre un palat? Cum să-ţi dai seama, în haosul pe care profanatorii de morminte l-au lăsat în urma lor?

Numeroasele „saloane” aşezate unul lângă celălalt, deschizându-se spre un patio central, mă fac să înclin spre ideea de palat. Protejat de o incintă dublă, ansamblul trebuie să fi măsurat vreo 60 de metri lungime. Solul este

pavat cu dale monumentale, cu muchii netede ce au o tăietură admirabilă. Deşi dislocate, ele continuă să stea mărturie a unei precizii cu adevărat matematice a execuţiei.

Se ştie că un mare număr de mumii din Tiahuanaco erau înhumate stând în capul oaselor, nu culcate, şi purtând măşti de aur sau de argint. Ele strângeau în pumni perle albastre de socialit, asemănătoare turcoazelor.

Mumiile adulţilor se odihnesc în nişte „puţuri”, un soi de cripte din piatră adânci de cel puţin 2 metri, săpate sub temeliile clădirilor.

Copiii şi adolescenţii erau introduşi adesea în vase înalte, folosite anterior în scopuri utilitare – fundurile acoperite de funingine demonstrează întrebuinţarea acestora în bucătărie –, înainte de a servi drept sarcofage. Poziţia în care au fost găsite este cu gura în jos. Pentru a introduce corpul în interior, era spartă baza…

Acestea sunt înconjurate de alte vase, huacos, în care am găsit resturi alimentare – boabe de porumb, arahide uscate, drojdie de chicha – toate lăsate la îndemâna mumiei pentru a-i potoli foamea postumă.

În 1913, pe pampasul din jurul aşezării megalitice, germanul Otto Buchtien a scos la lumină nişte schelete care se odihneau la peste 3 metri sub pământ, pe un strat de nisip extrem de fin adus de ape. Mare i-a fost uimirea când a constatat că, la majoritatea scheletelor, cele două maxilare zăceau departe unul de altul, printre celelalte obiecte descoperite, „ca şi când totul ar fi fost amestecat într-o epocă posterioară înhumării”.

Craniile sunt deformate, având o formă ascuţită, asemănătoare celei a vulcanilor. Ochii femeilor au fost acoperiţi cu plăcuţe de aur prelucrat la rece.

Într-un mormânt vechi, savantul Raimondi a văzut o astfel de placă de aur pe care era gravat un desen identic cu impozanta efigie ce domină Poarta Soarelui.

Piramida Puma Puncu

La sud de Akapana, la o depărtare de 1 kilometru, deasupra nivelului palatelor se ridică ruinele unei piramide

dislocate ale cărei patru etaje pot fi încă distinse. Aceste platforme suprapuse au fost construite din blocurile de piatră de carieră cele mai mari din întreaga Americă de Sud! Greutatea unora dintre ele a fost estimată la 100 de tone. În pereţii multora sunt săpate linii ce descriu diverse motive geometrice.

„Ce fel de oameni au construit oare nişte fundaţii atât de mari şi de solide peste care a trecut nu se ştie cât timp şi din care nu se mai vede decât un zid foarte bine executat?”, a exclamat cuprins de uimire Creza de Leon, primul european care le-a contemplat. „Unele pietre sunt extrem de tocite, roase de vreme, fiind atât de mari şi de groase, încât doar gândul că nişte forţe umane au reuşit să le aducă acolo unde le vedem stârneşte admiraţia”, adaugă el.

Dalele din care este alcătuită podeaua piramidei măsoară 8 metri lungime şi 4, 20 metri lăţime, având o grosime de 2 metri!

Pentru a asambla aceste blocuri gigantice, cei din Tiahuanaco au inventat un sistem nemaiîntâlnit în America de Sud. Ei au săpat în muchiile drepte ce urmau să fie îmbinate şanţuri în formă de „I”, turnând în scobituri cupru sau plumb topit, chiar şi bronz. Elementele de fixare obţinute după răcirea metalului au menţinut în picioare monoliţii gigantici vreme de nenumărate secole, în pofida tuturor cataclismelor ce s-au abătut asupra lor.

Muzeul Arheologic din Tiahuanaco deţine câteva unelte de bronz descoperite printre ruine la începutul secolului douăzeci. Vauquelin a analizat compoziţia unei dălţi folosite la tăierea pietrei, unealtă găsită de Humboldt. Aceasta conţinea O, 94 la sută aramă şi 0,06 la sută cositor: „Un aliaj la fel de dur precum cel din care erau confecţionate securile galilor”.

Tiahuanaco este centrul din care tehnica de prelucrare a bronzului s-a răspândit în întreaga Americă, în urmă cu peste trei mii de ani. Cei de aici foloseau aliajul pentru a confecţiona securi în formă de semilună şi de alte forme ce amintesc în mod bizar de securile egiptene

aparţinând sfârşitului epocii bronzului. Au fost dezgropate şi nişte discuri enorme din bronz lustruit. Ele serveau probabil drept platoşe pentru războinici sau erau folosite drept oglinzi.

În traducere literală, Puma Puncu înseamnă Poarta Pumei. Acest monument a înfierbântat fără încetare imaginaţia vizitatorilor sosiţi la Tiahuanaco. Să fie vorba de un templu al Lunii dedicat pumelor sacre ţinute în onoarea astrului nocturn? în două magnifice cădelniţe în formă de felină au fost găsite urme de paie şi de tămâie arse, fapt ce are legătură cu existenţa unui cult religios al pumei, animalul cel mai mare şi mai puternic din America de Sud, simbol al forţei şi al dominaţiei.

Cu toate acestea, Rigoberto Paredes crede că din nou s-a comis o greşeală de interpretare a termenilor precolumbieni. După el, ar fi vorba despre celebrul palat închinat lui Tunca-Puma, cu cele zece porţi monumentale pe sub care trebuiau să treacă şefii tribali cărora li se permitea să intre în superba metropolă a indienilor kolla înainte de a se închina în faţa suveranului lor.

Trei dintre aceste porticuri, asemănătoare cu faimoasa Poartă a Soarelui din Kalasasaya, zac prăbuşite printre dărâmături, alături de fusele a trei coloane cilindrice. Pe unul dintre ele sunt gravaţi sori şi condori ce amintesc de motivele bine cunoscute.

Dar cui îi era destinat şi la ce servea oare „tronul” ciudat pe care l-am admirat, aşezat în centrul cercului format din şase jilţuri, întregul ansamblu fiind cioplit dintr-un singur bloc de piatră? Potrivit indianului aymara care mă însoţeşte, am în faţă „tronul Marelui încă”, întrucât ne aflăm în „Palatul Justiţiei” din străvechea cetate a zeilor.

Vizitând aceste locuri, Bartolomé Mitre şi l-a imaginat pe Marele încă – formulă ce nu are aici decât sensul de „mare şef” – în rolul judecătorului suprem, prezidând o adunare deliberantă, un soi de „consistoriu de mari preoţi ai Soarelui”... Să fi fost inspiraţi aceştia de reflexele razelor soarelui căzând asupra porticului în faţa căruia meditau? Urmărind dezbaterile „tribunalului”, alte

personaje eminente stăteau probabil pe cele zece grupuri de „canapele” enorme din piatră ce se reliefează deasupra platformei, întreg ansamblul formând un bloc monumental. Arheologii se întreabă totuşi dacă nu este vorba mai degrabă de un zid colosal întărit de zece grupuri de stâlpi săpaţi în relief, totul tăiat dintr-un singur panou de dimensiuni imense care, ulterior, s-ar fi înclinat înspre spate şi s-ar fi prăbuşit în timpul unui seism violent…

Celelalte porţi nu au decât suprafeţe netede. Nimic care să evoce un cult lunar sau creşterea pumelor sacre. Un singur detaliu intrigă: o fantă săpată în mijlocul fiecărei laturi superioare… Ghidul meu aymara îmi spune că, din câte ştie el, acolo era încastrată o dală sculptată, poate chiar „un cap ţintuit”… Ori poate un disc de aur, argint sau bronz reprezentând Soarele sau Luna.

Acest lucru îmi aminteşte de un disc ciudat văzut cândva în Bolivia, la Cochabamba. Disc de bronz pe care apar dispuse în mod neregulat mai multe elemente: şerpi, cercuri, pătrate, zigzaguri, deasupra cărora se află un cap de om purtând o cască piramidală, străjuit de două pume cu nişte cozi foarte lungi. Toată această combinaţie mă duce cu gândul la un calendar astronomic extrem de complex…

În cazul templului Puma Puncu, o altă problemă o ridică dimensiunile extrem de mici ale uşilor interioare. Fie că în această parte a palatului nu locuiau decât pitici… fie că aici erau izolaţi copiii care urmau să fie sacrificaţi; sau, potrivit unei variante sugerate de Poznański, menirea lor era „să permită doar trecerea pumelor sacre, închise într-o cuşcă”. Aceste spaţii mici de trecere nu măsoară decât 60 de centimetri în înălţime şi mai puţin de 40 m lăţime. Din momentul în care au fost descoperite, ele reprezintă subiectul unor permanente controverse.

Putem oare să ne gândim că în Tiahuanaco, ca şi în Egiptul antic din perioada celei de-a IV-a dinastii, aceste uşi joase erau simbolul „drumului spre eternitate” pe care îl parcurgea Ra, sufletul, în timpul peregrinărilor lui prin adâncuri tenebroase? Sau să le asociem cu fanta spiritelor

din vechea Chină sau cu Tao din India?

Charles Wiener a descris un palat pe care el îl numeşte Pumachaca. Să fie vorba despre acelaşi palat, al cărui nume diferit s-ar datora pronunţiei quéchua? în acest caz, semnificaţia lui ar fi „trecerea dintr-un capăt în celălalt”. O traducere logică pentru un edificiu în care se află aliniate zece porţi rituale. În interior, Wiener a văzut un monolit – al cărui crochiu l-a şi publicat – ce semăna cu o machetă. Acesta avea săpate pe margini nişte intrânduri asemănătoare unor nişe, alternând cu porticuri ieşite în relief, totul fiind sculptat, conform descrierii savantului, într-un bloc imens de porfir albăstrui, care ulterior a dispărut...

În timp ce străbătea podişul pentru a-şi alcătui Albumul de antichităţi, Castelnau a desenat „Casa Marelui încă” pe care indienii i-au indicat-o sub numele de Puma Puncu. Aceştia i-au povestit că „edificiul a fost construit de către încă Huayna Capac, atunci când, în timpul călătoriei spre Chuquiabo, suveranul s-a oprit şi la Tiahuanaco”.

Cabello Valboa pare să confirme informaţia precizând că împăratul Huayna Capac, admirând edificiile monstruoase din Tiahuanaco, „a proclamat în acest oraş războiul împotriva provinciilor din vecinătatea oraşului Quito şi a luat o serie de măsuri pentru ca indienii uru să fie mai bine administraţi”.

După cum remarcă Elizabeth della Santa, „este greu de presupus că suveranul a făcut toate acestea într-un loc abandonat. Faptul ar dovedi, spune ea, că pe vremea incaşilor Tiahuanaco era o aşezare locuită, iar nu una în ruine”, cum se crede în general.

Cabello Valboa atribuie construcţia monumentului „descendenţilor triburilor de chiriguanos care s-au stabilit în anumite zone din regiune”.

Faptul că suveranul incaş a locuit aici este aproape sigur, iar următorul extras din cartea părintelui Cobo pare, de data aceasta, să rezolve misterul: „Motivul principal pentru care indienii venerau aşezământul trebuie să fie vechimea lui considerabilă. Localnicii îl adorau încă din

timpuri imemoriale, pe când nu fuseseră cuceriţi încă de către regii din Cuzco. Iar după ce au ocupat provincia, aceştia din urmă au păstrat tradiţia, folosind celebrul edificiu Puma Puncu drept templu, împodobindu-l şi înfrumuseţându-l, adăugându-i noi ornamente, mărind numărul de preoţi şi celebrând aici sacrificii. În vecinătatea templului, ei au construit mai multe palate regale în care se spune că s-a născut Manco încă, fiul lui Huayna Capac... Monumentul era unul foarte vast, cu numeroase încăperi şi apartamente”.

Puţin mai departe, Creza de Leon a văzut cele două morminte ale nobililor din oraş, mari şi pătrate, înalte ca nişte turnuri şi cu uşile deschizându-se spre răsărit.

La 100 de metri vest de Puma Puncu, Poznański a avut impresia că zăreşte un chei constând dintr-o platformă imensă dispusă în amfiteatru. Pentru Pierre Honore, rampa de acces a piramidei pare o scară „a cărei asemănare cu Palatul din Cnossos este izbitoare”... În viziunea altor fantezişti, aceasta devine o platformă de lansare a unor nave cosmice! Comparaţia cea mai exactă mi se pare cea a lui Charles Wiener, care a făcut trimitere la construcţiile primilor locuitori din valea fluviului Mississippi. Osemintele umane găsite în malurile acestui fluviu mai bătrân decât Nilul din punct de vedere geologic, sub un număr de patru straturi de vegetaţie suprapuse, ar data din urmă cu 57.000 de ani...

Enigma tunelurilor subterane

Din momentul cuceririi spaniole, nu există nici un singur quéchua sau aymara care să nu fie convins de existenţa unor chinkanas secrete şi foarte lungi ce leagă pe sub pământ lacul Titicaca, leagănul incaşilor, de Cuzco, cetatea emblematică a Imperiului Tahuantinsuyo.

Potrivit tradiţiei populare, aceste tuneluri ar pleca din Insula Soarelui şi ar duce până la splendidul Concancha, un

Templu al Soarelui cu minunate grădini pline de arbori, păsări, animale şi personaje, toate în mărime naturală şi făcute numai din aur... Legendă sau realitate?

Arheologii peruani cu care am stat de vorbă – cei mai în măsură să o ştie – nu vor nici să nege, nici să confirme. Câţiva oameni mi-au mărturisit că, pe vremea când erau copii, s-au jucat prin aceste chinkanas întunecoase şi periculoase în care mai mulţi căutători de aur au murit asfixiaţi. Alţii au revenit la lumină nebuni sau muţi de groază.

Se crede că ar exista încă numeroase tronsoane ale labirintului ascuns ce au rămas intacte, fapt menţionat de majoritatea conchistadorilor. Garcilaso de la Vega, de regulă foarte ponderat în scrierile lui, insistă asupra importanţei acestora. Creza de Leon a observat, „lângă un zid, mai multe găuri şi cavităţi subterane”. Cristóbal de Molina relatează că Manco Capac s-ar fi deplasat prin această galerie subterană de pe insula din Titicaca până la Cuzco.

În secolul trecut, marele călător francez Alcide d’Orbigny nota că „peste tot pot fi văzute deschizându-se guri în pământ”. Să fi exagerat el oare? Emulul său, savantul austriac Tschudi, a descris la rându-i regiunea ca fiind „străbătută în întregime de o reţea de căi subterane ce se lărgesc pe alocuri pentru a forma nişte săli mari, construite îngrijit”. El ar fi vizitat câteva porţiuni din această reţea, în două locuri din oraşul mort. „Toate intrările sunt obturate, mai precizează savantul, şi doar câteva dintre ele sunt cunoscute de către indieni”.

Bartolomé Mitre pune multă emfază în descrierea sa. „La vest, nu departe de palat”, în timpul trecerii sale, tocmai fusese descoperită „intrarea într-o construcţie pavată cu dale prelucrate ce aveau o grosime de o jumătate de metru”… Mitre ezită totuşi să tragă concluzii. Nu este vorba mai degrabă de „vreun apeduct destinat să aducă apa, prin derivaţie, de pe una dintre culmile învecinate şi să o ridice până în vârful movilei pe care se află Akapana sau pentru a amenaja o fântână în palatul Kalasasaya?”

Dacă ar fi să-i dăm crezare autorului, cei din Tiahuanaco erau „nişte oameni dotaţi cu un talent rar în

materie de lucrări hidraulice”. Aprecierea lui se bazează pe existenţa printre ruine a unui mare număr de pietre cioplite în formă de olane care, puse cap la cap, formau reţele de canalizare. Mitre insistă asupra faptului că atât indienii din zona înaltă, cât şi cei din zona joasă a statului Perú au „un adevărat instinct hidraulic. Servindu-se de mijloacele cele mai primitive, ei conduceau apa peste munţi, calculând doar dintr-o simplă privire înclinaţia necesară, măsurând cu piciorul volumul cubic de apă curentă într-un interval dat... De mai multe ori, indică el, călătorind pe timp de noapte, indianul care îmi era ghid mi-a spus ora exactă orientându-se numai după cantitatea de apă ce curgea prin canalul de pe marginea drumului”.

Incaşii posedau într-adevăr asemenea cunoştinţe hidraulice. Descoperirile pe care Hiram Bingham le-a făcut la Machu-Picchu, ca şi ale lui Paul Fejos în cele trei oraşe necunoscute situate deasupra „Cetăţii pierdute a incaşilor”, cercetările recente întreprinse în Vilcabamba la Vieja de către americanul Gene Savoy – toate acestea au demonstrat ştiinţa remarcabilă a inginerilor din Cuzco în manevrarea apei, atât în scopuri utilitare, cât şi decorative sau ceremoniale.

Incaşii, care au moştenit arta construcţiei de la vechii locuitori din Tiahuanaco, au preluat oare şi cunoştinţele lor hidraulice?

Este aproape sigur că, atât în Tiahuanaco, cât şi în Cuzco, subsolul este străbătut de tuneluri misterioase placate cu piatră.

Indienii din Tiahuanaco spun că aceste chinkanas se găsesc la 1 metru sub pământ, dar uneori coboară şi la 4 metri. Unul dintre ei mi-a explicat foarte convingător că „marele chinkana al suveranului incaş urmăreşte malul lacului Titicaca, trecând prin Puno şi prin Cacha, unde s-a oprit Viracocha înainte de a se întoarce la Cuzco”. El mi-a povestit totodată ce i se întâmplase cu câtva timp în urmă unui preot din Puno, care se rătăcise din cauza mirajelor înşelătoare ce te fac să vezi plutind pe deasupra podişului arbori, turme, siluete omeneşti şi lacuri inexistente.

Preotul cu pricina a crezut că aude susur de apă sub paşi. Aplecându-se ca să poată auzi mai bine, s-a dezechilibrat şi a căzut. Lovindu-se cu ceafa de o piatră, şi-a pierdut cunoştinţa. Când şi-a revenit, preotul a înţeles că se împiedicase de o dală mascată de pământul tare şi crăpat din cauza secetei îndelungate, iar aceasta se desprinsese de la locul ei. Era aşadar prizonier pe fundul unui canal subteran. Apa curgea însă printr-o rigolă paralelă cu tunelul tapetat cu dale, prin care sufla un curent de aer rece ca gheaţa. Putea oare să revină la suprafaţă dacă mergea de-a lungul tunelului? Nefericitul preot s-a rugat să nu fie cumva nevoit să meargă astfel, pe întuneric, până la Cuzco – cale de cel puţin 400 de kilometri –, aşa cum pretindeau indienii aymara!

Înaintând pe bâjbâite, izbindu-se de dărâmăturile ce barau calea, cuprins de teama că ar putea pieri asfixiat sau chiar îngropat de viu în chinkana, el pândea nerăbdător gurile de aerisire ce se repetau din loc în loc. Multe dintre ele erau însă obturate.

În fine, a ajuns la un pod, aflat tot în subteran, ce trecea peste rigolă. Un licăr de lumină i-a redat speranţa… încă vreo câţiva metri în penumbră, după care, păşind greoi prin apă, preotul s-a pomenit… pe plaja lacului Titicaca!

CAPITOLUL 10

Poarta Soarelui

Picioarele de aur şi aripile de argint Ne poartă spre tine…

Cântec ritual aymara

Enigma enigmelor

Vrem într-adevăr să pătrundem mai adânc în filosofia greu de descifrat a întemeietorilor civilizaţiei din Tiahuanaco şi în universul lor plin de mistere magico-religioase? Trebuie atunci să forţăm limitele necunoscutului, păşind prin spaţiul larg deschis al grandioasei Porţi a Soarelui, summum al artei fantastice a vechilor popoare din Anzi şi una dintre minunile arheologice ale întregului spaţiu american.

Înaintea mea, mulţi alţii au zăbovit la umbra ei încremeniţi de uimire, iar întrebările celor mai renumiţi specialişti în probleme preistorice din lume continuă să rămână fără răspuns…

„Această piatră imensă este una din marile enigme pe care toţi arheologii s-au străduit să o dezlege”, scrie colonelul James Churchward. „Dacă am reuşi să o descifrăm, continuă el, câte lucruri minunate nu ne-ar putea dezvălui ea despre un trecut atât de îndepărtat!” Atât de îndepărtat încât, partizan fanatic al aşa-numitului Mu, „continentul pierdut”, Churchward nu ezită să afirme că monumentul datează de acum şaisprezece mii de ani! „Din vremea în care Anzii nu existau şi Cordiliera nu se înălţase încă în mijlocul câmpiilor din vestul Americii de Sud. Apariţia munţilor a dus la distrugerea ţărilor şi a popoarelor din zonă”.

Exploratorul mai estimează că această piatră – pe care nu apare nici măcar o singură literă din anticul alfabet hieratic – „prezintă prima formă de scriere din lume, o suită de simboluri ce alcătuiesc o alegorie care, la rândul ei, formează un text”.

Creza de Leon, cel dintâi vizitator din perioada în care regiunea a fost cucerită de către spanioli, nu ne furnizează acest detaliu, extaziindu-se în schimb în faţa unor „mari portadas executate dintr-o singură bucată” şi arătându-se uimit de „măreţia lor stranie”.

Mai aproape de timpurile noastre, în 1833, francezul Alcide d’Orbigny a văzut şi el faimoasa Poartă a Soarelui din Tiahuanaco în întregime, însă „culcată la pământ”. În 1848, un alt călător o putea admira, de această dată ridicată, dar în 1908 ea era prăbuşită din nou la pământ. Atunci, generalul Ballivian, aflat la conducerea Boliviei, a dat ordin să fie readusă în poziţie verticală.

Cu eforturi supraomeneşti, indienii au reuşit să ducă sarcina la bun sfârşit, însă, în noaptea imediat următoare, o furtună teribilă s-a dezlănţuit în împrejurimile lacului Titicaca. A doua zi indienii au povestit că trăsnetul s-a abătut peste Tiahuanaco de mai bine de o sută de ori. În

urma unei astfel de izbituri, minunata Poartă a Soarelui s-a crăpat în două. Ca prin miracol, liniile armonioase ale basoreliefului ce dă splendoare frontispiciului nu au suferit în mod ireparabil de pe urma rupturii. Superstiţioşi, indienii aymara au văzut în incident pedeapsa trimisă de Illapa, zeul „trinitate” – al Tunetului, Fulgerului şi Trăsnetului – pe care îl slăveau strămoşii lor îndepărtaţi.

Printre altele, se cuvine să spun că termenul funcţional de „poartă” nu este tocmai potrivit pentru un monument ce te face să te gândeşti mai degrabă la un arc de triumf, la o intrare triumfală. Dar nici termenul de „arc” nu e mai adecvat, dată fiind orizontalitatea riguroasă a antablamentului.

Această capodoperă preincaşă este sculptată pe ambele feţe, chiar dacă pe toate laturile uneia dintre ele nu apar decât o serie de nişe lipsite de ornamentaţie. Să fi fost oare încastrat aici vreun idol? Ori poate un gardian care păzea intrarea?

Nu au existat oare niciodată porţi care să se închidă în faţa vidului cosmic de pe Altiplano? Ce-ar putea reprezenta acest şanţ adânc ce înconjoară cadrul, „ca şi când în el ar fi fost încastrate nişte porţi culisante”? – se întreabă J. Alden Mason.

Prin cadru un om mult mai înalt decât un aymara poate să treacă fără să aplece capul. Spre deosebire de porţile trapezoidale specifice arhitecturii incaşe, liniile laterale sunt perfect verticale şi au o înălţime de 2 metri, terminându-se în fiecare parte printr-un semn scalar, emblema oraşului Tiahuanaco.

Dacă ne gândim la miile de vestigii răspândite pe întreaga arie precolumbiană din Anzi şi de pe coastele Pacificului, unde predomină cadrele de uşi atât de joase, încât, oamenii din acele timpuri îndepărtate trebuiau să se aplece ca să poată trece, în semn de obedienţă, ajungem să ne întrebăm dacă întemeietorii monumentalului Tiahuanaco nu au fost realmente nişte giganţi…

Cea mai cunoscută dintre lucrările în piatră din impresionantul oraş mort nu este o reproducere a

trilitonului polinezian, aşa cum sugerează îmbelloni. Nici replica porticurilor alcătuite din trei pietre asamblate, de genul celor întâlnite în insulele Tonga. Poarta Soarelui a fost literalmente decupată – cum anume? – dintr-un singur bloc de andezit vulcanic de dimensiuni colosale. Tăiată din materialul amorf şi finisată, ea măsoară 4 metri lăţime, 3 metri înălţime şi aproape 1 metru grosime. Potrivit estimărilor, monumentul cântăreşte cel puţin 12 tone…

Stând în faţa Porţii Soarelui, această enigmă a enigmelor, şi încercând să descrii incomparabila frescă gravată pe ea, care sintetizează toate cuceririle tehnice şi spirituale ale misterioşilor întemeietori ai celebrului oraş mort, te simţi cuprins de nelinişte şi de uimire!

Orice ai scrie, cuvintele sunt neputincioase să traducă milenarul mesaj esoteric. Toate argumentele plauzibile pe care le-am putea aduce par lipsite de vlagă în comparaţie cu fanteziile abracadabrante formulate cu aplomb de către o serie de echilibrişti ai fantasticului, tentaţi să confunde arheologia cu ficţiunea delirantă!

Tiahuanaco şi istoria sa contrafăcută

Cel care, fără să vrea, a dat tonul interpretărilor fantastice a fost chiar Poznański, convins că are în faţă un „calendar”, rezultat al unei ştiinţe geometrice dispărute, sculptat de artiştii unui puternic imperiu megalitic întemeiat de către cel mai vechi popor din America şi – de ce nu? – din întreaga lume…

Savantul a crezut că discerne pe frescă „semnele solstiţiilor şi echinocţiilor”. Deşi nedemonstrată, teoria lui trebuie privită totuşi cu indulgenţă, deoarece Poznański şi-a consacrat întreaga viaţă cetăţii megalitice. În ciuda exagerărilor născute din entuziasmul său, el rămâne cel mai mare „tiahuanacolog” al timpurilor noastre.

Cum să nu protestezi însă împotriva imposturii deliberate, împotriva valului recent de falşi oameni de ştiinţă care, cu insolenţa unor negustori de prafuri tămăduitoare miraculoase, le oferă cititorilor creduli sau neinformaţi diverse teorii, atribuindu-i de pildă Porţii Soarelui o vechime de nu mai puţin de „trei sute de mii de

ani”? Nu este ea, potrivit unora dintre impostori, „opera unor venusieni înaripaţi care au străbătut cosmosul într-o aeronavă în urmă cu cinci milioane de ani”? Sau, după părerea altuia, chiar două sute cincizeci de milioane de ani?

Aceşti făuritori de fantasme, pentru care Tiahuanaco se află în Mexic iar Teotihuacán în Perú, îi confundă pe incaşi cu aztecii neezitând apoi să afirme că trebuie să fii „orb sau nebun ca să nu identifici pe Poarta Soarelui scafandri autonomi, navete spaţiale propulsate de motoare cu ioni solari plasate în partea posterioară a aparatelor”… Şi alte nave interstelare sau extraterestre „mult mai perfecţionate decât cele construite în zilele noastre” – în opinia lui Kazanţev, nimeni altul decât… un savant şi profesor rus autentic!

Aceşti purtători de costume capsulate veniţi de undeva din spaţiu ar fi atacat civilizaţiile umane vechi de foarte multe mii de ani, ele dispărând complet în urma conflictului cu această rasă diferită „al cărei sânge nu este roşu”, după cum ne asigură o călătoare, la întoarcerea din Bolivia. Găsesc aici pur şi simplu ecoul unei tradiţii uru pe care Cynthia Fain a interpretat-o într-o manieră personală şi despre care am vorbit şi eu în urmă cu mulţi ani într-o carte dedicată indienilor din Anzi. Legenda spune că de fapt Kot Suns, „strămoşii acestor pescari din epoca stufului, stabiliţi în cele din urmă pe insule artificiale de trestie în inima lacului Titicaca, au apărut cu mult timp înaintea Soarelui. Înainte ca Tatăl Ceresc, Tatitou, să îi creeze pe aymara, quéchua şi pe oamenii albi, înainte de ultima aurora…” „Noi nu suntem oameni”, i-au spus, relativ de curând, puţinii uru care mai erau în viaţă profesorului Jehan Vellard. „Sângele nostru este negru”. *

Jesusa avea peste o sută de ani în momentul în care i-a încredinţat lui Vellard amintirile ei, cu puţin timp înainte de a-şi lua drumul spre Paradisul străbunilor Achachila. Cuvintele ei înlătură orice echivoc.

Există însă aspecte şi mai savuroase legate de activitatea acestor „fantaşti” ai istoriei andine. Cele ce

urmează sper să nu fie interpretate ca o glumă de gust îndoielnic care să păteze memoria marelui cronicar indo-spaniol Garcilaso de la Vega…

Unul dintre descendenţii lui, García Beltrán, ar fi moştenit un „manuscris secret” în care cel mai distins dintre cronicarii conchistei releva faptul că „scrierile pictografice din Tiahuanaco povestesc cum, în epoca tapirilor uriaşi, nişte fiinţe umane foarte evoluate, cu sânge diferit de al nostru, sosite de pe o altă planetă, au găsit ca loc potrivit pentru a se stabili zona lacului de cea mai mare altitudine de pe Pământ”.

Fondatorul foarte nobilei R.S.I. – abrevierea numelui unui cult autointitulat Religia Soarelui încă – a ţinut să-i

— Nuanţa închisă a sângelui oamenilor din Anzi poate fi pusă pe seama cantităţii excesive de hemoglobină de care au nevoie pentru a trăi în permanenţă la o altitudine considerabilă (n.t.).

demonstreze într-o zi romancierului Guy Breton că şi el este un Fiu al Soarelui. Acesta din urmă a primit invitaţia de a participa la o întrunire duminicală organizată de R.S.I. în Sala horticultorilor, situată pe strada Grenelle din Paris. Invitaţia suna în felul următor:

„Dragă Fiinţă Umană.

Vechiul Perú, leagănul comorilor, al cărui nume însuşi denumeşte bogăţia, ne-a lăsat şi nouă drept zestre una dintre ele, eternă şi sacră: Religia Soarelui. Ştii că, din punct de vedere moral şi spiritual, planeta noastră este foarte bolnavă.

Ştii de asemenea că falsele dogme au dat naştere la peste o sută de religii, au creat banii şi bombele atomice.

Trebuie să înţelegi că nicio «teorie», slujbă religioasă, conferinţă sau război nu poate să vindece răul.

Îmbrăţişează, aşadar, religia noastră, singura care oferă un remediu «solar» împotriva răului.

Avem un singur zeu: Tiki Viracocha, izvor al vieţii, stăpânul nevăzut.

Venerăm una din marile sale creaţii vizibile, Soarele, astrul-rege.

Dorim să existe o singură naţiune, lipsită de frontiere «artificiale»: întreaga planetă. Aderă şi tu la această religie al cărei drapel în toate culorile curcubeului este simbolul unificării totale! Muncim şi luptăm pentru binele şi progresul umanităţii în acord cu legile divine. Venind alături de noi, vei deveni o fiinţă privilegiată, un pionier al noii civilizaţii solare.

Pace şi sănătate!”

Guy Breton s-a dus la întrunire*, unde l-au întâmpinat doi oameni în poncho-uri de culoare portocalie care aşezau pe o masă obiectele de cult: efigia din ceramică a lui Viracocha, copie a figurii de pe Poarta Soarelui, plasată între o

— Relatarea completă a acestei întruniri a fost publicată în revista Noir et Blanc (n.t.).

Impozantă scoică marină, o banieră colorată, o cutie de chibrituri şi un mic ciocan de lemn.

Un disc cu muzică peruană răspândea eternul refren trist şi ameţitor al naiurilor din bambus atât de dragi incaşilor şi indienilor din Anzi. În ritmul lor sacadat, şeful laic al sectei, dl. Capelle, l-a prezentat pe Breton şefului religios care, foarte volubil, i-a explicat scriitorului francez că „religia solară este cea mai veche din lume şi că ea a fost adusă pe Pământ de către o fiinţă de sex feminin, de origine extraterestră, numită Orejona”.

Zeiţa „avea urechi lungi” – de unde numele ei, precum şi al nobililor incaşi, care îşi deformau lobii trecându-şi prin ei inele grele de aur pentru a-i semăna –, dar, totodată, „mâinile şi picioarele palmate”. Acest ultim detaliu i-a indicat lui García Beltrán faptul că „pe Venus exista apă din abundenţă”.

Manuscrisul mai spunea că Orejona „a traversat cosmosul într-o rachetă al cărei desen este gravat în vârful Porţii Soarelui din Tiahuanaco”.

Singură pe trista noastră planetă, venusiana Evă cosmică s-a împreunat „cu un tapir, dând naştere omenirii”. (Iată-l pe bietul Adam transformat în tapir!...)

„... Deoarece cultul solar celebrat la Paris interzice

sacrificiile umane, «ce ar putea să nu fie bine primite», noi sacrificăm în mod simbolic o sămânţă de floarea-soarelui”, a explicat Marele Preot, introducând această ostie în gura „zeului incaş”. Apoi, a luat din nou ostia şi, folosind ciocănelul, cu mişcări scurte şi pline de religiozitate, a zdrobit sămânţa, după care a ars-o în cochilie, în vreme ce credincioşii intonau un cântec ceremonial.

„Pentru a ajuta Soarele în drumul lui”, García Beltrán, ţinând efigia zeului pe piept, a înconjurat altarul cu mişcări lente, impregnându-se astfel de forţa pe care astrul i-o trimitea „în schimbul seminţei de floarea-soarelui, pentru ca toţi să putem profita de beneficiile ei”.

Vizita Orejonei poate reprezenta un răspuns la întrebarea ce îl chinuie pe Kazanţev: „Cum a fost posibil ca strămoşii incaşilor să cunoască atât de bine anul venusian şi de ce sunt ei atât de interesaţi de această planetă?”

Ar fi posibil oare ca nişte cosmonauţi, veniţi „direct de pe Venus”, să fi trăit împreună cu oamenii de pe malul lacului Titicaca, transmiţându-le ştiinţa lor, într-o epocă atât de îndepărtată încât orice amintire despre ei s-a pierdut? Să fie aceasta singura logică ce poate justifica inexplicabila tehnică a misterioşilor constructori din Tiahuanaco? Ce altă semnificaţie pot avea figurile înaripate şi indescifrabilele ideograme de pe fresca solară?

Masca înfăţişând o puma, purtată de divinitatea centrală, simbolizează oare puterea pământenilor, iar capetele de condor din aureolă pe cea a extratereştrilor? Conurile stilizate de pe coroanele „oamenilor zburători” reprezintă oare nişte „cabine spaţiale”? Pentru Kazanţev „este evident că poporului care a realizat astfel de desene nu îi erau străine călătoriile siderale”. Aşadar, de ce nu Venus, luceafărul de ziuă, una dintre marile divinităţi ale mitologiei andine?

Calendarul venusienilor între 1928 şi 1937, Kiss s-a făcut apostolul horbigerienilor. El a difuzat teoria lui Horbiger, profetul „lumii îngheţate”, potrivit căreia „cel mai vechi calendar terestru ce exprimă date ştiinţifice riguroase a fost realizat la Tiahuanaco, după observaţii

astronomice efectuate în epoca terţiară”. Kiss descrie „anotimpurile astronomice, divizate fiecare în trei secţiuni” şi, totodată, distinge poziţia Lunii, „vizibilă în fiecare din orele zilei (sic!) în douăsprezece subdiviziuni… În plus, adaugă el, cele două mişcări ale satelitului, una aparentă, cealaltă reală, ţinând cont de rotaţia pământului, sunt indicate într-o asemenea manieră încât se cuvine să admitem că realizatorii şi utilizatorii calendarului aveau o cultură superioară celei din zilele noastre”.

În fruntea tuturor acestor adepţi ai ipoteticilor „vizitatori din spaţiu” se situează Jikov şi Kazanţev, în viziunea cărora calendarul „venusian” din Tiahuanaco ar data de acum cincisprezece mii de ani. El ar fi opera „legendarului popor al lui Kon-Tiki, predecesorul incaşilor”.

„Date recente despre perioada de rotaţie a planetei Venus”, obţinute de către savanţii sovietici, îi îndreptăţesc pe academicianul V. Kotelnikov şi pe profesorul Chklosey să estimeze că această rotaţie durează unsprezece zile terestre. Ei îşi bazează calculele pe ipoteza că axa planetei nu este înclinată, teorie ce nu corespunde cu cea a astronomului american Koyper, potrivit căreia, dimpotrivă, axa planetei Venus este înclinată faţă de orbita sa într-o proporţie ce determină ca „durata unei zile venusiene să corespundă unui interval de nouă zile terestre şi şapte ore”.

Matematicile superioare nu reprezintă punctul meu forte! însă ştiind să număr de la trei la doisprezece sau de la nouă la unsprezece, am vrut să încerc toate combinaţiile posibile de adunări, scăderi şi chiar împărţiri, fără să ajung însă la vreo soluţie comparabilă cu performanţa ruşilor! Nu afirmă ei într-o manieră peremptorie, bazându-se pe cifrele brute de mai sus, că „în acest caz, anul venusian ar cuprinde douăzeci şi patru de zile venusiene”?

„Chiar aşa – confirmă Jikov, care ţine să lămurească dificila problemă a „semnelor enigmatice de pe Poarta Soarelui, asemănătoare cu hieroglifele” –, calendarul cuprinde zece serii de douăzeci şi patru de cifre ce

corespund anilor venusieni obişnuiţi, plus două serii de douăzeci şi cinci corespunzând anilor bisecţi”... Este atât de clar pentru savantul rus, încât „se înţelege de la sine că anul acestui mare ciclu număra două sute nouăzeci de zile”.

Mă întreb dacă aceste genii ruse se bucură într-adevăr de o înţelegere superioară celei a oricărui om de bun-simţ ori doar joacă teatru... încercarea de a găsi cheia misterelor din înălţimile Anzilor undeva în spaţiile siderale, atât de la modă, este fără îndoială un excurs poetic. Dar fiindcă a devenit atât de actual să conteşti totul, mă ridic şi eu împotriva maniei unor teoreticieni sclipitori – oare câţi dintre ei au pus într-adevăr piciorul în Tiahuanaco? – de a-şi prezenta roadele gândirii drept adevăruri absolute.

Aş vrea să fiu bine înţeleasă: nu resping nicio clipă ipoteza că alte planete ar putea fi locuite. Admit şi posibilitatea ca nişte extratereştri să se fi stabilit în Anzi.

...” Vizitatori din spaţiu” la Tiahuanaco, unde totul este tulburător şi de neînţeles, unde totul te copleşeşte deoarece nimic nu este la scară umană, unde nimic nu se explică – de ce nu?

Vederea acestor vestigii de mari proporţii te face să te gândeşti la puterile gigantice ale misterioşilor constructori. Problema ridicată de Tiahuanaco nu trebuie însă condusă pe nişte piste false, aşa cum fac savanţii ruşi. Cum şi-ar susţine ei ideile, dacă i-aş provoca la o confruntare directă?

Nu au aflat ei oare că, potrivit datelor obţinute de sondele spaţiale N.A.S.A., temperatura la nivelul solului pe Venus (aflată la o depărtare de 42 de milioane de kilometri de Pământ) se ridică la 480 de grade C* şi că presiunea este de 100 de bari, adică egală cu cea de la o adâncime de 1.000 de metri sub apă?... Condiţii care fac imposibilă, potrivit savanţilor americani, existenţa apei în stare lichidă şi a oricărei forme de viaţă comparabile cu a noastră, într-o atmosferă ce conţine gaz carbonic în proporţie de 95 la sută!

O puternică divinitate solară

Poarta Soarelui te fascinează prin forţa maiestuoasă dar terifiantă ce emană de la divinitatea supremă plasată în centrul laturii superioare a monolitului de lavă sculptată. Această forţă alegorică a naturii nu seamănă cu nicio altă reprezentare cunoscută din arta statuară antică. Ea se deosebeşte sensibil şi de stilul sculpturilor în piatră din Tiahuanaco, unde idolii executaţi cu rigurozitate matematică ating înălţimi de până la 10 metri.

Deşi dominant în raport cu „oamenii zburători” din basorelieful rectangular, zeul solar îi evocă arheologului

— Spre comparaţie, să amintim faptul că plumbul se topeşte la o temperatură de 327 de grade C (n.t.).

peruan Kauffmann Doig „un pitic cu un cap foarte mare”. Într-adevăr, capul antropomorf al divinităţii măsoară efectiv jumătate din înălţimea totală a efigiei. Judecând însă după lăţimea umerilor, aş îndrăzni să spun că este un „pitic gigant”, de trei ori mai mare decât supuşii care îl escortează.

Straniul totem colţuros şi geometric poartă o mască de puma încadrată de un motiv asemănător cu linia greacă în scară, aureolată de raze. Prelungirile ei se termină cu şase capete de felină văzute din profil, cu nasuri inelare, alternând cu nouăsprezece discuri ovale duble ce amintesc de glifa solară din alfabetul egiptean – un cerc în jurul unui punct central.

Pentru Charles Wiener, personajul este un Priap care face trimitere la forţa masculină creatoare, în vreme ce Rodolfo Kush vede în cercul dublu al lui Viracocha acel muyu, adică reprezentarea grafică a ritmului cosmic trasat de drumul Soarelui şi al Lunii.

În viziunea plină de culoare a lui Poznański, personajul central al frescei este simbolul primăverii, iar toţi ceilalţi, reprezentări ale calendarului epocii, purtând coroana solară pentru a indica faptul că sunt cu toţii fii ai Soarelui.

Cât despre Churchward, el îi asociază pe vechii peruani cu maiaşii din America Centrală. În interpretarea lui, capul-ecuson al zeului, aureolat de raze ce se termină

cu un cerc, e semnul Ahau, ce proclamă că împăratul Soarelui este totodată „regele tuturor regilor de pe pământ”. Capetele de păsări, crede el, nu sunt reprezentări ale Condorului, ci papagali ara, totem al reginei Moo din Mayax, iar capetele de leopard, emblema celui care i-a fost soţ şi frate, prinţul Coh, cei doi fiind ultimii descendenţi ai dinastiei Kan, care îl venerau pe Kukulkán, „Şarpele cu pene”… Şarpe ce a reprezentat într-adevăr unul dintre marile totemuri din vechiul Perú.

Să fie oare Viracocha, zeul suprem care, cu braţele îndepărtate de corp, agită ameninţător în mâinile lipsite de degetul mic două bastoane ceremoniale lungi şi groase în vârful cărora se găseşte un cap de condor mascul, Mallku cel încoronat? Doar dacă nu este vorba despre nişte sceptre gravate, încrustate cu semne… Sau de nişte arme care ar putea fi, într-una din părţi, o măciucă, o secure de luptă, o lance sau o sarbacană; în cealaltă, o boleadora, armă de azvârlit, caracteristică luptătorilor de pe Altiplano, făcută din curele subţiri din piele ţinute strâns în mână şi având la capăt o piatră rotundă.

Lansată cu forţă în maniera unui lasou, boleadora paralizează adversarul, înfăşurându-i-se în jurul picioarelor… Dar ar putea fi vorba la fel de bine despre o tolbă cu săgeţi…

Tschudi şi Rivero cred că bastoanele sunt în realitate nişte şerpi, în vreme ce pentru Bartolomé Mitre ele reprezintă fulgere mânuite de către o divinitate cu puteri supranaturale care domneşte asupra forţelor naturii. O astfel de asociere i se pare lui Mitre cu atât mai firească cu cât în timpul verii, în această zonă intertropicală, furtunile zilnice fac ca asupra platoului înalt să se abată literalmente o ploaie de trăsnete. Descărcări electrice ucigătoare ce lovesc în fiecare an un mare număr de păstori din zonele înalte ale Anzilor.

De coatele zeului atârnă, asemeni unor fructe coapte, câte un tsantza – cap de om micşorat –, împodobit fiecare cu cercei în formă de capete de condor. Detaliu absent în cazul celorlalte şase trofee umane ce atârnă şi ele în

partea de jos a unei tunici lungi, peste care este petrecută la nivelul mijlocului o centură susţinută de două bretele gravate cu glife şi capete de condor. Ele se repetă peste tot în geometria frescei, apărând din nou pe plastronul figurii centrale, unde încadrează o ideogramă greu de definit. Aici, interpretările sunt din nou variate…

Mai mulţi arheologi văd în strania ideogramă un peşte. Alţii, animalul simbolic Wari Willka, având cap de puma şi corp ca al unei larve mari, sau chiar semănând cu o năpârcă încolăcită. Această „glifă” reapare într-o formă aproape identică în interiorul soclului pe care stă în picioare misteriosul personaj. Judecând după anumite detalii, s-ar putea totuşi să fie vorba de două motive diferite.

Pentru mine, ideograma de pe plastron ar reprezenta mai degrabă o balsa de totora, ambarcaţiunea tipică lacului

Titicaca, având la prora un cap de puma, iar la pupa, un semn ermetic amintind de ecusonul împănat din vârful coroanelor micilor „oameni zburători” din jurul zeului.

Cât despre soclul piramidal, ornat în partea inferioară cu nişte capete de puma asemănătoare cu cele grupate câte două de pe un al doilea soclu interior, mai mic şi cu feţe înclinate, având ca decoraţiune o serie de capete de condor, el ar prezenta, după părerea mea, un semn-peşte – Somnul sau peştele-pisică din lacul sacru, pe care indienii kolla îl divinizau.

Acest soclu cu gradene ce se micşorează treptat îi sugerează arheologului Kauffmann Doig posibilitatea existenţei unei „cavităţi centrale sau a unei galerii subterane”, ascunse, poate, sub Poarta Soarelui… Să fi existat oare, în inima unei piramide monumentale din Tiahuanaco, o cameră secretă ca în piramidele egiptene? A fost scoasă ea la lumină de către căutătorii de comori care au răscolit şi devastat imensul oraş mort sau de vreun eventual cataclism diluvian? Au fost distruse mumiile ce se găseau aici de jefuitorii aflaţi în căutarea vreunui obiect fabulos din aur, reprezentând eventual un somn? Această

glifă-peşte îmi aminteşte de peştii de toate mărimile, realizaţi cu mult simţ artistic din aur, argint sau tumbaga verzuie, cu solzi articulaţi, pe care îi vând toţi orfevrierii din marile oraşe peruane. Şi de alţii, cu dimensiuni enorme, pe care i-am văzut strălucind pe spatele dansatorilor kollawaya de pe malurile lacului Titicaca…

În interpretarea lui Charles Wiener, acest „peşte îndoit” reprezintă cornul Lunii noi, figură întâlnită în mitologia indiană. Îmi amintesc că, într-o noapte, un pescar aymara de pe lacul sacru, contemplând imaginea Lunii ce părea că înoată în oglinda mişcătoare a apei, a comparat-o cu un somn. În concepţia lui superstiţioasă, cele două elemente, peştele sacru şi Luna nouă, se întrepătrundeau şi formau un tot…

De o parte şi de alta a soclului piramidal ce susţine efigia zeului solar, se reliefează marginile unei banderole orizontale pe care este reprezentat, în chip de coroană, un cap de puma ai cărei ochi sunt umbriţi de acele „aripi” stranii ce stârnesc imaginaţia adepţilor teoriei venusiene.

Un anume „ochi înaripat”.

După cucerirea teritoriilor incaşe din Perú, aspectul care i-a intrigat cel mai mult pe specialişti, rămânând o dilemă obsedantă până în zilele noastre, este arhaismul chipului antropomorf al divinităţii centrale reprezentate pe Poarta Soarelui. Toată lumea se întreabă de ce este acoperită masca cu toate acele glife insolite, iar semnele respective stau ele însele la originea unora dintre cele mai fabuloase interpretări.

Din înălţimile piramidei celeste, oracolul vechilor lupaka şi pakaje priveşte cu un zâmbet sfidător pe buzele rectangulare spre dezlegătorii de enigme. Îşi doreşte el oare ca vreunul dintre noi să-i redea vocea seculară sau, dimpotrivă, îi este teamă de acest lucru? Cine va reuşi să descifreze semnele cabalistice tatuate pe faţa lui împietrită? Discuri solare, capete totemice şi, mai ales, „ochii înaripaţi” din care curg lacrimi rotunde şi scobite – iată pentru ce Thomas Joyce l-a supranumit „zeul care plânge”.

„Prin forma lor, aceste lacrimi exprimă vântul şi furtuna. Iar prin numărul lor, picăturile de ploaie”, spune Pablo Patron, ideea sa fiind regăsită şi la Means: „Pe faţa convenţională având caracteristici umane atribuite Soarelui, lacrimile simbolizează ploaia ce cade din cer ca să fertilizeze pământul”.

Pentru Max Uhle şi Clement Markham, scopul hieroglifelor suboculare nu este decât unul ornamental. În orice caz, ele se repetă cu insistenţă pe măştile „oamenilor zburători” care compun cea mai spectaculoasă procesiune înaripată ce poate fi contemplată pe un edificiu preistoric.

După Bartolomé Mitre, această procesiune mitică este comparabilă cu cea a Panateneelor de pe Partenon, deşi stilurile sunt complet diferite. „Poemul scris în marmură” de la Atena nu poate fi mai presus de „poemul scris în lavă” din Tiahuanaco.

„Judecând după aparenta rapiditate a mişcării lor, sunt cumva «oamenii zburători» nişte mesageri ai zeului care îi trimite să aducă ploaia pe pământ?”, se întreabă Philip Ainsworth Means.

Dar este vorba într-adevăr de lacrimi? Referindu-se la acest aspect, Eugenio Iakovlev spune: „Nu există niciun motiv care să indice un raport între divinitate, fertilitate şi agricultură, deoarece ornamentele de pe obraji nu reprezintă nici lacrimi, nici ploi simbolice. Este vorba doar de un desen ce reproduce formele tipice, acele lagrimones, ale şoimului”.

Se ştie că acest membru al familiei falconideelor a fost unul dintre marile totemuri în toate culturile din vechiul Perú. El poate fi regăsit în simbolurile legate de război şi de puterea căpeteniilor.*

Există o legendă incaşă în care Huaman apare drept cel din care se trag marii războinici şi şefi de trib, cărora le transmitea propriile sale calităţi, demne de un zeu: curaj, forţă, valoare, hotărâre şi rezistenţă.

Când a sosit la Cuzco, Sarmiento de Gamboa a consemnat o tradiţie potrivit căreia „Indi, o pasăre asemănătoare cu un şoim, pe care toţi o adorau şi o

considerau sacră, era purtată pretutindeni de către Manco Capac cu mare grijă, într-o cuşcă din paie”.

Potrivit credinţei, harul primului încă de a fi un domnitor ascultat şi urmat de oameni s-ar fi datorat acestei păsări „fermecate”, ea reprezentând şi primul lucru pe care împăratul i l-a lăsat moştenire fiului său. Într-o altă versiune, o întâlnim sub numele de Chima, fiind waoke sau frate de onoare al lui Manco Capac. Pasărea le-a revenit descendenţilor lui preţ de mai multe generaţii, până la încă Yupanqui. Am putea să ne punem întrebarea dacă exemplarul în cauză nu era cumva împăiat, căci între primul şi al nouălea încă de pe lista cunoscută se scurseseră fără îndoială aproape cinci sute de ani!

Garcilaso de la Vega spune că, „în afară de turbanul colorat, încă purta pe cap şi un alt însemn… din pene, unele albe, altele negre şi împestriţate, de mărimea penelor de şoim”.

— Sacsahuaman, care este, fără îndoială, fortăreaţa megalitică cea mai monumentală din lume, a fost închinată acestei păsări răpitoare. Ea este situată la 2 kilometri în amonte de Cuzco, capitala incaşilor, în inima Anzilor (n.t.).

La acest cronicar, pasărea sacră apare sub numele de Coriquenque, provenind dintr-un idiom ce s-a pierdut.

Nu este vorba oare despre un pandion şi nu figurează el, lipit de o linie verticală, lângă razele laterale ale unuia din sorii frizei interioare ce subliniază fresca de pe Poarta din Tiahuanaco?

Condorii se hrănesc cu stârvuri, în vreme ce huamanul mănâncă prada vie. La Pukara, un alt loc sacru din înălţimile Anzilor, în apropierea vechiului mal al lacului Titicaca, unde se află o altă „reuniune” de idoli din piatră şi stele sculptate, există o culme pe care îşi au cuiburile nişte şoimi dintr-o specie rară, veneraţi şi în zilele noastre.

Ce exprimă deci misterioasa glifă ce încercuieşte, asemeni unei aripi mari îndoite, orbitele goale ale zeului principal şi ochii tuturor „oamenilor zburători”? Să fie oare o autografie ce semnifică „plecat în zbor spre zări îndepărtate”? Doar dacă nu cumva este vorba despre „o

maşină zburătoare, propulsată de o rachetă interplanetară”, aşa cum susţin cei din şcoala venusienilor, referindu-se la un anume „aparat mic cu reacţie aflat la baza şi în spatele aripii”… Sau poate că acest ochi straniu i-a fost inspirat artistului de amploarea unui peisaj monumental, în care privirea omenească se pierde în depărtări infinite, aidoma imaginii percepute de ochii unei păsări în zbor…

Procesiunea „oamenilor-păsări”.

Admirabilul basorelief de pe Poarta Soarelui evocă o procesiune înaripată ale cărei simetrie impecabilă şi geometrie dinamică par împrumutate dintr-un model textil. Artiştii din Tiahuanaco au realizat, printre altele, tapiserii splendide şi brocarturi multicolore din care unele fragmente – foarte puţine, din cauza efectului distrugător al ploilor – îmbogăţesc astăzi zestrea unor muzee. Regăsim în execuţia lucrării claritatea şi precizia unei podoabe fin cizelate.

Având toate aceeaşi mărime, modelate de o mână măiastră, micile genii înaripate – îngeri precolumbieni, „oamenipăsări” – văzute din profil converg spre zeul Soare. Răspund astfel chemării lui? Vin să-i îndeplinească poruncile ori să ceară ocrotire? Pe trei rânduri suprapuse, cuprinzând fiecare câte opt personaje orizontale, ei gravitează de o parte şi de alta a idolului principal, care se reliefează de pe piedestalul lui. De la distanţă, în lumina ce cade pieziş şi sub efectul perspectivei, par să planeze într-un zbor calm şi elegant.

Cei de pe rândul din mijloc, şaisprezece la număr, poartă căşti în forma unor capete de păsări de pradă încoronate. Două şiruri de treizeci şi patru de „oameni zburători” împodobiţi cu nişte coroane de formă complicată îi încadrează. Ca şi şeful lor, toţi ţin în mâini acelaşi tip de obiect special ce se termină în capete de condor. Însă nici de această dată nu putem spune dacă este vorba despre un sceptru ori despre un arc…

Toţi poartă la bandulieră o capă brodată de marginea căreia atârnă patru franjuri terminaţi cu patru capete de

condor sau de felină, adăpostite sub aripa deschisă în sus. Pentru d'Orbigny, etnolog şi antropolog sagace, perseverent cercetător al trecutului omului sud-american, „aceste siluete încoronate aparţin unor suverani al căror sceptru unic precizează autoritatea limitată în raport cu cele două sceptre ale regelui, ce simbolizează dubla putere – politică şi religioasă".

D'Orbigny presupune că „naţiunile supuse şi semicivilizate sunt reprezentate sub înfăţişare umană, iar naţiunile încă sălbatice apar sub formă de condor".

Poznański crede că pe frescă pot fi citite „zilele lunii"... Pentru Elizabeth della Santa, aceste mici personaje ce aleargă „spre personajul central ar fi fondatorii familiilor din noul oraş şi, drept urmare, fiecare dintre ei poartă simboluri diferite". Pentru a-şi susţine teza, cercetătoarea belgiană citează cuvintele cronicarului Cristóbal de Molina: „Creatorul Viracocha Pachayachachi a zămislit la Tiahuanaco toţi oamenii, toate soiurile de păsări şi... le-a indicat oamenilor numele şi însuşirile păsărilor, ale animalelor şi ale celorlalte specii". Ar trebui, conchide ea, „să reflectăm serios la această interpretare, deoarece ştim că arta reprezentativă a celor mai multe popoare lipsite de scriere este o transpunere sculpturală sau grafică a miturilor lor originare", după cum scriu A.P. Elkin şi R. Berndt.

Leonce Angrand, adept al ideii unei legături etnice între vechii mexicani şi vechii peruani, descifrează în procesiunea înaripată din Tiahuanaco „oraţia hieroglifică a doua curente gemene, unul al adoratorilor Lunii, celălalt al adoratorilor Soarelui, ce au coexistat în Perú" în perioada precolumbiană.

Potrivit unui quipu tălmăcit de către Yutu Inga, „servitorii invizibili ai lui lila Tecce Viracocha, tatăl Soarelui, se numeau Huamincas, sau îngerii cei buni, şi Huayhuay Panti, îngerii cei frumoşi şi strălucitori".

Kauffmann Doig crede că „oamenii zburători" din Tiahuanaco sunt aşa-numiţii Pisco Runa care, în vechiul Perú, au avut un rol foarte însemnat în lumea spirituală.

În secolul al XVI-lea, Garcilaso de la Vega a descris cele opt turnuri grupate patru câte patru în partea de răsărit şi, respectiv, în cea de apus a cetăţii Cuzco, pe care astronomii şi astrologii incaşi le foloseau pentru a observa solstiţiile şi echinocţiile.

Opt turnuri, patruzeci şi opt de „oameni zburători” situaţi pe şase rânduri de câte opt glife în Tiahuanaco, iată nişte cifre ce se repetă în mod misterios într-una dintre marile piramide din Lima, numită Huaca Huatca sau Pando.

În aceasta din urmă, Josephina Ramos C. de Cox a făcut recent o descoperire stranie: sub platforma superioară – loc de campare al legiunilor incaşe, apoi al conchistadorilor – săpăturile au scos la lumină, împărţite în două printr-un coridor lung, nouăzeci şi şase de celule, deci patruzeci şi opt de fiecare parte, iar în mijlocul fiecăreia dintre ele, pari de lemn înfipţi în pământ, aşezaţi în poziţii diferite, dar aflaţi cu toţii în dreptul „curţii interioare a oracolului”…

Reprezentau oare aceste celule cele „patruzeci şi opt de săptămâni ale anului «precolumbian»?” După părerea cercetătoarei peruane, ele conduc spre ideea „unui edificiu de control solar şi de complementaritate lunară”. Pereţii de chirpici ai celulelor sunt marcaţi cu linii perpendiculare, zgâriate în argila încă umedă cu ajutorul unor nuiele.

În fiecare celulă, o mică platformă umplută cu nisip îi permitea marelui preot să se aşeze comod, crede ea, „pentru a observa astrele, înainte ca oracolul să răspundă la întrebări şi să indice datele propice lucrărilor agricole”.

În total, patruzeci şi opt de „oameni-zburători”… Patruzeci şi opt! Exact cifra sarcofagelor de argint încrustate în idolii de lut ars găsiţi la Pomata. Ciudat, nu-i aşa?

Limbajul motivului scalar grecesc

Un alt element straniu, enigmatic, îl reprezintă friza geometrică ce subliniază fresca procesională a Porţii Soarelui. Aceasta este formată dintr-un motiv scalar

grecesc, „semn fundamental şi omnipotent, sumă de unghiuri drepte, expresie a perfecţiunii bazate pe ortogonala ce defineşte principiile tehnice şi spirituale stricte ale artei din Tiahuanaco”, după cum spune Cossio del Pomar, într-un interesant studiu consacrat subiectului.

Concepţia teogonică a Americii antice tinde în mod constant, remarcă el, spre cunoaşterea unei geometrii precise. Motivul grecesc în scară relevă un popor de constructori posedând o organizare socială axată pe o ierarhie atât de bine pusă la punct, încât a facilitat nu numai rezolvarea problemei mobilizării forţelor şi a mijloacelor necesare prelucrării unor astfel de blocuri de piatră, ci şi atingerea unui nivel de dezvoltare spirituală matur, care să le permită exprimarea modului lor de gândire şi sintetizarea ordinii cosmice prin semne animate de o valoare ideologică.

Unghiul ortogonal stă mărturie a existenţei în Tiahuanaco a echilibrului şi armoniei ce au îmbogăţit, ca prin minune, surprinzătoarea civilizaţie precolumbiană din zona lacului Titicaca, comparabilă în acest sens cu cea a epocii faraonilor.

Meandrele liniare ale motivului scalar grecesc încadrează cincisprezece sori radianţi, replici reduse şi variate ale măştii divinităţii centrale, spre care se întind, asemeni unor himere, capete de păsări, de data aceasta fără creastă, probabil… condor sau huaman femelă.

Pe unul din discurile solare, două dintre aceste păsări par că se împerechează. Alte câteva discuri susţin, poate, coca unei ambarcaţiuni. În fine, la fiecare capăt al liniei ce alcătuieşte motivul grecesc apare o glifă insolită şi atât de deconcertantă – unică în felul ei –, încât majoritatea arheologilor preferă să o treacă sub tăcere, nereuşind să o înţeleagă… Mărturisesc că şi pentru mine a reprezentat la început o nouă enigmă, apoi un coşmar, deoarece aveam senzaţia că dădusem peste un element important pe care nu voi izbuti niciodată să-l descifrez. Apoi, câteva cuvinte culese de prin cronici mai puţin cunoscute mi-au adus – cred eu – o rază de lumină.

Pe două dintre discurile solare mărşăluieşte câte un „muzicant” mic şi ciudat, purtând pe creştet blana unui animal, felină sau vulpe, cu o coadă lungă şi stufoasă. Fiecare ţine într-o mână un cap micşorat de om, în vreme ce un cap de condor îi atârnă legat de cot. Dar de ce oare unul din picioare are laba aruncată mult în faţă – alungită – şi terminată cu un cap de puma cu gâtul arcuit în sus? Şi ce ţine în dreptul gurii acest muzicant desprins parcă din imagistica nu ştiu cărei judecăţi de apoi? Să fie o trompetă lungă în care suflă?

Trompetele Soarelui

Pentru Poznański, aceşti doi mici mărşăluitori constituie nişte „simboluri ale solstiţiilor. Cornetul pe care îl ţin în dreptul gurii este un instrument prin care ei anunţă sosirea momentului de trecere a anului spre echinocţii”.

Dacă nu cumva sunt, aşa cum sugerează Elizabeth della Santa, cei doi fii ai bătrânului Viracocha, menţionaţi în cronici drept mesageri ai acestuia. Participanţi la înfăptuirile tatălui lor, eroul civilizator sau creator l-ar fi însărcinat pe fiul cel mare, Imaymana, să ia drumul Anzilor pentru a chema toate vietăţile şi a le cere să populeze grotele, râurile, izvoarele, copacii din ţinuturile înalte, dând fiecărui lucru şi fiecărei vieţuitoare un nume; cel mic, Tocapu, a pornit spre văi şi câmpii, ajungând până în ţinuturile joase, pentru a da nume tuturor animalelor de acolo. După ce vor fi săvârşit toate acestea, cei doi trimişi ai lui Viracocha urmau „să se înalţe la cer”, precizează Cristóbal de Molina. Nu apar ei pe un disc solar? Dar atunci, care este semnificaţia acelui picior disproporţionat? „El simbolizează drumul lung pe care fiii zeului vor trebui să-l străbată pe pământ”, explică Elizabeth della Santa.

Unul dintre puţinii cercetători care au îndrăznit să se lanseze într-o interpretare a misterioşilor „muzicanţi ai Soarelui” a fost José Torribio, care, în 1882, a încercat să facă o „traducere liberă” a întregii frize:

— Trompeta de pe chipul Soarelui este vestitoarea

unei catastrofe cosmice;

— Cei patru peşti de pe discul solar: astrul a fost înghiţit de apele potopului;

— Banderola ce înconjoară discul: Soarele se află în burta unui peşte care tocmai l-a înghiţit;

— Un peşte în poziţie verticală, alături de imaginea unei ambarcaţiuni: animalul acvatic a fost prins de către pescari;

— Doi condori culcaţi pe discul Soarelui: una dintre păsări a devorat peştele; din îngemănarea lor, ia naştere un nou Soare;

— Astrul solar reapare pe firmament în toată splendoarea lui.

Savantul Max Uhle propune o versiune paralelă: „Soarele se scufundă în mare. El este înghiţit de un peşte. Un pescar îl prinde, îi taie burta, iar astrul astfel eliberat reapare pe cer”.

Cei doi s-au inspirat, fără îndoială, dintr-o veche legendă în care se vorbeşte despre „nişte condori ce au salvat Soarele, atunci când acesta a căzut în apă, ducându-l pe piscul unui munte, unde l-au îngrijit”.

Însă… unde este marea la Tiahuanaco? Unde sunt desenaţi pescarii pe Poarta Soarelui? Dar cei patru peşti? Mitul potopului înfierbântă încă o dată imaginaţia erudiţilor!

O legendă mitică nu foarte cunoscută transmisă de către părintele Murua clarifică, după părerea mea, cel mai bine enigma: „În vremuri glorioase… a apărut deasupra oraşului Cuzco… după ploaia diluviană ce a căzut timp de o lună, zi şi noapte, un om îmbrăcat în roşu, ţinând într-o mână o trompetă şi în cealaltă un toiag… Acest personaj venise pe apă. La o depărtare de 4 leghe de Cuzco, prinţul Pachacuti i-a cerut să nu mai sune din trompetă, căci altfel pământul se va răscoli! Străinul a acceptat, nu a mai suflat în instrument, cei doi au devenit ca fraţii, dar, după câteva zile, el s-a transformat în piatră”.

Nu s-au găsit resturi de trompete de lut în mormintele preincaşe din Bolivia? Nu se plâng indienii din

regiunea Cuzco şi în ziua de azi că „pământul se întoarce cu susul în jos” în timpul frecventelor seisme ce zdruncină Anzii?

…Intrigantele trompete din Tiahuanaco, pe care le vom regăsi în paginile următoare într-o formă şi mai insolită!

Cât despre puma ce alcătuieşte, împreună cu omul şi condorul, o trilogie întâlnită la tot pasul, ce spun americaniştii? Nimic sau aproape nimic, fascinaţi fiind de Poarta Soarelui… Am putea încerca oare o asociere între imaginea pumei şi legenda în care îl vedem pe Viracocha plângând, îndurerat de apucăturile primelor creaturi pe care le-a zămislit, fiinţe atât de nevrednice încât zeul preferă să le transforme în stane de piatră şi să-şi reînceapă opera? Lacrimi ce au dus la formarea lacului sacru, Titicaca, în care toate felinele sălbatice – titis – şi-au găsit sfârşitul? Să fie masca de puma înlăcrimată a zeului solar o evocare a acestui potop mitic? Sau este vorba pur şi simplu despre un mare magician venit din pădurea virgină cu masca lui de dansator sacru? Vom reveni şi asupra acestui aspect…

Cel mai vechi calendar din lume?

Pentru câţiva exegeţi circumspecţi, calendografia de pe Poarta Soarelui conţine „reprezentările modalităţilor topografice, orografice şi geografice ale Anzilor Cordilieri”.

„Piramida scalară e o simbolizare a pământului acoperit de ape şi valuri, aruncat în întuneric şi apoi luminat pe jumătate de Luna primelor epoci, pentru ca în cele din urmă deasupra lui să se înalţe Soarele lui Viracocha, Marele Creator şi aducător de civilizaţie”.

Fibra mistică a interpreţilor vechilor semne kolla capătă în cazul unora dintre ei note de-a dreptul suspecte, cum se întâmplă la Marcel Brion, care descoperă pe frescă „saurieni gigantici din era terţiară”.

Nici Denis Sauriat nu-şi înfrânează mai bine febra imaginativă atunci când face din Tiahuanaco „termitiera unei religii insectolatre”! Cât despre Leo Puscher de Kroll, el descrie fără să şovăie „mitul agricol a cărui mari

divinităţi este reprezentarea stilizată a unei lepidoptere extrem de vorace, distrugătoare a recoltelor”. Să remarcăm în trecere că, în cazul acestor visători, semnele fabuloase nu au nimic comun cu extratereştrii, dar în mod cert au legătură cu „supravieţuitorii Atlantidei”. Numită şi Mu…

Nu e vorba mai degrabă de transpunerea în imagini a unui mit solar? Analiza semnelor cabalistice săpate în piatra acestei fresce minunate dar atât de abstracte, în centrul căreia se reliefează net totemul principal, necesită mai multă logică: este Soarele creator şi totemurile sale familiare sau teritoriale ce dau, toate, forţă şi coeziune unui mare imperiu.

Spiritul religios, consideră Bartolomé Mitre, „este la fel de vizibil în piatra de la Tiahuanaco ca spiritul războinic în bronzul din Piaţa Vendôme din Paris”. Pentru Mitre, este vorba în mod incontestabil despre o întreagă lume coagulată în jurul unui zeu istoriceşte cunoscut: Baal la egipteni, Helios la greci, Inti la incaşi.

Ar fi oare greşit să ni-l imaginăm ca pe un calendar seleno-solar, aşa cum îl consideră unii? Să recunoaştem că viaţa vechilor peruani era legată intim de pământ şi de exploatarea lui, extrem de dificilă în condiţii de mare altitudine. Prin urmare, şi de observarea anotimpurilor, a astrelor, a variaţiilor climaterice, a fenomenelor meteorologice.

Un calendar agricol veritabil a fost alcătuit mult mai târziu de către astronomii incaşi, moştenitori ai magilor din Tiahuanaco. Fiecare lună era consacrată unui ritual agricol, unui aspect legat de binele public, morţilor care din lumea lor subterană făceau natura să renască la infinit, craiului-nou din luna cea mai ploioasă ce anunţa noul an. Cea de-a doua lună, Camay, îi era dedicată lui Viracocha.

Cronicarii au descris cei doi torreons monolitici ce flancau piaţa principală Huanaypata din Cuzco, inima Imperiului incaş. Umbrele pe care aceştia le aruncau pe pământ permiteau observarea mişcării Soarelui.

Calendarul incaş era împărţit în douăsprezece luni a

câte treizeci de zile, la care se adăugau cinci sau şase zile complementare.

Soarele şi ploaia reprezintă factorii de care depindeau recoltele atât de rare şi de greu obţinute într-un strat subţire de pământ, dislocat tot mereu şi adus înapoi de pe fundul văilor închise pentru a fi reinstalat la înălţimi cuprinse între 3.000 şi 4.000 de metri, pe acele andene, terasele agricole cu ziduri de susţinere ce au dat Cordilierilor sud-americani numele de Anzi. Andene cultivate şi astăzi peste tot în Perú şi

Bolivia, urcând vertiginos pe coastele dezgolite şi cenuşii ale munţilor, cărora le conferă un aspect de gigantice piramide înverzite.

După părerea lui Max Uhle, divinitatea solară din Tiahuanaco este înzestrată în mod evident cu însemne ce simbolizează „tunetul şi fulgerul”. Acest detaliu poate indica faptul că puternicul creator din Olimpul andin era stăpânul trăsnetului, simbol al luminii şi al fecundităţii. Vrăjitorii din pădurea virgină amazoniană pretind că prin ritualurile lor magice pot să îl atragă sau să îl alunge, aşa cum i-am văzut procedând pe nişte brujos din triburile jivaro-aguaruna care trăiesc pe anumiţi afluenţi ai Amazonului.

Oamenii şi-l închipuiau pe Illapa ca pe un bărbat strălucitor, înveşmântat în stele, agitând ameninţător o boleadora şi o ghioagă. Când sierra era lovită de secetă, indienii plângeau şi îl implorau să le trimită din ceruri apa binefăcătoare. Atunci, spune legenda, „Illapa spărgea cu armele sale vasul cel mare în care Luna, sora lui, aduna apa Căii Lactee, râul din tării. Curelele praştiei ce şfichiuiau norii produceau fulgerul, iar piatra ce spărgea vasul, tunetul”.

Pentru indienii aymara din Bolivia, Illapa este şeful artileriei celeste, putând da ordine întregii sale suite de acoliţi:

— Lliphi-lliphi, cel care răspunde de petarde şi de alte explozibile;

— Chijehi, paznicul muniţiilor;

— Akarapi, orchestratorul frigului şi al ploii;

— Kada, sora lui, cea care manipulează gerurile devastatoare;

— Ritti, zeiţa zăpezilor care, la ordinul lui Kon, îmbracă în alb culmile înalte ale Anzilor;

— Nina, cea care întreţine focul sacru al trăsnetului;

— Nina Pichinquilla, în a cărei grijă este focul sacru al vulcanilor;

— Waira, marele şef al uraganelor;

— Yalipa Kharkati, cel care, prin vuietul furtunii sau al seismelor, face ca pământul să se cutremure;

— Keko, cel care manevrează fulgerele.

Toţi aceşti zei acţionează sub controlul celui mai puternic dintre ei – al cărui nume misterios continuă să deruteze un mare număr de americanişti –, Kon, nimeni altul decât zeul timpului.

Într-o seară, pe când furtuna vuia asupra înaltului podiş şi culmile munţilor păreau să se aprindă sub fulgerele ce luminau crestele ca în miezul zilei, l-am auzit pe un indian care stătea lângă mine murmurând: „Kon Phina cuchean Khono culchico”. Am rugat să mi se traducă fraza. Sensul acesteia era: „Zeul Kon este supărat, plecaţi-vă capul!”

La Tiahuanaco, în coliba în care mă refugiasem ca să mă adăpostesc, o indiancă a pus pe pragul uşii nişte străchini de lut; în ele ardeau, răspândind un miros acru şi un fum albăstriu de tămâie, Kkoa, llampu (seu de lamă) şi frunze verzi de coca stropite cu rachiu.

Un aborigen venit dintr-o altă aşezare, care îngăima câteva vorbe în spaniolă, m-a ajutat să le pun o serie de întrebări compatrioţilor lui. Apoi a insistat să-mi împărtăşească propriile-i păreri, care m-au tulburat. Pentru acest indian în vârstă, tunetul nu era glasul lui Illapa, ci „răgetul lui Cboquechinchay – felina astrală – ce veghează sus, pe cer, iar fulgerul era şarpele Amaru”.

Am reflectat îndelung şi mi-am amintit că în calendarul vechilor peruani – precum şi în cel al polinezienilor – Anul Nou coincidea cu prima reapariţie a

acestei constelaţir deasupra orizontului…

„Calendarul” din Tiahuanaco şi cel mexican merg oare chiar atât de departe înapoi în timp? Pot ele să ne spună data aproximativă a cataclismului ce a pustiit înaltul platou pe care se află lacul Titicaca? Trebuie să credem că există o coincidenţă între Popol Vuh, un soi de Biblie maiaşă, şi revelaţiile lui Platon?

Potrivit estimărilor lui Muck, un savant german, calendarul maiaş a fost de cinci ori mai exact decât al nostru.

— Pleiadele – Scorpionul (n.t.).

Indicând inclusiv data şi ora catastrofei care, odată cu Atlantida, a lovit întregul pământ: „5 iunie 8498, ora 13, când Soarele, Luna şi Venus erau în conjuncţie”.

El crede că acest cataclism a fost provocat de prăbuşirea unui planetoid gigantic. Căzând în ocean la o adâncime de 9.000 de metri, a dislocat o coloană de apă ce s-a ridicat până în ionosferă. Şi a declanşat totodată erupţia tuturor vulcanilor. Şocul a fost atât de violent, încât a dezechilibrat polii tereştri. El a fost resimţit atât de puternic în întreaga lume, încât nu există popor în a cărui tradiţie să nu găsim o relatare a acestui „potop universal”.

Raţiunea însăşi a apariţiei calendarului maiaş – ca şi a celui kolla – ar fi exact panica ce a cuprins lumea arhaică, traumatizată de pe urma teribilului cataclism. Amintirea lui i-a determinat pe indienii precolumbieni din cele două Americi să caute metode de măsurare a timpului în funcţie de constelaţiile astrale ce influenţează evenimentele terestre, astfel încât să poată prevedea asemenea catastrofe şi, în măsura posibilităţilor, să se poată proteja.

„Calendarul” de pe grandioasa şi savanta petroglifă solară din Tiahuanaco ar prezenta şi i-ar avertiza pe oameni în legătură cu „potopurile” ce se repetă într-un ritm regulat, în aceeaşi manieră ca anotimpurile anului…

Dar, în mod cert, n-a fost spus încă ultimul cuvânt!

„Adevărul este soarele celor inteligenţi”.

Dacă Marele încă Pachacutec, „restauratorul lumii

incaşe”, celebru pentru maximele lui filosofice, ar fi cunoscut această frază a lui Vauvenargues, desigur că şi-ar fi însuşit-o.

A distinge în acest creuzet al miturilor precolumbiene realitatea de mistificările şi divagaţiile unor scriitori a căror imaginaţie debordantă dă interpretărilor lor o notă personală – din care uneori răzbate totuşi un iz de adevăr! – li se poate părea o simplă joacă de copii celor care au studiat îndelung problemele la faţa locului. Cu toate acestea, aşa cum sublinia Mitre în secolul trecut, „singurul adevăr este că toate teoriile, toate ipotezele se dovedesc la fel de neputincioase în rezolvarea enigmei…”

Să fie oare prea târziu pentru a-i face pe uriaşii din Tiahuanaco, „loviţi de o muţenie cosmică”, să vorbească? Ne vor spune ei vreodată ce a fost Poarta Soarelui şi cine a inventat misterioasele glife?

Am citit în scrierile iezuitului Blas de Valera – găsite în praful bibliotecii Colegiului din Chuquiabo, în Bolivia, aparţinând ordinului din care făcuse parte autorul – că „înainte de incaşi, au domnit mulţi regi mai puţin importanţi. Unul dintre ei, Amauta Capac Raymi, a guvernat vreme de patruzeci de ani, cu patru sute de ani înainte de Iisus Cristos. El este cel care a stabilit solstiţiile, ajutat de către astronomi”, precizează iezuitul.

A folosit Capac Raymi în acest scop vechiul „calendar” din Tiahuanaco? Sau să fi fost chiar creatorul lui?

În ciuda tuturor eforturilor noastre, această capodoperă din vechiul Perú rămâne, aşa cum spune Mitre meditând în faţa Porţii Soarelui, „un mare mister pietrificat”…

CAPITOLUL 11

Viracocha, „Soarele Sorilor”.

Pentru indian, miraculosul este mai logic decât naturalul. E o lege epică.

Krolin-Kaarle

Imnuri închinate lui Viracocha

În vreme ce, în decursul secolelor, milioane de

oameni dispar pentru totdeauna, Soarele, învingătorul suprem al cataclismelor, reapare zi de zi... Nu merita el oare să i se ridice, chiar pe locurile miraculoasei şi binefăcătoarei sale învieri, un monument care, prin dimensiunile lui colosale, să dobândească perenitatea astrului căruia îi era închinat?

Între altele, în concepţia superstiţioasă a indienilor, acest Soare a căpătat încetul cu încetul chipul unui erou civilizator, „stăpânul din vechime”, Creatorul, Reformatorul sau Constructorul care susţine lumea.

Alfred Metraux vorbeşte despre fantoma enigmatică a „vechiului creator de pământ din cosmogoniile primitive, comune tuturor triburilor indiene, din Alaska până în Ţara de Foc”.

Legenda lui Viracocha le-a fost transmisă cronicarilor spanioli de către indienii care-i păstrau ultimele ecouri prin intermediul cânturilor antice. Cu toate acestea, Imnurile închinate lui Viracocha nu au fost publicate niciodată în perioada conchistei. Ele au fost traduse pentru prima dată, din quéchua în engleză, de abia în 1873. Aceste imnuri reprezintă unul dintre rarele documente autentice păstrate, ce stau mărturie a poeziei şi a viziunii lumii incaşe. Descoperirea lor ţine de domeniul miracolului!

În 1550, modestul preot metis Cristóbal de Molina, „EI Cuzquefio”, pe când le predica evanghelia indienilor internaţi în spitalul din Cuzco, primeşte confesiunea de pe urmă din partea ultimului mare preot al cultului lui Viracocha. Acesta, un indian de viţă nobilă, ştie că este pe pragul morţii şi că, odată cu el, secretul se va pierde. Atunci, disperat, muribundul se hotărăşte brusc să rupă tăcerea sacră pe care toţi ai lui au reuşit să o păstreze cu străşnicie după căderea Imperiului incaş. Doar el mai cunoaşte cânturile glorioase ale străbunilor şi, cu ultimele puteri, îi şopteşte cuvintele magice parohului – fiul conchistadorului Francisco Molina şi al unei anume Nusta, o prinţesă incaşă –, care le transcrie în grabă, în acea încăpere mizeră din spitalul indienilor.

După mai bine de patru sute de ani, doctorul Rafael Águilar, un mare quechuista, a reuşit să reconstituie unele dintre aceste imnuri. Iată câteva fragmente:

„O, Viracocha, suflet a tot ceea ce există!
Orice om, că e bărbat sau femeie.
Este sacru…
Stăpân al luminii ce se naşte.
Creatorule.
Cine eşti? Unde eşti?
În lumea de sus, în lumea de jos.
Sau în lumea aceasta?
Unde se află atotputernicul tău tron?
O, doar atât să-mi spui, din al cerului ocean
Sau din mările pământului, în care sălăşluieşti…
Stăpâne, robii tăi cu ochi înceţoşaţi
Vor să te vadă…
Nimic nu se întâmplă fără vrerea ta.
Soarele, Luna, ziua, noaptea, vara, iarna
Ascultă de cuvântul tău, cel care le arată calea
Şi le spune unde trebuie să ajungă…
Unde şi cui i-ai trimis sceptrul cel strălucitor?
O, făcătorule de minuni
Şi de lucruri nemaivăzute.
Milostivule Viracocha, cu puteri fără de margini.
Fă ca oamenii şi animalele să se înmulţească
Şi apără-i pe cei cărora le-ai dat viaţă şi struneşte-i în drumul lor”.

Sau dintr-un al doilea imn:

„Ascultă-mă, Viracocha, grădinar al lumii, Tu, care ai dat viaţă inimii pământului, Tu, care ai făcut vulcanii şi ai cerut să fie sacri, Mare stăpân, oriunde te-ai afla, Mereu tânăr şi înrourat, Viracocha, Tu, care ai poruncit ca din hăurile pământului să se nască cerul şi ai aruncat demonii în lumea subterană”.

În fine, Imnul Ofrandelor:

„Atotputernicule Viracocha.
Viracocha, tu, care eşti în toate
Viracocha, tu, care domneşti peste toate.

Stăpân al frumuseţii lumii.
Cel care le-a creat pe toate zicând:
«Să fie bărbatul, să fie femeia
Şi toate fructele pământului».
Unde eşti… în nori, în împărăţia umbrelor?
…Primeşte această ofrandă, oriunde te-ai afla.
Viracocha!”

Legenda creaţiei

Am recitit cu atenţie scrierile celor aproximativ douăzeci de exegeţi ai primelor zile ale conchistei, cei care au cules şi au transmis relatări despre înfăptuirile acestui personaj misterios din mitologia incaşilor, care pentru ei era deja o enigmă! Din toate poate fi desprinsă substanţa esenţială a simbolismului religios al milenarului Perú antic: „Viracocha, Creator suprem şi Cauză a lumii”.

Este uşor să plasezi decorul în care el a creat primii oameni de la porţile cerului pe platoul lacului Titicaca, dar se dovedeşte infinit mai greu să-i dai un contur uman – şi istoric – acestui „zeu alb metafizic”, care a făcut deja să curgă valuri de cerneală printre americaniştii profesionişti sau amatori.

Pentru a reconstitui mozaicul legendelor pierdute în suflarea brizei ce adie dinspre lacul sacru, a trebuit să adun toate datele problemei, spre a-i da consistenţă…

Printre istoricii intens preocupaţi de originea vechilor peruani şi a Imperiului incaş se numără şi Juan Diez de Betanzos, unul dintre cei care, în secolul al XVI-lea, au tratat problema cu imparţialitate. Alţii, precum Sarmiento de Gamboa, vestit cosmograf al regatelor din Perú, nu ezită să califice evenimentele înfăţişate de vechile mituri drept „o născocire ridicolă a unor indieni creduli”. Cu toate acestea, versiunile coincid fără excepţie.

Legenda spune că „apariţia creatorului are loc într-o epocă a întunericului numită Pumn Pacha, când totul e învăluit în linişte”… Pe pământ nu s-a făcut încă ziuă. Singura lumină ce străpunge bezna este strălucirea slabă şi fosforescentă a pupilelor lui Titi, uriaşa „felină de foc” căţărată pe vârful stâncos ce răsare din apele lacului.

Oamenii sunt fascinaţi de ochii sălbăticiunii. Primele sacrificii umane îi sunt aduse pe insula de pe Titicaca, lacul care va purta şi numele animalului divin. În semn de adoraţie, îi sunt oferite frumoase fecioare în floarea vârstei. De atunci, puma va căpăta întâietate între numeroasele animale mitologice de pe înaltul podiş Kollao.

Bâjbâind în întuneric, oamenii le cer zeilor să facă lumină. La chemarea acestora, a răsărit din lac şi s-a ridicat până-n înaltul cerului „un bărbat foarte voinic, cu pielea albă, purtând barbă”, scrie Creza de Leon. „A fost primul bărbat cu barbă care a apărut în Perú”, spune, la rândul lui, Álvarez de Paz.

Strania apariţie s-a produs pe insula sacră… În toate descrierile, misteriosul nou-venit e înfăţişat ca un personaj „înalt, cu pielea deschisă la culoare, având părul lung şi barba cârlionţată. El este îmbrăcat cu o amplă tunică albă, legată în jurul corpului – „ca o sutană”, vor spune indienii, frapaţi de asemănarea cu veşmintele misionarilor spanioli. Lungă până în pământ, tunica îi acoperă picioarele încălţate în sandale, legate cu nişte curele. Pe umeri poartă o pelerină. În mâna dreaptă are un baston, iar, potrivit lui Betanzos, în cealaltă mână, ceva „asemănător cu o carte”. El mai ţine capătul unui lanţ petrecut în jurul gâtului unui animal „cu gheare ca de leu”…

Puterile acestui „zeu al lacului” stârnesc deopotrivă teamă şi admiraţie. Peste tot pe unde trece, taumaturgul retează munţii şi îi transformă în câmpii nesfârşite sau înalţă văile şi le preschimbă în lanţuri muntoase. Asemeni lui Moise, la porunca lui, din stânci izvorăşte apa şi ţâşneşte focul. El dezlănţuie ploi diluviene, îi transformă pe oameni în stane de piatră, în pisici sălbatice, în semne, în şerpi… Prezenţa sa le inspiră tuturor veneraţie, impunându-le totodată supunere.

La început, el creează cerul, apoi pământul. Este epoca în care se produce „trezirea lumii”, numită de oameni Pachay Achachic, ceea ce în traducerea lui Tschudi înseamnă „marele Stăpân care dictează mersul lumii”, iar în cea a lui Betanzos, „cel care merge în pas cu lumea şi o

înţelege”.

Zeul îi zămisleşte apoi pe Waris Runa, acei giganţi aparţinând „primei Geneze” presolare sau Chamac Pacha. îi ciopleşte din piatră, apoi îi vopseşte ca să vadă dacă este bine să aibă o statură atât de impozantă. În cele din urmă le dă viaţă şi numeşte un şef, Pirua*, pe care muritorii vor trebui să-l asculte şi să-l urmeze, căci altfel îi va pedepsi.

Oamenii semiîntunericului îl adoră pe Wari, sau Macrauchenia, un patruped de talie mare – strămoşul guanacului –, pe care îl aleg ca totem, fiind singurul animal de altitudine ce le este folositor. Ei îi înalţă temple pe malul lacului Titicaca, unde imaginea lui, de asemenea înaripată – după cum se poate vedea pe o serie de piese din ceramică –, face obiectul unui cult solemn.

— De aici vine, fără îndoială, numele Piru, pe care spaniolii l-au transformat în Perú (n.t.).

Wari, cel venit pe pământ împreună cu zeii, este slujit de către marii preoţi Wari Willka.

Waris Runa trăiesc în mici colibe circulare clădite din piatră necioplită, aşa-numitele pucullos, construite „în formă de cuptor”.

Este „epoca străbunilor” sau Naupa Pacba. Referitor la aceasta, Santa-Clara notează o istorie bizară. În interiorul templelor precolumbiene, cronicarul remarcă „un număr mare de picturi reprezentând fiinţe umane având în mâini o crosă şi purtând pe cap ceva asemănător cu o mitră episcopală”... întrebaţi fiind, indienii spun că ştiu din bătrâni că „aceşti oameni care au trăit cu mult înainte să se nască incaşii propovăduiseră o doctrină bună, pierdută, din nefericire, în decursul timpului. Naupa, cum se numeau ei, au urcat la cer şi nu s-au mai întors niciodată”. Atunci, „alţi indieni s-au oferit să-i urmeze ca mesageri ai lui Viracocha”. Ei erau îmbrăcaţi în veşminte preţioase din bumbac foarte alb şi împodobiţi cu bijuterii din aur fin, ca să fie buni ambasadori. Astfel pregătiţi, alţi patru indieni aleşi dintre bărbaţii cei mai puternici prindeau capetele unui morillo – probabil un trunchi de copac sau o ramură solidă – lung de trei braţe

— Datorită faptului că Willka a fost vechiul nume pe care indienii kolla îl dădeau Soarelui, în acele vremuri îndepărtate, cu mult înaintea incaşilor, se pare că exista deja un cult al astrului zilei (n.t.).

şi gros cât pulpa unui om, pe care îl puneau sub bărbia celui ce se oferise să fie „mesager”, iar acesta îşi sprijinea capul pe butuc de bunăvoie. Un indian extrem de voinic, înarmat cu o cacbiporra – o ghioagă – din lemn cu ţinte de aramă trecea în spatele lui, timp în care ceilalţi aranjau masa bogată ce urma să-l întâmpine pe lumea cealaltă, căci şi acolo trebuia să mănânce, să bea şi să se bucure de femei... Şi spunându-i acestea, i se aplică o lovitură straşnică după ceafă, care îl dobora la pământ, unde primea o a doua lovitură, cea fatală. După aceea, indienii luau corpul şi îl duceau în templu, unde îl îngropau îmbrăcat, aruncând în mormânt bijuterii de aur şi argint, mantii frumoase, vase de argint pline cu vin de porumb şi multe provizii, deoarece drumul pe care urma să-l străbată trecea, credeau ei, printr-un deşert întins în care nu era nici hrană, nici apă...

Însă aceşti primi strămoşi aveau mai multe vicii decât virtuţi şi au nesocotit toate poruncile Creatorului. Între ei s-au iscat războaie, ce au declanşat epidemii devastatoare. În marea lui furie, Creatorul a abătut asupra lor faimosul potop, Uno Pachachi... Iar pe supravieţuitori i-a transformat în stane de piatră, „pentru a sta mărturie a toate câte s-au întâmplat şi exemplu pentru cei care vor veni”.

„Cei mânaţi de spiritul răului şi cei pe care Creatorul i-a găsit dansând au fost transformaţi în statui de piatră... Douăsprezece astfel de statui mai pot fi văzute şi astăzi”, afirma Sarmiento de Gamboa.

Urmează epoca imemorială numită Winay Pacba, sau „timpul expansiunii”, încă slab luminată de Yuyak Nina, o rază palidă şi firavă ce nu reuşeşte să răzbată prin penumbra originară.

Însoţit de câţiva discipoli fideli, Creatorul se întoarce pe insula de pe Titicaca, unde zăboveşte doar atât cât să

ridice un sanctuar în care să fie păstrată statuia sa din aur. Apoi, părăseşte pentru totdeauna insula sacră a genezei andine, revenind pe ţărmul din Tiahuanaco. Când ajunge la mal, el face Soarele şi îl înalţă definitiv pe cer, trasându-i traiectoria cotidiană.

Pentru a lumina noaptea, aşază în partea întunecată a bolţii Luna şi stelele. Gamboa mai spune că, potrivit legendei, Creatorul „i-a dat Lunii o strălucire mai mare decât a Soarelui, iar acesta, invidios, i-a aruncat tovarăşei lui, în momentul în care se pregătea să urce pe cer, un pumn de cenuşă în faţă, şi astfel Luna a rămas mai palidă, aşa cum o vedem şi astăzi”.

lila Tiki, „lumina începuturilor”.

Se poate remarca faptul că până în acest punct al povestirii – de altfel foarte dificil de interpretat – toţi cronicarii au evitat să-i dea Creatorului un nume. Cred că prima dată când e folosit numele iniţial, lila Tiki, care în interpretarea lui Blas Vera ar însemna „lumina începuturilor”, este momentul celei de-a doua apariţii pe lacul Titicaca.

Va reuşi această lumină să-i călăuzească în căutările lor pe numeroşii americanişti pe care legenda şi diversele nume ce apar în desfăşurarea ei i-a orbit? Nume care, în realitate, îşi găsesc explicaţia în limba aymara, iar nu, aşa cum cred ei, în dicţionarul quéchua pe care se încăpăţânează să-l consulte.

În aymara, Tiki defineşte rădăcina, originea. Şi este fără îndoială numele „zeului lacului”, care nu se va numi Viracocha decât după multe sute de ani, din ziua plecării sale pe mare.

Montesinos indică faptul că „Sinchi Apuski – unul dintre regii amauta care au domnit cu mult timp înaintea incaşilor – a ordonat ca vechiul zeu Pirua să fie invocat sub numele de lila Tici Huiră Cocha, semnificând „lumina ce se revarsă din abisul din care au ieşit toate câte există”.

Reville vede în Viracocha „întruparea apei celei adorate”, în vreme ce filologul Pablo Patron consideră că zeul suprem din Anzi „personifică abisul subacvatic”.

* într-un alt mit, aproape la fel de inedit, Viracocha are drept soţie o femeie numită Kollawa, „zămislită dintr-un pumn de ţărână a vieţii”. Atunci când această Evă kolla a murit, „ea şi-a luat zborul, devenind Luna care le luminează copiilor să-i calea pe timp de noapte” (n.t.).

Pentru ca a doua oară să zămislească oameni mai buni, dorind să nu mai facă aceleaşi greşeli ca la început, lila Tiki a luat o placă imensă de piatră pe care a schiţat şi sculptat „chipul popoarelor, finisând figurile cu lut de pe fundul lacului”. Iar personajele ieşite din mâinile lui sunt atât de bine făurite, încât par vii!

Croiţi după mărimea şi asemănarea lui, „fiii aparţinând fiecărei regiuni au părul lung sau scurt şi poartă coroane pe cap. Ei beau din nişte cupe înalte. Unii stau în picioare, alţii sunt aşezaţi. Câţiva sar peste un pârâiaş ce curge printre piramidele şi palatele din Tiahuanaco. Băieţii poartă un soi de centură... Femeile sunt gravide sau lăuze, având alături copii în leagăne de papură, ţinându-i în poală, la piept, chiar pe umeri... Câteva dintre ele alăptează.

Creatorul îi dă fiecăruia câte un nume şi îi zugrăveşte veşmintele pe care urmează să le poarte. Apoi împarte lumea în patru naţiuni, dând fiecăreia dintre ele limba pe care o va vorbi, cântecele pe care le va cânta, seminţele cerealelor şi ale altor vegetale pe care le va cultiva. În cele din urmă, el le lasă oamenilor trei discipoli care vor crea animalele, florile, plantele şi îi vor învăţa să le adore. Aceştia se numesc Munco, Kolla şi Tokay.

Creatorul le porunceşte tuturor să se uite bine la machetele făurite de el, ca să-şi amintească cum se numesc lacurile, izvoarele, peşterile, vârfurile şi munţii, copacii şi locurile unde trebuia să meargă fiecare şi să se înmulţească, astfel încât să populeze toate provinciile”.

Tradiţia subliniază că „toate acestea erau făcute din piatră şi aşezate deoparte. Fiecare personaj nou creat era pus apoi în locul în care urma să se nască – pacarina –, asemeni unei statui”.

„La cuvântul Creatorului, toate pietrele prind viaţă şi

se transformă în oameni adevăraţi, bărbaţi şi femei, care pornesc de îndată la drum. El le porunceşte să intre sub pământ (să fie aceasta o aluzie la misterioasele chinkanas, labirinturile subterane din Tiahuanaco?) şi să nu iasă la suprafaţă decât în locurile fixate de el mai înainte, unde să-şi construiască huacas şi să se stabilească”.

„În vreme ce Creatorul pleacă spre Cuzco, de peste tot răsar din ce în ce mai mulţi oameni. Însă, pe parcursul călătoriei eroului civilizator, se vor produce şi alte evenimente…”

„Partenonul incaş” din Cacha

După ce a părăsit ţinutul Kollasuyo, Creatorul a pătruns pe teritoriul trufaşilor kana, care au refuzat să-l asculte şi l-au alungat cu pietre.

Mânia zeului a fost cumplită… La porunca lui, o ploaie de foc s-a abătut peste Cacha – sau Raqchi – oraşul în care trăiau vechii kana, „oamenii de lavă”, şi a ars tot ce exista pe o rază de un sfert de leghe. Toţi locuitorii au fost prinşi sub un strat gros de lavă. „Pietrele au fost calcinate”, scrie Creza de Leon, după ce a trecut prin aceste locuri în 1549, „aşa încât un bărbat poate să mişte din loc cu uşurinţă un bloc dintr-o astfel de piatră ponce”.

În timpul domniei lui încă Ripac – care şi-a adăugat şi numele de Viracocha, deoarece vechiul zeu i s-a arătat sub forma unei imagini reflectate în apele unui izvor ca să-l prevină în legătură cu o revoltă a indigenilor chanca şi să-l ajute să iasă victorios – a fost înălţat în aceste locuri cel mai măreţ templu din vechiul Perú închinat Creatorului.

Cronicarii au comparat splendidul monument – mai impunător decât marile catedrale construite de către spanioli în Lumea Nouă – cu templele greceşti şi l-au supranumit „Partenonul incaş”. Ceea ce nu i-a împiedicat pe conchistadori să-l devasteze, în speranţa că vor găsi ascunsă aici fabuloasa statuie de aur a lui Viracocha!

Idolul, scrie Garcilaso de la Vega, avea talia unui copil de doisprezece ani. El fusese „turnat din aur fin”, iar orfevrierii îl modelaseră după indicaţiile suveranului, în descrierea căruia „divinitatea are o barbă lungă, e

înveşmântat într-o tunică din pânză fină, poartă pe cap o tiară enormă şi ţine braţul ridicat”.

Pentru Creza de Leon, este vorba de o statuie de piatră pe care a văzut-o vizitând regiunile locuite de chancas. El nu susţine defel ideea că aceasta l-ar fi reprezentat pe Sfântul Bartolomeu! „Am auzit chiar spunându-se, scrie el indignat, că idolul ar fi ţinut în mâini un şirag de mătănii, ceea ce este o minciună. Sau poate că am fost eu orb, căci, deşi m-am uitat foarte atent, nu am remarcat decât că, sub centură, se zăreau nişte semne care arătau probabil că veşmintele erau încheiate cu nasturi.

Dacă ar fi vorba într-adevăr de unul dintre marii apostoli, continuă cronicarul, el ar fi predicat cu puterea primită de la Dumnezeu, ceea ce ar fi fost menţionat în Sfintele Scripturi, care nu pomenesc însă nimic despre asta. Or, în aceste locuri, erau oficiate sacrificii păgâne...”

Într-adevăr, în 1951, arheologul Chavez Ballon din Cuzco a descoperit nişte morminte adăpostite în grotele vulcanului Quimsachata. Ca şi în Mexic, aici se înfăptuiau sacrificii, iar mirosul sângelui vărsat se simţea probabil pe o rază de câţiva kilometri! Aceste grote însângerate erau de fapt pline de osemintele celor jertfiţi în memoria Creatorului din Anzi, la sfârşitul unor orgii frenetice.

Creza de Leon mai spune că a stat de vorbă cu localnicii din Cacha, al căror şef, „un indian de nădejde, deja creştinat”, pe nume Juan, i-a arătat edificiul antic – templul – ridicat în memoria zeului Viracocha.

În zilele noastre*, distingem de la distanţă colosala incintă a acestuia, numit Cheqata, care, pe lângă templul propriu-zis, mai adăpostea două sute de qolqas sau silozuri de cereale, cazărmi şi închisori, un drum pavat cu dale, cele patruzeci şi două de celule destinate marilor preoţi şi Fecioarelor Soarelui, o serie de chulipas funerare şi ţarcuri mari pentru lame.

— Ruinele Templului lui Viracocha se găsesc în apropiere de drumul ce leagă Cacha de satul San Pedro, la 120 de kilometri sud-est de Cuzco, mergând spre Sicuani

şi Puno, la picioarele lui Quimsachata, vulcanul cu trei guri. „Arborele genealogic a trei sute de familii indiene din Raqchi – paznici ai sanctuarului din vremuri imemoriale – coboară până în anul 1200 î.Hr. Toate acestea continuă să poarte nume incaşe”, după cum spune cercetătoarea Alfonsina Barrionuevo (n.t.).

În interiorul incintei, se aflau nişte ziduri de dimensiuni colosale clădite din pământ amestecat cu pietre din albia râului Vilcanota, cu paie şi cu lână de lamă, ce atingeau 12 metri înălţime, fiind ridicate pe un soclu alcătuit din şase rânduri suprapuse de monoliţi ce măsura 3 metri de la nivelul solului. Înălţimea totală era, aşadar, de 15 metri, iar grosimea de 1 metru!

Templul lui Viracocha avea o lungime de 100 de metri şi o lăţime de 30 de metri. A fost identificată o constantă de 1, 60 de metri, ce se repetă în mărimea deschiderilor, în grosimea pereţilor mediani, în lărgimea coridoarelor şi în spaţiul cuprins între cele douăzeci şi două de coloane aflate în dreptul a tot atâtea uşi interioare de dimensiuni monumentale, deasupra cărora, situate la al doilea etaj – fapt unic în arhitectura antică din Perú –, se găsea acelaşi număr de ferestre.

Una singură dintre aceste coloane, înaltă de 9 metri şi încheiată în stil doric – probabil un simbol falic – a mai rămas în picioare pe piedestalul ei monolitic.

Ca şi pereţii în care se găseau numeroase nişe unde sălăşluiau probabil idolii totemici şi divinităţile minore ale cultului esoteric, personaje din suita lui Viracocha, coloanele erau acoperite, se pare, cu stuc roşu-cărămiziu şi decorate cu motivul scalar grecesc, elemente ce amintesc de stilul clasic din Tiahuanaco. Arheologii au descoperit de altfel, în cursul căutărilor, piese de ceramică foarte vechi pe care apar Oameni-Condor, zburând sau în pas alergător, identici cu cei de pe Poarta Soarelui.

Înspre toate punctele cardinale se deschideau patru intrări „asemănătoare cu cele ale catedralelor”, după cum va spune un cronicar, singura utilizată fiind însă intrarea dinspre răsărit.

În interiorul templului, slujitorii sau pelerinii cărora li se permitea accesul se deplasau obligatoriu în „sens unic”, printr-un labirint în zigzag reprezentat de douăsprezece „rute” ce se întretăiau şi se sfârşeau în faţa scărilor ce duceau spre o impresionantă capelă ale cărei tavan şi podea erau placate cu dale de piatră neagră, de o mare frumuseţe şi la fel de strălucitoare ca jaisul, unde trona, în tabernacului său, statuia Creatorului.

Se crede că aceasta măsura aproape 5 metri înălţime şi 1 metru lăţime. Creza de Leon spune că, după ce „zeul invizibil fusese înlocuit cu un idol mare de piatră”, pelerinii îi aduceau în dar mult aur şi argint.

După 1549, anul în care Creza de Leon a admirat statuia, alţi cronicari precizează că au găsit-o căzută la pământ, distrusă de pietrele pe care trecătorii indieni, convertiţi la noua religie europeană, le aruncau în ea în mod constant…

Este aşadar posibil ca Creza să fi avut dreptate şi statuia de aur reprezentându-l pe Viracocha, descrisă de către rivalul său Garcilaso de la Vega, să se fi găsit într-un alt templu dedicat Creatorului, însă la Cuzco.

Fusese oare statuia lui Viracocha distrusă în mod iremediabil? Era ea pierdută pentru totdeauna? Aşa s-a crezut, până în ziua în care s-a dus vestea că poetul şi colecţionarul de antichităţi peruane Juan Larrea achiziţionase recent „capul retezat” al zeului precolumbian, pe care îl donase Muzeului Americii din Madrid, unde era expus alături de o minunată colecţie de patruzeci de idoli din turcoaz…

Arheologii cuzquenos au început imediat să caute corpul statuii, pe care istoricul Horacio Villanueva Urteaga l-a găsit de curând într-o altă colecţie artistică, pe bulevardul Soarelui din Cuzco. Mai trebuie doar ca aceste două piese să fie puse la un loc pentru a reconstitui faimosul şi legendarul idol al lui Viracocha!

Viracocha „spuma mării”.

Plecând din Cacha, Creatorul s-a îndreptat spre coastele Pacificului, ridicând peste tot în drumul lui temple

care i-au fost dedicate. Înăuntru, indienii au adăpostit statui de piatră sau idoli de aur care îl înfăţişau, chiar şi câte un ou de aur sau de lână.

Când a ajuns la Puerto Viejo, pe coasta ecuatorială de la Manta, unde îl aşteptau discipolii lui, el şi-a întins mantia strălucitoare peste ape, plutind pe ea „ca spuma pe valurile mării”. Şi de atunci oamenii au început să-l numească Viracocha, „spuma mării”.

Orice ar spune marii amatori de enigme precolumbiene, se pare că de data aceasta – de altfel şi singura! – nu a existat cu adevărat niciun mister legat de numele „zeului alb”. Este suficient să citeşti cu atenţie vechile cronici, aşa cum tocmai am demonstrat-o.

Se întâmplă şi astăzi ca indianul din Anzi să-l salute uneori pe turistul sau călătorul străin numindu-l Viracocha. Mulţi dintre cei pe care i-am cunoscut aşteaptă cu răbdare întoarcerea eroului legendar. Iar alţii chiar o vestesc! îmi amintesc de acel pescar bolivian de pe Titicaca strigând către confraţii lui din portul Guaqui: „Iată, Viracocha se întoarce…”, şi asta deoarece lacul era alb de spumă.

Dacă incaşii i-au confundat pe spanioli cu „trimişii lui Viracocha”, din cauza tenului alb şi a bărbii, faptul se explică, după cum ne spun toţi cronicarii, şi prin aceea că „la plecarea sa peste ocean, divinitatea supremă prezisese că se va întoarce”. Iată de ce i-au întâmpinat pe conchistadori „cu respect şi veneraţie, adresându-li-se cu numele zeului lor, în loc să le opună rezistenţă, să îi alunge sau să îi ucidă”, după cum le-a declarat încă Huascar străinilor de peste mări. El a mai precizat şi că incaşii le-au atribuit nou-veniţilor numele lui Viracocha nu doar pentru că sosiseră pe nişte „case plutitoare” asemănătoare celei pe care plecase zeul lor, ci şi pentru că aceştia apăruseră tocmai în clipa în care ei îi aduceau divinităţii jertfe considerabile, sacrificând un mare număr de copii, lame şi veşminte fine, implorându-l pe Viracocha să-i scape de Atahualpa. În culmea fericirii, indienii şi-au închipuit că ruga le fusese ascultată şi că zeul lor suprem le trimisese de îndată mesagerii promişi…

Amintirea prodigioasei plecări a lui Viracocha pe valurile Oceanului Pacific era atât de vie încât, în timpul

— Atahualpa era fratele vitreg nelegitim – mama sa nu era regina, ci o prinţesă din Ecuador – pe care Huascar îl acuza că uzurpase tronul la Quito (n.t.).

dominaţiei incaşe, piaţa principală din Cuzco, capitala imperiului, a fost acoperită în întregime cu nisip, adus tocmai de pe plajele oceanului.

Iată mărturia lui Polo de Ondegardo, înalt demnitar al oraşului Cuzco: „Incaşii afirmă că au scos pământul şi au pus în locul lui un strat de nisip de pe malul oceanului, având o grosime de două palme şi jumătate, în anumite locuri chiar mai mult. Apoi au presărat deasupra vaze de aur şi argint, lame şi figurine antropomorfe din aceleaşi metale preţioase… Am văzut aceste lucruri cu ochii mei”, l-a încredinţat Ondegardo pe regele Spaniei. „În perioada în care am fost guvernator, piaţa era încă acoperită de nisip, a mai spus el. I-am pus pe indieni să-l îndepărteze, pentru a-i dezbăra de marea veneraţie pe care o nutreau faţă de acest loc”. Tot din ordinul lui, nisipul respectiv a fost folosit la construirea catedralei…

Când Polo de Ondegardo i-a întrebat pe indieni ce i-a determinat să aducă nisipul de la o depărtare atât de mare, ei i-au răspuns: „Din respect pentru Tiki Viracocha”. Un detaliu neglijat de către toţi cei care au studiat istoria incaşilor subliniază legătura foarte strânsă dintre Creator şi mare: „Indienii se referă la cel pe care îl consideră Creatorul universal folosind diverse nume, fiecare după locul lui de origine… Însă, atunci când vorbesc despre mare, îl numesc cu toţii Tiki Viracocha”.

Cristóbal de Molina şi părintele Ramos Gavilan declară: „Viracocha îşi primea ofrandele în apele mării”. Iar ultimul dintre ei adaugă faptul că „indienii le cereau apelor din râuri să poarte cenuşa sacrificiilor până la mare, pentru a ajunge astfel la Viracocha, cel în cinstea căruia se înfăptuia acel ritual”.

În fine, unul dintre cei mai venerabili quipucamayocs, Auqui Runa, îi descifrează părintelui Buenaventura Salinas

de pe sforile înnodate datând de pe vremea incaşilor, pe care reuşise să le păstreze, că „primul om de pe pământ a fost plămădit din grosura (grăsime) amestecată cu spuma mării şi cu apele potopului”.

Cum să interpretăm această frază sibilinică? Nu exprimă ea ideea că Viracocha s-a întrupat din mare, întrucât a fost văzut deasupra apelor?

Creza de Leon notează şi el că indienii i-au atribuit numele de Viracocha „deoarece li se părea că zeul sosise pe mare”.

Enigma lui Kon Tiki Viracocha, zeul alb şi bărbos în 1958, am participat, împreună cu un mare număr de cercetători peruani şi de alte naţionalităţi, la Congresul de Istorie desfăşurat la Lima. Una dintre temele îndelung dezbătute a fost chiar „Enigmaticul zeu Viracocha şi originile lui”. Mister care a făcut obiectul unui număr impresionant de cercetări, pe parcursul a peste patru sute de ani.

Guardia Mayorga a rezumat opinia unanim împărtăşită: „Necunoscând originea reală a ruinelor ciclopice din Tiahuanaco, localnicii au apelat la mitul antic al lui Viracocha, unul dintre cele mai vechi din regiunea lacului Tuti Qaqa”.

Mai trebuie de asemenea subliniat faptul că numele Viracocha nu apare niciodată singur, ca să spunem aşa, în faptele miraculoase atribuite lui. În funcţie de provincia pe care zeul o străbate, acest nume – pe care Domingo de Santo Tomas îl consideră „un epitet al Soarelui” – este însoţit de apelative aymara sau quéchua. Forma cea mai răspândită rămâne Kon Tiki lila Viracocha, ce ar putea fi tradusă prin „Stăpânul a toate câte există”.

În multe alte variante, numele se amplifică fără măsură. De exemplu Wiracochanpachayachachikakan, care, în interpretarea lui Santa Cruz Pachacuti, ar însemna „Viracocha

— Inspirându-se din scrierile părintelui Morua, Mayorga consideră că vechiul nume al lacului sacru din Anzi nu este Titicaca şi că acesta ar avea în componenţă

cuvântul „Tuti”, unul din vechile nume aymara date Soarelui, pe care indienii din zona lacului continuă să-l folosească şi astăzi pentru a saluta astrul în zorii zilei, atunci când răsare efectiv din spatele insulei sacre. Numele Titicaca ar fi mai recent, datând din perioada expansiunii quéchua-incaşe (n.t.).

mesagerul”. De aici, un misionar spaniol din perioada conchistei a dedus că este vorba de însuşi Iehova. „Nu-i aşa, se întreabă misionarul, că amândoi au ieşit din lumea tenebrelor, au făcut lumină, au modelat omul din lut, au pedepsit nesupunerea?” Existând totuşi o diferenţă în ceea ce-l priveşte pe Viracocha: el nu îi pedepseşte pe oameni condamnându-i la păcatul originar, ci îi zămisleşte din nou, pentru a-i face mai buni…

Din regiunea andină Huarochiri, în amonte de Lima, apare un Creator foarte bun cunoscător al plăcerilor trupeşti, care se plimbă pe plajele Pacificului sub pseudonimul Kon Iraya Viracocha sau Runacamac Viracocha, „zeul care are grijă de oameni”.

Valboa spune că Ticci Viracocha Pachacamac semnifică „principiul a tot ceea ce este bun”, „Creatorul lumii”, iar Montesinos îl defineşte ca „zeul imens al lui Pirua”, născut din Pachacamac şi Pachamama.

Câţiva istorici străini, necunoscători ai nuanţelor extrem de subtile ale lingvisticii şi etimologiei aymara sau quéchua – precum şi ai vechii istorii a Perú-ului de dinainte de incaşi –, traduc în mod eronat numele Viracocha, plecând de la vira: seu sau untură de lamă, ingredient sacru, folosit în toate practicile magico-religioase ale indienilor din Anzi.

În cele două idiomuri precolumbiene, cocha înseamnă „lac”. Aşa încât semnificaţia numelui ar fi „Viracocha, lac de untură”, ori „marea de seu”, ori „marea sau lacul cu ape grase”. Şi se ajunge astfel la explicarea grăsimii prin existenţa sub lacul Titicaca „a unor mari zăcăminte petrolifere, de vreme ce pe apele lui pluteşte petrol ce iese din adâncuri…”

Pentru alţii, precum savanţii Middendorf şi Lehman

Nitshe, vira este lava vulcanilor. Sensul devine astfel „lacul de lavă strălucitoare”, sau „de lavă incandescentă”, sau „arzândă”. Cultul lui Viracocha, cred ei, s-ar fi propagat pornind de la Quimsachata, vulcanul din apropiere de Cacha. Având în vedere că illa se poate traduce prin „a arde” sau „a luci”, zeul suprem devine „spiritul care a luat mai întâi forma lavei”.

În ceea ce mă priveşte, prefer ca, până la proba contrară, să dau credit declaraţiilor făcute de quipucamayoc Auqui Runa, foarte bătrânul recenzor al analelor incaşe, şi cronicarilor care propun drept cheie a enigmei formula „Viracocha, spuma mării”...

Şi totuşi... Studiind într-o zi un dicţionar arawak, mi-a venit o altă idee. Am fost uimită să aflu că în acest idiom american, considerat printre cele mai vechi, vira înseamnă „lacrimă”. Or, aşa cum am demonstrat, lacrimile reprezintă unul dintre simbolurile insolite dar inseparabile ale măştii de puma solară a zeului şi a tuturor supuşilor care îl înconjoară în fresca de pe Poarta Soarelui din Tiahuanaco. Vedem aici până şi capetele de puma înlăcrimate, iar pe alte stele aparţinând aceluiaşi stil, şerpii sacri plângând...

Ne-am putea imagina că primele lacrimi simbolice au fost vărsate de către misteriosul erou civilizator al înaltului podiş, scăpat cu viaţă ca prin miracol în urma marelui potop. Sau supravieţuitor la fel de nesperat al unei alte împrejurări pe care ne-o relatează tot valorosul cronicar Creza de Leon, legată de marele şef Karl, a cărui epopee de cucerire a ţinuturilor de pe malul lacului Titicaca am reconstituit-o deja. Creza de Leon nu se îndoieşte nicio clipă de autenticitatea istoriei aflate de la un soldat spaniol, pe nume Francisco de Villacastin, pe care l-a întâlnit la Ayaviri, o aşezare importantă de pe Altiplano. Istorie auzită de acesta din gura lui Chirihuano, guvernator al mai multor oraşe de pe malurile lacului sacru. „În secolele de dinaintea ocupării ţinutului Kollao de către vechii kolla, i-a povestit el, pe insula de pe lacul Titicaca trăiau nişte oameni albi şi bărboşi ca spaniolii. Însă, un căpitan numit Karl, care venea din valea

Coquimbo, din Chile, a ajuns la Chucuito şi, după ce a întemeiat câteva oraşe, a traversat lacul cu ai lui, a debarcat pe insulă şi i-a înfruntat pe localnici. Albii au pierit cu toţii în luptă”. Să fi fost Viracocha un supravieţuitor al acelui masacru? Sau, presupunând că evenimentul relatat de Chirihuano se situează mai aproape de timpurile incaşe, erau acei oameni albi urmaşii lui Viracocha?

Sfinxul lacului Titicaca

Să reprezinte oare atâtea nume date eroului eponim al lacului Titicaca fuziunea finală într-un singur „zeu” a mai multor divinităţi regionale venerate în cursul secolelor de către diferitele popoare precolumbiene din Anzi, dar şi din jungla amazoniană ori de pe coastele Pacificului, care au invadat şi ocupat ţinutul în valuri succesive?

Este Viracocha rodul unei îngemănări fetişiste dintre zeul-Condor pakaje, zeul-Soare lupaka, zeul-Puma al lui Pirua, zeul-şarpe al străbunilor jivaro şi cultele animiste ale apei, pământului şi aerului?

După părerea mea, sfinxul „Om-Puma-Soare” din Tiahuanaco, împodobit cu capete de condor Mallku şi ridicând ameninţător în mâini sceptre în formă de şarpe-fulger, este simbioza tuturor vechilor credinţe idolatre, a tuturor vechilor totemuri amalgamate în creuzetul unui cult ale cărui începuturi se pierd în negura timpurilor…

El este „Soarele Sorilor”, simbol magico-religios prin excelenţă al vechilor peruani. Este personajul mitic cu două sceptre pe care le foloseşte pentru a ocârmui lumea şi pe care le schimbă uneori, în desenele de pe vasele şi ţesăturile din Tiahuanaco, cu arme, mănunchiuri de pene sau ramuri pline de fructe şi flori.

Ultima enigmă: Viracocha a existat cu adevărat?

Montesinos îl numeşte „primul idol vorbitor”, adică oracolul vremurilor viitoare… Cât despre Huaman Poma, el povesteşte o întâmplare foarte ciudată legată de Tonapa – unul dintre însoţitorii lui Viracocha –, pe care îl ia drept Sfântul Bartolomeu. Omul sfânt, spune el, a trăit la Carabuco, dincolo de Titicaca, într-o peşteră, împreună cu

un indian bechicero – vrăjitor – pe nume Anti. Acesta din urmă a constatat cu uimire că „demonul” care îl inspirase până atunci îşi pierduse graiul! El i-a oferit sacrificii rituale, însă fără succes. Atunci magul i s-a plâns lui Tonapa, care i-a promis că va pleca în curând, iar idolul îşi va recăpăta cu siguranţă darul vorbirii. Dar când oracolul a vorbit, a făcut-o doar pentru a spune că „omul sfânt” avea o putere mai mare decât a lui...

„Vrăjitorul a implorat iertare, i-a sărutat lui Tonapa picioarele şi mâinile, iar acesta l-a botezat Anti Viracocha!”

„Anti”? Nu evocă oare acest nume pădurea virgină, ţara „de unde răsare Soarele”, cel pe care l-au folosit incaşii la sosirea lui Pizarro pentru a denumi teritoriile de nepătruns ale „vânătorilor de capete”, acele neamuri de sălbatici din Infernul Verde, şi anume Antisuyo?

După cum remarcă istoricul Cossio del Pomar, în urma cercetărilor ştiinţifice cele mai recente, este foarte probabil ca „incaşii şi indienii quéchua să nu stea la originea populaţiilor din Anzi, în sensul situaţiei etno-geografice în care trebuie interpretată această formulă ei având nevoie de mai multe secole pentru a se aclimatiza şi a deveni popoare cuceritoare ale regiunilor andine”.

Julio-Cesar Tello a fost iniţiatorul tezei migraţiei unor popoare care, în peregrinările lor, au traversat pădurile dese de pe coastele orientale ale Cordilierilor – probabil în urma unor schimbări climatice precum cele ce i-au alungat pe vechii maiaşi din teritoriile lor şi i-au obligat, în urma unui cataclism şi a unor transformări geologice, să emigreze spre ţinuturile înalte şi reci. Cossio del Pomar afirmă că „există probe evidente că în bazinul amazonian a existat, în urmă cu mii de ani, o civilizaţie înfloritoare. Se va ajunge la rezultate surprinzătoare atunci când vor fi descoperite aici şi alte situri arheologice”.

Cossio del Pomar a fost în vizită, în zona de şes a Amazonului, la un personaj ilustru, baronul de Solimoes, mare hidalgo brazilian în timpul lui Pedro II. Antropolog, arheolog, erudit, acest amator de curiozităţi păstra în salonul reşedinţei sale o colecţie de ceramică şi sculpturi

în piatră şlefuite într-un mod admirabil. Vase ceremoniale, ulcioare, recipiente pentru arderea parfumului şi alte obiecte precolumbiene de cult religios erau decorate cu semne geometrice extrem de asemănătoare celor folosite mai târziu, în perioada clasică a culturii din Tiahuanaco. Aceste obiecte confecţionate dintr-o piatră neagră precum jaisul, din granit sau gresie roşie l-au uimit, cu atât mai mult cu cât în regiune nu exista nicio carieră din care să se extragă astfel de materiale… De unde veneau figurinele care reprezentau reptile, patrupede, maimuţe, tapiri, capibaras, vădind o abilitate tehnică inegalabilă, atât în perfecţiunea desenului, cât şi în maniera de stilizare? Ele demonstrează în orice caz „nivelul ridicat de dezvoltare atins de un popor cu o evoluţie culturală îndelungată”. Iar pentru del Pomar, „aceste sculpturi fine sunt probabil opera unor oameni care s-au numărat printre fondatorii Imperiului kollawa, întemeiat în Anzi cu mii de ani înaintea incaşilor, şi printre creatorii împietritului Tiahuanaco, cu misterioasele sale cosmogonii”.

…Antisuyo din pădurile amazoniene… Anti Viracocha – acest epitet i se potriveşte de minune prodigioasei personalităţi a unui mare mag, care, animând şi luminând drumul popoarelor oarbe, cu un mod de viaţă barbar, s-a impus în faţa lor asemeni unui zeu, reuşind să-i transforme în colonizatori ciclopici ai ţinuturilor înalte din jurul lacului Titicaca…

CAPITOLUL 12

Antropoliţii lui Viracocha

La cea de-a cincea judecată, zeii încoronaţi din vechiul Perú i-au transformat pe oameni în stane de piatră.

Luis E. Valcarcel

Panteonul zeilor pietrificaţi

Transformarea oamenilor în pietre este o temă extrem de des întâlnită în mitologia precolumbiană din America de Sud. Se întâmplă uneori ca anumite grupuri etnice să fie pietrificate în întregime.

Giganţii de piatră loviţi de prima pedeapsă divină din mitul genezei lacului Titicaca străjuiesc calea milenară a

lui Viracocha şi a discipolilor săi.

Tiahuanaco a fost cu siguranţă cea mai mare dintre „fabricile” panteonului de zei pietrificaţi. E vorba despre statui de abia schiţate, altele terminate ce se înalţă dominatoare pe Altiplano sau zac îngropate în stratul gros de mâl din adâncurile lacustre. Câte au mai rămas oare neştiute pe fundul lacului sacru din Anzi?

Litosculptura mitologică ilustrând arhitectura ciclopică din metropola de pe Kollao constituie una dintre manifestările majore ale grandioasei arte hieratice de pe „acoperişul Anzilor”. Această artă s-a răspândit însă mult mai departe, după cum ne putem da seama urmărind pe hartă „itinerarul Oamenilor de Piatră”, centrele paleolitice succedându-se din partea de nord a Columbiei până în ţinuturile din sudul Argentinei.

Idoli războinici, stele religioase, dale gravate, pietre ridicate în poziţie verticală, obeliscuri şi coloane cu glife geometrice, ornate cu halucinante „capete ţintuite”, sacrificatori ce inspiră groaza ne dezvăluie epoci şi orizonturi foarte diferite. Putem să observăm în acelaşi timp evoluţia petrecută în gândirea artistului anonim. Şi să ghicim momentul psihologic în care zeul invizibil capătă, în spiritul încă nebulos al aborigenului, o formă corporală. Apoi, realizarea în piatră, în sens matematic, nu a unei asemănări măcar aproximative cu un portret-model – nu acesta fiind scopul vizat –, ci, prin dimensiuni, obţinerea unui aspect supranatural şi, prin urmare, divin.

Arheologia se afla abia în faza timidelor sale începuturi atunci când Alcide d’Orbigny a observat că specia căreia îi aparţin minunatele sculpturi din Tiahuanaco nu se supune dorinţei naturale exprimate de alte popoare antice, mai exact unei imitaţii a fiinţei umane – bărbat ori femeie –, precum în arta greacă, de exemplu. Ea tinde aici spre o artă convenţională ce pare că urmăreşte să descifreze în stâncă o viziune de vis… Sau de coşmar?

Viziune care ne poartă uneori foarte departe de Titicaca. Până în Polinezia, unde straniile tiki par să fi fost

inspirate de aceeaşi idee necorporală. Asemeni lui Francis Mazière, Bernard Villaret remarca şi el faptul că „asemănarea cu aşa-numitele tiki din insulele australe este chiar mai mare”. În ceea ce priveşte numele de tiki, să fie o simplă coincidenţă? Pare puţin probabil…

Cu toate acestea, Viracocha şi alaiul său de oameni zburători au reprezentat un vis unic, marele vis din Tiahuanaco. De fapt, nu i-am mai întâlnit nicăieri imortalizaţi în piatră împreună… Dar cum să explici răspândirea cultului lui Viracocha în Anzi şi pe coasta Pacificului doar prin intermediul unor ţesături splendide şi al unor vase de ceramică pe care le duceau cu ei războinici mândri şi mari preoţi?

Nu ştie nimeni precis, însă eu cred că în perioada de expansiune a civilizaţiei din Tiahuanaco s-a impus un regim totalitar de tip militarizat, în detrimentul unei arte religioase care a început să decadă şi să se sufoce rapid. În marşul lui cuceritor, omul nu a mai avut timp să construiască.

Ne putem întreba, asemeni savantului Unanue Pabon, dacă „aceşti titani de piatră sunt într-adevăr monumentele unei naţiuni de giganţi… Sau mai degrabă efectul ideii de care a fost călăuzit şi Alexandru Macedon când a dorit să lase în urma lui, în ţările subjugate din India, nişte statui colosale?”

Straniul „Buddha” de pe malurile lacului Titicaca

Există şi alte aspecte extrem de tulburătoare!

Într-o zi, m-am pomenit din întâmplare în faţa unui gigant de piatră aşezat la umbra unor copaci bătrâni răvăşiţi de vânturi, în apropierea lacului sacru, în piaţa unui orăşel indian. O statuie înaltă de 2 metri şi atât de diferită de toate celelalte pe care le văzusem, încât am rămas de-a dreptul vrăjită. Aveam în sfârşit înaintea ochilor, pentru prima dată, un om! Vechi şi el de mii de ani, însă diferit de acele fiinţe stereometrice, croite cu echerul din cap până-n picioare.

Un om pe chipul căruia e întipărit un zâmbet! Armonios, lucrat cu supleţe, aş spune chiar cu duioşie. Şi

totuşi, din câte simt eu, teribil de vechi.

Datează el de dinainte sau de după Viracocha? Ar fi posibil chiar ca aceştia doi să se fi cunoscut? Să fie vorba despre unul dintre discipolii marelui zeu? Dacă nu cumva…

Cu ochii alungiţi şi pomeţii proeminenţi specifici rasei galbene – poate şi cu o barbă tunsă îngrijit, de formă ascuţită –, necunoscutul misterios are aerul unui Buddha înţelept. Asemeni pietrei seculare din care a fost cioplit, el este de un calm imuabil.

Un om de piatră, însă unul care a fost, fără îndoială, un om în carne şi oase! Contemplându-l, mi-a venit în minte această frază a savanţilor Rivero şi Tschudi: „Quetzalcoatl, Bochica, Manco Capac şi ceilalţi reformatori americani erau preoţi budişti care, prin doctrina lor superioară şi civilizatoare, au izbutit să se ridice spre o politică supremă ce le-a permis să-i domine pe indigeni”.

De asemenea, aici avem de-a face cu o artă realistă, diferită. Capul statuii este decorat cu un motiv grecesc regulat, ce nu are nimic comun cu cel scalar din Tiahuanaco.

Cărei mulţimi i se adresează zeul care vorbeşte? Nu reuşesc să-i aud mesajul, iar liniştea aceasta mă apasă la fel de mult ca şi când ar fi vorba despre vocea fantomatică a unei fiinţe dragi care m-a părăsit pentru totdeauna… Totuşi, am convingerea că din gură îi ies vorbe înţelepte. Dar oare în ce limbă şi cui îi sunt adresate?

Pentru puştiul indian din Taraco care se apropie de mine cerşindu-mi câţiva centavos, a o sută parte dintr-un sol – moneda peruană ce poartă numele Soarelui –, acest Sfânt Ludovic de pe Titicaca, ţinând o mână în dreptul inimii şi cealaltă ridicată, cu palma deschisă, este „zeul ploii”. Poate şi al pescuitului, deoarece, înconjurându-l, zăresc pe spatele lui un somn enorm – peştele sacru al lacului.

La câţiva metri depărtare, aşezat tot la umbra unor kolli noduroşi, veghează un alt patriarh la fel de liniştit şi surâzător, însă ermetic şi dominator. Ascultă oare discursul maestrului său? Pe umeri are o pelerină ce îi acoperă

parţial braţele, o mână dusă la piept în dreptul inimii, iar cealaltă pe genunchi. Ar putea fi şi el unul dintre bărboşii misterioşi de pe Titicaca…

Sacrificatorul din Pukara

La 3947 de metri altitudine şi la o distanţă de aproximativ 100 de kilometri de lacul sacru, pe drumul spre Cuzco, am vizitat a doua „fabrică” de oameni de piatră de pe Kollao, aflată la Pukara. Să fie oare aceştia mai vechi sau mai noi decât giganţii din Tiahuanaco? Deocamdată niciun arheolog nu o poate preciza… Un singur fapt este însă vizibil-Oricine ar fi el, omul din Pukara, contemporan sau nu cu sculptorul lui Viracocha, nu a fost nici sfânt, nici apostol, ci un soi de vechi Frankenstein, maestru al ororii precolumbiene! Pe chipul său de piatră este adânc întipărită cruzimea: cu ochii ieşiţi din orbite şi gura de căpcăun din care răsar nişte colţi ca de fiară, cu urechile enorme şi o grimasă înspăimântătoare, el pare gata să mă devoreze! mai mult: ţine în mâini un cap tăiat!

Faptul pare obişnuit la Pukara, unde au fost eliberaţi din strânsoarea ruinelor şi adăpostiţi în muzeul orăşelului andin zece antropoliţi care ţin în mâini capete tăiate. Unul dintre paznici mă asigură că pe o rază de 15 kilometri sunt o mulţime de astfel de statui, înalte şi ele de 3 – 4 metri. Ca pe un veritabil câmp de luptă unde s-au confruntat nişte căpcăuni împietriţi, răsar din loc în loc capetele sau braţele acestor monştri ce zac prăbuşiţi acolo de pe vremea cataclismului. Scurmând în pământ, am văzut conturându-se arătările scheletice, având coastele ieşite în evidenţă, stând în picioare, aşezate sau ghemuite şi purtând pe piept capul tăiat al unui inamic sau al unei victime sacrificate în onoarea zeilor. Iar în cealaltă mână, cuţitul de obsidian folosit la înfăptuirea crimei.

Ca o trăsătură a artei rafinate, dar de o cruzime extremă din Pukara, aici nu plâng doar zeii, ci şi capete-trofeu, pe obrajii cărora se preling patru lacrimi incizate.

Stela cea mai terifiantă din muzeu reprezintă un personaj ciclopic şi feroce, cu umerii acoperiţi de şerpi, a

cărui gură enormă devorează un omuleţ de mărimea unui copil, care îi atârnă pe piept. Un preot sacrificator, pe braţele căruia este tatuată glifa pumei, îl asistă. Imaginea lor mi-a provocat coşmaruri nopţi în şir.

Ca şi la Chavin, în Anzi, pe ţărmul oceanului, la Paracas sau la Nazca, la indienii mochica şi chimu din Perú, statuile din Pukara poartă pe creştet sau revărsându-li-se pe spate, asemeni părului lung, capete tăiate, ce apar şi la gât sub forma unui colier, la mâini sub forma unor brăţări sau în jurul mijlocului ca o centură. În 1925, arheologul peruan Luis E. Valcarcel a descoperit la Pukara cea mai frumoasă statuie a unui preot oficiator de sacrificii cunoscută până astăzi.

În urmă cu multe secole, în acest loc, astăzi sit arheologic, s-au petrecut probabil scene oribile de sacrificii umane. Aceasta este concluzia la care a ajuns misiunea condusă de Kidder, în 1939. În momentul în care a scos la lumină, la poalele vârfului stâncos ce domină Pukara, un labirint de pasaje compartimentate, el a dat peste o dală lungă de 13 metri şi lată de 1 metru. Nu i-a trebuit mult timp ca să-şi dea seama la ce fusese folosit giganticul dolmen! În jurul mesei de sacrificiu zăcea o cantitate imensă de maxilare umane. Puţin mai încolo, în acelaşi templu monumental, unde solul continuă să fie acoperit cu un strat impermeabil de argilă roşie, Kidder a exhumat o a doua masă şi o cantitate la fel de impresionantă de maxilare!

În vârful unei terase piramidale, arheologul a scos la iveală din stratul de nisip un templu deschis, construit din dale rectangulare de 3 până la 4 metri lungime, îmbinate impecabil. În altarul în formă de „T” din mijloc erau săpate trei nişe, în fiecare dintre acestea odihnindu-se câte o mumie ilustră împodobită cu plăci de aur. De fiecare parte a altarului se găsea câte un sarcofag mare din piatră, acoperit cu o dală gravată cu semnul scalar din Tiahuanaco, care era atât de grea, încât a fost imposibil să fie ridicată.

Celulele preoţilor sacrificatori din Pukara se deschid

toate spre acest altar. O statuie reprezentându-l pe unul dintre înspăimântătorii oficianţi poartă pe cap o cască în formă de condor. Însă nu doar pasărea Soarelui, capetele-trofeu şi motivul scalar grecesc conduc la conexiunea cu Tiahuanaco. Kidder a mai descoperit la Pukara, amestecate printre oseminte umane, trompete din ceramică” asemănătoare cu instrumentul micului „muzicant” de pe friza sculptată la baza arhitravei celebrei Porţi a Soarelui! Trompete din argilă ornate şi ele cu capete de om sau cu animale antropomorfe, modelate în relief. Alături de acestea zăceau fragmentele unor teci protectoare împletite din paie în care instrumentele erau duse la cuptor pentru a fi arse.

Pe una dintre trompete apare ca element decorativ o cruce. Motiv de bucurie pentru preotul paroh din Pukara.

— Ibarra Grasso crede că este vorba mai degrabă despre nişte pipe ceremoniale, având o lungime cuprinsă între 40 şi 60 de centimetri, şi că stratul închis la culoare din interiorul acestora ar putea reprezenta depuneri de nicotină... (n.t.).

convins că, în urmă cu multe secole, aici au venit nişte „apostoli creştini”. Ciudaţi apostoli purtători de capete retezate!

În corelaţie cu arta crudă din Pukara, Elizabeth della Santa crede că antropoliţii gigantici din Tiahuanaco ar fi putut fi „stâlpi de fundaţie ai diferitelor cartiere din metropola de pe Kollao”.

Betanzos, Cristóbal de Molina şi alţi cronicari au indicat faptul că întemeietorii unor noi familii din Tiahuanaco au fost sacrificaţi chiar pe locurile unde erau ridicate aceste blocuri de piatră, ca mărturie a amintitei fundaţii.

Ei mai spun că oamenii chemaţi de Viracocha „să populeze această regiune cvasideşertică trebuiau să se grupeze în jurul statuii care îl reprezenta pe primul dintre ei”.

De unde, fără îndoială, şi următoarea frază cu dublu înţeles: „Fiecare naţiune îmbracă haina pe care a purtat-o

primul ei fiu care s-a născut în aceste locuri şi apoi s-a transformat din nou în piatră”.

Alţi idoli ascunşi

La distanţă de o zi de Tiahuanaco, pe pământurile din Konko, au fost găsiţi alţi idoli. Descoperirea a fost făcută de către un miner care săpa în cantonul Jesus de Machaca, în căutarea unor filoane de cupru. Un vecin l-a denunţat. Intervenind, autorităţile boliviene au constatat existenţa unor ruine contemporane cu metropola indienilor kolla.

Situate pe o ridicătură de pământ, acestea ar fi vestigiile palatului unui senior feudal. Dacă nu cumva este vorba despre un templu, ce măsoară 280 de paşi lungime pe 150 lăţime. Simetria edificiului aminteşte de Kalasasaya. În centrul lui, zăcea un idol căzut cu faţa la pământ, înalt de 5 metri, având laturile decorate cu diverse desene şi glife în relief. Pentru indienii din Konko, statuia reprezintă un „fraile”, călugăr sau paroh; în realitate, ea înfăţişează un mare preot al unei religii uitate.

Participanţii la expediţia lui Lopez de Diego şi Buch au găsit un alt idol prăbuşit, pe care au reuşit să-l întoarcă, însă l-au rupt în două. Învăţătorul din Konko l-a măsurat – avea 5, 20 metri. El era împodobit cu sculpturi magnifice; din nefericire, ulterior a fost reîngropat…

Un al treilea astfel de idol care a fost exhumat, înalt de 4 metri, este decorat cu nişte gravuri simetrice admirabile rămase intacte, amintind de arta maiaşă din America Centrală. Toţi cei trei sunt ciopliţi din gresie de culoare roşie şi probabil că sub dărâmăturile din Konko zac mulţi alţii asemănători…

Printre foarte frumoasele ruine aflate la Lucurmata, o hacienda din apropiere de lacul Titicaca, se găseau, până în urmă cu câţiva ani, doi mari idoli – este vorba din nou despre un bărbat şi o femeie. Indienii aymara îşi reînnoiau întotdeauna ofrandele dedicate acestui cuplu „aducător de recolte bogate”. Un arheolog aflat în trecere prin hacienda a vrut să transporte statuile la muzeul din Tiahuanaco.

„Dacă zeul ne părăseşte, a spus un localnic aymara, asupra noastră se va abate foametea. El ne va pedepsi

pentru că l-am lăsat să plece…” În noaptea premergătoare „răpirii” celor doi, indienii i-au încărcat pe nişte balsas mari… Se crede că idolii au fost ascunşi pe o mică insulă. Şi continuă să fie de negăsit…

Enigma transportului idolilor

Cum au putut aceşti oameni să transporte cu mâinile goale, pe distanţe mari, adevărate stânci? Este una dintre întrebările fierbinţi cele mai pasionante, una dintre cele mai discutate enigme din perioada preincaşă!

Un lucru este sigur, şi a fost recunoscut ca atare încă din momentul cuceririi regiunii de către spanioli: în apropierea ruinelor din Tiahuanaco nu există nici stânci, nici cariere de unde s-ar fi putut extrage asemenea blocuri de piatră. Trebuie să admitem imposibilul, anume faptul că ele au fost aduse la faţa locului fie pe uscat, fie pe apă. În orice caz, purtate pe o distanţă considerabilă, dacă avem în vedere lipsa mijloacelor mecanice din acea epocă extrem de îndepărtată.

Toţi conchistadorii au rămas uimiţi. Încă în 1653, părintele Bernabe Cobo se întreba prin ce miracol au putut transporta constructorii din Tiahuanaco pietrele pe care le-au folosit. Nici măcar vreun arhitect sau inginer din zilele noastre nu găseşte explicaţii plauzibile. În acea perioadă a colonizării Americii de Sud, în care geologia era o ştiinţă încă necunoscută, Cobo încearcă să clasifice pietrele, împărţindu-le în două categorii: „cele nisipoase roşii, uşor de prelucrat, şi cele brune, foarte dure”. Alcide d’Orbigny adaugă gresiile compacte şi albicioase, trahitul granitic şi o rocă bazaltică cu tentă albăstrie. De unde provin însă aceste roci? El a căutat îndelung, „pe o rază de zece leghe de jur-împrejur, muntele din care ar fi putut fi extrase”. Negăsind însă nimic, cercetătorul s-a întrebat dacă pietrele nu proveneau cumva din insulele de pe lac… „Această incertitudine, constată d’Orbigny, demonstrează că ele au fost aduse de la mare depărtare”. Străbătând podişul, călătorul francez găseşte blocuri abandonate pe drumurile ce duc spre lac, fapt ce pare să-i confirme bănuielile.

D’Orbigny analizează datele problemei şi ajunge la concluzia că pietrele trebuie să fi fost transportate pe apă. „Dacă această regiune ar fi fost bogată în lemn şi dacă vechii peruani ar fi avut ambarcaţii de un anumit tonaj, ipoteza ar putea fi valabilă. Dar cum în întregul ţinut nu se găseşte niciun arbore, iar navigaţia antică, aidoma celei actuale, era practicată cu bărci din trestie, chestiunea se complică...”

D’Orbigny conchide: „Un văl de nepătruns ascunde şi va continua cu siguranţă să ascundă întotdeauna răspunsul la aceste întrebări importante privind istoria tehnicii unor popoare care, asemeni egiptenilor, peruanilor şi mexicanilor, au vrut să-şi demonstreze puterea prin blocurile impresionante pe care le-au deplasat ca să-şi construiască templele”.

Geologul David Forbes a făcut un examen macroscopic al rocilor din Tiahuanaco. El presupune că pietrele vulcanice provin „din lanţul de sierras ce se întinde de-a lungul malului occidental al lacului Titicaca. Mai mult, „cariera este vizibilă”, spune el, după ce descrie „un imens bloc de piatră decupat sub forma unei canapele sau a unui divan, rămas pe malul lacului din cauza prea multor obstacole ce au împiedicat continuarea transportului”.

Squier, diplomat american, dar şi explorator trimis în America de Sud de către Lincoln în 1857, a străbătut pampasurile înalte din jurul lacului sacru şi a observat, în istmul Yunguyo ce leagă peninsula Copacabana de ţărm, „bucăţi de bazalt şi de trahit foarte asemănătoare cu pietrele ruinelor”. El a semnalat multe blocuri tăiate sau parţial degroşate împrăştiate pe suprafaţa istmului. „În realitate, spune el, locul acesta se află la o distanţă de peste 50 de kilometri în linie dreaptă de Tiahuanaco. Dacă pietrele provin de acolo, ele trebuie să fi fost transportate în mare parte pe lac, iar restul pe uscat. Dar este dificil de imaginat cum anume au fost deplasate de pe un mal pe celălalt”.

Max Uhle e convins că bazaltul din care a fost tăiată

celebra Poartă a Soarelui provine din Capira, unde se înalţă, în partea peruană a lacului Titicaca, vulcanul Kapia, ce formează împreună cu Siquimpata şi Huata un mare pod terestru care înaintează adânc în apă. Straturile de lavă alternând cu depunerile de cenuşă vulcanică ating în anumite locuri o grosime de 7 metri. Bucăţi enorme de lavă zac desprinse, părând decupate de mâna omului.

Imaginaţia lui Poznański zburdă din nou „în întâmpinarea unor soluţii absurde”, după cum spun confraţii săi. Într-un articol despre Petrografia din Tiahuanaco, publicat în 1904, savantul sugerează că „fondatorii oraşului au folosit lava provenită din erupţia vulcanului Kapia pe când aceasta era încă în stare fluidă. Ei au canalizat scurgerile de materie incandescentă spre poalele vulcanului, unde erau pregătite nişte tipare din argilă bătătorită… în care lava era turnată asemeni fierului topit”.

Văzându-se constrâns să-şi revizuiască teoria, Poznański se arată mai puţin temerar şi revine la ideea transportului pietrelor pe acele mari balsas de totora care, „după ce au navigat cu uşurinţă pe lac, şi-au debarcat masiva încărcătură chiar pe cheiurile sau canalele din apropiere de Tiahuanaco”.

Geologul Lorenzo Sundt avansează o ipoteză şi mai fantezistă. El crede că „în era glaciară, blocurile enorme de piatră au fost transportate de nişte aisberguri imense desprinse din gheţari… Se ştie, insistă el, că pe suprafaţa aisbergurilor se depozitează toate materialele căzute de pe creste. împinse de curent până pe plaja din Tiahuanaco, ele s-au spart, toată încărcătura căzând la pământ. Altele s-au dezagregat mai departe, motiv pentru care între Tiahuanaco şi ţărmul actual al lacului se văd blocuri netăiate”.

Contele de Castelnau a consemnat, în 1851, o altă opinie: indienii din Anzi i-au spus că strămoşii lor incaşi cunoşteau secretul înmuierii pietrelor cu ajutorul sevei anumitor plante de pădure… Or, am cunoscut la Cuzco un localnic erudit ce împărtăşeşte această părere, fiind

preocupat de căutarea lor încă din copilărie. El m-a asigurat că găsise o iarbă pe care a încercat-o pe o piatră, a cărei suprafaţă a devenit maleabilă. Tocmai expediase un eşantion din acea plantă în Statele Unite şi aştepta cu nerăbdare rezultatele analizei de laborator…

Plecând de la această descoperire, informaţia culeasă de către Castelnau capătă sens. „Pasta de granit” putea fi „transportată astfel mult mai uşor în nişte coşuri mari, pentru a fi modelată la faţa locului la dimensiunile şi în formele dorite”, conform machetelor găsite adeseori în preajma ruinelor.

Cercetările întreprinse de C.I.A.T.

În 1968, Centrul de Cercetări Arheologice din Tiahuanaco a efectuat săpături ştiinţifice în zona ruinelor, investigaţii care au adus unele clarificări, cel puţin în problema stratificării celor cinci oraşe suprapuse de după „potop”. Lava întărită, bazaltul, andezitul etc. nu au fost folosite în perioada în care Tiahuanaco era un târg pe cale să se nască, cu cel puţin 1.000 de ani! Cr. Nici în timpul celor de a doua şi a treia epoci, pe când oraşul a prins formă, la începutul erei noastre. Tot ce datează de dinainte a fost construit din piatră nisipoasă de culoare roşie.

Nivelul următor – până în secolul al VI-lea d.Hr. – relevă un grad sporit de înfrumuseţare, de rafinament, urmărind perfecţionarea operei iniţiale. Stelele sculptate, marile porticuri sau portadas, stâlpii ornamentali, soclurile statuilor, jilţurile sau tronurile, statuile uriaşe au fost cioplite în acea perioadă din bucăţi masive de andezit, un material nou, de lux.

Or, în aceeaşi epocă, oamenii pleacă în căutarea bazaltului folosit la confecţionarea securilor, a uneltelor agricole, a ceaunelor pe pirostrii la 400 de kilometri depărtare de Tiahuanaco, la sud-vest de lacul Poopo, iar pentru aducerea socialitei, la Cochabamba! Deja faptul că andezitul nu este originar din aceste locuri nu mai pare chiar atât de surprinzător.

C.I.A.T. a mai stabilit cu certitudine un lucru: monoliţii de dimensiuni enorme, cu o greutate colosală au

fost aduşi la Tiahuanaco în stare brută. Cioplitorii se puneau pe lucru la faţa locului, în funcţie de comandă. Şi asta, fără îndoială, ca urmare a faptului că, după ce au încercat să transporte statuile terminate pe un teren accidentat şi pe distanţe foarte lungi, acestea au ajuns la destinaţie sparte sau cel puţin deteriorate.

Carlos Ponce Sangines, cel care a dirijat lucrările, spune clar: în apropierea colţului de nord-est al templului Kalasasaya, zace un bloc abandonat chiar în timp ce se afla în plin proces de tăiere. Meşterii pietrari care se ocupau cu degroşarea lui urmau să cioplească din el patru stâlpi desenaţi în prealabil şi deja incizaţi.

O dată demonstrat acest lucru, C.I.A.T. şi-a orientat cercetările în direcţia localizării carierelor. Cele mai apropiate de Tiahuanaco au ieşit din discuţie definitiv, din cauza diferenţei petrografice a materialelor.

Mii de sclavi

Extragerea din cariere şi transportul pietrelor au fost posibile datorită unui sistem economico-social care avea în mod evident o organizare tiranică. La Tiahuanaco, te simţi obligat să te gândeşti la disciplina de fier ce trebuie să fi domnit într-un stat unitar şi coerent, guvernat şi planificat cu mână forte, într-o manieră diferită de cea a timpurilor noastre dominate de dezordine! Munca în echipă a unui număr foarte mare de oameni a fost pregătită extrem de minuţios. Nimic din ceea ce se făcea nu era lăsat la voia întâmplării sau a interpretărilor individuale. Nu era permisă nicio fantezie. Guvernată de o aristocraţie atotputernică, în cadrul unei suprastructuri sociale exemplare, energia populară a fost canalizată spre un sistem meşteşugăresc viguros, compartimentat în diverse meserii care formau grupuri specializate.

În perioada aceea, colectivitatea inferioară a ţăranilor andini era condamnată să-i hrănească şi să-i îmbrace pe lucrătorii de pe şantiere. Orice delict, orice neîndeplinire a ordinelor primite erau de neconceput, pedeapsa fiind execuţia imediată. Angrenajele acestei maşinării umane ce funcţiona fără greş se bazau pe forţa

excepţională a muncitorilor, coroborată cu inteligenţa celor care îi coordonau.

Trebuie totuşi să admitem că „inginerii” precolumbieni din regiunea lacului Titicaca dobândiseră, pe lângă abilitatea şi înclinaţiile lor naturale, însă, printr-o experienţă îndelungată, un minimum de noţiuni elementare de geniu care, în ceea ce-i priveşte pare un dar înnăscut, aproape miraculos!

„Precizia matematică a tăieturii şi a sculpturii, unghiurile drepte impecabile sau uşor rotunjite ţin de un instinct nativ, comparabil cu cel al albinei care îşi construieşte fagurele perfect hexagonal”, opinează Bartolomé Mitre. El îşi aminteşte că a văzut nişte indieni aymara lucrând la construcţia catedralei din La Paz, care, „fără să aibă noţiuni de desen sau instrumente moderne, tăiau pietrele şi copiau mulurile cele mai complicate cu o uşurinţă ce l-a uimit pe arhitectul francez însărcinat să-i dirijeze”.

Se ştie că, pentru a tăia piatra, vechii peruani încastrau în rocă icuri de lemn şi că, pentru a o face să crape, foloseau acţiunea combinată a focului, apei şi îngheţului. Şlefuirea suprafeţelor se realiza prin frecarea lor cu nisip sau cu o piatră foarte dură.

Aşadar, era mai degrabă o chestiune de timp şi braţe de muncă decât de mijloace. Totuşi, după cum remarcă Mitre, „piatra din Tiahuanaco a fost modelată nu cu apă, ci cu sânge!”

Ne putem imagina dificultăţile pe care le-au avut de înfruntat constructorii antici la 4.000 de metri altitudine, într-un ţinut împrejmuit de coline, ce izolează cetatea megalitică de restul platoului Altiplano, fără vreun animal de povară sau de tracţiune. Care a fost reacţia oamenilor în faţa pietrei ce trebuia deplasată? Cu siguranţă că instinctul i-a îndemnat să calculeze în prealabil de câte perechi de braţe au nevoie ca să pună monolitul în mişcare. Dar câte încercări nereuşite, plătite de unii chiar cu viaţa, au fost necesare înainte de a izbuti?

Calitatea şi numărul participanţilor erau cu siguranţă

stabilite în funcţie de caracteristicile terenului. În calcul intrau şi sforile de tracţiune, ţinând cont că ruperea lor bruscă reprezenta un risc care trebuia evitat cu orice preţ. Am găsit printre ruine fragmente de legături ce au fost utilizate probabil la această manevră. În majoritate, sunt confecţionate din liane şi fibre vegetale răsucite, împletite adesea cu lână de lamă. Cele mai rezistente maromas erau făcute din curele din pielea şi vinele aceluiaşi animal.

Cât despre metodele menite să reducă frecarea, se recurgea la rampa cu plan înclinat şi la deplasarea blocurilor pe un strat de pământ cu ajutorul răngilor. Poate chiar la tăvălugi. Dar, mai ales, procedeul trebuie să fi inclus şi presărarea de argilă umedă pe pantă, pentru a reduce efortul de tracţiune al oamenilor.

Ţinând cont de experienţele pe care Atkinson le-a realizat la Stonehenge, iar Thor Heyerdahl pe Insula Paştelui, C.I.A.T. a făcut câteva încercări în cazul ruinelor din Tiahuanaco.

La Stonehenge, Atkinson a folosit douăzeci şi doi de oameni pentru a mişca o piatră ridicată cântărind o tonă, utilizând în acest scop o sanie şi reuşind să deplaseze blocul cale de aproximativ 400 de metri pe zi.

Lui Thor Heyerdahl i-au fost suficienţi cincisprezece pascuani ca să smulgă din carieră una dintre statuile de pe insulă şi să o târască printr-o metodă similară.

C.I.A.T. a apelat la o sută cincizeci de soldaţi bolivieni pentru a ridica pe Akapana – doar cu ajutorul corzilor – un monolit căzut la picioarele piramidei.

Dacă cei din Tiahuanaco ar fi cunoscut sistemul de sănii pe care egiptenii le-au folosit în construirea monumentelor lor funerare, timpul şi numărul de oameni ar fi fost reduse în mod considerabil. Astfel, stela numărul 15, ce cântăreşte o tonă şi jumătate, ar fi fost pusă la locul ei în centrul aşa-numitului Templete doar de către zece indieni, improvizând o sanie prin cuplarea a două bucăţi de şină. Dar, până în prezent, la Tiahuanaco nu a fost descoperit niciun indiciu care să ne facă să bănuim că ei ar fi avut această idee.

Bazându-se pe rezultatele obţinute de C.I.A.T., Ponce Sangines a putut să calculeze că pentru înălţarea în Templete a faimosului gigant descoperit de Courty şi dezgropat apoi de Bennett a fost nevoie de cel puţin cinci sute de oameni. Cât despre Puma Puncu – monument construit în cinci ani, potrivit estimărilor arheologului bolivian –, el a necesitat un număr mult mai mare de oameni şi un timp mai îndelungat. Transportul unei singure dale monumentale dintre cele folosite la construirea acestei piramide a necesitat probabil trei sute de indieni! Greutatea celui mai mare stâlp de andezit descoperit până acum la Tiahuanaco a fost evaluată la 41 de tone.

La drept vorbind, nu este chiar o descoperire. În cronica sa, părintele Acosta nota că „toate lucrările se făceau cu mulţi oameni”. Subliniind cunoştinţele incaşilor în ce priveşte transportul monoliţilor, Garcilaso de la Vega a consemnat istoria unei pietre uriaşe care, fiind prost ancorată, a rupt legăturile în timpul construirii ciclopicei fortăreţe Sacsahuaman: „Pe una dintre laturi, din cauză că indienii nu au ridicat-o toţi o dată, greutatea pietrei a înfrânt rezistenţa celor care o susţineau. Ea s-a rostogolit spre baza pantei, zdrobind trei sau patru mii de oameni”.

Greutatea acestei „pietre istovite”, abandonată la marginea drumului, a fost calculată la aproximativ 100 de tone. Din pricina culorii sale roşii, indienii quéchua din Cuzco spun că piatra „a plâns cu lacrimi de sânge în amintirea tragediei petrecute”.

Neofiţilor care ar putea să se mire – şi pe bună dreptate – că atâtea braţe de muncă erau răpite de la lucrările agricole pentru o perioadă îndelungată, Carlos Ponce Sangines le răspunde că principalele culturi, cartoful, quinoa şi canihua, nu necesită îngrijire decât un număr de o sută de zile pe an, aşadar, în cele opt luni ce despart perioada de însămânţare de cea a culesului, indianul de pe Altiplano poate să se ocupe de alte lucruri precum odinioară „de lucrările colective ordonate de un regim centralizator, dar nu sclavagist în sensul propriu al

cuvântului”. El subliniază faptul că pe înaltul podiş bolivian „omul nu a fost considerat marfă de schimb sau animal de povară. O astfel de instituţie nu este abolită cu uşurinţă, ci, dimpotrivă, supravieţuieşte multă vreme. Or, în prezent nu există nicio tradiţie sclavagistă”. După cum nu exista, am putea adăuga noi, nici în primele zile ale ocupaţiei spaniole…

Traversarea cu balsa… şi cu pluta?

În Păriţi, o mică insulă de pe lacul Titicaca, au fost descoperite recent vase specifice culturii chiripa, care, în zona de uscat boliviană, trebuie să fi precedat cultura din Tiahuanaco. Deci în epoca preistorică existau legături între locuitorii insulei şi cei de pe podiş! Faptul ne ajută să acceptăm mai uşor ipoteza extragerii din vulcanul Kapia a blocurilor de andezit folosite la construcţia celor mai remarcabile monumente de pe Altiplano.

O dată coborâte pe malul lacului, ele trebuiau în mod obligatoriu transportate pe apă şi debarcate pe malul opus, în direcţia vestitei metropole kolla. Era imposibil să se procedeze altfel, spunea Theodore Berr în 1882, într-o comunicare făcută la Societatea de Geografie din Paris: „Acest tip de stâncă nu se găseşte decât pe drumul de la Zepita la Yunguyo, însă este evident că blocurile nu au putut fi traversate peste rio Desaguadero şi nici trecute dincolo de coasta impracticabilă ce străjuieşte valea în partea de vest”.

Cu toate că a văzut una dintre aceste balsas din trestie trăgând la mal nu departe de locul în care se afla, Berr a continuat să se îndoiască de faptul că monoliţii ar fi putut fi încărcaţi pe astfel de ambarcaţiuni graţioase. Era o balsa sosită de pe Insula Soarelui – unde savantul remarcase o carieră odinioară exploatată –, ce transporta vreo sută de indieni.

Ar putea fi descoperite eventuale debarcadere? La Taraco, pe limba de pământ ce înaintează în apă, am văzut stâlpi scufundaţi şi blocuri de andezit eşuate pe plajele lacului.

În apropiere de Iwawe, o localitate situată la vreo 20

de kilometri de Tiahuanaco, Carlos Ponce Sangines a găsit nişte obiecte tăiate în andezit „ce seamănă cu stâlpii din Tiahuanaco”. Obiectele de ceramică scoase la lumină în cursul săpăturilor efectuate la Ojje-Puco, un sit din apropiere, aparţin şi ele aceluiaşi stil. Ceea ce „face plauzibilă ideea transportului pe lac şi a abordajului la un debarcader dinainte stabilit, urmate de deplasarea pietrelor pe uscat prin tracţiune”.

Sangines a dezgropat o porţiune de 1 kilometru din drumul care duce spre lac şi se sfârşeşte în dreptul unui şanţ ce joacă rolul unui debarcader grosier. În zilele noastre, acesta este folosit doar în sezonul ploios, când nivelul apelor creşte. Chiar dacă rămâne doar o ipoteză, spune arheologul, se poate presupune în mod rezonabil că „transportul pe apă se efectua în sezonul ploios, când ambarcaţiunile se puteau apropia de zonele rămase descoperite în anotimpul secetos. Oamenii lăsau pur şi simplu pietrele să cadă la fund, aşteptând ca nivelul apei să scadă, iar după câteva luni le trăgeau relativ uşor, evitând zonele mâloase”.

De fiecare parte a şanţului şi a drumului, zac blocuri de andezit, „material cu totul străin acestor locuri”, subliniază Carlos Ponce Sangines, adică „aduse aici în mod intenţionat, prin strădania omului”. Altele pot fi în continuare zărite, sub oglinda apei.

Materialul litic ar fi fost deci transportat din peninsula Copacabana, prin strâmtorile Yampupata şi Tiquina şi prin golful Guaqui, cale de 94 de kilometri, pentru a ajunge în „portul” Iwawe.

Într-o grădină particulară din apropierea cheiului actual din Yunguyo, Thor Heyerdahl a fotografiat un monolit de „aproximativ 20 de tone”, pregătit de îmbarcare. Stând de vorbă cu indienii aymara, el a aflat că aceştia numeau cheiul respectiv „drumul spre Tiahuanaco”.

Totuşi, mulţi arheologi se îndoiesc de faptul că vechii peruani ar fi putut transporta astfel de stânci pe nişte simple gondole din mănunchiuri de stuf legate între ele.

Exasperat de încăpăţânarea lor, marele arheolog Max Uhle a riscat o sugestie care i-a atras critici severe: nu au folosit oare vechii locuitori de pe malurile lacului Titicaca plute mari din trunchiuri de copaci, asemănătoare cu acele callapos pe care tocmai le văzuse purtând încărcături considerabile pe fluviile din partea răsăriteană a Boliviei?

Ideea lui Uhle este cu atât mai acceptabilă cu cât acele rios curg chiar la baza masivului pe creştetul căruia se găseşte întinsul Altiplano! Contraargumentul adversarilor săi a fost că aducerea la o altitudine de 4.000 de metri a unor arbori tăiaţi dintr-o zonă situată la nivelul mării ar fi presupus dificultăţi insurmontabile. Iar cu aceasta subiectul a fost considerat închis…

Însă recitind însemnările părintelui Vicente Valverde, fanaticul călugăr franciscan din pricina căruia încă Atahualpa a fost condamnat la moarte pentru erezie (şi care a sfârşit el însuşi mâncat de canibali!), navigatorul norvegian Thor Heyerdahl a relansat discuţia. Părintele Valverde a povestit că atunci când spaniolii au plecat din Cuzco, sub comanda lui Hernando Pizarro, îndreptându-se spre platoul lacului Titicaca în căutarea comorilor de pe Insula Soarelui, au fost surprinşi să întâlnească pe drum indieni care se grăbeau să transporte cantităţi apreciabile de trunchiuri de copac pentru balsas. Aceştia au declarat că primiseră ordin „să construiască fără cea mai mică întârziere nişte almadias, mari platforme plutitoare, pentru uzul împăratului, despre a cărui moarte tragică încă nu aflaseră”.

Este posibil ca meşteşugul construirii plutelor să fi fost cunoscut pe Titicaca de mult timp, dacă dăm crezare următorului paragraf extras din cronica lui Pedro Gutierrez de Santa Clara, scrisă în jurul anului 1544. „Primul senior indian care a pătruns pe aceste teritorii îndepărtate, scrie el, se numea Manco încă Capalla (sau Zapana) … El a plecat cu surle şi trâmbiţe împreună cu oamenii săi de pe o vastă insulă numită Titicaca, situată în mijlocul unei lagune foarte întinse şi adânci din provincia Hatun Collao. Acest Manco încă Capalla dorea să

dobândească un mare renume şi să devină stăpânul tuturor indienilor curaca din jurul lagunei. Îndemnat de diavol şi de vrăjitori, şi-a propus să le ocupe teritoriile prin toate mijloacele posibile şi să-i subjuge. Foarte hotărât, a părăsit insula cu un mare număr de balsas din trestie şi din lemn uscat”.

Din informaţia foarte utilă de mai sus rezultă că, pentru a-şi îmbarca tovarăşii de arme, primul încă a făcut uz simultan de balsas din trestie sau totora şi de plute din trunchiuri de copac.

În zilele noastre, genul acesta de ambarcaţiune continuă să fie folosit de către indienii bolivieni din zonele împădurite, care găsesc din abundenţă lemn de balsa pe malurile mlăştinoase ale râurilor de pe versantul oriental al Anzilor. Ei leagă trunchiurile, alcătuind platforme mari pe care transportă oameni, animale şi încărcături diverse pe apele nu foarte adânci, dar agitate de curenţi puternici.

Un asemenea trunchi are 10 metri lungime şi un diametru de 15 – 20 de centimetri, dar este atât de uşor, încât patru oameni pot să-l transporte fără probleme pe distanţe lungi-Cu toate acestea, plutele o dată terminate, suportă sarcini de zece ori mai mari decât greutatea lor specifică, unele dintre ele fiind făcute din aproximativ 40 de trunchiuri legate cu nişte corzi vegetale obţinute din fibre răsucite provenind din lemnul aceleiaşi specii de arbori.

— Lemn de balsa – Ochroma Lagopus SW (n.t.).

Pentru Carlos Ponce Sangines, una dintre naraţiunile lui Creza de Leon referitoare la incursiunile navale ce au precedat cucerirea regiunii de către incaşi trebuie plasată în perioada în care mai multe state de limbă aymara îşi disputau hegemonia asupra bazinului lacului Titicaca, adică după dezmembrarea imperiului din Tiahuanaco, spre începutul secolului al XII-lea. Relatarea vine în completarea celei prezentate anterior, în care ni se arăta că un „nobil din Hatun Kollao, pe nume Zapana, auzind că în inima lacului se găseau câteva insule populate, a navigat până la ele în nişte balsas de mari dimensiuni şi s-a luptat

cu localnicii…”

Dintr-o altă cronică aflăm că mai târziu, din ordinul lui Huayna Capac, au fost cărate „în spate, pe o distanţă de 300 de leghe (peste 1.000 de kilometri), trunchiuri de arbori dintr-o esenţă foarte uşoară, pentru confecţionarea unor plute cu ajutorul cărora să se poată naviga pe Titicaca, unde suveranul avea obiceiul să vină să se distreze şi să asiste la diverse sărbători”. Trunchiuri pe care Hernando Pizarro le-a găsit pe malul lacului şi care i-au salvat viaţa!

După cum povesteşte Pedro Pizarro, auzind că întreaga provincie cuprinsă între rio Desaguadero şi Charcas se răsculase, Francisco Pizarro l-a însărcinat pe fratele său Hernando, căruia i-a dat în subordine două sute de oameni, să pacifice regiunea. Unul dintre soldaţi s-a rătăcit în cursul ciocnirilor, iar indienii au pus mâna pe el şi l-au ucis, într-una dintre acele huacas ale lor… Furios, Hernando Pizarro a vrut să-i urmărească, însă, ajungând la râul Desaguadero şi vrând să treacă pe celălalt mal folosindu-se de imensul ponton din balsas pe care indienii le legaseră una de cealaltă, a văzut că aceştia avuseseră timp să le taie. O duzină de cavaleri au încercat să traverseze fluviul, dar s-au înecat, cu cai cu tot. De pe celălalt mal, patru sau cinci mii de indieni trăgeau cu arcurile şi trimiteau o ploaie de pietre de praştie asupra spaniolilor. Hernando Pizarro şi-a pus oamenii să construiască în grabă o balsa mare din trunchiurile de copac ale lui Huayna Capac, pe care s-a îmbarcat împreună cu vreo douăzeci de soldaţi, şi în cele din urmă a reuşit să-i învingă pe rebelii pakasa.

În concluzie, nimic nu ne împiedică să credem că vechii locuitori din Tiahuanaco practicau deja acest gen de navigaţie, dacă se ştie – şi dacă există probe – că aveau legături „comerciale” cu triburile din pădurea amazoniană.

Actualmente, punctul cel mai apropiat din care indienii aymara se aprovizionează cu lemn de balsa este Caravani, în districtul La Paz, la o depărtare de 145 de kilometri de Tiahuanaco şi 123 de malurile lacului Titicaca,

ambele măsurate în linie dreaptă. La Caravani s-ar fi găsit, după cum spune Carlos Ponce Sangines, vase provenind din Tiahuanaco. Dacă această descoperire nu este confirmată încă, alte indicii ale legăturilor dintre selva şi Altiplano sunt evidente. De exemplu, Max Uhle a scos la lumină dintre ruinele din Tiahuanaco un tub lung din os de lamă, având la un capăt două orificii, care trebuie să fi fost un inhalator de substanţe narcotice în scopuri divinatorii, accesoriu obişnuit al vrăjitorilor din pădurile virgine.

Legate de această practică, au fost găsite şi nişte policioare de piatră, asemănătoare cu cele din lemn pe care brujos aşază praful de drog vegetal.

Carlos Ponce Sangines mai semnalează o ceramică neagră găsită la Kalake, pe care se poate vedea un personaj cu falca umflată, dat fiind că mestecă frunze de coca, arbust ce creşte dincolo de Cordilieri, în văile calde dinspre La Paz.

În fine, în timpul excavaţiilor efectuate la Tiahuanaco de C.I.A.T., au fost scoase la lumină două cranii mici de maimuţă, unul prins între monoliţii unui zid de susţinere din Kalasasaya, iar altul, alături de o mumie din Kherikala.

Am mai putea aminti vasele în formă de jaguar pentru arderea copalului – o răşină din pădurile tropicale –, extrem de utilizate în palatele din Tiahuanaco, sau la 500 de kilometri depărtare, în valea Mojos, obiectele din ceramică pe care se regăseşte semnul scalar, fără a uita utilizarea în ţinuturile înalte a arcului cu săgeţi, arma tipică a „sălbaticilor” din pădurile amazoniene…

În încercarea de a clarifica problema transportului enormilor monoliţi pe apele lacului Titicaca, Carlos Ponce

Sangines a făcut câteva probe cu ajutorul unei plute „model redus”, asemănătoare cu un kallapo miniatural, păstrat în Muzeul de Arheologie. Alcătuită din unsprezece baghete de lemn şi şase „bârne” transversale, măsurând 50 de centimetri lungime şi 17 lăţime, având o grosime de 1, 5 centimetri şi o greutate totală de 530 de grame, mica plută a fost încărcată cu o bucată de andezit cântărind 1600 de grame. Pusă pe apă, ea a plutit perfect…

Aceste cercetări şi experienţe par să demonstreze în esenţă că omul antic de pe înaltul platou andin a găsit foarte de timpuriu soluţii pentru o serie de enigme ce astăzi li se par multora de neînţeles! Doar dacă…

Sfinxul lacului Titicaca urmăreşte parcă să împingă încă o dată problema spre domeniul fantasticului! Vechii constructori ai oraşului Tiahuanaco au posedat oare o „ştiinţă magică”, necunoscută nouă, cei din timpurile moderne?

Să ascultăm această frază insolită consemnată de către o serie de cronicari spanioli temerari care, văzând giganticii antropoliţi reprezentându-l pe Viracocha, au încercat să afle metoda secretă folosită pentru realizarea lor. De pildă părintele Cobo, chestionându-i pe indienii din aşezările de lângă Tiahuanaco, a obţinut următorul răspuns, pe care l-a notat probabil nu fără să ezite: „Strămoşii noştri ne-au spus că aceste pietre au fost aduse prin aer, în acordurile unei trompete la care cânta un tânăr”.

Frază tulburătoare, desigur, al cărei ecou l-am găsit şi eu în intriganta prezenţă a acelor mici trompetişti stând în picioare pe discurile solare reprezentate pe „antediluviana” poartă triumfală a Baalbek-ului sud-american. Ciudat… Foarte ciudat!

Partea a treia

ÎNTEMEIETORII LUMII”.

Atunci când la Betleem se năştea Iisus Cristos, fiul lui Manco Capac, pe nume Cinchi Rocca încă, împlinea vârsta de optzeci de ani.

HUAMAN POMA

CAPITOLUL 13

Uru, nişte fosile vii

Suntem fiii primilor zori de zi, când Soarele nu exista încă… Noi nu suntem oameni… Suntem însuşi „trunchiul lumii”!

Geneza Uru (Jehan Vellard)

„Turiştii din cuaternar”.

Am rătăcit timp de mai multe zile prin Tiahuanaco şi

prin împrejurimi. Un idol sfărâmat mi-a servit drept bancă pentru a-mi face însemnări şi schiţe…

Acum, toate acestea vor rămâne în urma mea, ca şi cum tocmai m-aş fi întors dintr-o viaţă trăită înainte cu multe secole. Dintr-o călătorie fabuloasă în trecut…

Mă despart de Tiahuanaco şi de enigmele lui milenare, la dezlegarea cărora voi fi contribuit şi eu într-o anumită măsură. Plec pe urmele unui popor şi mai vechi, şi mai puţin cunoscut.

Quispe, unul dintre peonii aymara care muncesc alături de arheologi printre ruine, mi-a dezvăluit în cele din urmă sensul mesajului, „scris cu mult timp înainte de descoperirea Americilor”. Dacă indianul nu se înşală, peştera sacră se găseşte la Mazo-Cruz, aproape de graniţă, însă pe partea peruană. Am mers prea departe! Trebuie să mă întorc pe jos, urmând drumul spre Desaguadero, înfruntând vântul îngheţat ce biciuieşte platoul andin.

Alimentat de apele lacului Titicaca, mărginit ici-colo de faleze scunde şi maluri joase, rio Desaguadero este năpădit de pâlcuri de trestii în care foiesc păsări de apă. Având o înclinaţie foarte mică, lungimea râului depăşeşte doar cu puţin 300 de kilometri, prin care surplusul de apă din Titicaca se scurge în bazinul plin de mâl al lacului Poopo.

În depărtare, de partea boliviană, se înalţă impunător şi alb, asemeni unei căpăţâni de zahăr, Sajama, un alt munte sacru. Satele sunt rare şi arată jalnic. Ce fel de oameni au trăit aici înainte ca Sinchi Rocca, cel de-al doilea încă, să încerce colonizarea acestei regiuni „paria” a Anzilor?

Cu foarte mult timp înaintea stabilirii unor date certe – totuşi discutabile – verificate prin metoda Carbon 14, cronicarul Huaman Poma a făcut o serie de precizări curioase cu privire la vechimea primelor civilizaţii din Perú. Însă, la drept vorbind, istoricii şi arheologii nu i-au dat niciodată crezare. Nu scrie el că „naşterea lui Iisus Cristos a avut loc în cea de-a cincea epocă a lumii, care a coincis cu domnia incaşilor”?… Iată deci că apariţia

legendarilor Manco Capac şi Mama Ocilo s-ar situa undeva cu aproximativ 2000 de ani în urmă. Ceea ce ar reprezenta de două ori vechimea acceptată în general de către americanişti.

Şi asta nu e totul! Huaman Poma mai face şi alte precizări neluate în seamă. El situează naşterea lui Pirua, primul peruan, cu 6600 de ani înaintea naşterii lui Manco Capac. Ceea ce, în total, ar însemna aproximativ 8600 de ani…

Aceste calcule elementare ridică de îndată o altă problemă. Dacă Tiahuanaco a apărut în urmă cu circa 3.000 de ani, cum şi cu cine putem umple golul istoric astfel rezultat?

Probabil, cu o serie de civilizaţii „presolare”, potrivit tuturor tradiţiilor de pe Titicaca. La câţiva kilometri de Tiahuanaco, ultimii uru au fost, se pare, martori ai acelor civilizaţii. Iar de pe culmi, indienii chulipa şi hatun-runa – acei oameni de talie impozantă a căror spiţă nu mai există, fără îndoială stinsă definitiv încă de pe vremea sosirii conchistadorilor lui Pizarro.

Conjugarea antropologiei şi a etnologiei comparate vine în sprijinul rezolvării următoarei probleme: este cunoscută măcar rasa căreia îi aparţineau anticele civilizaţii?

Antropologii au identificat mai multe elemente rasiale originare:

— Cele mai vechi aparţin indienilor arawak;

— Cele mai recente, aborigenilor din Caraibe.

Aceste două rase s-au scindat ulterior în mai multe grupe:

— Mezocefalii sau altiplanizii, având craniul ascuţit, în formă de con vulcanic, faţă alungită şi nas arcuit de tip semitic, talie înaltă, probabil cei care au construit cetatea Tiahuanaco;

— Dolihocefalii sau laghizii, având un craniu convex asemeni unui acoperiş şi o înălţime mai redusă, ai căror ultimi reprezentanţi ar fi indienii uru din zona lacului şi rudele lor din bazinul râului Desaguadero;

— Brahicefalii sau andinii, de statură mică, având toracele bombat ca un butoi, faţa rotundă ca luna plină, trunchi şi braţe prea lungi pe picioare scurte, tip ilustrat de sălbaticii anti din pădurea amazoniană.

Pe unde au venit însă aceste rase? „Paşaportul” tuturor hoardelor paleolitice care au străbătut încontinuu Cordilierii în sus şi în jos s-a pierdut... ori a fost rătăcit. Se ştie numai că s-au răspândit de la Strâmtoarea Bering până la cea a lui Magellan. Doar „o agenţie de turism din cuaternar ar putea preciza traseele parcurse în perioada populării Americii de Sud”, după cum scrie Emilio Romero.

Paleoamericanii de dincolo de mormânt

Cu lupa în mână, am putea încerca să găsim urmele trecerii lor. Cele ale laghizilor se întind de la ţărmurile Atlanticului până la coastele Pacificului, trecând prin văile cu climă blândă din Anzi şi prin înaltele întinderi ale platoului Kollao. Mergând pe acelaşi traseu, am ajuns în Columbia, în Ecuador, Perú, Bolivia, Chile, Argentina şi Uruguay: numele lor este dus mai departe de anumite situri, culmi muntoase, râuri şi triburi.

Lundt, un savant danez, a fost primul care, în 1840, a exhumat la Lagoa Santa, în Brazilia, nişte schelete aparţinând acestei rase. El a cercetat opt sute de peşteri preistorice! Acolo, danezul a găsit cranii extrem de robuste, cu maxilare ieşite în afară ce indicau marea lor vechime, precum şi oase de animale fosilizate provenind din aceeaşi perioadă cu scheletele umane.

Laghizii erau vânători de megateriumi, toxodonţi, gliptodonţi, macairoduşi. Ei se adăposteau în carapace uriaşe de tatu pe care le goleau. Scheletul mastodontului şi al ferocelui jaguar de peşteră demonstrau că Lundt descoperise cele mai vechi relicve americane cunoscute în secolul său, cărora li se atribuie o vârstă cuprinsă între 20.000 şi 40.000 de ani.

Uru şi alte câteva „fosile vii” foarte rare, având aceeaşi origine paleoamericană din zona de mare altitudine, sunt, împreună cu osemintele de la Lagoa Santa, ecourile de dincolo de mormânt ale acestei insule

rasiale cu caracter arhaic.

Medic al misiunii franceze de fizică, Paul Rivet a fost însărcinat, în 1901, să efectueze o serie de cercetări pe înaltele paramos din Cordilieri. La capătul anticei căi regale a incaşilor, la 4.000 de metri, în Ecuador, Rivet constată că „altitudinea nu a împiedicat niciodată transhumanţa pe verticală a omului cu trupul dezgolit”. Gheţarii, lacurile, torentele, stepele pustii, gerul, răul de altitudine specific Anzilor, nimic din toate acestea nu a reuşit să ridice obstacole insurmontabile în faţa unui imigrant care, de-a lungul secolelor, a coborât pantele, a urcat din nou pe creştetul munţilor, „demonstrând o putere de adaptare mult mai mare decât puricele, musca ori şobolanul”.

Lui Paul Rivet, plasticitatea omului din Anzi i se pare admirabilă. Văzându-i pe băştinaşii uru din regiunea lacului Titicaca, savantul francez asociază instinctiv imaginea lor cu cea a altor indieni pe care i-a zărit în inima savanelor fierbinţi de pe Orinoco sau sub acoperişul umbros al selvei amazoniene. „Aceşti indieni arawak sunt nişte minunate relicve ale naturii!”, exclamă el.

Jehan Vellard, discipolul său, reconstituie traseul hoardelor primitive. După ce au pus piciorul pe pământ american, drumurile lor se despart. Multe sfârşesc în desişurile sufocante ale junglei, unde urmaşii lor continuă să rătăcească din loc în loc. Dar câteva grupuri de oameni, împinşi de alţi nou-veniţi, înaintează spre coridorul intra-andin. Ei se vor izbi în curând de bariera munţilor extrem de înalţi, însă nu mai au cale de întoarcere: teritoriile le-au fost ocupate! Atunci, se aventurează într-o escaladă vertiginoasă şi, într-o bună zi, apar ca din senin pe înaltul platou andin.

Păsările de baltă, preriile lacustre de totora, apele pline cu peşti, turmele imense de lamoide, tuberculii silveştri specifici acelor zone înalte le oferă resurse nesperate.

Unul dintre clanurile nomade are ideea admirabilă de a construi panouri din trestie şi a face din ele colibe şi

ambarcaţii, cu ajutorul cărora se vor stabili chiar în inima celui mai mare lac, Titicaca. Membrii altor triburi, cu vocaţie terestră, vor deveni chokkelas sau vânători de guanaci sălbatici.

Câţiva nou-veniţi vor coborî până la Marea Sudului, unde-şi vor înjgheba colibe din trestie şi noroi uscat. L-am cunoscut pe unul dintre urmaşii lor, pescarul Chelaco, un bătrân om al mării pe care l-am văzut umflând nişte burdufuri din piele de focă legate unele de altele şi plutind pe apă călare pe ele! Acest curios sistem de navigaţie apare reprezentat pe pereţii bombaţi ai aşa-numitelor huacos din ceramică, reprodus cu fidelitate în muzeele din Nazca şi Ica.

Sub un sombrero mare de paie, Chelaco are craniul „în formă de acoperiş”. În afară de pescuitul argintiilor corvinas, mania lui este să sape prin nisipul plajei, răscolind pietrele, căutând pe ţărmul oceanului ceea ce el numeşte oase de gentiles, adică oseminte ale barbarilor înghiţiţi de ape cu multe secole în urmă.

Bătrânul adună ce găseşte în locuinţa sa, un rancho zugrăvit în ocru pal, având la bază o dungă lată de culoare maro. Sunt acolo nişte străchini foarte vechi în stil Nazca, pline cu ştiuleţi de porumb şi mani (alune de pământ). Şi o adunătură de „oase de uriaşi”, faimoşii giganţi antropofagi pomeniţi în toate tradiţiile de pe coastele peruane şi ecuadoriene ale Pacificului. „Primii locuitori ai vechii Camana, dispărute sub mare”, după cum susţine pescarul.

Craniile sunt dolihocefale. Pe nişte instrumente din os sculptat cu fineţe în pointille, vedem siluete de maimuţe mici cântând la fluiere din trestie sau dansând. Alături de nişte bucăţi de tunici din trestie bătută şi împletită, Chelaco a descoperit o traistă minusculă, croită din piele de focă, plină cu guano provenit din insule. Ea era legată în dreptul gurii unei mumii pe care indianul a scos-o la lumină dintr-un puţ de nisip, pe o dună.

Multe dintre aceste „antichităţi” i-au apărut într-o dimineaţă, după un teribil maremoto, un val înalt şi puternic provocat de un violent seism submarin,

amestecate cu o enormă cantitate de cochilii strânse la un loc. Chelaco mi-a mărturisit că spera să găsească aici „comoara vechilor uru”, cea pe care o aduseseră cu ei atunci când, urmăriţi de regele-Condor Makuri, au ajuns până pe ţărmul oceanului…

Frederic Engel, un investigator francez care întreprinde de mai mulţi ani cercetări pe coasta peruană, a vorbit, în cursul unei comunicări făcute la Universitatea din Paris, despre nişte conchales – grămezi de cochilii goale – găsite la Otuma. S-ar putea ca aceste depozite de cochilii reperate sub apă să fi fost lăsate, crede el, de către vechii pescari uru, care se numără printre popoarele înghiţite de ape.

Înaintea invaziei kolla-aymara, vechii uru-puquina au fost un popor foarte numeros, care se întindea pe toată lungimea coastei şi în munţii din departamentele peruane actuale Moquegua, Arequipa şi Tacna, până în Bolivia. Vestigiile rămase demonstrează un nivel ridicat de civilizaţie, după cum spune Leonidas Bernedo Málaga, unicul investigator care s-a dedicat studierii acestui popor, încercând să-l scoată din negura uitării.

Dominaţia puquina din perioada preincaşă, puternică şi tot mai extinsă, s-a caracterizat printr-o ordine socială remarcabilă, un progres material superior altor popoare contemporane, graţie unei agriculturi organizate, cu un sistem de irigaţii foarte bine conceput şi dezvoltat.

Sacrum, mare monarh al „Imperiului uru-puquina” – compus din etnii desprinse din marele trunchi arawak, „ce constituia adevăratul substrat antropologic şi lingvistic al unei bune părţi din populaţia celor două Americi”, după

— Frederic Engel a stabilit că nivelul apelor Pacificului a crescut, în urmă cu 4.000 de ani, cu 100 de metri, acoperind întreg teritoriul ce rămăsese la suprafaţă încă din pleistocen (n.t.).

cum susţine eruditul Juan Scarsi Valdivia –, s-a apărat eroic în faţa invadatorilor kolla, care l-au atacat mai mulţi ani înainte de a-l înfrânge. Sacrum a murit în timpul unei bătălii, iar războinicii lui, încercând să se regrupeze pe o

linie de apărare în spatele vulcanilor, au pierit copleşiţi de numărul atacatorilor.

La sosirea spaniolilor, puquina era unul dintre cele trei idiomuri principale vorbite în vechiul Perú, quéchua ocupând primul loc, următorul în ordinea importanţei fiind aymara. Lingviştii spanioli au consemnat nu mai puţin de şapte sute de dialecte diferite!

Pescarii chango din nordul statului Chile ar fi, în zilele noastre, ultimii supravieţuitori ai vechilor uru-puquina.

Popoarele „presolare”.

Alcide d’Orbigny a estimat că „la ieşirea din jungla amazoniană, familia uru s-a răspândit de-a lungul coastelor, unde reprezentanţii ei ar fi devenit adevăraţi fenicieni ai Pacificului”.

Vechii uru nu aveau ca armă de apărare decât aşa-numitul lihui, alcătuit din trei pietre rotunjite legate de nişte corzi, armă folosită prin aruncare împotriva duşmanului. Evident că un astfel de mijloc era insuficient pentru a rezista atacurilor succesive şi prelungite ale numeroaselor grupuri inamice mult mai bine înarmate, precum hoardele de kolla sau aymara şi, mai apoi, brigăzile incaşe. În luptele sângeroase care au urmat, războinicii uru nu s-au dovedit însă inferiori. Totuşi, mereu mai puţini la număr şi tot mai descurajaţi în urma fiecărei ciocniri, ei au devenit treptat, aşa cum spune cronicarul, „nişte oameni inutili, necioplţi, buni de nimic”.

Sub incaşi, cel de-al doilea suveran, Sinchi Rocca, a decretat că uru trebuie să furnizeze în fiecare lună curţii din Cuzco, „drept tribut, pene sau, dacă nu, tuburi de trestie pline cu purici, pentru ca toţi cei din imperiu să aibă o ocupaţie”.

Între chulipa şi uru, disputa privind dreptul primului sosit pe acele meleaguri continua de veacuri. Atât unii, cât şi ceilalţi se autointitulau cu mândrie „presolari” şi chiar „preumani”. Şi pretindeau că sunt dotaţi cu puteri magice. Potrivit vechii lor geneze, ei fuseseră creaţi „pe vremea când Luna era mai mare decât este astăzi, de către Tata,

părintele lor, care i-a zămislit pe bancurile de nisip ale lacului sacru”.

„Noi suntem trunchiul lumii… Strămoşii noştri aveau capete de animale divine: Condor, Puma, Somn, aidoma celor ce pot fi văzute pe Poarta Soarelui… Ne-am născut în primii zori ai celei dintâi ere. Atunci când nu existau încă oameni… înaintaşii noştri au fost Stăpânii Lacului, Poporul Apelor, al Stufului, al Peştilor… Pe când animalele vorbeau… Pe când stelele erau şi mai strălucitoare!”

Jehan Vellard a cules aceste mărturisiri bizare ale ultimilor uru în coliba foarte bătrânei Jesusa, care avea pe puţin o sută de ani. După spusele ei, locul mitologic sacru al indienilor uru se afla la Tana-Kunko, o ridicătură de pământ înaltă cam de 100 de metri ce poate fi zărită la 2 kilometri de gurile râului Desaguadero, în apropiere de Iru-Itu, singura aşezare situată pe uscat a primilor oameni de pe Titicaca.

Tana-Kunko este pentru indienii uru „centrul lumii lor”, sălaşul veşnic al strămoşilor, un loc plin de morminte seculare în care nu găseşti nici cel mai mărunt ciob de vase vechi.

Purtând veşminte împletite din stuf şi paie, uru erau foarte numeroşi înaintea „judecăţilor divine”; ei trăiau în preajma relelor achacbilas, spiritele apelor şi pietrelor sacre, cărora le închinau sacrificii sângeroase sau cuchos.

În acea epocă îndepărtată, uru se considerau marii Hake-Wake, „Oamenii sacri”, adică nişte semizei, fii ai lui Apu, Atotputernica Piatră a Pietrelor şi oracol al cărui cuvânt îl ascultau cu sfinţenie. Idolul ar fi avut formă umană, iar statuia lui „vorbitoare” ar fi fost îngropată la Tana-Kunko. Barcagiii de pe Titicaca spun că aceasta „pare să răsară la suprafaţă”, dar că, potrivit credinţei indienilor uru, nimeni să nu se apropie de locul tabu în care sălăşluiesc spiritele rele…

Drept răsplată pentru ofrandele lor, misterioasa Piatră a Pietrelor le indica unde să găsească păsări de apă, de unde să le culeagă ouăle, unde să pescuiască cei mai buni peşti. De asemenea, piatra i-a prevenit în legătură cu

„judecăţile”, ceea ce le-a permis câtorva uru să scape de pedeapsa divină şi să repopuleze mai apoi zona lacului.

Aceste „judecăţi divine” sunt foarte insolite. Prima dintre ele s-a produs „când Soarele s-a pierdut”. Atunci s-a declanşat o epidemie în care a pierit majoritatea pescarilor…

Cea de-a doua „judecată” a avut loc pe când astrul nu reapăruse încă. Pentru că ai săi îl dispreţuiseră, Tata – sau Ta-Ţi-Tu – şi-a luat zborul. Căci pe vremea aceea, uru puteau să zboare… Atunci a început să plouă, iar pământul a dispărut, înghiţit de ape. Au rămas la suprafaţă doar câteva vârfuri; tot atunci s-a format lacul sacru. Un singur cuplu a scăpat de la înec, îmbarcându-se pe o balsa de totora, aşa cum prezisese oracolul. Însă când Ta-Ţi-Tu a revenit, cei doi l-au despuiat de veşmintele sale din lână brodată cu aur şi argint pentru a îmbrăca cu ele Piatra Pietrelor, care de îndată şi-a pierdut graiul şi a transformat mulţi chulipa în stane de piatră. Potrivit tradiţiei, aceştia sunt „giganţii care pot fi văzuţi la Tiahuanaco”.

Aşa cum, de fapt, la Tiahuanaco pot fi văzuţi pe Poarta Soarelui oameni cu creastă de pasăre ce par să zboare… aşa cum „zburau” odinioară şi uru! Să existe oare o legătură strânsă între antica metropolă de pe Kollao şi divinii Hake-Wake?

Un fapt mi se pare tulburător: la indienii uru, cel mai mare „titlu de nobleţe” îl reprezenta alegerea ca victimă a sacrificiilor închinate zeilor. Din rândul lor au făcut parte cei îngropaţi de vii în cele patru colţuri ale temeliei marilor monumente din Tiahuanaco!…

CAPITOLUL 14

Chulipa, fiii monoliţilor

Au fost numiţi chulipa, nişte uriaşi dintr-o rasă numeroasă şi feroce care s-au luptat cuantii, fără să reuşească să-i învingă.

Alberto Cuentas-Zavara

Rămăşiţele lui homo chulipa

Câţiva chulipa au scăpat cu viaţă de pe urma „judecăţii divine” şi s-au refugiat într-un mare edificiu

„luminat în cele patru colţuri… Atunci când Pasărea a cântat, Soarele şi-a făcut din nou apariţia şi acei chulipa au murit. A fost greşeala lor, căci Atotputernica Piatră a Pietrelor le spusese că, într-o zi, «un astru foarte strălucitor îi va arde pe toţi». Cei care şi-au amintit prezicerea s-au ascuns în câmpurile de totora, acoperindu-se cu mâl şi ieşind doar în timpul nopţii să se hrănească cu rădăcinile trestiei de pe lac”.

Mă gândesc la o apropiere între această tradiţie şi descoperirea făcută la Puno de către un simplu învăţător. Săpând în mâlul lacului, Gustavo Sánchez Sierra a dat peste ceva dur… Un craniu omenesc de dimensiuni impresionante! Craniul unui „uriaş”, al unui chulipa despre care vorbesc atâtea dintre vechile credinţe? Este sigur că omul astfel înzestrat a aparţinut unei rase extrem de corpolente, viguroase şi dotate cu o cutie craniană absolut extraordinară prin grosime, rezistenţă şi dimensiune a cavităţilor oculare: de două ori mai mari decât cele aparţinând mumiilor păstrate în muzeele peruane. Şi lungimea feţei e dublă; un alt aspect remarcabil este contrastul dintre maxilarul superior, extrem de puternic, şi cel inferior, atât de mic, încât pe el încăpeau doar patru molari.

Starea de conservare a acestor patru molari s-a dovedit a fi surprinzător de bună, după o perioadă de nenumărate secole petrecute sub apele lacului Titicaca! Sunt acoperiţi de câteva straturi de smalţ, atât de gros şi de dur, încât a rămas intact…

Pentru Gustavo Sierra, este probabil vorba despre unul dintre rarele cranii de chulipa regăsite. O rasă „preumană” pe care el o situează în era megalitică Purun Pacha, sau înainte de potop, şi care era, după părerea lui, „mai puternică şi mai inteligentă decât suntem noi, ceilalţi aymara, urmaşii lor”.

Să fie unul din craniile prodigioşilor constructori care au ridicat oraşul Tiahuanaco? Al unuia dintre cei care au conceput, planificat şi construit aceste ciclopice monumente ce stârnesc şi vor mai stârni multă vreme

uimirea şi admiraţia călătorilor din lumea întreagă?

De unde veneau vechii chulipa?

Supravieţuitori ai unor lumi foarte vechi şi de mult dispărute, indienii chulipa se pretindeau „copii ai monoliţilor” veniţi din epoci fantastice şi erau mândri de craniul lor „ce semăna cu o piatră”.

Însă, în afară de asta? Istoricii s-au ocupat foarte mult de incaşi, dar în ceea ce-i priveşte pe chulipa, numele lor de abia dacă este menţionat chiar şi în cele mai documentate lucrări. Iar când apare, este asociat acelor turnuri trunchiate, lăţindu-se în partea superioară printr-o cornişă ieşită în afară, ce pot fi văzute adesea căţărate pe culmile înalte ale Cordilierilor. La prima vedere, sunt „turnuri ale unor uriaşi”! Mausoleele lor funerare? Foarte probabil, chiar dacă Poznański crede că ar fi fost „locuinţele permanente ale vechilor kolla”, iar alţi cercetători, nişte refugii, turnuri de pază sau chiar adoratorios consacrate idolilor. În general, arheologii au căzut de acord că aici era practicat un cult funerar, ca în hipogeele egiptene, în necropolele greceşti sau în turnurile pelagice.

Deschiderea, situată la nivelul solului, este atât de joasă şi de îngustă, încât trebuie să te târăşti pentru a putea să te strecori prin ea, şi asta numai dacă eşti deosebit de suplu. Atunci cum să fi fost duse înăuntru mumiile unor uriaşi? Nicio altă deschizătură nu strică simetria admirabilă a faţadei unui turn chulipa.

Continuând să domine o panoramă magnifică, nenumărate turnuri cilindrice – mai rar cvadrangulare – se desenează de departe pe cerul înaltului platou montan. În împrejurimile localităţii Puno, am numărat vreo patruzeci de chuliperios, care grupează fiecare mai multe turnuri, în parte prăbuşite.

La Sillustani, pe o colină ce se ridică deasupra lagunei nemişcate numite Umayo, de o frumuseţe sălbatică, zdrobitoare, se găsesc cele mai frumoase chulipas pe care le-am văzut. După Tiahuanaco, acesta este cel de-al doilea sit arheologic de pe Altiplano. O sută

douăzeci de chulipas se reflectă în oglinda străvezie a apei. Diferite ca stil, ele au păzit vreme îndelungată mumiile unor mari demnitari din ţinutul Kollao, în liniştea fără sfârşit a unei lumi ce pare încremenită.

Dacă nu ştim mare lucru despre aceşti oameni misterioşi, putem presupune că se gândeau la propria lor nemurire mai mult decât la viaţa pământeană. Nu erau ei preocupaţi în primul rând să-şi asigure nişte morminte inviolabile şi eterne?

Făcute din poliedri de granit decupat cu precizie şi prelucrat cu o fineţe atât de mare, încât suprafaţa are aspectul unei perne a cărei atingere îţi dă senzaţia de moliciune – unele dintre ele având o grosime de 1, 5 metri şi o înălţime aproape dublă –, aceste turnuri circulare sunt alcătuite din nouă sau zece segmente monolitice suprapuse, ce pot măsura în total 15 metri!

În interior, mumiile erau aşezate probabil într-o serie de nişe, între ele fiind intercalaţi idolii adoraţi.

Un număr foarte mic de chulipas şi-au păstrat intact acoperişul, însă forma acestuia îi intrigă la culme pe arheologi-El este conceput asemeni bolţii maiaşe, pentru a obţine sfericitatea…

Maiaşi ajunşi pe malurile lacului Titicaca? Ascultând spusele părintelui Vizcarra, faptul pare verosimil. Însoţitor al conchistadorilor, misionarul ne asigură că „vechii chulipa au venit din Panamá”.

Părintele Vizcarra a notat cu meticulozitate numele clanurilor sau al micilor etnii grupate într-o confederaţie. Aceste nume, care umplu mai multe pagini din jurnalul său de călătorie, îmi sună familiar, deoarece le-am auzit rostite peste tot pe întinsul Altiplano! Ghizii indieni care m-au însoţit în periplul meu continuă să poarte nume ca Amaya, Mamani, Condori, Apaza…

Preotul precizează că cei mai numeroşi „erau indienii aymara”, adăugând că semnificaţia numelui lor este aceea de „maiaşi îndepărtaţi”, ramură desprinsă din trunchiul mongoloid. Traversând America de Nord şi Centrală, ei s-au răspândit mai apoi în America de Sud.

Celelalte nume de triburi citate sunt la fel de elocvente: de exemplu, mara şi chipaya. Printre primii incaşi aflăm nişte personaje legendare numite ayari, care au apărut din peştera vechilor mara. Cât despre chipaya, veri primari ai indienilor uru, urmaşii lor continuă să trăiască într-un număr foarte restrâns pe malurile lacului Coypaza…

Numele Condori nu face oare trimitere la Oamenii-Condor? Iar acest patronim este la fel de răspândit în zilele noastre pe platoul Kollao precum Dupont sau Durand în Franţa!

Lingvistul american Ronald Olson, care a reconstituit limba maya clasică, a fost izbit de asemănarea idiomului vorbit în vechiul Mexic şi în Guatemala cu dialectul indienilor chipaya din Bolivia. Pentru Olson, comparaţia dintre sistemele fonetice ale celor două limbi înlătură posibilitatea unei coincidenţe: înrudirea nu poate fi pusă la îndoială.

Mai există şi alte dovezi ale acestei migraţii?

În 1957, misiunea Menghin-Schroeder, întreprinzând cercetări arheologice la Ichuna, în apropiere de Titicaca, a scos la iveală nişte obiecte care trebuie să fi aparţinut acestor oameni străvechi veniţi pe „acoperişul” Anzilor. Vârfuri de silex, pietre pentru râşnit, ceaune, ustensile de os, discuri din piatră zăceau îngropate la 1, 20 metri adâncime, într-un strat gros de cenuşă. Vechimea lor este, potrivit testului pe bază de Carbon 14, de aproximativ 6.000 de ani.

Dacă ar fi săpat mai adânc, nu ar fi găsit oare arheologii americani „bagajul funerar” al lui Pirua, primul peruan, cel despre care vorbeşte Huaman Poma?

În lipsa altor vestigii, mă voi mulţumi să-i contemplu cu emoţie „însemnările” de pe faimoasa stâncă sacră de la Mazo-Cruz. Căci am ajuns în sfârşit la capătul drumului…

CAPITOLUL 15

Centaurii rupeştri din zona înaltă a Perú-ului

Mazo-Cruz reprezintă o descoperire capitală. Toate picturile rupestre aparţin unei civilizaţii care s-a dezvoltat

la mare altitudine.

Luis E. Valcarcel

Kelkatani, „Piatra Scrisă”.

Plecând de la Puno spre Chilihua, localitate aflată la 150 de kilometri de portul lacustru, sunt necesare cel puţin cinci ore de mers cu o maşină de teren – sau un camion înţesat de indieni – pentru a ajunge la Chichillapi, pe un drum groaznic, zis „de acces”...

Eleuterio Jalani – sau Jaliri – Sacari, communero al acestui târguşor aymara tipic, situat la o altitudine de 4300 de metri, este moştenitorul legitim şi mândru al grotelor ce ascund mesajul rarisim al „întemeietorilor Lumii” andine.

Dar până să ajung acolo, mai am de mers vreo 2 kilometri pe o potecă ce şerpuieşte printr-o zonă când abruptă, când mlăştinoasă, imperiu al turmelor de lame şi alpacale.

De nenumărate generaţii, cei din familia lui îşi apără cu străşnicie statutul de paznici tradiţionali ai sanctuarului de la Kelkatani, cuvânt aymara al cărui sens literal este acela de „Piatra Scrisă”.

Toţi locuitorii regiunii cunosc operele rupestre, arătând respect faţă de grota şi stânca pictată. Pentru ei, reprezintă o huaca, o stâncă sacră adorată odinioară de către primii oameni descrişi în mitul genezei kolla, pentru care era „locul sfânt al lumii lor cosmogonice”, după cum spune actualul proprietar.

Graţie acestui cult secular ce continuă să fie practicat, însă în cel mai mare secret, „mesajul” a fost salvat în mod miraculos de la dispariţie. Vrăjitorii înşişi l-au respectat. Şi totuşi, vestiţii kallawaya, deopotrivă magi, astrologi şi tămăduitori empirici, străbătând în permanenţă întinsul Altiplano, utilizează „pulberea răzuită de pe o huaca”, pe care o preferă oricărui alt ingredient atunci când prepară un remediu magic împotriva aşa-numitei susto, o stranie „boală a fricii” care omoară mai mulţi indieni decât orice altă maladie cunoscută şi inventariată de medicii autorizaţi!

Locuitorii din Chichillapi cred că „Piatra Scrisă”

rămasă de pe urma strămoşilor lor conţine un mesaj criptat, în stare să-l conducă pe cel care îl va descifra spre o comoară inestimabilă! În aşteptarea acestui Champollion de pe Titicaca, ei i-au tăinuit întotdeauna existenţa, atât în faţa cuceritorilor spanioli, cât şi a jefuitorilor de morminte metişi. Şi poate că nepreţuita operă de artă ar fi rămas necunoscută încă mult timp, dacă cel mai bătrân dintre localnici, Clemente Chambilla, nu i-ar fi vorbit despre minunăţiile ei unui crescător de animale din împrejurimi, Carlos de Amat, deopotrivă mare colecţionar de comori antice…

În grotă, unde termometrul coboară sub minus 5 grade, domneşte un frig pătrunzător. Ca să pot face schiţe sau calcuri, trebuie să menţin aprins un foc de taquia – excremente uscate de lamă. Practică străveche, graţie căreia un mic grup de nomazi a putut petrece odinioară acolo un număr suficient de cicluri lunare pentru a decora pereţii cu scene care, astăzi, ne oferă detalii referitoare la ocupaţiile omului de grotă american.

Condamnat de asprimea climei la ore lungi de inactivitate, acesta s-a apucat fără îndoială să scrijelească pereţii de piatră. Ocupaţia s-a transformat treptat într-un soi de rit, iar grota a devenit un veritabil lăcaş de cult. Şi astfel s-a născut primul sanctuar rupestru de pe înaltul platou andin!

Extraordinarul mesaj parietal din Kelkatani, gravat uşor cu dalta, este pictat fie în „pozitiv”, fie în „negativ” pe un perete de granit de mari dimensiuni, ce măsoară 26 de metri lungime, 6 metri înălţime şi 4 metri grosime. Firicelul de apă ce curge prin grotă a săpat încetul cu încetul la baza pietrei, care s-a aplecat în faţă. Această înclinare a protejat atât de bine picturile împotriva fenomenului de eroziune, încât totul se află într-o excelentă stare de conservare.

Chako şi dansurile cinegetice

Deşi de o mare simplitate, „autografiile vii” găsite în siturile rupestre din Perú sunt pline de vioiciune şi mişcare, înfăţişând dansuri cinegetice sau de iniţiere

tribală foarte animate, războinici gata să se înfrunte, expediţii de vânătoare în grup pe cursul apelor sau oameni primitivi rătăcind de-a lungul unor cărări sinuoase sau accidentate. Aceste reprezentări alternează cu liniştite scene pastorale în care indianul veghează o turmă mare de lame păscând, dacă nu este vorba cumva de o caravană, gâtul unei lame fiind legat de coada celei care o precedă cu o coardă rigidă de forma unui şarpe. Adeseori, siluetele umane sunt abia schiţate. Însă animalele reprezentate în goana lor nebună, încercând cu disperare să scape de vânător, clătinându-se, cabrându-se sau prăbuşindu-se într-o parte, străpunse de suliţă, sunt redate cu o vigoare extraordinară!

Uneori decorul este animat de prezenţa sprintenelor tarucas, cervide de talie mică ce bântuie pe culmile Cordilierilor, astăzi pe cale de dispariţie, dar odinioară foarte numeroase în aceste zone deşertice.

Ici şi colo câte o şopârlă mică, un melc târându-se, o cucuvea ce priveşte fix spre o pasăre cu picioroange lungi şi subţiri ca acele, o vulpe cu coada stufoasă ce fuge de urmăritori… Mai distingem de asemenea o felină cu gheare – puma –, încolţită de patru câini fără păr, cu pielea cenuşie şi cutată ca a elefanţilor, animale cunoscute în vechiul Perú sub numele de chonos.

La orizont se înalţă un soare ce-şi desfăşoară razele, dominând întreaga scenă. În alte locuri apar siluete antropomorfe greu de definit, motive geometrice stranii, simboluri abstracte ce sfidează deopotrivă figurile demonice… şi pe cei care încearcă să le descifreze!

Majoritatea personajelor poartă în jurul şoldurilor un acoperământ făcut probabil din scoarţă bătătorită, din piele de guanac sau chiar din stuf – după moda uru? –, un accesoriu vestimentar ce se pliază în funcţie de poziţia corpului şi dinamica mişcării. Pe cap au o bonetă – sau un turban împletit din liane? – în care sunt prinse câteva pene lungi.

Atunci când mimează un dans ceremonial, oamenii poartă pe piept coliere din boabe înşirate pe aţă, iar la

mâini, brăţări zornăitoare din ciorchini de ghindă. Adesea, bustul şi chiar şoldurile le sunt împodobite cu mănunchiuri de pene – de unde aspectul unor dansatoare de music-hall!

În jur de 90 la sută din animalele reprezentate aparţin familiei lamoidelor, capabile să facă salturi lungi: vigonii sprintene, guanaci şi lame ceva mai corpolente, alpacale cu lâna lungă, precum şi o a cincea camelidă sud-americană, având gâtul mai scurt decât al celorlalte, desenată frecvent pe ceramica precolumbiană, dar care, în momentul descoperirii Lumii Noi, dispăruse deja.

Desenele milenare confirmă faptul că economia popoarelor din această zonă de mare altitudine – care, venind din junglele amazoniene, aşa cum indică podoabele din pene de papagal ara, din diverse boabe şi ghindă, s-au oprit pe „acoperişul” Anzilor – se baza în întregime pe vânătoare, apoi pe domesticirea şi creşterea lamoidelor, ce trăiesc numai în văile înalte de pe Altiplano. Ţinutul Kollao, înainte vreme pustiu, a devenit, aşa cum o arată şi desenele rupestre, o regiune în care au început să mişune oamenii şi animalele. Pe acel perete de piatră pictată, ochii mei au descoperit cu uimire cum platoul lacului Titicaca se popula treptat, devenind leagănul unor civilizaţii care începeau să crească şi să se dezvolte, ducând în cele din urmă la apariţia monumentalei culturi din… Tia-Guanaco!

În scenele cele mai dinamice, mai pline de nerv ale frescei parietale de la Mazo-Cruz este înfăţişată chako, marea vânătoare colectivă la care participau sute sau chiar mii de aborigeni, ulterior reluată cu mare pompă de suveranii incaşi. Toţi cronicarii au descris entuziast aceste grandioase vânători imperiale.

Urmaşii vânătorilor indieni de pe malurile lacului Titicaca poartă şi astăzi numele antic de chokkelas. Agitând ameninţător o bâtă, ei urmăresc în goană vigoniile ce aleargă înnebunite din calea lor. Se aud parcă ţipetele oamenilor, menite să sperie şi să dezorienteze turmele. Unele animale scapă cu viaţă, altele cad străpunse de suliţă, lance sau săgeată, lovite de moarte.

În prim-plan, doi sau trei chokkelas înarmaţi cu bâte

scurte, cu braţele ridicate, calcă în picioare un guanac căzut la pământ. Dansul lor este frenetic! Ca şi cum ar vrea să rupă leşul în bucăţi, să-l distrugă în întregime. Din trupul animalului nu a mai rămas decât jumătatea din spate...

Cu toate acestea, zugrăvirea, pe de o parte, a vânătorului care loveşte prada şi o străpunge cu atâta cruzime, iar pe de altă parte, a panicii şi a debandadei ce domnesc în rândul turmei nu reprezintă o simplă schiţă de amator preistoric! Este vorba despre un veritabil act de mimetism magic, imaginat de vânător în speranţa de a-şi asigura, în timpul următoarei chako, acea cantitate de carne necesară clanului, a cărui supravieţuire depindea de rezultatele vânătorii!

Ca elemente de fond apar nişte fragmente de plasă cu ochiuri mari. Oamenii desfăşoară plasa şi o ţin în mâini pentru a forma un cerc imens ce înconjoară un întreg pisc muntos. Cercul se strânge treptat, prinzând în mijlocul lui animalele, vigonii şi guanaci, pe care alţi oameni le-au gonit şi le-au împresurat mai înainte.

Alte desene magnifice reprezintă femele de lamoide cu pântecele atât de voluminos, încât atârnă până la pământ, gata să fete. Obsedat de misterul reproducerii speciei, pictorul primitiv a avut ideea să schiţeze în burta imensă a mamei doi sau trei pui, văzuţi din profil. Gândirea artistului este dominată de acest subiect, ce revine în mod obsesiv şi îl îndeamnă să zugrăvească scene desprinse dintr-o religie a fecundităţii mitologice, întâlnită, de altfel, la toate vechile popoare ale lumii...

De aici se desprinde următorul aspect evident: psihologia omului din regiunea lacului Titicaca, a acelui vânător de guanaci de pe culmile Anzilor, la temelia cerului, se întâlneşte cu cea a omului din comunităţile a căror soartă era legată de turmele de reni sau bizoni, a strămoşului preistoric plecat la vânătoare de mamuţi, cerbi, canguri sau alte animale sălbatice din alte colţuri ale planetei.

Un „Cuvânt înainte” preistoric?

Picturile preistorice de la Mazo-Cruz mai sugerează că autorul – sau autorii – acestor opere magistrale nu au fost doar artişti, ci şi magi. Deoarece există o legătură strânsă între scenele de vânătoare şi ambianţa telurică, de parcă ar fi vorba despre „montarea decorului” unor rituri divinatorii la care oamenii, la adăpostul grotei sacre, urmează să participe.

Cine a realizat aşadar aceste fresce rituale? Şamanul grupului de nomazi? Lui putem să-i atribuim, în orice caz, inspiraţia, alegerea temei şi orientarea lucrării.

La Chichillapi, am consemnat mai multe legende pe care localnicii, indieni aymara veritabili, deci nu metişi, urmaşi ai acelor vânători paleolitici, le-au transmis din generaţie în generaţie. Una dintre tradiţii arată că oamenii cavernelor venerau marile văi stâncoase din Cordilieri, care pentru ei reprezentau nişte uteros, adică matricele terestre unde s-a produs înmulţirea speciilor după facerea lumii.

Se ştie că şamanii, mari preoţi ai religiilor antice, intrau în grotele decorate pentru a-i cere Stăpânului Animalelor o vânătoare bogată, spre a potoli foamea endemică a tribului. În schimb, le erau oferite „sufletele vânătorilor” dispăruţi în timpul marii chako, suflete care urmau să se întoarcă în adâncurile muntelui originar.

Huaman Poma povesteşte că indienii din Kollao făceau sacrificii de huacas, oferind „coşuri pline cu frunze de coca, cobai, praf de scoici măcinate, pene de suri – un struţ de talie mică de pe Altiplano – pe care le ardeau ca într-un ritual de tămâiere a sanctuarelor unde sălăşluiau idolii lor”.

„Sacrificiile închinate lacului Titicaca de către indienii kolla, mai precizează cronicarul, constau în mari cantităţi de aur şi argint, ţesături fine, douăzeci de copii în vârstă de doi ani şi lame negre”.

Aceste picturi parietale de la Mazo-Cruz reprezintă oare „rugăciunea” şamanului, o invocaţie înălţată din incinta grotei sacre sub forma unei fresce iconografice?

Oricare ar fi sensul lor, misteriosul autograf şi-a

„gândit”, în mod evident, tablourile rupestre. Dar într-un fel diferit de viziunea noastră guvernată de nevoia de perspectivă, nevoie pe care omul arhaic nu a simţit-o niciodată, el zugrăvindu-şi temerile, celebrându-şi triumfurile prin desene sugestive pe care petele de culoare le fac să trăiască cu intensitate.

Jean-Christian Spahni, un expert elveţian în materie de pictură preistorică, a calchiat peste o mie de desene similare aflate în deşertul chilian Atacama. Comparându-le, Spahni îşi exprimă admiraţia faţă de „arta lor realistă, ce prezintă o tendinţă spre schematizare. Chiar dacă sunt mai primitive, crede el, picturile rupestre descoperite în apropiere de Titicaca vădesc o anumită înrudire culturală – însă nu şi cronologică – cu cele din grotele de la Altamira”. În opinia expertului elveţian, „acestea corespund ariei de îndeletniciri a indienilor, ţinând cont de terenul lor de vânătoare predilect”, situat întotdeauna la o altitudine cuprinsă între 2500 şi 4500 de metri.

Arheologul peruan Jorge Muelle semnalează faptul că Oswald Menghin a găsit în Patagonia, în apropiere de Rio de las Pinturas şi în Cahadon de las Cuevas, o serie de fresce rupestre în care apar nişte mâini deformate, asemănătoare cu cele de la Gargas, din Pirineii francezi. Această mutilare a degetelor să reprezinte oare un „simbol al supunerii în faţa forţelor supranaturale”?

Deşi diferite, exemplele de artă rupestră şi de rituri magice înfăţişate, atât de îndepărtate unele de altele în spaţiu şi timp, trebuie considerate simple paralelisme? Credinţele şi metodele vânătorului iscusit în prelucrarea pietrei care a ajuns în Africa şi Australia venind din Asia să se fi răspândit oare şi în America de Sud?

„Hoardele primitive, lipsite de idei şi de zestre culturală, a conchis Muelle, sunt în mod necesar conservatoare şi probabil că îşi păstrează obiceiurile străbătând multe milenii şi imense distanţe emisferice...”

...Într-o bună zi, sălbaticul simte nevoia să se aşeze. El se opreşte, face o pauză. Apoi se instalează într-un anumit loc. Începe vârsta de aur a picturilor rupestre de pe

Altiplano, când omul găseşte răgaz să se destindă, să se odihnească, chiar să viseze... în timp ce tovarăşii săi luminează şi încălzesc grota, după descoperirea focului, artistul arhaic, eliberat de grija procurării hranei, începe să deseneze ce fac ceilalţi, adică ceea ce vede în jur.

Aceste „pagini minerale” reprezintă pentru noi, după mii şi mii de ani, o preţioasă lecţie de preistorie sud-americană în care pictura ţine locul scrierii. Într-un peisaj dominat de culmi abrupte tăiate de văi largi sau străbătute de torente, văd desfăşurându-mi-se în faţa ochilor modul de viaţă bătăios al primilor altiplanizi. Este un fundal grandios, ce a rămas acelaşi încă din era paleolitică, cu singura diferenţă că în prezent nu mai există guanaci şi că acei oameni primitivi poartă astăzi alt fel de veşminte, sufletul lor rămânând însă neschimbat!

În regiunea lacului Titicaca, la Macusani, situat la o altitudine de 4336 de metri în Cordiliera orientală, au fost descoperite alte pictografii. Ele decorează cei doi pereţi paraleli ai unui canion îngust prin care şerpuieşte rio Macusan. Aflat în faţa turnurilor funerare de la Pati-Patac şi Torre-Kaka, galeria de la Halahuina, mai înaltă decât primele, înfăţişează oameni care vânează lamoide şi tarucas. E pentru prima dată când aceştia apar înarmaţi cu arcuri.

Comorile artistice rupestre de la Pizacoma, datând din paleoliticul superior, sunt dispersate pe o arie geografică foarte vastă. Cu toate acestea, foarte puţini arheologi ştiu de existenţa grotelor „sacre” de la Kampa, Kallucha, Hullaca, Asno-Ttukunta, Pallta şi Kututo.

Cercuri, animale stilizate, diverse plante amintesc de arta de la Chavin, una dintre culturile-mamă din vechiul Perú. Însă în loc să rezolve anumite probleme, temele abordate la Pizacoma dau naştere unei serii de enigme noi! Ce reprezintă, de exemplu, acele cercuri enorme cu raze interioare? Ai putea să juri că este vorba despre o roată, instrument pe care se pare că vechile civilizaţii americane nu l-au cunoscut defel... Şi care să fie semnificaţia combinaţiilor neregulate de pete ovoidale şi albicioase

înşiruite asemeni unor pietre plate puse una lângă cealaltă pentru a putea traversa vadul unei ape? Jalonează ele o pistă ce trebuie regăsită pentru a izbuti să dezlegăm misterul? De ce uneori aceste pete sunt transparente şi suprapuse peste un obstacol? Sunt aşezate deasupra sau poate… zboară în maniera unei escadrile de maşinării necunoscute?

Ce reprezintă animalul acela mare a cărui piele dungată în alb şi negru seamănă cu a zebrei africane? Şi ce vor să spună – sau să socotească – plachetele bizare ale căror semne par dispuse în maniera glifelor înşiruite pe paginile vegetale ale codicelor maiaşe?

Reprezintă toate acestea „Cuvântul înainte” intraductibil al unui volum de istorie străveche – cea mai veche dintre toate! – ale cărui capitole următoare sunt ascunse în tenebrele unor morminte secrete, păzite de câteva mumii?

Toquepala: 9560 de ani!

Nu cu mult timp înainte ca picturile rupestre de la Mazo-Cruz să devină celebre, un maistru de la centrul minier din Toquepala, situat la 180 de kilometri sud-vest de Titicaca, a făcut întâmplător o descoperire de o importanţă capitală. În drum spre casă, el a intrat într-o grotă pe care a zărit-o în trecere, să se odihnească o clipă. Adâncă de aproximativ 13 metri şi măsurând, la prima vedere, cam 7 metri în înălţime şi în lungime, grota i s-a părut impresionantă. Cu atât mai mult cu cât, sub fasciculul de lumină al lanternei electrice, în faţa ochilor lui a început să se deruleze pe neaşteptate un spectacol extraordinar. Pereţii interiori erau acoperiţi de cel puţin cincizeci de fresce ilustrând tema tipică a paleoliticului american: o chako grandioasă cu vânători înarmaţi cu bâte scurte, aflaţi în urmărirea unor guanaci…

Scena de vânătoare alternează cu o serie de desene – probabil anterioare – înfăţişând animale preistorice mult mai mari, conturate prin linii punctate, aproape şterse. E vorba probabil de nişte tatu uriaşi. Pe alocuri, reprezentări ce ar putea fi asemuite cu pieile de animale pe care

oamenii obişnuiesc să le întindă pe jos, la marginea patului… Un alt element greu de interpretat este o figură mult alungită ce te face să te gândeşti la un păstor slab, cocoţat pe o pereche de picioroange…

Această suită de caverne este cunoscută de către indienii din regiune sub numele de „Grotele Diavolului”. Grote săpate în flancurile aşa-numitului Quebrada Cimarrona – Defileul Sălbatic –, aflate la aproximativ 10 kilometri depărtare de minele de cupru de la Toquepala, într-un peisaj dantesc, dominat de pietre colţuroase deasupra cărora, în depărtare, se profilează apăsător crestele înzăpezite ale câtorva vulcani.

Coloritul elementelor decorative din interiorul grotelor este deosebit, constând în nuanţe estompate de roşu-închis, ocru, verde-deschis, alb şi negru.

Un student la Arheologie pe care maistrul Emilio González l-a înştiinţat despre descoperirea sa a venit să cerceteze caverna principală şi să facă o serie de săpături până la o adâncime de 1, 70 de metri. Cenuşa, oasele de puma, de păsări, de mici rozătoare, oasele umane, calcinate şi ele, tăciunii – toate acestea ar avea, potrivit analizei prin metoda Carbon 14, o vechime de aproximativ 9560 de ani.

Este posibil totuşi ca „tablourile” rupestre să nu aibă toate aceeaşi vârstă. Picturile parietale descoperite pe platoul Kollao au fost foarte probabil executate în epoci succesive, de oameni aparţinând unor etnii diferite. Desenele par să se suprapună în cadenţa valurilor migratoare, acoperindu-se unele pe altele, adesea într-o manieră transparentă.

Stilurile diferă şi ele, în mod firesc, permiţând recunoaşterea autorului sau autorilor atât prin formă, cât şi prin compoziţie, culoare şi patină.

Fresce parietale unice în lume

Se pot ghici contururile celor mai vechi dintre ideograme, executate cu unul din rarele materiale pe care omul le-a putut găsi în stepele uscate de pe Altiplano, tulpina de ichu. În acest pai dur, care se usucă pe măsură

ce creşte, incisivii lamoidelor se tocesc în mod constant; altfel, dinţii superiori ai lamelor şi ai celorlalte animale înrudite cu ele ar creşte peste măsură, intrând în maxilarul inferior şi împiedicându-le să mai pască.

Executate într-o fază ulterioară, alte desene au fost probabil trasate cu ajutorul unor pensule din fire de păr de origine animală. Apoi, înmuindu-şi degetele în nuanţe de humă galbenă, negru de fum, caolină albă, într-o vopsea minerală foarte rezistentă în timp de un roşu-sângeriu sau, mai rar, de un verde-blând, cu mare îndemânare, artistul primitiv a întărit contururile motivelor, a umplut spaţiile goale, a striat, a haşurat, a umbrit, a stropit cu pete de culoare subiectul tratat. Aceste retuşuri dau personajelor frescei o aură fantastică!

Potrivit lui Spahni, „Piatra Scrisă” de la Kelkatani constituie, printre altele, un model unic în lume. Aici a fost utilizat pentru prima şi singura dată un procedeu original pentru reprezentarea „în negativ” – tehnică neîntâlnită încă în cazul picturilor rupestre europene – a grupurilor de animale, a siluetelor păstorilor care le păzesc sau ale vânătorilor care le urmăresc. Lăsat ca atare, fără niciun fel de umplutură, interiorul desenului păstrează culoarea naturală a stâncii pe care a fost executat. Înfăţişate în această manieră ingenioasă, turme extrem de numeroase de lamoide se reliefează asemeni unor fantome pe peretele de piatră al grotei.

Se poate aprecia că picturile au o vechime impresionantă, întrucât nu apare nici cea mai mică trimitere la agricultură sau la culesul roadelor pământului, activităţi ce le erau străine vânătorilor din epoca respectivă, ca de altfel şi confecţionarea obiectelor din ceramică, oricât de grosiere. Omul care a sălăşluit în aceste sanctuare rupestre, unul dintre primii locuitori de pe înaltul platou Kollao, nu avusese încă ideea să frământe şi să modeleze lutul.

Îl simţi obsedat de nevoia imperioasă de a vâna, de a pleca la luptă şi de a-şi apropia forţele invizibile, pentru ca într-o primă fază să supravieţuiască şi mai apoi să se

impună. Treptat, semenii pictorului din paleoliticul superior de aici, de pe malurile lacului Titicaca, au domesticit lamoidele sălbatice, după cum arată autografiile de la Mazo-Cruz, Toquepala şi din alte locuri.

Dar oare a fost el – sau un altul din vremuri şi mai îndepărtate – cel care a zugrăvit misteriosul cal precolumbian?

Enigma „centaurilor” de pe înaltul podiş

Credeam că am ajuns la capătul drumului, descoperind urmele unuia dintre acei homo sapiens americani, vânătorul primitiv de guanaci, strămoşul anonim al celor care au întemeiat oraşul Tiahuanaco, cetatea lui Viracocha şi a legendarului cuplu originar al incaşilor…

Însă, pe neaşteptate, mă izbesc în mod cu totul neprevăzut, surprinzător şi incredibil de o ultimă enigmă! Acolo, în adâncurile grotei de la Mazo-Cruz, mă aşteaptă un „centaur” bizar…

Atunci când, în 1831, Darwin a semnalat pentru prima dată în America de Sud, la Punta Alta şi la Bajada, în Argentina, prezenţa unor schelete de equus curvidens, întreaga lume ştiinţifică a fost cuprinsă de stupoare.

Au urmat alte descoperiri, însă nu prea numeroase şi de care unii s-au îndoit. În 1880, Reiss şi Stubel, studiind o serie de relicve paleontologice din zonele muntoase ecuadoriene, au găsit rămăşiţele fosilizate extrem de rare ale unui cal de punas, numit Equus Andinum de Punin.

În Patagonia, Junius Bird a exhumat din straturile cele mai adânci ale Cuevei Fell, în Strâmtoarea lui Magellan, scheletul unui cal de talie mică, împreună cu obiecte rudimentare din piatră şi unelte din os, cu o vechime de aproximativ 9.000 de ani.

La Coxcallan, în Mexic, arheologul MacNeish a scos la lumină vertebra unui hippidium din pleistocen, îngropată la o adâncime de 8 metri şi străpunsă de un vârf de lance, cândva în urmă cu vreo 12.000 de ani.

Aflat în căutarea faimoasei „Cetăţi Pierdute” a incaşilor – Machu-Picchu – în Urubamba, valea sacră,

exploratorul american Hiram Bingham a găsit pe domeniul unei hacienda din Paruro, la Ayusbamba, resturile fosilizate ale unui cal preistoric căruia osteologul Mathews de la Muzeul de Istorie Naturală din New York i-a atribuit o vechime de 60.000 de ani.

În iunie 1970, o expediţie organizată de Academia Phillips, sub conducerea doctorului Richard S. MacNeish, a efectuat cercetări, în cadrul unui program arheologico-botanic, în bazinul peruan Mantaro. În grota de la Piquemachay, situată în plin munte, la sud-est de Lima, au fost identificate cinci straturi suprapuse. Acolo, omul apare alături de rase de animale aparţinând erei terţiare, astăzi total dispărute, precum „tigrul cu dinţi în formă de sabie” sau „jaguarul cavernelor”, teribilul smilodon, felina protopanteră, maimuţele leneşe de talie uriaşă (măsurând aproape 6 metri înălţime!), cămile, cerbi, pume gigantice şi, în fine, caii din epoca îngheţată, nu cu mult mai mari decât un măgăruş, iar unii dintre ei, decât un Saint-Bernard.

Pentru MacNeish, „aceste specii americane sunt asemănătoare cu altele, descoperite în diferite părţi ale lumii, unde este posibil să fi ajuns trecând prin Strâmtoarea Bering”. El trage concluzia că acest cal primitiv a migrat probabil spre nord, de unde şi-a croit drum până în Asia, jucând un rol important în genealogia calului arab.

Potrivit arheologului Absjorn-Pedersen Amundsen, talia acestui hippidium precolumbian nu depăşea 1, 20 de metri, animalul fiind probabil la fel de păros şi de rapid ca un cal mongol.

Pe scurt, de câţiva ani, existenţa lui este în fine recunoscută: într-o epocă foarte îndepărtată, în America de Nord şi de Sud au existat cai; dar până acum toată lumea s-a mulţumit să creadă că a fost vorba despre un cal sălbatic, în genul calului Prjewalski, vânat în 1879 de către colonelul rus cu acelaşi nume, în partea occidentală a Mongoliei. Micul equus asiaticus din Asia Centrală, cel pe care călărea Attila atunci când a invadat Galia în fruntea

hunilor săi, sub ale cărui copite se spune că „iarba nu mai creştea”, descinde şi el din tarpan.

Din pricina faptului că existenţa calului precolumbian era pusă la îndoială, arheologul Mario Gigliano, care a semnalat la Nahuel-Huapi, în Argentina, „frecvenţa unui laitmotiv constând în opt personaje călare pe cai”, nu a îndrăznit să avanseze ideea că respectivele picturi ar data din perioada preistorică americană. Şi totuşi, el era pe deplin îndreptăţit să creadă că aşa stăteau lucrurile, de vreme ce calul „modern” nu a revenit în aceste locuri decât la sosirea conchistadorilor, în urmă cu puţin peste patru sute de ani.

Rămânea însă şi o altă dilemă. Cercetătorii se întrebau cu insistenţă de ce, dacă un ecvideu a coexistat realmente cu omul, acesta din urmă nu l-a domesticit, aşa cum a procedat cu lama. De ce s-a reprezentat pe sine în compania altor animale din epocă, dar niciodată călare pe cal?

Răspunsul l-am găsit în frescele de la Mazo-Cruz! Va reuşi el să înlăture îndoielile scepticilor incurabili?

La ieşirea din adăpostul stâncos de la Kelkatani, în prodigioasă mea „călătorie în vremuri de mult apuse”, îl admir pe omul de grotă din această regiune. Călare pe un cal domesticit! Animalul pe care îl conduce cu un aer mândru este mult mai mare decât o lamă şi are – spre deosebire de lamoide, patrupede cu coada foarte scurtă – o coadă lungă ce atârnă până la pământ, ceea ce înlătură orice dubiu. Calul este atât de bine dresat, încât bărbatul îl struneşte ţinând hăţurile cu o singură mână, iar cu cealaltă îi biciuieşte crupa, sau poate se sprijină de ea.

De altfel, indianul din Anzii peruani nu călăreşte niciodată o lamă. Desenele de pe obiectele de ceramică sau motivele ce apar pe diversele ţesături din perioada incaşă sau preincaşă nu ne dau niciun motiv să credem acest lucru. Lama nu poate duce în spate o sarcină echivalentă cu greutatea unui om, poate doar a unui copil, precum cel pe care l-am văzut – fapt întâmplat o singură dată în cei cincisprezece ani petrecuţi în Perú şi Ecuador –

călărind o lamă, pe care o gonea cu înverşunare pe drumul spre Ambato… Indienii înşişi râdeau în hohote văzând o asemenea scenă, fără îndoială ieşită din comun.

Aşadar, „centaurul” reprezentat în tehnica „umbrei chinezeşti” din sanctuarul rupestru de la Mazo-Cruz este desigur un om călare…

De ce sunt însă reprezentările acestui animal atât de rare? Să ne imaginăm oare, deşi e greu de crezut, că, după cum par să demonstreze picturile rupestre din regiunea lacului Titicaca, apariţia brutală a unui mare număr de vânători pe înaltul platou a dus la decimarea rapidă a speciei, pe care, înainte de a apuca să o reprezinte în desenele lor, oamenii au vânat-o pentru a se hrăni?

Un strămoş în vârstă de cel puţin 10.000 de ani: homo andinus

Se cunoaşte faptul că arta rupestră este creaţia omului primitiv, decorând pereţii unor intrânduri stâncoase, caverne sau grote, la adăpostul cărora a fost protejată de intemperii şi de atacurile fiarelor sălbatice.

De-a lungul unei perioade considerabile din evoluţia sa, aceşti pereţi de piatră au reprezentat pentru om singura suprafaţă potrivită pe care şi-a putut ilustra simţirile, instinctele religioase, sentimentele estetice sau temerile magice. El a devenit astfel autorul unei imagistici naive, ce vine în completarea tradiţiilor orale, trunchiate, deformate, aproape uitate, simple frânturi de amintiri care, prin tuşele colorate ale picturilor parietale, capătă un sens nou.

La Lima, descoperirea frescelor rupestre din apropierea lacului sacru, la o altitudine de peste 4.000 de metri, a provocat o vie emoţie, chiar şi în rândul celor mai puţin iniţiaţi în arheologie. O serie de savanţi şi-au exprimat cu emfază mândria „naţională” de a avea, în fine, asemeni Franţei, Spaniei, Africii, o serie de picturi străvechi, necunoscute până atunci, a căror vârstă numără un şir nesfârşit de secole. Nu este acesta „miracolul” pe care şi-l doreau americaniştii docţi, fără să fie însă foarte optimişti că el se va produce? Aceste opere de artă pline

de prospeţime, de sinceritate, de elan, rivalizează prin splendoarea lor cu cele deja celebre de la Lascaux, Altamira, Tassili şi alte câteva…

Pictorul anonim din regiunea lacului Titicaca a primit, la puţin timp după aceea, denumirea de homo andinus. În ce epocă şi-a conceput el oare primele schiţe parietale?

Indienii aymara din prezent nu au nici cea mai vagă noţiune despre curgerea timpului. Nici nu au avut-o vreodată. Trecutul imediat, cel al zilei de ieri, este pentru ei totuna cu cel de acum zece secole… Ei ştiu însă cu toţii că strămoşii lor au trăit pe culmile andine din vremuri mult mai îndepărtate decât pretindeau istoricii de la începutul secolului nostru.

Augusto Cardich, proprietar legitim al izvoarelor râului Maranon* şi inginer-arheolog, a descoperit şi el, la o altitudine de 4500 de metri, nişte pereţi stâncoşi adăpostiţi, împodobiţi cu picturi rupestre magnifice. Decorul paleolitic al grotelor de la Lauricocha creează de asemenea impresia unor figuri dispuse într-o anumită ordine, alături de care apar o serie de reprezentări seminaturaliste sau geometrice.

Aidoma altiplanidului din regiunea lacului Titicaca, omul primitiv din picturile rupestre de la izvoarele râului Maranon este reprezentat urmărind în goană năvalnică o turmă de lamoide. Animalul cel mai apropiat de privitor are trupul străpuns de o suliţă… Astfel încât pot să apreciez viteza şi forţa de impact a armei, să sesizez efectul şi să percep durerea fulgerătoare sub care sălbăticiunea rănită de moarte se prăbuşeşte. Îi aud parcă horcăitul agonic…

— Râul Maranon, care, unindu-se la Nauta cu Ucayali, dă naştere Amazonului, izvorăşte dintr-o mică lagună glaciară situată pe înaltele domenii ale unei hacienda numite Lauricocha, lângă Cajatambo, în ţinuturile pustii din Huanuco şi Pasco (n.t.).

Această frescă exprimă desăvârşit mentalitatea omului de Lauricocha, denumire dată scheletului pe care

Cardich l-a dezgropat în adâncul cavernei. Testat prin metoda Carbon 14, scheletul pare să aibă o vechime de 10.000 de ani. Este – fără îndoială, doar cu titlu provizoriu – cel mai bătrân amerindian din arborele genealogic al locuitorilor Americii de Sud!

Vânător dolihocefal de talie mică – 1, 62 metri înălţime –, el se hrănea cu carne crudă de guanac şi se apăra de frigul pătrunzător al înălţimilor învelindu-şi trupul cu blana călduroasă a animalului. Primitivul vânător folosea o armă din piatră cioplită grosier. Lui Cardich i-a trebuit destul timp să descopere rudimentarul instrument sub mai multe straturi geologice. Primul strat data din epoca colonială. Cel imediat următor aparţinea perioadei incaşe, succedat de un altul ce evoca orizontul Chavin (aproximativ 3.000 de ani). Sub acesta, se găseau resturi preceramice datând din jurul anului 6.000 î.Hr. În fine, la o adâncime de 3, 20 metri, în cel de-al şaselea strat, erau îngropate scheletele primilor ocupanţi ai peşterii, şapte la număr şi, din nefericire, extrem de degradate din cauza umezelii.

Obiectele descoperite în jur – vârfuri de lance, resturi alimentare amestecate cu oase de animale din specii dispărute, polen vegetal – au permis determinarea cu precizie a schimbărilor de climă care au influenţat viaţa omului primitiv.

Testele de radioactivitate efectuate în Statele Unite au confirmat impresionanta vechime a acestei fiinţe umane care, potrivit bănuielilor lui Cardich, ar fi – cine ştie? – „un europoid, iar nu un mongoloid”…

Zece mii de ani! Primul pe listă, „omul din Lauricocha” este urmat îndeaproape de „omul din Toquepala”, cel din Sălaşul Diavolului, cu o vechime de 9600 de ani. Apoi vin probabil călăreţul, pictorul, vânătorii de la Mazo-Cruz şi Pizacoma, cioplitorul de silex de la Lampa, ale căror schelete nu au fost găsite încă.

Cine au fost aceşti homo andinus?

Răspunsul mi-a fost dat de către indienii aymara din Chichillapi: „«Piatra Scrisă» de la Kelkatani şi celelalte

picturi din grota sacră sunt opera vechilor uru şi chulipa, care se lăudau că sunt «întemeietorii Lumii»”.

Desigur, enigma legată de apariţia primilor oameni în America de Sud, după popularea celei de Nord, rămâne în mare parte neelucidată. Însă cu aceste prime opere ornamentale ale unui străvechi rătăcitor pe culmile Anzilor, dosarul preistoriei sud-americane s-a îmbogăţit considerabil! Picturile rupestre pe care tocmai le-am înfăţişat fac ca datările cunoscute să fie împinse mult înapoi, prin tunelul întunecat ce ne conduce spre îndepărtata eră precolumbiană. Ele par să ne ofere certitudinea că prezenţa omului la mare altitudine se datorează unei migraţii desfăşurate pe traseele Anzilor, nu prin debarcarea pe coastele Pacificului, aşa cum susţin unii americanişti. Iar aceasta reprezintă, după aprecierea istoricului Luis E. Valcarcel, „o descoperire capitală”.

Aşadar, ce ştim despre omul, despre pictorul ingenuu care „a fondat lumea” kolla cu multe mii de ani înainte de apariţia pe malurile lacului sacru a cuplului originar, a acelor Adam şi Eva din mitologia incaşă, şi cu multe secole înainte de apogeul colosalului Tiahuanaco, prin care bântuie încă fantoma lui Viracocha? Ce am aflat de fapt despre el, păşindu-i pe urmele care duc de pe culmile îngheţate ale vulcanilor până în pragul minunatei Porţi a Soarelui şi până în străfundurile peşterilor sacre?

Mult, dar încă prea puţin! Ştim că acest om misterios a fost un vânător iscusit şi sprinten de lamoide, că a fost de asemenea un călăreţ priceput, înainte de a deveni uriaşul chulipa, constructor al unor ziduri ciclopice, capabile să înfrunte furia potopului. Sau „presolarul” uru, adevărată fosilă vie şi paria Anzilor, obligat să se retragă şi să piară abandonat în chiar inima lacului sacru al genezei andine…

Şi că acest personaj străvechi a găsit o modalitate diferită de a mea – însă ingenioasă deopotrivă! – în care să ilustreze pentru eternitate viaţa cotidiană a unor civilizaţii dispărute pentru totdeauna, scriindu-şi fabuloasele memorii pe filele de piatră ale unei cărţi măreţe, niciodată

publicate!

Bibliografie

Vechi cronicari spanioli:

Acosta (Părintele José de), Historia Naturaly Moral de las

Indias, 1590. Ávila (Părintele Francisco de), De Priscorum Huarocbiriensum, 1611. Anello Oliva (P. Juan), Historia del Perii, publicată la Paris în 1857. Bertonio (P. Ludovico), Vocabulario de la lengua Aymara.

1612. Cabello Valboa (Miguel), Miscelanea Antarctica, 1586. Creza de Leon, La Cronica del Perú, 1553. Cobo (Bernabe), Historia del Nuevo Mundo, 1653. Diez de Betanzos (Juan), Sunna y Narración de los Incaş.

1574. Garcilaso de la Vega, încă. Comentarius Reales, 1609. Herrera (Antonio de), Descripcion de las Indias Occidentales, 1554. Huaman Poma de Ayala, Nueva Coronica y Buen Gobierno, 1615. La Calancha (Fratele Antonio de), Cronica Moralizaţiora. Molina (Cristóbal de), Fabulas y Ritos de los Incaş, 1638. Montesinos (Fernando), Memorias Antiguas Historiales…

1644. Murua (Fratele Martin de), Historia del Origen y Genealogia real de los Reyes Incaş del Perii, 1590. Ramos Gavilan (Părintele Alonso), Cronica de Copacabana.

1621. Santa Cruz Pachacuti (Yamqui Salcamayhua), Cronica… 1620. Sarmiento de Gamboa (Pedro), Historia Indica, 1572.

Autori moderni:

Alencastre Andrés G., Teqsi Viracocha – Coloquios sobre

Cultura y Filosofia de los Incaş, Cuzco, 1955. Angrand Leonce, Lettre sur les Antiquités de Tiahuanaco.

Paris, 1866. Antunez de Mayolo (Santiago), Las Divinidades en las

Culturas Chaviny Tiahuanaco, Lima, 1965. Barrionuevo Alfonsina, Cuzco Magico, 1969. Bennett Wendell C, Excavaciones en Tiahuanaco, La Paz.

1934. Bermúdez Jenkins Adolfo, Far de funerario Tiahuanaco, Ica. Bernado Málaga Leonidas, La Cultura

Puquina. Buck Fritz, EI Calendario Maya en la cultura Tiahuanaco.

La Paz, 1937. Buse de la Guerra (Hermann), Perii 10 OOOA – nos, Lima, 1962. Cardich Augusto, Investigacionesprehistoricas en los Andes.

Lima, 1960. Cossio del Pomar Felipe, EIM – unde de los Incaş, Lima, 1970.

— Hipotesis en torno del Arte de Tiahuanaco.

Courty Georges, Explorations geologiques dans VAmerique du Sud, Paris, 1907. Crequi-Monfort, Fouilles de la Mission Scientifique française a Tiahuanaco, Paris, 1904.

— Et Paul Rivet, La Langue Uru ou Pouquina.

Della Santa Elizabeth, Historia de los Incaş, vol. I şi II, Arequipa, 1970.

— Tiahuanaco, Capital del Collao, Arequipa, 1965. D'Orbigny Alcide, Voyage dans VAmerique meridionale.

Paris, 1844. Efren Reyes Oscar, Historia General del Ecuador, Quito. Engel Frederic, Elementos de Prehistoria peruana.

— Paracas Cine siglos de Cultura peruana, Lima, 1968. Garci Diez de San Miguel, Visita à la Provincia de Chucuito.

Lima, 1964. Gonzales de la Rosa Manuel, Les deux Tiahuanacos, 1910. Habisch E. de Le Dieu Kon, Lima, 1970. Horkheimer Hans, Tiawanaco („Fanai" nr. 42, Lima, 1955). Ibarra Grasso Dick, Prehistoria de Bolivia, La Paz, 1965.

Kauffmann Doig Federico, Tiahuanaco à la luz de la Arque-ologia, Lima, 1965.

— Arqueologia Peruana Vision Integral, Lima, 1970. Larrea Juan, Corona Incaica, Córdoba, 1960.

Leicht Hermann, Artey Cultura preincaicos, Madrid, 1963.

Marks Portugal, Copacabana, 1957.

Málaga Linares Eloy, Restos Arqueologicos en el Nevado

Pichu-Pichu, 1969. Mazières Francis, Fantastique de

de Pâques, Paris, 1965. Mesa José et Gisbert Teresa, Reconstrucción de Taypiqualǎ.

1954. Mexia Xespe Toribio, EI Antiguo Perú a traves de la Arqueologia, 1969. Middendorf Ernst W., Las Civilizaciones Aborigenes del Perii, 1959. Mitre Bartolomé, Las Ruinas de Tiahuanaco, La Paz, 1955. Mogrovejo Terrazas Gerardo, Tiawanaku, La Paz, 1970. v Muelle Jorge C, Las Cuevas y Pinturas de Toquepala, Lima.

1969. Müller Rolf, El concepte astronomico del… Kalasasaya, La

Paz, 1930. Murgueytio Reinaldo, Yachay Huasi, Quito, 1966. Ortega H. Eudoxio, Los Konchukos, Lima, 1956. Pardo Luis, Historia y Arqueologia del Cuzco, vol. I-II, 1957. Paredes Rigoberto, Tiahuanaco y la Provincia de Ingavi, La Paz, 1956.

— Mitos, Supersticiones… de Bolivia, La Paz, 1963. Peralta Valdés Antero, Atix Viracocha-Filosofia încă, Cuzco. Ponce Sangines Carlos, Las Andesitas de Tiwanaku, La Paz, 1968.

— Tunupa y Ekako, La Paz, 1970.

— La Ciudad de Tiwanaku, La Paz, 1969.

— Wankarani y Chiripa… La Paz, 1970.

— Tiwanaku… La Paz, 1970.

— El Templete semisubterraneo, La Paz, 1969. Poznański, Arthur, Tihuanacu, la luna del Hombre Americano.

Pucher Leo, Los Barorelieves de la Puerta del Sol, Sucre, 1945. Reiche Maria, Mystery on the Desert, Lima, 1949.

Riva Aguero José de la Raza y Lengua probables de la civilisación de Tiahuanaco, Lima, 1937.

Romero Emilio, Biografia de los Andes, Lima, 1965.

Sivirichi Atilio, Historia de la Cultura Peruana, Lima, 1953

Spahni Jean-Christian, Les Indiens de la Cordillere des Andes Paris, 1969.

Squier Ephraâm George, Tiahuanaco-Baalbek del Nuev Mundo, LaPaz, 1909.

Toribio Medina José, Los Aborigenes de Chile, Santiago, 1952.
Uhle Mâx, Antiguedady Origen de las Ruinas de Tiahuanaco, Lima, 1943.
Valcarcel Luis E., Etnohistoria del Perii, Lima, 1959.
Vellard Jehan, Dieux et Parias des Andes, Paris, 1954.
Wiener Charles, Perou et Bolivie, Paris, 1880.

Cuprins

Cuvânt înainte…7
Partea întâi LEGENDA LACULUI TITICACA
CAPITOLUL 1 – Geneza divinităţilor andine: Pe ţărmul celui mai „înalt” lac din lume – O descoperire uimitoare – Enigma zeilor precolumbieni – Un lac al aurului şi al comorilor…21
CAPITOLUL 2 – Din deşert, spre asaltul Anzilor: Frumoasa panamericană – Statuia de aur a Zeiţei Zăpezilor – Sacrificii umane la o altitudine de peste 6.000 de metri!
— Indienii din noaptea timpurilor – O mitologie delirantă… 30
CAPITOLUL 3 – Adam şi Eva în varianta incaşă: Legendarii Manco Capac şi Mama Ocilo – Originea misterioasă a incaşilor – Adevăraţii Fii ai Soarelui… 44
CAPITOLUL 4 – Oamenii-Soare şi Oamenii-Condor: Veneraţii zei şi strămoşi achachila – Indienii lupaka şi pakaje – „Vizita lui Garci Diez de San Miguel” – „Cadavrul obosit” al gigantului Karl – Şerpi şi hieroglife… 51
CAPITOLUL 5 – Enigma celor patruzeci şi opt de sarcofage: Misterul idolilor din Pomata – Luna îi este promisă pumei – Mumia regelui Oamenilor – Condor – Huyustus zis „cel Crud” – Descifrarea mesajului – Un anume Mallku Capac – Makuri, un Attila al lacului Titicaca – „Oameni zburători”?
— Tonapa profetul – Iisus Cristos în America?
— Cu un toiag de aur… 70
CAPITOLUL 6 – Oraşele scufundate din Titicaca: Omul-broască din Copacabana – Yawirka de aur a incaşului Huascar – Prima scufundare a lui Mardoff – Oraşele înghiţite de ape ale zeilor – Un paradis andin –

Operaţiunea „Vârf de lance” – Sub valuri, o cale pavată monumentală – Farfuriile submersibile ale lui Cousteau – Vizita unor „extratereştri”? – „Mai puţin cunoscute decât suprafaţa Lunii” ...97

Partea a doua TIAHUANACO, BAALBEK-UL SUD-AMERICAN

CAPITOLUL 7 – Marele potop andin: Mitul Sorilor şi al vârstelor geologice – Faimosul potop din Tiahuanaco – O deglaciaţie bruscă?... 121

CAPITOLUL 8 – Meca zeului guanac... şi Morţii Assi: Odihna guanacului – Cultul lamei cosmogonice – Cetatea pietrelor ce stau în picioare... – ... Sau a „Morţilor Assi”?

— Umbilicum mundi din Anzi – „Cetatea Soarelui” din Chucara... 137

CAPITOLUL 9 – Cinci civilizaţii suprapuse: Titani geometrici – Cinci oraşe moarte amestecate – Un adevărat sacrilegiu – Jafurile căutătorilor de comori – Un record de enigme antediluviene – Complexul arheologic – Akapana, piramida sacră – Kalasasaya, marele Templu al Soarelui – Ciudatele „capete ţintuite” – Uriaşul lui Wendell Bennett – „Bărbosul” de pe Kon-Tiki – Palatul Sarcofagelor – Piramida Puma Puncu – Enigma tunelurilor subterane... 149

CAPITOLUL 10 – Poarta Soarelui: Enigma enigmelor – Tiahuanaco şi istoria sa contrafăcută – Calendarul venusienilor – O puternică divinitate solară – Un anume „ochi înaripat” – Procesiunea „oamenilor-păsări” – Limbajul motivului scalar grecesc – Trompetele Soarelui – Cel mai vechi calendar din lume? – „Adevărul este soarele celor inteligenţi”... 188

CAPITOLUL 11 – Viracocha, „Soarele Sorilor”: Imnuri închinate lui Viracocha – Legenda creaţiei – lila Tiki, „lumina începuturilor” – „Partenonul incaş” din

Cacha – Viracocha, „spuma mării” – Enigma lui Kon Tiki Viracocha, zeul alb şi bărbos – Sfinxul lacului Titicaca... 216

CAPITOLUL 12 – Antropoliţii lui Viracocha: Panteonul zeilor pietrificaţi – Straniul „Buddha” de pe malurile

lacului Titicaca – Sacrificatorul din Pukara – Alţi idoli ascunşi – Enigma transportului idolilor – Cercetările întreprinse de C.I. A.T.
— Mii de sclavi – Traversarea cu balsa… şi cu pluta? … 237
Partea a treia „ÎNTEMEIETORII LUMII”.
CAPITOLUL 13 – Uru, nişte fosile vii: „Turiştii din cuaternar” – Paleoamericanii de dincolo de mormânt – Popoarele „presolare”… 263
CAPITOLUL 14 – Chulipa, fiii monoliţilor: Rămăşiţele lui homo chulipa – De unde veneau vechii chulipa?… 272
CAPITOLUL 15 – Centaurii rupeştri din zona înaltă a Perú-ului: Kelkatani, „Piatra Scrisă” – Chako şi dansurile cinegetice – Un „Cuvânt înainte” preistoric?
— Toquepala: 9560 de ani!
— Fresce parietale unice în lume – Enigma „centaurilor” de pe înaltul podiş – Un strămoş în vârstă de cel puţin 10.000 de ani: homo andinus…277
Bibliografie…297